

ศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำผิดในพุทธศาสนาเถรวาท
กับประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

**A COMPARATIVE STUDY ON THE PRINCIPLE OF
GUILTY PERSON PUNISHMENT IN THERAVADA BUDDHISM
WITH CRIMINAL LAW AND PROCEDURE OF CRIMINAL LAW**

นายเกียรติศักดิ์ พันธวงศ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

ศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำผิดในพุทธศาสนาเถรวาท
กับประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

นายเกียรติศักดิ์ พันธวงศ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย)

**A COMPARATIVE STUDY ON THE PRINCIPLE OF
GUILTY PERSON PUNISHMENT IN THERAVADA BUDDHISM
WITH CRIMINAL LAW AND PROCEDURE OF CRIMINAL LAW**

Mr.Kiattisak Phantawong

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

C.E.2011

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ..... ประธานกรรมการ

(พระมหาสมาภรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

.....กรรมการ

(พระมหาดวงจันทร์ กุตตสีโล, ดร.)

.....กรรมการ

(ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์)

.....กรรมการ

(ดร.พงศ์ สุภาวสิทธิ์)

.....กรรมการ

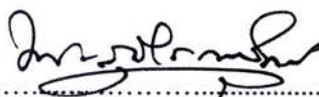
(รศ.ดร.สุวิทย์ รุ่งวิสัย)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ พระมหาดวงจันทร์ กุตตสีโล, ดร. ประธานกรรมการ

ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์ กรรมการ

ดร.พงศ์ สุภาวสิทธิ์ กรรมการ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์.....ประธานกรรมการ

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.)

.....กรรมการ

(พระมหาดวงจันทร์ กุตุตสีโล, ดร.)

.....กรรมการ

(ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์)

.....กรรมการ

(ดร.พงศ์ สุภาวสิทธิ์)

.....กรรมการ

(รศ.สุวิทย์ รุ่งวิสัย)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ พระมหาดวงจันทร์ กุตุตสีโล, ดร. ประธานกรรมการ

ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ กรรมการ

ดร.พงศ์ สุภาวสิทธิ์ กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำผิดในพุทธศาสนาเถรวาท กับ
 ประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ผู้วิจัย : นายเกียรติศักดิ์ พันธวงศ์

ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระมหาดวงจันทร์ กุตตสีโล,ดร. ป.ธ. ๕, พธ.บ., M.A., Ph.D.
 (Buddhist Studies)

: ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ ป.ธ.๘, พธ.บ., M.A., Ph.D. (Philosophy)

: ดร.พงศ์ สุภาวสิทธิ์ นบ.,ร.ม., Ph.D. (Philosophy)

วันสำเร็จการศึกษา : ๓ เมษายน ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัย เรื่องศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำผิดในพุทธศาสนาเถรวาท กับประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานี้มีวัตถุประสงค์ ๔ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาหลักการลงโทษผู้กระทำผิดในพระพุทศาสนาเถรวาทตามหลักอริกธรม์ วิธีระงับ อริกธรม์ และกฏนิกหกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิกหกรรมตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ (๒) เพื่อศึกษาหลักการ ลงโทษผู้กระทำผิดตามประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแห่ง ราชอาณาจักรไทย (๓) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำผิดวินัยในพุทธศาสนาเถรวาท กับหลักการลงโทษผู้กระทำผิดตามประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญาแห่งราชอาณาจักรไทยและ (๔) เพื่อสังเคราะห์รูปแบบหลักการและกระบวนการลงโทษ ผู้กระทำผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมสมัยปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่า หลักการลงโทษผู้กระทำผิดในพุทธศาสนาเถรวาทสมัยพุทธกาลนั้น อริกธรม์และวิธีระงับอริกธรม์เป็นวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งในแง่ของพระวินัยและเป็น การระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมสงฆ์ อริกธรม์แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท และวิธีระงับอริกธรม์ แบ่งออกเป็น ๗ ประเภท ส่วนการระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมสงฆ์ในปัจจุบันคือกฏ นิกหกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิกหกรรมตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ เป็นการถอดแบบมาจากประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของฝ่ายอาณาจักร

ประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นการจัดการความ ขัดแย้ง เป็นการระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม และเป็นการลงโทษผู้กระทำผิดของฝ่ายอาณาจักร

สำหรับใช้ควบคุมความประพฤติของคนในสังคม ซึ่งพัฒนาขึ้นมาจากศีลธรรม ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี ศาสนา และกฎหมายข้อบังคับตามลำดับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อธำรงความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของสมาชิกในสังคม ทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นเป็นไปโดยราบรื่น สนอง ความต้องการของภาคส่วนต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

การศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดในพุทธศาสนาเถรวาทกับประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายอาญา ในประเด็นอริกรรมและวิธีระงับอริกรรม พบว่ามีความเหมือนกันและความแตกต่างกัน ๔ ประการคือ (๑) กระบวนการฟ้อง (๒) กระบวนการ พิเคราะห์ (๓) กระบวนการพิพากษา (๔) กระบวนการระงับโทษ และในประเด็นกฏนิคหกรรมของ มหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิคหกรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๑๕ พบว่ามีความเหมือนกันและความแตกต่างกัน ๔ ประการคือ (๑) องค์ประกอบของการฟ้อง (๒) ขั้นตอนการพิเคราะห์ (๓) ประเภทของพยานหลักฐาน (๔) วิธีบังคับตามคำวินิจฉัย

สำหรับรูปแบบการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมสงฆ์และ สังคมไทย พบว่าอริกรรมและวิธีระงับอริกรรมเป็นการออกแบบที่มีเป้าหมายเพื่อ “ป้องกัน” “ป้องปราม” และ “ปราบปราม” อริกรรมที่จะเกิดขึ้น กำลังเกิดขึ้นและเกิดขึ้นแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งรูปแบบ ของการระงับอริกรรมแต่ละชุดวิธีนั้นมุ่งตรงไปที่เป้าหมายใหญ่นั้นก็คือ “ความสันติแห่งสังคมสงฆ์ หรือสังฆสมาคม” ดังนั้นหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาและประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงสมควรอย่างยิ่งที่ต้องนำหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดในพุทธศาสนา เถรวาทมาประยุกต์ใช้เป็นหลักสูตรการศึกษา จะทำให้เกิดความโปร่งใส ยุติธรรม เทียงธรรม และเกิด สันติสุขแก่สังคมโดยรวมต่อไป

Dissertation Title : A Comparative Study on the Principle of Guilty Person Punishment in Theravada Buddhism with Criminal Law and Procedure of Criminal Law

Researcher : Mr.Kiettisak Phantawong

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)

Dissertation Supervisory Committee

: Ven. Dr. Duangchan Guttasilo, Pali V, B.A., M.A., Ph.D., (Buddhist Studies)

: Dr. Phisit Kotsupho Pali IX, B.A., M.A., Ph.D. (Philosophy)

: Dr.Phong Suphawasit LL.B., M.A., Ph.D. (Philosophy)

Date of Graduation : April 3, 2012

Abstract

The dissertation entitled “A Comparative Study on the Principle of Guilty Person Punishment in Theravada Buddhism with Criminal Law and Procedure of Criminal Law” consists of 4 objectives as follows 1) to study the punishment of the offender in Adhikarana (disciplinary case of dispute) of Buddhism, the abatement of Adhikarana and Niggahakamma (the law of suppression) of the Sangha Supreme Council, (Volume 11) B.E. 2521 on the chastisement of a perverse monk according to the Sangha Acts of B.E. 2505 (amended B.E. 2535.) 2) To study the punishment of the guilty person in accordance with the criminal law and the procedure of criminal law of Thailand. 3) To study on a comparison between the punishment to a guilty person in Theravada Buddhism and the procedure of criminal law of Thailand. 4) To synthesize a formulation of principles and the process of a rational and justified punishment to a guilty person in today society.

The findings of the study were concluded that, the laws of suppression (Niggahakamma) were used for a perverse monk in the early Buddhism and these laws were concerned about the conflict of the Buddha’s doctrine and discipline that occurred in Sangha community. The laws of suppression are divided into four categories and there are seven of solutions.

At present, the law of suppression of the Sangha Supreme Council, (Volume 11) B.E. 2521 (the law of suppression) on the chastisement of a perverse monk according to the Sangha Act

of B.E. 2505 (amended B.E. 2535) was used to solve the conflicts of the Sangha community. These laws were followed in line with the law of the kingdom.

The criminal law and the procedure of criminal law were made for preventing and managing of conflicts in the society. The law was the principle of punishment to the guilty persons and used to control the behavior of people in the society. All rules and regulations were developed from the moral system, custom, tradition and religious teaching in order to maintain the contentment in all aspects of the society.

In case of a comparative study on the infliction of punishment to the perverse monk in Buddhism and the criminal law together with the procedure of criminal law, the four major differences and similarities were found as follows: 1) the prosecution 2) trial procedure 3) render judgment and 4) a case dismiss. There were four differences and the similarities processes were found in the law of suppression as follows; 1) the prosecution, 2) trial 3) evidence and 4) legal execution.

However, when the proper punishment methods for the Sangha community and the Thai society were investigated, it can be mentioned that the Adhikarana or the laws of suppression were enacted for preventing, suppressing and repressing to perverse monks and also aimed to the harmony of Sangha community. This will lead to the unity of Sangha and focus on the transparency and justice. Therefore, the law of suppression or Niggahakamma should be applied to the criminal law and the procedure of criminal law in order to provide justice and peace to the society permanently.

กิตติกรรมประกาศ

ขอกราบขอบพระคุณพระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ให้การสนับสนุนในการเปิดสอนหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ทำให้ผู้วิจัยมีโอกาสดำเนินการศึกษาในสถาบันแห่งนี้

ดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ ด้วยความกรุณาอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากอาจารย์ที่ปรึกษาทุกท่าน คือ พระมหาดวงจันทร์ กุตุตสีโล,ดร.,ดร.พงศ์ สุภาวสิทธิ์, ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์, ดร.ไพฑูรย์ รื่นสัตย์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พูนชัย ปันธิยะ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เทพประวิณ จันทร์แรง ที่ได้กรุณาสละเวลาตรวจสอบแก้ไข และให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ยิ่ง ทำให้ผู้วิจัยทำดุษฎีนิพนธ์จนเสร็จสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระมหาดวงจันทร์ กุตุตสีโล,ดร.,ดร.พงศ์ สุภาวสิทธิ์ และ ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์ที่เป็นผู้ให้คำแนะนำตั้งแต่กำหนดหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ การจัดทำและนำเสนอโครงร่าง จนกระทั่งเป็นกรรมการตรวจสอบดุษฎีนิพนธ์ในขั้นตอนสุดท้าย ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณและขออุทิศความดีรวมทั้งประโยชน์ที่จะเกิดจากการวิจัยต่อเนื่องจากดุษฎีนิพนธ์เรื่องนี้แด่พระมหาดวงจันทร์ กุตุตสีโล,ดร., ดร.พงศ์ สุภาวสิทธิ์ และดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์สืบไป

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตเชียงใหม่ทุกท่านที่กรุณาช่วยอำนวยความสะดวกตลอดเวลาที่ทำดุษฎีนิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา และขอขอบคุณภรรยา บุตร รวมทั้งเพื่อนร่วมรุ่น ผู้เป็นกำลังใจอยู่เคียงข้างด้วยการใช้เวลาอันยาวนานในการทำดุษฎีนิพนธ์เช่นกัน

นายเกียรติศักดิ์ พันธวงศ์

๒๐ มีนาคม ๒๕๕๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๒
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๓
บทที่ ๒ หลักการลงโทษผู้กระทำผิดในพุทธศาสนาเถรวาท	
๒.๑ อธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์ในสมัยพุทธกาล	๑๔
๒.๑.๑ อธิกรณ์	๑๕
๑. วิวาทาธิกรณ์	๑๕
๒. อนุวาทาธิกรณ์	๑๖
๓. อาปัตตาธิกรณ์	๒๐
๔. กิจจาธิกรณ์	๒๓
๒.๑.๒ วิธีระงับอธิกรณ์	๒๓
๑. สัมมุขาวินัย	๒๘
๒. สติวินัย	๓๐
๓. อมูพหวินัย	๓๒
๔. ปฎิญาตภระณะ	๓๔

๕. เภยยสิกขา	๓๔
๖. ตัสสปายิกขา	๓๖
๗. ตินวัตถารกวินัย	๓๘
๒.๒ กฎนิกกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลง นิกกรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕	
๒.๒.๑ ความหมายและประเภทกฎนิกกรรม	๔๒
๒.๒.๒ ลักษณะการตัดสินของกฎนิกกรรม	๔๔
๒.๒.๓ บทนิยามแห่งกฎนิกกรรม	๔๕
๒.๒.๔ วิธีปฏิบัติเบื้องต้นในการลงนิกกรรม	๔๖
๒.๒.๕ วิธีไต่สวนมูลฟ้องในการลงนิกกรรม	๕๒
๒.๒.๖ วิธีอ้างพยานหลักฐานในการลงนิกกรรม	๕๕
๒.๒.๗ วิธีบังคับตามคำวินิจฉัยการลงนิกกรรม	๕๖
๒.๒.๘ ข้อเบ็ดเตล็ดในการลงนิกกรรม	๕๖

บทที่ ๓ หลักการลงโทษผู้กระทำผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และ ประมวลกฎหมายอาญา

๓.๑ หลักการลงโทษผู้กระทำผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	
๓.๑.๑ การฟ้องคดีอาญา	๕๘
๓.๑.๒ การไต่สวนมูลฟ้อง	๖๐
๓.๑.๓ การพิจารณาในศาลชั้นต้น	๖๑
๓.๑.๔ คำพิพากษาและคำสั่ง	๖๔
๓.๒ หลักการลงโทษผู้กระทำผิดตามประมวลกฎหมายอาญา	
๓.๒.๑ โทษประหารชีวิต	๖๕
๓.๒.๒ โทษจำคุก	๖๖
๓.๒.๓ โทษกักขัง	๗๑
๓.๒.๔ โทษปรับ	๗๔
๓.๒.๕ โทษริบทรัพย์สิน	๗๖

บทที่ ๔ เปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดวินัยในพุทธศาสนาเถรวาท กับหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

๔.๑ เปรียบเทียบวิธีระงับอธิกรณ์ กับประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	
๔.๑.๑ เปรียบเทียบ อนุวาทาธิกรณ์กับการฟ้องคดี	๓๘
๔.๑.๒ เปรียบเทียบ สัมมุขาวินัยและคัสปาปิยสิกากับการพิจารณาพิพากษา	๓๙
๔.๑.๓ เปรียบเทียบ เขกขยสิกากับการพิพากษา	๘๑
๔.๑.๔ เปรียบเทียบติณวัตถารกวินัยกับการประนีประนอมยอมความ	๘๑
๔.๒ เปรียบเทียบกฏนิกคกรรมของมหาเถรสมาคมกับประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	
๔.๒.๑ วิธีปฏิบัติเบื้องต้นในการลงนิกคกรรมเปรียบเทียบกับวิธีการฟ้องคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	๘๓
๔.๒.๒ วิธีไต่สวนมูลฟ้องในการลงนิกคกรรมเปรียบเทียบกับวิธีไต่สวนมูลฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	๙๓
๔.๒.๓ วิธีอ้างพยานหลักฐานในการลงนิกคกรรมเปรียบเทียบกับวิธีอ้างพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	๙๘
๔.๒.๔ วิธีบังคับตามคำวินิจฉัยการลงนิกคกรรมเปรียบเทียบกับคำพิพากษาและคำสั่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	๑๐๔

บทที่ ๕ รูปแบบการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เหมาะสมและยุติธรรม

๕.๑ รูปแบบการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมสงฆ์	๑๐๙
๕.๒ รูปแบบการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมไทย	๑๒๒

บทที่ ๖ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๖.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๒๘
๖.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๓๘

บรรณานุกรม ๑๔๐

ประวัติผู้วิจัย ๑๔๔

สารบัญตารางและแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ ๑ ตารางเปรียบเทียบความเหมือนกันของอิทธิกรณ์และวิธีระงับอิทธิกรณ์ กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายอาญา	๘๒
แผนภูมิที่ ๒ ตารางเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอิทธิกรณ์และระงับอิทธิกรณ์ กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายอาญา	๘๕
แผนภูมิที่ ๓ ตารางเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างกฏนิกกรรมของ มหาเถรสมาคมกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	๑๐๖

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

คู่มือนี้ฉบับนี้ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการอ้างอิงโดยจะระบุที่ระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อ ชื่อคัมภีร์ ตัวอย่างเช่น ที.สี.(ไทย) ๕/๑๗๐/๕๖ หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๕ ข้อที่ ๑๗๐ หน้า ๕๖

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (บาลี)	=	วินยปิฎก	มหาวิภงฺกปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม. (บาลี)	=	วินยปิฎก	มหาวคฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ. (บาลี)	=	วินยปิฎก	จูฬวคฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ป. (บาลี)	=	วินยปิฎก	ปริวารวคฺค	(ภาษาบาลี)
วิ.ป. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ.อ. (บาลี)	=	วินยปิฎก	สมนฺตปาสาทิกา	(ภาษาบาลี)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี (บาลี)	=	สุตฺตฺนตฺปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลกฺขนฺธวคฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.สี. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม. (บาลี)	=	สุตฺตฺนตฺปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวคฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ป.า. (บาลี)	=	สุตฺตฺนตฺปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวคฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ป.า. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มุลปิณฺณาสกั	(ภาษาไทย)
ม.อ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปิณฺณาสกั	(ภาษาไทย)
ลั.จ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตฺตนิกาย	ขันธวาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอก (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตฺตรนิกาย	เอกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทุก. (บาลี)	=	สุตฺตฺนตฺปิฎก	อังกุตฺตรนิกาย	ทุกฺนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การอยู่ร่วมกันในสังคมจำเป็นต้องมีกฎระเบียบสำหรับประพฤติปฏิบัติร่วมกัน สังคมสงฆ์ก็มีพระธรรมวินัยเป็นหลักแห่งการปฏิบัติร่วมกัน หากมีผู้กระทำผิดก็มีวิธีระงับ ซึ่งเรียกว่า อธิกรณ์สมณะ วิธีระงับอธิกรณ์ซึ่งเป็นข้อกำหนดที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้เพื่อเป็นหลักการและแนวทางในการระงับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์นับตั้งแต่ครั้งพุทธกาล ซึ่งพระสงฆ์ในยุคต่อมาต่างยึดถือปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์ด้วยดีเสมอมา อธิกรณ์สมณะหรือวิธีระงับอธิกรณ์นั้นมีถึง ๗ ประการ พระพุทธเจ้าจะใช้วิธีไหนระงับอธิกรณ์แบบใดก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยมากพระพุทธองค์จะเริ่มต้นด้วยการประชุมสงฆ์แล้วสอบถามความจริงจากคู่กรณี ดังตัวอย่างเช่น สมัยหนึ่งพระองค์ประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิตเศรษฐี กรุงสาวัตถี พระฉัพพัคคีย์ คือ พวกภิกษุ ๖ รูป ได้กระทำผิดด้วยตัชชณียกรรมบ้าง นิยสกรรมบ้าง ปิพพาทนียกรรมบ้าง ปฏิสารนียกรรมบ้าง อุกเขปนียกรรมบ้าง แก่ภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ลับหลัง บรรดาภิกษุอื่นต่างกล่าวโทษติเตียนแล้วกราบทูลเรื่องนี้ให้พระพุทธองค์ ๆ ทรงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์และรับสั่งถามภิกษุฉัพพัคคีย์ เมื่อความจริงปรากฏชัดแล้วพระพุทธองค์ทรงดำหนิด้วยประการต่างๆ ในที่สุดทรงบัญญัติพระวินัยความว่า “กรรมทั้ง ๖ ประการนั้น ภิกษุไม่พึงทำแก่ภิกษุทั้งหลาย ผู้อยู่ลับหลัง ภิกษุใดทำต้องอาบัติทุกกฏ”^๑

อีกตัวอย่างหนึ่งเป็นเรื่องของพระทัฬหฬลบุตรผู้บรรลอรหันต์ตั้งแต่อายุยังน้อย แต่ปรารถนาจะทำประโยชน์ให้แก่สงฆ์ จึงไปเฝ้าพระพุทธเจ้าขอรับหน้าที่เป็นผู้จัดการเรื่องที่อยู่อาศัย แล้วจัดภิกษุไปฉันในที่นิมนต์ที่ประชุมสงฆ์เห็นชอบโดยไม่มีภิกษุใดคัดค้านจึงประกาศแต่งตั้ง เมื่อท่านได้รับการแต่งตั้งก็ทำหน้าที่ได้ดีและเรียบร้อยจนได้รับการยกย่อง ถึงแม้มีภิกษุมากล้นแกล้งต่างๆ นานาแต่ท่านก็มีได้บกร่องในหน้าที่ พระเมตติยะกับพระกุ่มมชกะซึ่งเป็นพระบวชใหม่ได้รับการจัดอันดับในที่นิมนต์เช้าและคนก็ไม่สนใจถวายอาหารดี ๆ เข้าใจผิดว่าพระทัฬหฬลบุตรกล้นแกล้ง จึงหาเรื่องให้นางเมตติยาภิกษุณีโจทอาบัติปาราชิกว่าข่มขืนนาง เมื่อเรื่องถึงพุทธสำนัก

---

^๑ วิ. จ. (ไทย) ๖/๕๕๕/๒๖๓

พระพุทธองค์ทรงได้สอบสวน ในที่ประชุมสงฆ์ได้มีคำสั่งให้สิกขาภิณฑลเสียดำหรับพระเมตติยะกับพระกุมมชกะเนื่องจากเป็นภิกษุต้นบัญญัติ อันเรียกว่า “อาทิกัมมิกะ” จึงพ้นความผิด

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า วิถีระงับอธิกรณ์ (อธิกรณ์สมณะ) ซึ่งเป็นหลักการตัดสินลงโทษผู้กระทำความผิดในพระธรรมวินัยที่ปรากฏในวินัยปิฎกนั้น ถือว่าเป็นกระบวนการตัดสินการกระทำความผิดของคณะสงฆ์ที่แสดงให้เห็นรูปแบบแห่งระบอบประชาธิปไตยนับแต่สมัยพุทธกาล อย่างไรก็ตามการตัดสินลงโทษพระสงฆ์ผู้กระทำความผิดในยุคปัจจุบันนี้ ความผิดบางอย่างนอกจากเป็นการละเมิดพระธรรมวินัยแล้ว ยังเป็นความผิดกฎหมายบ้านเมืองอีกด้วย เพราะพระสงฆ์ไทยต้องประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและอยู่ภายใต้การควบคุมของประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิคหกรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๑๕ เพราะประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกฎหมายที่บัญญัติบังคับใช้กับทุกคนในประเทศไทยไม่ว่าคนนั้นจะเป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิตก็ตาม เมื่อผู้ใดกระทำความผิดกฎหมาย ผู้นั้นจะต้องรับโทษตามกฎหมาย หากไม่ได้กระทำความผิดตามกฎหมายดังกล่าวก็ไม่ต้องรับโทษ

จะเห็นได้ว่าสังคมสงฆ์มีพระวินัยหรือสิกขาบทเป็นสิ่งที่ควบคุม ในขณะที่เดียวกันก็มีกฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิคหกรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๑๕ รวมถึงประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาควบคุมอีกชั้นหนึ่ง เพราะสังคมสงฆ์เป็นสังคมพิเศษที่ซ่อนอยู่ในสังคมไทย แม้พระสงฆ์จะมีกฎระเบียบคือพระวินัยหรือสิกขาบทเป็นเครื่องควบคุมบังคับ แต่ในบางกรณีความผิดที่ละเมิดพระวินัยบัญญัติก็ต้องมีความผิดตามกฎหมายของฝ่ายอาณาจักรด้วย และในบางกรณีการกระทำที่ผิดพระวินัยแต่อาจไม่มีความผิดตามกฎหมายก็ได้

อย่างไรก็ตาม ผู้ที่ทำหน้าที่พิจารณาว่าการกระทำความผิดดังกล่าวเป็นความผิดหรือไม่ขึ้นอยู่กับกระบวนการในการวินิจฉัย และการหาข้อเท็จจริงมากล่าวอ้าง เพราะการวินิจฉัยคดีที่เกิดขึ้นนั้นถ้าทำผิดพลาดแล้วย่อมเกิดผลร้ายต่อผู้ถูกกล่าวหา พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่วินิจฉัย จึงจำเป็นต้องมีความรู้ความชำนาญในการพิจารณาคดีตามกระบวนการของกฏนิคหกรรม และในขณะเดียวกันก็ต้องมีความชำนาญในการพิจารณาหลักกฎหมายและสิกขาบท เพราะระบบการปกครองสงฆ์ไทยในปัจจุบัน อาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๑๕

บังคับใช้อยู่ คดีพระสงฆ์เมื่อต้องอธิกรณ์บางคดีสร้างความหนักใจต่อผู้เป็นเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ จึงต้องใช้เวลาช้านานในแต่ละคดี เพราะต้องการให้เกิดความยุติธรรมทั้งสองฝ่าย อีกทั้งโทษบางอย่างเมื่อวินิจฉัยผิดจะกลายเป็นตราบาปต่อผู้ต้องโทษ ถึงแม้ว่าในสิกขาบทไม่มีโทษถึงประหารชีวิตเหมือนฝ่ายอาณาจักร แต่โทษอาบัติปาราชิกก็อุปมาเหมือนกับโทษประหารชีวิตเช่นกัน จะเห็นว่ากระบวนการวินิจฉัยในทางฝ่ายอาณาจักรและฝ่ายศาสนจักรมีทั้งความเหมือนกัน และต่างกัน ถ้าผู้พิจารณาทั้งฝ่ายอาณาจักร และฝ่ายศาสนจักรได้เรียนรู้ถึงเครื่องมือที่ใช้วินิจฉัยดังกล่าวจะก่อให้เกิดความถูกต้องและเที่ยงธรรมแก่คู่กรณีมากยิ่งขึ้น

การบัญญัติกฎหมายของทุกสังคมมีการนำเอาหลักทางศีลธรรมทางศาสนา ตลอดจนจารีตประเพณี และวัฒนธรรมของแต่ละสังคมเข้ามาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญด้วย ประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาส่วนพัฒนาขึ้นมาจากศีลธรรม ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี ศาสนา และกฎเกณฑ์ข้อบังคับ ตามลำดับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อธำรงความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของสมาชิกในสังคม ทั้งเพื่อให้การอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นเป็นไปโดยราบรื่น สนองความต้องการของภาคส่วนต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ดังภาษิตลาตินที่ว่า "ที่ใดมีมนุษย์ ที่นั่นมีสังคม ที่ใดมีสังคม ที่นั่นมีกฎหมาย" โดยประมวลกฎหมายอาญาจะกล่าวถึงการกระทำอย่างไรเป็นความผิดและผู้กระทำความผิดต้องรับโทษอย่างไรบ้าง อาทิเช่นผู้ใดฆ่าผู้อื่น ก็ต้องรับโทษประหารชีวิตเป็นต้น ส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกระบวนการพิจารณาเพื่อตัดสินลงโทษผู้กระทำ โดยเริ่มตั้งแต่ชั้นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ผู้พิพากษารวมทั้งได้ระบุถึงวิธีอื่นฟ้อง วิธีการไต่สวนมูลฟ้อง การสืบพยาน การหมายเรียกพยาน การสืบพยานผู้เชี่ยวชาญ การพิจารณา และการพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดเป็นต้น

งานวิจัยจำนวนมากได้ศึกษากระบวนการยุติธรรมในพุทธศาสนาเปรียบเทียบกับกฎหมายไทย โดยเฉพาะงานวิจัยของมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยซึ่งได้ทำการวิจัยอันเป็นประโยชน์แก่พุทธศาสนาและสังคมไว้หลายประการ อาทิเช่นงานวิจัยของนายอริราช มณีภาค^๒ เรื่องการศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมในพระวินัยปิฎกกับกระบวนการยุติธรรมของกฎหมายไทย งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาภาพรวมของกฎหมายตั้งแต่ประวัติศาสตร์กฎหมายไทยและภาพรวมของกฎหมายไทยในปัจจุบันแบบกว้างๆ จึงทำให้เพียงแต่ทราบว่ามีปัญหากระบวนการยุติธรรมในพระ

^๒ อริราช มณีภาค, "การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมในพระวินัยปิฎกกับกระบวนการยุติธรรมของกฎหมายไทย", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๕.

วินัยปฏิภนและกระบวนการยุติธรรมของกฎหมายไทยมีความล่าช้าเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไข และงานวิจัยของนายวิรัช กลิ่นสุบรรณ^๓ เรื่องกระบวนการพิจารณาคดีอาญา : ปัญหาและแนวทางแก้ไข งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาที่ขยายความงานวิจัยของนายอริราช มณีภาค โดยให้ความเห็นเพิ่มเติมว่ากระบวนการพิจารณาคดีอาญาดังกล่าวเป็นวิธีการที่ใช้การพิจารณาตามแนวกฎหมายทางฝ่ายอาณาจักร แต่การพิจารณาคดีอาญาดังกล่าวนั้นมีปัญหาหลายประการรวมทั้งมีปัญหากับโครงสร้างทางด้านการปกครองและกฎหมายจึงทำให้เกิดความล่าช้า และมีความเห็นว่าควรแก้ไขกฎหมายพระราชบัญญัติสงฆ์ และกฎหมายที่ใช้ในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่างานวิจัยเหล่านั้นได้ให้ข้อเสนอแนะว่ากระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายอาญาฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงโทษอาญาตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ไม่สามารถให้ความยุติธรรมตามความเป็นธรรมได้ ควรมีการปรับปรุงโครงสร้างและรูปแบบกระบวนการแก้ไขปัญหายุติธรรมให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัยและเหมาะสมกับยุคปัจจุบัน รวมทั้งควรแก้ไขกฎหมายพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายอาญาฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑

อย่างไรก็ตามระบบการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยที่สะท้อนออกมาให้ประชาชนได้เห็นจากคดีต่าง ๆ ซึ่งเป็นบทเรียนให้แก่หน่วยงานที่รับผิดชอบ ตัวอย่างเช่นมีผู้พบศพ เซอร์แอนตัน แอนตัน อ่าเมืองจังหวัดสมุทรปราการ พนักงานสอบสวนตำรวจภูธรอำเภอเมืองสมุทรปราการ จึงได้ทำการสืบสวนสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานแล้วเข้าจับกุมนายวินัย ชัยพานิช เจ้าของบริษัทก่อสร้าง กับพวก ๔ คนซึ่งเป็นลูกน้องของนายวินัยคือนายรุ่งเฉลิม กนกชัชวาลชัย นายพิทักษ์ คำชาย นายกระแสร พลอยกลุ่มและนายรัช กิจประยูร เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๒๕ โดยพนักงานสอบสวนเห็นว่าผู้ต้องหาทั้ง ๕ คนร่วมกันกระทำความผิดฐานฆ่าผู้ตาย โดยไตร่ตรองไว้ก่อนจึงมีความเห็นควรสั่งฟ้องและส่งสำนวนให้พนักงานอัยการ จังหวัดสมุทรปราการ พนักงานอัยการพิจารณาแล้วมีคำสั่งไม่ฟ้องนายวินัย ชัยพานิช และมีคำสั่งฟ้องนายรุ่งเฉลิม หรือเฮาดี กนกชัชวาลชัย, นายพิทักษ์ คำชาย, นายกระแสร พลอยกลุ่ม และนายรัช กิจประยูร ซึ่งถือได้ว่าเป็น “แพะรับบาป” ในคดีนี้ ในเดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ ศาลชั้นต้นพิพากษาคดีว่าจำเลยทั้งสี่มีความผิด ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๒๕๕ (๔), ๘๑ ลงโทษประหารชีวิตจำเลยทั้งสี่ “ประหารชีวิต” คำ

^๓ นายวิรัช กลิ่นสุบรรณ, “กระบวนการพิจารณาคดีอาญา : ปัญหาและแนวทางแก้ไข”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๘๗.

ตัดสินที่ ได้รับมีผลต่อจิตใจของคนที่ไม่เคยทำผิด ความรู้สึกตอนนั้นเป็นอย่างไร คงไม่มีใครเข้าใจ ได้ดีเท่ากับพวกเขา

จำเลยทั้งสี่ได้อุทธรณ์คำพิพากษาศาลจังหวัดสมุทรปราการและศาลอุทธรณ์ได้รับ ไว้พิจารณา เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๓ ในระหว่างขั้นตอนการพิจารณาของศาลอุทธรณ์ นายรุ่ง เณลิม กนกขวาลชัย จำเลยที่ ๑ ได้ถึงแก่ความตายที่เรือนจำบางขวาง ส่งผลให้ศาลจังหวัดสมุทรปราการสั่งจำหน่ายคดีสำหรับจำเลยที่ ๑ ต่อมาศาลอุทธรณ์ได้มีคำพิพากษายกฟ้องและในวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๖ ศาลฎีกาได้พิจารณาแล้วมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๖๘/๒๕๖๖ พิพากษายืนตามคำพิพากษา ศาลอุทธรณ์ อันเป็นสิ่งที่แสดงว่าจำเลยที่ยังมีชีวิตอยู่ในคดีดังกล่าวเป็น “ผู้บริสุทธิ์” ระยะเวลาประมาณ ๖ ปี ๒ เดือนในการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิดช้านานเหลือเกิน โดยเฉพาะสำหรับผู้บริสุทธิ์เช่นพวกเขา ความบกพร่องของระบบการดำเนินคดีอาญาดังกล่าวนอกจากจะไม่สามารถอำนวยความยุติธรรมได้และ ผู้ต้องหาทั้ง ๓ คนที่เหลืออยู่ แม้ศาลฎีกาจะตัดสินยกฟ้องแต่สิ่งที่พวกเขาได้พบกลับหน้ามือเป็นหลังมือคือครอบครัวที่แตกสลาย ส่วนนายพิทักษ์และนายรัชชอกจากคุกมาได้ไม่เท่าไรก็เสียชีวิต เนื่องจากติดโรคมะเร็งในเรือนจำ

นอกจากนี้ความล่าช้าในการพิจารณาคดีก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนบางส่วนต้องติดคุกฟรี โดยที่ศาลยังไม่ได้ตัดสินว่ามีความผิด แม้ตามกฎหมายหากมีความผิดพลาดหรือการใช้อำนาจโดยมิชอบจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐจะมีการเยียวยาชดเชยแก่ผู้บริสุทธิ์ซึ่งถูกดำเนินคดีอาญาโดยมิชอบ โดยตามสถิติของกรมคุ้มครองสิทธิ กระทรวงยุติธรรมต้องเสียเงินชดเชยเยียวยาประจำปี ๒๕๕๐ เป็นเงิน ๓๒๕,๔๓๐,๐๗๘.๒๕ บาท และประจำปี ๒๕๕๑ เป็นเงิน ๒๒๕,๕๐๓,๕๐๑.๔๑ บาทเป็นต้น อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงแล้วการเยียวยาชดเชยดังกล่าวจากรัฐ เทียบไม่ได้เลยกับวิบากกรรมและความสูญเสียที่ได้รับจากความบกพร่องของระบบการดำเนินคดีอาญา จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับกระบวนการยุติธรรมดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่หน่วยงานทุกฝ่ายสมควรต้องร่วมมือกันในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมอย่างจริงจังรวมทั้งปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรมให้แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้อง

อนึ่งจากการศึกษางานวิจัยต่างๆ โดยเฉพาะงานวิจัยข้างต้นจะเห็นได้ว่ากระบวนการยุติธรรมทางพุทธศาสนายังไม่ได้นำมาใช้ให้เกิดความยุติธรรมในสังคมสงฆ์ปัจจุบัน และยังคงมีการแก้ไขปรับปรุงโครงสร้างกฏนิคกรรมของมหาเถรสมาคมและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้เข้ากับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการปรับปรุงโครงสร้างและ

รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ รวมทั้งการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวกับคณะสงฆ์นั้นถือว่าเป็นเรื่องใหญ่ละเอียดอ่อน และจำต้องระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง สมควรมีการวิจัยให้ชัดเจนไม่คลุมเครือ เพื่อจะได้นำผลการวิจัยมาประกอบการพิจารณาปรับปรุงหลักการลงโทษพระสงฆ์ผู้กระทำความผิดที่เหมาะสมและยุติธรรม งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมที่ผ่านมามีเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์อันควรค่าแก่การศึกษาวิจัยมีเป็นจำนวนมาก แต่งานวิจัยเหล่านั้นยังขาดการศึกษาเปรียบเทียบอรรถสมถะกับประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นต้น รวมทั้งยังไม่มีงานวิจัยที่ได้ศึกษาสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการลงโทษผู้กระทำความผิดพระวินัยทางพุทธศาสนาที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมในปัจจุบัน ซึ่งเป็นสาระสำคัญที่ควรศึกษาอย่างยิ่ง

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดในพุทธศาสนาเถรวาทโดยมุ่งเน้นวิจัยประเด็นกระบวนการระงับอริกรรมและกฏนิกหกรรมของมหาเถรสมาคม เปรียบเทียบกับประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา รวมทั้งสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมสมัยปัจจุบัน เพื่อเป็นการพัฒนาคณะสงฆ์และกระบวนการยุติธรรมของไทย ผู้วิจัยหวังว่าการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมสงฆ์และสังคมไทยโดยรวมต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑. เพื่อศึกษาหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดในพระพุทธรศาสนาเถรวาทตามหลักอริกรรม วิธีระงับอริกรรม และกฏนิกหกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิกหกรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

๑.๒.๒. เพื่อศึกษาหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแห่งราชอาณาจักรไทย

๑.๒.๓. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดวินัยในพุทธศาสนาเถรวาทกับหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแห่งราชอาณาจักรไทย

๑.๒.๔. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบหลักการและกระบวนการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมสมัยปัจจุบัน

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยจะทำการวิจัยในประเด็นต่อไปนี้เป็นหลักการลงโทษผู้กระทำผิดในพระพุทธศาสนาเถรวาทตามหลัก อธิกรณ์วิธีระงับอธิกรณ์ กฎนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิคหกรรมตามพระราชบัญญัติลักษณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของราชอาณาจักรไทย โดยเปรียบเทียบข้อเหมือน-ข้อแตกต่างของหลักการลงโทษผู้กระทำผิดทั้ง ๒ ระบบ รวมทั้งสังเคราะห์รูปแบบการลงโทษที่เหมาะสมกับปัญหาของสงฆ์และสังคมไทยในอนาคตต่อไป

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

ผู้วิจัยได้แยกประเภทในการศึกษาวิจัยดังนี้

ก) เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กฎนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิคหกรรมตามพระราชบัญญัติลักษณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ราชกิจจานุเบกษา

ข) เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ วรรณคดี ฎีกา อนุฎีกา คัมภีร์นอกพระไตรปิฎก งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง ตำราคำบรรยาย คำพิพากษาศาลฎีกา และคำอธิบายของนักการศาสนา นักกฎหมาย ผู้รู้ อาจารย์ต่างๆ นิตยสารและหนังสือพิมพ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับหัวข้อที่ทำการวิจัย

๑.๔. ปัญหาที่ต้องการทราบ

ในการวิจัยนี้ผู้ศึกษาวิจัยต้องการทราบปัญหาดังต่อไปนี้

๑.๔.๑ พระพุทธศาสนาเถรวาท กับประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแห่งราชอาณาจักรไทย มีหลักการลงโทษผู้กระทำผิดอย่างไร

๑.๔.๒ หลักการลงโทษผู้กระทำผิดวินัยในพระพุทธศาสนาเถรวาท กับหลักการลงโทษผู้กระทำผิดตามประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแห่งราชอาณาจักรไทย มีความเหมือนและความต่างกันอย่างไร

๑.๔.๓ หลักการและกระบวนการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคม สงฆ์และสังคมไทยสมัยปัจจุบัน มีรูปแบบอย่างไร

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

หลักการลงโทษ หมายถึงหลักนิติธรรมในการพิจารณาและกำหนดโทษโดยคำนึงถึงระดับโทษตามที่พระวินัยหรือกฎหมายกำหนดไว้ เช่นความผิดร้ายแรงกำหนดโทษสถานหนัก ความผิดไม่ร้ายแรงกำหนดโทษสถานเบา เป็นต้น

ผู้กระทำความผิดในพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง ผู้กระทำความผิดตามพระธรรมวินัยตามหลัก อธิกรณ์ วิถีระงับอธิกรณ์ และกฏนิกหกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิกหกรรมตามพระราชบัญญัติลักษณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

กฎหมายสงฆ์ หมายถึง กฏนิกหกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิกหกรรมตามพระราชบัญญัติลักษณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

ประมวลกฎหมายอาญา หมายถึง กฎหมายที่มีโทษทางอาญาตั้งแต่โทษประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หมายถึง กฎหมายที่เกี่ยวกับการฟ้องคดี การไต่สวนมูลฟ้อง การพิจารณา รวมทั้งคำพิพากษาและคำสั่งในการลงโทษผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑. เอกสาร

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^๔ ได้กล่าวไว้ในผลงานเรื่อง นิติศาสตร์เชิงพุทธ เกี่ยวกับระบบของการอยู่ร่วมกันในสังคมสงฆ์ว่า เกิดจากการที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบพระธรรมแล้วใช้พระธรรมเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างสังคมหรือชุมชนทางพระพุทธศาสนาขึ้นซึ่งระบบของสงฆ์ได้

^๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *นิติศาสตร์แนวพุทธ*, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓).

อาศัยพระวินัยเป็นเสมือนหนึ่งเส้นด้ายในการร้อยรัดขัดเกลาพฤติกรรมของสังคมสงฆ์ให้เกิดการเรียนรู้พระธรรมและพระวินัยก็เป็นเสมือนหนึ่งระบบการศึกษาที่จะทำให้สมาชิกในสังคมสามารถที่จะปรับพฤติกรรมเพื่อที่จะสามารถเรียนรู้และก้าวไปสู่เป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาได้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)^๕ ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่องวินัยใหญ่กว่าที่คิด ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีของเรื่องพระวินัยว่าเป็นส่วนประกอบของพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ซึ่งวินัยนั้นมิใช่เป็นเพียงแต่กฎที่มีสภาพบังคับ แต่เป็นกฎหรือแนวทางที่เอื้อต่อการศึกษาและปฏิบัติของสมาชิกในสังคมสงฆ์ซึ่งสมาชิกในสังคมสงฆ์จะต้องให้การเคารพและศึกษาเพื่อให้ทราบถึงคุณประโยชน์ของวินัย

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ฐมมจิตโต)^๖ ได้กล่าวไว้ในหนังสือการปกครองคณะสงฆ์ไทยว่า โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์นี้มีลักษณะสอดคล้องคู่ขนานกับโครงสร้างการปกครองประเทศ ดังนั้นก่อนการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพระราชบัญญัติสงฆ์แต่ละครั้ง รัฐสมควรถือการวิจัยถึงผลได้ผลเสียที่จะตามมาพร้อมกับการจัดประชุมสัมมนาพระสงฆ์และคฤหัสถ์ผู้เกี่ยวข้องก่อน

นายสนิท ศรีสำแดง^๗ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ กฎหมายที่พระสงฆ์ควรทราบ นิตินสงฆ์ เล่ม ๑ ว่า การจับพระสึกก่อนคำพิพากษาอันถึงที่สุดไม่น่ากระทำได้ เนื่องจากพระภิกษุเป็นผู้มีสถานะเป็นบุคคลต้องอยู่ในกรอบแห่งกฎหมายบ้านเมืองที่เรียกว่าอาณาจักร และอยู่ในกรอบแห่งพระธรรมวินัยเรียกว่าพุทธจักร ความคิดที่เกิดจากการละเมิดกฎหมายบ้านเมืองเรียกว่าโลกวัชระ ความผิดบางอย่างเป็นความผิดทางโลกคือกฎหมายบ้านเมือง บางอย่างเป็นความผิดทางธรรมวินัย บางอย่างเป็นความผิดทั้งสองทาง

นายแสวง อุดมศรี^๘ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ การปกครองคณะสงฆ์ไทยว่า อาณาจักรกับศาสนจักรเป็นสถาบันหลักที่ดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมมนุษย์มาตั้งแต่สมัยบรรพกาล บางครั้งสถาบันทั้งสองต่างดำรงอยู่ในลักษณะสนับสนุนส่งเสริมกันและกัน บางครั้งก็ขัดแย้งกัน บางครั้งก็

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), วินัยใหญ่กว่าที่คิด, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓).

^๖ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ฐมมจิตโต), ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖).

^๗ สนิท ศรีสำแดง, นิตินสงฆ์ เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทคอมแพคท์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๔๓).

^๘ แสวง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓).

พยายามแสดงบทบาทสะท้อนออกมาในลักษณะคล้ายกับต้องการที่จะครอบงำสถาบันของกันและกัน เพื่อให้สถาบันของตนมีความยิ่งใหญ่และเกรียงไกรในสังคมแต่เพียงสถาบันเดียว

นายนคร พจนรพงษ์^๕ ได้กล่าวไว้ในหนังสือคำอธิบายกฎหมายอาญาว่า เป็นกฎหมายที่ว่าด้วยความผิดและโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิด โดยทุกสังคมย่อมมีกฎหมายที่ข้อบังคับความประพฤติของสมาชิกในสังคมนั้นๆ บุคคลใดมีการกระทำที่มีผลกระทบต่อสังคมหรือคนส่วนใหญ่ จัดเป็นการกระทำความผิดทางอาญา ดังนั้นกฎหมายอาญาจึงเป็นกฎหมายซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคมโดยการกำหนดว่า การกระทำใดเป็นความผิดอาญาและได้กำหนดโทษของผู้ฝ่าฝืนการกระทำความผิดนั้นๆ

นายศักดิ์ กอแสงเรือง^{๑๐} ได้กล่าวไว้ในหนังสือคำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่า เป็นกฎหมายที่ว่าด้วยวิธีการฟ้องคดี การไต่สวนมูลฟ้อง การพิจารณา การนำสืบพยานหลักฐาน การออกหมายเรียกพยาน การออกหมายจับ การจับกุม การระงับการลงโทษ รวมทั้งการทำคำพิพากษาและคำสั่งในการลงโทษผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา

๒. งานวิจัย

นายอริราช มณีภาค^{๑๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมในพระวินัยปิฎกกับกระบวนการยุติธรรมของกฎหมายไทย ให้ความเห็นว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีบางมาตราทำให้กระบวนการพิจารณาในการปกครองสงฆ์เป็นไปอย่างล่าช้ามาก เช่นการดำเนินกระบวนการยุติธรรมในคดีพระพิมลธรรม ความล่าช้าดังกล่าวนับว่าไม่เป็นผลดีแก่วงการของคณะสงฆ์และยังกระทบกระเทือนถึงฝ่ายอาณาจักรด้วย

^๕ นคร พจนรพงษ์, คำอธิบายกฎหมายอาญา, (กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐.

^{๑๐} ศักดิ์ กอแสงเรือง, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร : นิติบรรณาการ, ๒๕๕๐).

^{๑๑} อริราช มณีภาค, “การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมในพระวินัยปิฎกกับกระบวนการยุติธรรมของกฎหมายไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

นางสาวจิตทิพย์ ภัทรวิเชียร^{๑๒} ได้กล่าวสรุปไว้ในผลงานวิจัยเรื่อง การศึกษากฎหมายที่มีผลกระทบต่อพระสงฆ์ไทย โดยศึกษากฎหมายพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และพระราชบัญญัติควบคุมการเรียไร พ.ศ. ๒๕๔๗ และคำสั่งมหาเถรสมาคมเรื่องการควบคุมการเรียไร พ.ศ. ๒๕๓๕ ว่า ควรปรับเนื้อหาของกฎหมายเสียใหม่ กฎหมายควรให้โอกาสแก่ผู้ต้องหาในการต่อสู้เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง และการบัญญัติกฎหมายควรเปิดกว้างเพื่อให้สามารถก่อให้เกิดความยุติธรรมอย่างแท้จริงแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

นายอริเทพ ผาธา^{๑๓} ได้กล่าวสรุปไว้ในผลงานวิจัยเรื่องการศึกษารูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาในพระพุทธศาสนาเถรวาท : กรณีศึกษาเฉพาะกรณีอธิกธมฺมละ ๗ และกฏนิกหกรรมของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบและกระบวนการแก้ไขปัญหา โดยอธิกธมฺมละวิธีในสมัยพุทธกาลกับกฏนิกหกรรมของมหาเถรสมาคม ภายใต้กรอบของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ในเชิงการเปรียบเทียบเพื่อที่จะหาข้อสรุปเกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาอธิกธมฺมละทั้งในสมัยพุทธกาลและในสมัยปัจจุบันว่า มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งในสมัยปัจจุบันพบว่าการบริหารคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์นั้น ไม่ได้ยึดเอาพระธรรมวินัยเป็นธรรมเนียมสูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งผลของการดำเนินนโยบายดังกล่าวก็ทำให้เกิดปัญหาข้อโต้แย้งและการวิพากษ์จากสังคมมาโดยตลอด

นายวิรัช กลิ่นสุบรรณ^{๑๔} ได้กล่าวสรุปไว้ในผลงานวิจัยเรื่อง กระบวนการพิจารณานิกหกรรม : ปัญหาและแนวทางแก้ไข ว่า กระบวนการพิจารณานิกหกรรม ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ นั้นเป็นวิธีการที่ใช้การพิจารณาตามแนวกฎหมายทางฝ่ายอาณาจักร

^{๑๒} จิตทิพย์ ภัทรวิเชียร, “การศึกษากฎหมายที่มีผลกระทบต่อพระสงฆ์ไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๑๓} อริเทพ ผาธา, “การศึกษารูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาในพระพุทธศาสนาเถรวาท : กรณีศึกษาเฉพาะกรณีอธิกธมฺมละ ๗ และกฏนิกหกรรมของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๑๔} นายวิรัช กลิ่นสุบรรณ, “กระบวนการพิจารณานิกหกรรม : ปัญหาและแนวทางแก้ไข”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

โดยเฉพาะความผิดที่มีโทษหนักขึ้นครุกาบัติ โดยมีขั้นตอนตั้งแต่การฟ้อง การไต่สวนการพิจารณาความผิด แต่การพิจารณานิคหกรรมตามกฎหมายมาตรา ๑๑ มักจะมีปัญหาหลายประการ และมีปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างทางด้านทางปกครองและกฎหมาย ทำให้เกิดความล่าช้า โดยเฉพาะพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน และกฎหมายมาตรา ๑๑ มีบางข้อที่สมควรปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับหลักกฎหมายทั่วไป สำหรับแนวทางที่เห็นว่าควรแก้ไขเพื่อให้กระบวนการพิจารณานิคหกรรมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพคือ ควรแก้ไขกฎหมายพระราชบัญญัติสงฆ์ และกฎหมายมาตรา ๑๑ ที่ใช้ในปัจจุบันให้มีความเหมาะสม

พิจารณาโดยสรุปว่า กระบวนการพิจารณานิคหกรรม ตามกฎหมายมาตรา ๑๑ เป็นวิธีการพิจารณาตัดสินลงโทษภิกษุผู้กระทำความผิดตามแนวประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยเฉพาะความผิดที่มีโทษหนักขึ้นครุกาบัติ โดยมีขั้นตอนตั้งแต่การฟ้อง การไต่สวนการพิจารณาความผิด แต่การพิจารณานิคหกรรมตามกฎหมายมาตรา ๑๑ มีปัญหาหลายประการ และมีปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างทางด้านทางปกครองและกฎหมาย ทำให้เกิดความล่าช้า โดยเฉพาะพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน และกฎหมายมาตรา ๑๑ มีบางข้อที่สมควรปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับหลักประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สำหรับแนวทางที่เห็นว่าควรแก้ไขเพื่อให้กระบวนการพิจารณานิคหกรรมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ คือ ควรแก้ไขกฎหมายพระราชบัญญัติสงฆ์ และกฎหมายมาตรา ๑๑ ที่ใช้ในปัจจุบันให้มีความเหมาะสม อย่างไรก็ตาม โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์นี้มีลักษณะสอดคล้องคู่ขนานกับโครงสร้างการปกครองประเทศ ดังนั้นก่อนการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพระราชบัญญัติสงฆ์แต่ละครั้ง สมควรทำการวิจัยถึงผลเสียที่จะตามมาพร้อมกับการจัดประชุมสัมมนาพระสงฆ์และคฤหัสถ์ผู้เกี่ยวข้องก่อน อีกทั้งหนังสือและงานวิจัยต่างๆ ก็ไม่ได้มีการศึกษากระบวนการระงับอธิกรณ์เปรียบเทียบกับประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา รวมทั้งยังไม่เคยมีงานวิจัยการสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมสมัยปัจจุบันแต่อย่างใด

๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาค้นคว้าทางเอกสาร (Documentary Research) มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑.๗.๑. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ โดยวิธีเก็บข้อมูลจากพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การระงับอธิกรณ์จากพระวินัยปิฎก กฎนิคกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิคกรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และราชกิจจานุเบกษา

๑.๗.๒. รวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ คือ คัมภีร์นอกพระไตรปิฎก วรรณคดี งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง งานนิพนธ์ทั่ว ๆ ไป เอกสารงานวิจัย บทความทางวิชาการ ตำราคำบรรยาย จากคำพิพากษาศาลฎีกา คำอธิบายของนักการศาสนา นักกฎหมาย ผู้รู้ อาจารย์ต่างๆ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ รวมทั้งอินเทอร์เน็ตที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับหัวข้อที่ทำการวิจัย

๑.๗.๓. นำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

๑.๗.๔. สรุปข้อมูลเพื่อนำเสนอผลงานการวิจัยต่อไป

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๘.๑. ได้ทราบความหมายและหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดวินัย การระงับอธิกรณ์ในพระวินัยปิฎก กฎนิคกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิคกรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

๑.๘.๒. ได้ทราบกฎหมายและหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของราชอาณาจักรไทย

๑.๘.๓. ได้ทราบความเหมือนและความแตกต่างกันของหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดวินัยของพุทธศาสนาเถรวาท กับประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของราชอาณาจักรไทย

๑.๘.๔. ได้รูปแบบหลักการและกระบวนการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมสงฆ์และสังคมไทยสมัยปัจจุบัน

บทที่ ๒

หลักการลงโทษผู้กระทำผิดในพุทธศาสนาเถรวาท

อริกรรมและวิธีระงับอริกรรมเป็นวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งในแง่ของพระวินัยและเป็นการระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมสงฆ์ โดยพระพุทธเจ้าได้ออกแบบขึ้นมาเป็นข้อปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เพื่อควบคุมความประพฤติให้อยู่ในระเบียบแบบแผนและมีความเรียบร้อยดีงาม แต่ในปัจจุบันนี้การปกครองคณะสงฆ์นอกจากจะยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักแล้วยังเกี่ยวเนื่องกับระบบการปกครองฝ่ายโลกซึ่งเป็นฝ่ายอาณาจักร จึงได้มีการตรากฎหมายไว้สำหรับปกครองจากระบบการปกครองตามพระธรรมวินัยมาเป็นกฎหมายเรียกชื่อว่ากฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิกหกรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยต้องการศึกษาอริกรรมและวิธีระงับอริกรรมรวมทั้งกระบวนการพิจารณานิกหกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับการพิจารณาคดีทางกฎหมาย ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะวาทปฏิบัติของอริกรรมและวิธีระงับอริกรรม ประกอบกับแนวปฏิบัติของการลงนิกหกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ ในมิติเทียบเคียงกับหลักกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้นในกระบวนการพิจารณาคดีทางกฎหมายทั้งฝ่ายศาสนจักรและอาณาจักรดังจะบรรยายรายละเอียดต่อไป

๒.๑ อริกรรมและวิธีระงับอริกรรมในสมัยพุทธกาล

ในสมัยพุทธกาล การปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งในแง่ของพระวินัยคือวิธีระงับอริกรรมหรืออริกรรมสมณะ พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้เพื่อเป็นข้อปฏิบัติเพื่อระงับ (สมณะ) ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมสงฆ์ซึ่ง ได้แก่พระภิกษุและภิกษุณีเท่านั้น มิได้เกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์ โดยให้เหตุผลว่าความขัดแย้งของคฤหัสถ์เช่นการเถียงกันระหว่างชนทั้งหลายมีมารดา กับบุตรเป็นเพียงการวิวาทเพราะกล่าวแย้งกันแต่ไม่จัดเป็นอริกรรม เพราะไม่มีความเป็นเหตุที่ต้องระงับด้วยสมณะทั้งหลาย อย่างไรก็ตามแม้จะอ้างว่าพระพุทธเจ้าทรงออกแบบอริกรรมสมณะเพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมพระภิกษุเท่านั้น แต่พระองค์ไม่ได้ตรัสห้ามว่าหลักการบางอย่างนั้นไม่สามารถประยุกต์รูปแบบไปใช้ได้กับสังคมคฤหัสถ์ได้ การปฏิบัติความขัดแย้งตามแนวนี้น่าจะเป็นหลักการที่มีการผสมผสานระหว่างวิถีโลกกับวิถีธรรมเข้าด้วยกัน คล้ายคลึงกับหลักการบริหารธรรมที่ได้มีการนำแนวทางที่เจ้าลิจฉวีเคยปฏิบัติมาเป็นฐานเพื่อประยุกต์ให้พระภิกษุได้นำไปปฏิบัติ

ในลำดับต่อมา ในเบื้องต้นนี้จะได้กล่าวถึงอริกรรมและวิธีระงับอริกรรม เพื่อให้เห็นภาพหลักการที่ พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ต่อไปนี้เป็น

๒.๑.๑ อริกรรม

อริกรรมเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วสงฆ์จะต้องจัดต้องทำ เป็นเรื่องที่สงฆ์จะต้องดำเนินการ ซึ่งมีทั้งที่เป็นปัญหาด้านการทะเลาะวิวาท การโจทก์ปรับอาบัติกัน การพิจารณาโทษ หรือการ ประกอบพิธีกรรมบางอย่างเช่น การทอดกฐิน, การอุปสมบท เป็นต้น คำว่าอริกรรม จึง ไม่ได้ หมายความว่าเฉพาะเรื่องราวเหตุการณ์ที่เป็นปัญหาเท่านั้น แต่ยังมี ความหมายรวมถึงกิจของสงฆ์ที่ เป็นหน้าที่และระเบียบปฏิบัติเช่นการอุปสมบทหรือการทอดกฐินข้างต้น อริกรรมแบ่งออกเป็น ๔ ประเภทมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑. วิวาทาธิกรรม

วิวาทาธิกรรมหมายถึง การทะเลาะ การโต้แย้งกัน ที่สงฆ์จะต้องดำเนินการพิจารณา ระงับวิวาทาธิกรรม มาจากคำว่า “วิวาท” คือ การทะเลาะ การโต้แย้ง การว่าไปคนละทาง การไม่ลง รอยกัน”^๑ สันธิกับคำว่า “อริกรรม” คือ เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วจะต้องจัดต้องทำ เรื่องที่สงฆ์ต้อง ดำเนินการ^๒ สามารถจำแนกได้เป็น ๕ คู่ คือ”

๑. วิวาทกันว่าข้อนี้เป็นธรรม ข้อนี้ไม่เป็นธรรม
๒. ข้อนี้เป็นวินัย ข้อนี้ไม่เป็นวินัย
๓. ข้อนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ ข้อนี้พระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสไว้
๔. ข้อนี้พระพุทธเจ้าทรงประพฤติมา ข้อนี้พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงประพฤติมา
๕. ข้อนี้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ ข้อนี้พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบัญญัติไว้
๖. ข้อนี้เป็นอาบัติ ข้อนี้ไม่เป็นอาบัติ
๗. ข้อนี้เป็นอาบัติเบา ข้อนี้ เป็นอาบัติหนัก
๘. ข้อนี้เป็นอาบัติมีส่วนเหลือ ข้อนี้ เป็นอาบัติไม่มีส่วนเหลือ
๙. ข้อนี้เป็นอาบัติหยาบคาย ข้อนี้ไม่เป็นอาบัติหยาบคาย

^๑ พระเทพเวที (ประยูร ธมฺมปญฺญโถ), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๓๕.), หน้า ๔๕.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒.

^๓ วิ. จู. (บาลี) ๖/๖๓๑/๒๕๕

สาเหตุการเกิดวิวาทาธิกรณ์ คือ มูลเหตุแห่งการเถียงกันปรารภกันมี ๒ ประการ คือ

๑. วิวาทาธิกรณ์ด้วยความปรารถนาดี คือ เห็นแก่พระธรรมวินัย และมีจิตประกอบด้วยอโลกะ(ไม่มีความโลก) อโทสะ(ไม่มีความโกรธ) อโมหะ(ไม่มีความหลง)
๒. วิวาทาธิกรณ์ด้วยปรารถนาเลว คือ ก่อขึ้นด้วย ทิฏฐิ มานะ แม้รู้ว่าผิดก็ขึ้นทำ ยังมีจิตประกอบด้วย โลกะ(ความโลก) โทสะ(ความโกรธ) โมหะ(ความหลง)

กรณีศึกษาวิวาทาธิกรณ์ที่มาตั้งแต่สมัยพุทธกาล กล่าวคือ ในโกสัมพีชั้นระ^๔ เรื่องพระธรรมช^๕ กับพระวินัยช^๖ ในสมัยพุทธกาลขณะที่พระพุทธเจ้าเสด็จประทับอยู่ที่ โฆสิตาราม นครโกสัมพี มีภิกษุเป็นคณาจารย์อยู่ที่นั่น ๒ รูป ต่างก็มีลูกศิษย์มากด้วยกันทั้งสองฝ่าย วันหนึ่งพระธรรมช^๕ ได้เข้าไปในห้องน้ำ ใช้น้ำแล้วเหลือไว้วันหนึ่ง เมื่อพระวินัยช^๖ เข้าไปเจอน้ำเหลือไว้ จึงได้ตำหนิพระธรรมช^๕ พระธรรมช^๕ เห็นว่าเป็นอาบัติทุกกฏ จึงได้ยอมรับผิดต่อพฤติกรรมนั้น แต่พระวินัยช^๖ กลับนำเรื่องเพียงเล็กน้อยนี้เป็นพุดกับลูกศิษย์ของตนว่าพระธรรมช^๕ ขนาดทำผิดแล้วยังไม่รู้สีกตัวอีก ต่อมาลูกศิษย์ของพระวินัยช^๖ ก็ได้พุดถากถางทำนองเดียวกันกับลูกศิษย์ของพระธรรมช^๕ ว่าอาจารย์ของท่านทำผิดแล้วยังไม่รู้สีก นำละอายนัก ฝ่ายลูกศิษย์ก็นำเรื่องนี้ไปปรึกษากับพระธรรมช^๕ พระธรรมช^๕ ได้ฟังดังนั้น จึงพุดว่าทำไมพระวินัยช^๖ จึงพุดอย่างนี้ เราทำผิดกฏก็ยอมรับผิดและแสดงอาบัติไปแล้วไหนจึงพุดกลับถากถางเช่นนี้เล่าจึงพุดกับลูกศิษย์ว่า พระวินัยช^๖ พุดเท็จและทั้งสองฝ่ายก็ได้เกิดการทะเลาะวิวาทกันเพราะเหตุเพียงเล็กน้อยเอง ภิกษุทั้งหลายเป็นศิษย์ของรูปใดก็เห็นตามรูปนั้น เริ่มต้นด้วยพระ ๒ รูปวิวาทกัน ลูกศิษย์ก็มาเข้าข้างฝ่ายอาจารย์ของตน จนกลายเป็นเหตุทะเลาะกัน ๒ ฝ่าย จนชาวบ้านแตกแยกกันเป็นฝักเป็นฝ่าย พระวินัยช^๖ ได้โอกาสสวดประกาศลงอุกเขป นียกรรม^๗ แก่พระธรรมช^๕ ฝ่ายพระธรรมช^๕ ก็ไม่ยอมรับเพราะท่านถือว่าท่านไม่ผิด เรื่องลูกลามไปใหญ่โต พระพุทธเจ้าทรงเตือนสติเรื่องก็ยังไม่ยุติ ชาวบ้านไม่พอใจจึง

^๔ วิ. มหา.(ไทย) ๕/๒๓๘-๒๖๐/๒๔๕-๒๖๗

^๕ พระธรรมช^๕ คือ พระที่เคร่งครัดทางพระธรรม มีความรู้เกี่ยวกับหลักธรรม

^๖ พระวินัยช^๖ คือ พระที่เคร่งครัดทางพระวินัย มีความรู้เกี่ยวกับพระวินัย

^๗ อุกเขปนียกรรม หมายถึง วิธีการลงโทษที่สงฆ์กระทำแก่ภิกษุผู้ต้องอาบัติแล้ว ไม่ยอมรับว่าเป็น

พากันงดทำบุญ ภัทศุเหล่านั้นเมื่อได้รับความลำบากก็รู้สึกสำนึกในวิวาธิกรณดังกล่าวมาแล้วนั้น พอออกพรรษาแล้วจึงไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าและขอมรรับข้อวิวาทที่มีต่อกัน เรื่องราวจึงยุติลงด้วยดี

กรณีศึกษาวิวาธิกรณภายหลังพุทธกาลมาประมาณ ๑๐๐ ปี กล่าวคือ เรื่องภัทศุวัชชีบุตรกล่าววัตถุ ๑๐ ประการ^๘ พวกภัทศุวัชชีบุตรคือ ชาววัชชีผู้ตั้งสำนักในนครไพสาลีหรือชาวปราจีนได้ประพฤติปฏิบัติทางวินัยแตกต่างจากของพระสงฆ์พวกอื่นโดยย่อหย่อน ซึ่งมีเรื่องยกขึ้นมากล่าวดังต่อไปนี้

๑. สิงคโลณกัปปะ พระภัทศุสังสมเกลือในถลกเขาเป็นต้น แล้วนำไปผสมอาหารอื่นนั้นได้ไม่เป็นอาบัติ ซึ่งผิดพุทธบัญญัติว่า ภัทศุสังสมของเคี้ยวของฉัน เป็นอาบัติปาจิตตีย์
๒. ทวังคูลกัปปะ ภัทศุฉันอาหารเวลาตะวันบ่ายล่วงไปแล้ว ๒ องคุลีได้ไม่เป็นอาบัติ ซึ่งขัดกับพระบัญญัติที่ห้ามภัทศุฉันอาหารในยามวิกาล ถ้าฉันเป็นอาบัติปาจิตตีย์
๓. ความันตรกัปปะ ภัทศุฉันจากวัด แล้วเข้าไปในบ้าน เขาถวายอาหารก็ฉันได้อีกในเวลาเดียวกัน แม้ไม่ได้ทำวินัยกรรมมาก่อนซึ่งขัดกับพระบัญญัติที่ห้ามภัทศุฉันอดิเรก ถ้าฉันต้องอาบัติปาจิตตีย์
๔. อวาสกัปปะ อวาสใหญ่มีสีมาใหญ่ ทำอุโบสถแยกกันได้ ในพระวินัยห้ามการทำอุโบสถแยกกัน ถ้าแยกกันเป็นอาบัติปาจิตตีย์
๕. อนุมตีกัปปะ ถ้ามีภัทศุที่ควรนำฉันทะมามีอยู่ แต่มิได้นำมาจะทำอุโบสถก่อนก็ได้ แต่พระวินัยห้ามไม่ให้กระทำเช่นนั้น
๖. อาจิมกัปปะ ข้อปฏิบัติอันใดที่เคยปฏิบัติกันมาตั้งแต่ครูบาอาจารย์ แม้ประพฤติดิฉันก็ควร
๗. อมัตถิกกัปปะ ภัทศุฉันอาหารแล้วไม่ได้ทำวินัยกรรมก่อน ฉันนมสดที่ไม่ได้แปลเป็นนมสัสมไม่ควร แต่วัชชีบุตรว่าควร
๘. ซโลคิง ปาตุง เหล้าอ่อนที่ไม่ได้เป็นสุราน้ำเมาฉันได้ ซึ่งขัดพระวินัยที่ห้ามดื่มน้ำเมา
๙. อทสกัง นิสีทง ภัทศุใช้ฝ้านีทนะที่ไม่มีชายก็ควร
๑๐. ชาตรูปรชตะ ภัทศุรับเงินและทองก็ได้

^๘ วิ. จุ. (บาลี) ๗/๖๔๐/๒๖๔

กรณีศึกษาวิวาทิกรณณ์ภายหลังพุทธกาลในระหว่าง พ.ศ. ๒๒๒ ถึง ๒๓๔ กล่าวคือ ในสมัยรัชกาลของพระเจ้าอโศกมหาราช ได้มีวิวาทิกรณณ์เกิดขึ้นในหมู่พระสงฆ์อโศการาม^๕ พระอารามหลวง ณ กรุงปาตลีบุตร เพราะมีความเห็นปรารภศาสนธรรมแตกต่างกัน พระสงฆ์ไม่ได้ทำอุโบสถร่วมกันนานถึง ๑๒ ปี พระคันถรจนจารย์ก็กล่าวว่าด้วยสาเหตุพวกเดียรฉัตรปลอมเป็นภิกษุ เขามาปนอยู่ในหมู่สงฆ์แสดงลัทธิของตนว่าเป็นพระในพระพุทธศาสนา เอาเพศภิกษุคลุมตัว สอนลัทธิของตน และบางพวกตั้งใจอุปสมบทด้วยความศรัทธาจริงๆ แต่ก็ไม่ได้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ไม่ปฏิบัติตามธรรมเนียมของปุถุชนที่เปลี่ยนศาสนาหรือลัทธิใหม่ แต่ไม่ได้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ไม่ปฏิบัติตนให้ถูกต้องหรือหวังบวชเพียงหวังลาภสักการะเท่านั้น ครั้งนั้นพระเจ้าอโศกมหาราชก็ทรงได้ถือมติทางพระพุทธศาสนาตามพระโมคคัลลบุตรติสสเถระให้สีกภิกษุพวกเดียรฉัตร โดยใช้วิธีตั้งคำถามเกี่ยวกับพระธรรมและพระวินัยของสงฆ์ หากพระสงฆ์องค์ไหนตอบได้ให้คงเป็นสงฆ์อยู่ แต่หากองค์ไหนตอบไม่ถูกหรือผิดเพี้ยนไปก็ให้จับสึก

นอกจากกรณีศึกษาที่ยกมากล่าวแล้วนี้ วิวาทิกรณณ์หรือการทะเลาะวิวาทกันในหมู่สงฆ์ก็เกิดขึ้นทุกยุคทุกสมัย แต่วิวาทิกรณณ์ก็ระงับไปได้ด้วยวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงได้บัญญัติซึ่งกล่าวถึงในลำดับต่อไป

๒. อนุวาทิกรณณ์

อนุวาทิกรณณ์หมายถึง การโจทก์ที่จัดเป็นอริกรณณ์ เป็นการกล่าวหากัน เป็นการฟ้องร้องกันในเรื่องความผิดหรือความเสียหาย อนุวาทิกรณณ์มาจากคำว่า “อนุวาท” คือ การโจทก์^๖ การฟ้อง การกล่าวหากันด้วยอาบัติ^๗ สามารถจำแนกเป็น ๔ อย่างคือ

๑. ศิลวิบัติ ความเสียหายด้านศีล เกิดจากการละเมิดสิกขาบทต่าง ๆ
๒. อาจารย์วิบัติ ความเสียหายด้านกิริยามารยาท เกิดจากการมีมารยาททราม ขาดการสำรวมระวังแก่ เพศ กาล สถานที่ ชุมชน เป็นต้น

^๕ พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตฺโต), *รู้จักพระไตรปิฎกเพื่อเป็นชาวพุทธที่แท้*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เอดิสันเพรสโปรดักส์, ๒๕๔๓), หน้า ๕๔.

^๖ วัตถุประสงค์แห่งการโจทก์ มี ๓ ประการ คือ เห็น ๑ ได้ยิน ๑ รังเกียจ ๑.

^๗ พระเทพเวที, (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๓๕.), หน้า ๖๗.

๓. ทิฏฐิวิบัติ คือ ความเห็นผิดธรรมดา ผิดวินัย เกิดจากการมีความคิดเห็นไม่ตรงตามพระธรรมวินัย

๔. อาชีวิวิบัติ ความเสียหายแห่งการเลี้ยงชีพ เกิดจากการเลี้ยงชีพในทางผิดศีลธรรมและกฎหมาย

อนุวาทาธิกรณ์เป็นการโจทหรือการฟ้องร้องกันเกี่ยวกับเรื่องการต้องอาบัติ ซึ่งเป็นเรื่องมีมูลเรื่องที่มีมูลในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเรื่องที่เป็นจริง^{๑๒} แต่ยังหมายรวมเอาถึง

๑. เรื่องที่ได้เห็นเอง
๒. เรื่องที่ได้ยินเองหรือมีผู้บอกและเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง
๓. เรื่องที่เว้นจาก ๒ สถานะนั้น แต่สงสัยหรือรังเกียจโดยอาการ เช่น ได้ยินว่าของชิ้นหนึ่งหายไป และได้ไปพบของชิ้นนี้ที่กุฎิของพระภิกษุชื่อ ก. เป็นต้น

ในหมู่ภิกษุสงฆ์มีความเป็นมีศีลสามัญญตาหรือมีความเป็นผู้มีศีลเสมอกัน ซึ่งเป็นหลักสำคัญอย่างหนึ่งแห่งความสามัคคี เมื่อมีภิกษุทูลขึ้นในสงฆ์เป็นหน้าที่ของภิกษุผู้มีศีลจะกำจัดออกเสีย มีพระพุทธานุญาตตรัสว่า เมื่อมีซากศพในมหาสมุทร คลื่นย่อมซัดขึ้นฝั่ง ทางที่ภิกษุรูปหนึ่งจะพึงโจทภิกษุอีกรูปหนึ่งด้วยอาบัติด้วยความปรารถนาดีก็มี ด้วยความปรารถนาเลวก็มี อนุวาทาธิกรณ์ที่เกิดขึ้นผู้ใดโจทเพราะเห็นแก่พระธรรมวินัยผู้นั้นชื่อว่าทำด้วยความปรารถนาดี ผู้ใดโจทเพราะมุ่งร้ายแก่เขา ผู้นั้นชื่อว่าทำด้วยความปรารถนาเลว ซึ่งมีมูลเหตุแห่งอนุวาทาธิกรณ์ ดังนี้^{๑๓}

๑. จิตที่เป็นอกุศล ประกอบด้วย โลก โกรธ หลง แล้วโจท
๒. จิตที่เป็นกุศล ประกอบด้วย อโลภะ อโทสะ อโมหะ แล้วโจท

ในข้อ ๑-๒ เกิดจากความปรารถนาไม่ดีคือมีจิตเป็นอกุศล และความปรารถนาดีคือจิตอันเป็นกุศล

อนุวาทาธิกรณ์ นอกจากยังเกิดจากเหตุอันเป็นโทษ ๖ ประการเหมือนกับวิวาทาธิกรณ์แล้ว ภิกษุผู้ปรารถนาจะโจทภิกษุอื่นนั้น พึงตั้งอยู่ในธรรม ๕ ข้อ คือ

^{๑๒} พระเมธีธรรมาภรณ์, (ประยูร ธมฺมจิตโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๕,

(กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๖๓.

^{๑๓} วิ. จ. (บาลี) ๖/๖๔๑/๓๐๒

๑. จักพูดโดยกาละ จักไม่พูดโดยอกาละ
๒. จักพูดด้วยคำจริง จักไม่พูดด้วยคำเท็จ
๓. จักพูดด้วยคำสุภาพ จักไม่พูดด้วยคำหยาบ
๔. จักพูดด้วยคำประกอบด้วยประโยชน์ จักไม่พูดด้วยคำไร้ประโยชน์
๕. จักมีเมตตาจิตพูด จักไม่เพ่งโทษพูด

นอกเหนือจากธรรม ๕ ข้อดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังควรที่จะมีความการุญ ความเอ็นดู ความที่ต้องการออกจากอาบัติ ความที่เน้นวินัยเป็นหลัก การใคร่ครวญหลักฐาน และการที่ควรพิจารณาคุณสมบัติของตนให้ดีก่อนแล้วค่อยโทษผู้อื่น

ตามที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า อนุวาทาธิกรณ์ก็คือ การโทษ การฟ้องร้องภิกษุที่ประพฤติผิดหลักประเพณีพรหมจรรย์ เพราะภิกษุที่ละเมิดสิกขาบท ภิกษุที่ประพฤติทรมามี กิริยามารยาทไม่เหมาะสม ภิกษุที่เลี้ยวชีพในทางที่ผิดศีลธรรมและกฎหมาย รวมทั้งภิกษุที่มี มิฉลาดิฐฐิมิความคิดเห็นไม่ตรงตามพระธรรมวินัย อันเป็นสาเหตุทำให้การประพฤติปฏิบัติ ผิดเพี้ยนไป เหล่านี้ล้วนเป็นการดำเนินชีวิตที่ผิดหลักพรหมจรรย์ทั้งสิ้น และมีผลกระทบต่อความ เชื่อถือศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อสงฆ์ และพระพุทธศาสนา เมื่อเกิดอนุวาทาธิกรณ์ขึ้นพระพุทธ องค์ทรงกำหนดให้สงฆ์ดำเนินการพิจารณาวินิจฉัยว่าจริงหรือไม่จริงเพื่อยุติข้อปัญหาดังกล่าว ตาม แนวทางที่ทรงวางไว้โดยเริ่มตั้งแต่การพิจารณามูลเหตุ พิจารณาเจตนาของผู้ฟ้องร้องว่ามีเจตนาดี หรือแกล้งโทษให้ผู้อื่นเสียหาย และทรงกำหนดคุณสมบัติ คุณธรรมสำหรับภิกษุที่จะโทษภิกษุอื่น เพื่อความเป็นธรรมกับผู้ถูกโทษและเพื่อประโยชน์ต่อภิกษุสงฆ์และพระศาสนา

๓. อาปตตาทิกรณ์

อาปตตาทิกรณ์หมายถึงการต้องอาบัติ การถูกปรับอาบัติ เป็นอธิกรณ์โดยฐานเป็นเรื่อง ที่จะต้องระงับด้วยการแก้ไขปลดปล่อยให้ออกจากอาบัตินั้นเสีย โดยการปลงอาบัติหรือการปฏิบัติ เพื่อให้พ้นจากอาบัติ ตามวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ในพระวินัย การปฏิบัติเพื่อให้พ้นจาก อาบัติสามารถเรียกอีกหนึ่งว่าการแสดงคืนอาบัติ

การแสดงคืนอาบัติ คือ การปฏิบัติตามวิธีที่กำหนดไว้ในพระวินัย เพื่อให้ภิกษุที่ต้อง อาบัติพ้นจากมลทิน กลับมาบริสุทธิ์ดังเดิม

การต้องอาบัติ ตามศีล ๒๒๗ มีดังต่อไปนี้คือ ปาราชิกมี ๔ ข้อ สังฆาทิเสสมี ๑๓ ข้อ อนิยตมี ๒ ข้อ นิสสัคคิยปาจิตตีย์มี ๓๐ ข้อ ปาจิตตีย์มี ๘๒ ข้อ ปาฏิเทสนียะมี ๔ ข้อ เสขิยะสารูปมี

๒๖ ข้อ โภชนาปฏิสังขัตต์มี ๓๐ ข้อ ธรรมเทศนาปฏิสังขัตต์มี ๑๖ ข้อ ปกนิสถะมี ๓ ข้อ และอธิกรณสมถะมี ๗ ข้อ มีวิธีแสดงคืนอาบัติตามระดับความหนักเบาของอาบัติที่ต้อง ซึ่งแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๓ ประเภท คือ

๑. อาบัติหนักที่สุด หมายถึง ละเมิดแล้วขาดจากความเป็นภิกษุทันที ไม่ว่าจะมีความรู้หรือไม่ก็ตาม เรียกว่าอาบัติปาราชิก มี ๔ ข้อ คือ

- (๑) เสพเมถุน แม้กับสัตว์ครึ่งจกานตัวเมีย (ร่วมสังวาสกับคนหรือสัตว์)
- (๒) ถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของไม่ได้ให้มาเป็นของตน จากบ้านก็ดี จากป่าก็ดี (ขโมย)
- (๓) พรากรมุชย์จากชีวิต (ฆ่าคน) หรือแสวงหาศาสตราอันจะนำไปสู่ความตายแก่มนุษย์
- (๔) กล่าวอวดอุตริมนุสสธรรมที่ไม่มีในตน (ไม่รู้จริง แต่โอ้อวดความสามารถของตัวเอง หรือพูดอวดคุณวิเศษที่ไม่มีในตน)

ทั้ง ๔ ลิกขาบทนี้ ผู้ล่วงละเมิดจะหมดสภาพจากความเป็นภิกษุทันที และจะบวชอีกไม่ได้ตลอดชีวิต อรรถกถาจารย์ได้เปรียบเทียบว่าเป็นตาลยอดด้วน เปรียบเหมือนนักโทษที่ถูกประหารชีวิตแล้วในกฎหมายบ้านเมือง ไม่สามารถฟื้นคืนชีพมาอีก ไม่มีทางแสดงคืนได้นอกจากจะปฏิญาณตนเป็นฆราวาสเสีย ในอัฐกถาจุฬารัตนสังฆาสูตร อังในตามรอยพระอรหันต์ของพุทธทาสภิกขุว่า “ภิกษุผู้ต้องปาราชิกแล้ว ละเพศภิกษุเสีย อยู่ในเพศสามเณร รักษาศีลสืบให้บริบูรณ์ ขวยขวายในภavana บางพวกก็ยังเป็น โสดาบัน สกทาคามี อนาคามี บางพวกเกิดในเทวโลก”^{๑๔} หมายถึง ผู้ต้องอาบัติปาราชิกเมื่อแสดงคืนแล้วสามารถบรรลุโลกุตระธรรมได้อีก หากผู้นั้นมีความตั้งใจรักษาศีลปฏิบัติสมาธิภาวนาโลกุตระธรรม หากบรรลุขั้นต้นแล้วย่อมสามารถบรรลุขั้นสูงคืออรหันต์ได้ ดังนั้นการแสดงคืนอาบัติปาราชิกคือการละเพศภิกษุ

๒. อาบัติหนักรองลงมา คือ อาบัติสังฆาติเสสทั้ง ๑๓ ลิกขาบท ได้แก่ประเภทที่ฝ่าฝืนแล้วไม่ถึงกับการขาดจากความเป็นภิกษุ แต่ต้องอยู่ปริวาสหรืออยู่ฆานัต คือ การลงโทษกักบริเวณตัวเอง ประจานตัวเองตามกรรมวิธีของสงฆ์ การอยู่ปริวาสถ้าไม่ปกปิดก็เพียงแต่ขอมานัตต่อสงฆ์ตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป แล้วให้อยู่ฆานัตครบ ๖ ราตรี เมื่ออยู่ครบแล้วก็ไปขออภัยทานต่อสงฆ์ ๒๐ รูป เมื่อออกอภัยทานแล้วก็ป็นอันเสร็จพิธี ถ้าปกปิดไว้นานเท่าใดต้องอยู่ปริวาสนานเท่าจำนวนวันที่ปิดไว้ก่อนแล้วจึงไปขอขมานัต อยู่ฆานัตต่ออีก ๖ ราตรี จึงจะได้อภัยทาน ภิกษุที่อยู่

^{๑๔} พุทธทาสภิกขุ, ตามรอยพระอรหันต์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๓๕),

ปรึวาสจะถูกตัดสิทธิต่าง ๆ มากมาย เช่น ไม่ให้ทำหน้าที่พระเถระ ห้ามถือสิทธิแห่งภิกษุปกติ ห้ามถือสิทธิอันพึงได้ตามลำดับพรรษา ฯลฯ ซึ่งการตัดสิทธิต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น ๕๔ ข้อ^{๕๕}

การประพฤติวัตรของภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสพึงแสดงคืนโดยการอยู่ฆราวาส และการอยู่ปรึวาส ซึ่งการอยู่ปรึวาสหรืออยู่กรรมมี ๓ แบบ คือ^{๕๖}

๑. ปฏิจันนปรึวาส : การอยู่ปรึวาสเพื่ออาบัติที่ปกปิดไว้ตามจำนวนวันที่ปิดไว้
๒. สุทนต์ปรึวาส : การอยู่ปรึวาสของท่านที่ต้องอาบัติชั่วช้อนจนจำวัน และจำนวนอาบัติไม่ได้ ต้องอยู่ไปจนกว่าจะรู้สึกว่าจะครบวันที่ปิดไว้
๓. สโมธานปรึวาส : การอยู่ปรึวาสของท่านที่ต้องอาบัติมากแต่กำหนดวันที่ปิด และจำนวนอาบัติได้ ให้รวมอาบัติทั้งหมดเข้าด้วยกัน อยู่ไปจนครบวันที่ปิดแล้วขอ มานัตจากสงฆ์ อยู่มานัตอีก ๖ ราตรี

การอยู่ปรึวาสเป็นโทษที่ทำให้ผู้ต้องอาบัติได้รับโทษนาน ซึ่งมีผลทั้งทางกายและทางใจเปรียบเสมือนการจำคุก และกักขังในโทษฝ่ายบ้านเมือง เพื่อให้รู้สำนึกแล้วเข็ดหลาบจะได้ไม่ หวนกลับมาทำความชั่วอีก

๓. อาบัติเบา หมวดนี้มีมากมายเกี่ยวกับมารยาททั่วไปก็มี เกี่ยวกับการกินอยู่ก็มี ถ้า ต้องอาบัติหรือฝ่าฝืนแล้วเพียงแต่ “ปลงอาบัติ” หรือสารภาพผิดต่อหน้าพระอิกรูปหนึ่งก็พ้นผิด อาบัติประเภทนี้ได้แก่ อาบัติอุลลัจจัย อาบัติปาจิตตีย์ อาบัติปาฏิเทสนียะ อาบัติทุกกฏ และอาบัติ ทุพภาสิต การแสดงอาบัติคือการประจานความผิดของตน และรับว่าจะระวังไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไป

อาปัตตาทิกรรม^{๕๗} เป็นเรื่องเกี่ยวกับภิกษุละเมิดสิกขาบท หรือต้องอาบัติที่จะต้องระงับ โดยการแสดงคืน ภิกษุที่ต้องอาบัติเมื่อรู้สึกสำนึกตัวว่าได้กระทำผิด สงฆ์ให้ออกสกลบเนื้อกลับ ตัว โดยการแสดงคืนอาบัติที่ต่อนั้นตามระเบียบวิธีที่กำหนดไว้ในพระวินัย

^{๕๕} สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรม มิก จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๑๗.

^{๕๖} พระราชธรรมนิเทศ (ระเบียบ ฐิตญา โณ), พระวินัยปิฎกย่อเล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร : เอ็ดดิสัน เพรสโปรดักส์, ๒๕๕๓), หน้า ๕๕.

^{๕๗} สนิท ศรีสำแดง, นิตกรสงฆ์ เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทคอมแพคท์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๘๖.

การต้องอาบัติหรือการละเมิดสิกขาบทนั้นคือ การที่ภิกษุเฉไฉเดินออกนอกเส้นทาง การประพฤติพรหมจรรย์ พระพุทธศาสนามีได้ตัดโอกาสภิกษุเหล่านั้นเสียเลยทีเดียว พระพุทธองค์ทรงให้เพื่อนภิกษุตักเตือนเมื่อเห็นการกระทำ และยังยินดีให้อภัยเมื่อยอมรับผิด รู้สำนึกกลับใจ หายย่อหยิ่ง แล้วแสดงคืนอาบัติโดยสัญญาว่าจะไม่ประพฤติเช่นนั้นอีก เมื่อแสดงคืนอาบัตินั้นแล้ว ภิกษุผู้กระทำผิดก็พ้นจากมลทินกลับมาวิสุทธิดังเดิมเหมือนเมื่อไม่ได้ต้องอาบัติ นอกจากอาบัติปาราชิกทั้ง ๔ ประการที่ไม่สามารถแก้ไขได้ ถ้าต้องแล้วขาดจากความเป็นพระทันทีและไม่สามารถกลับมาบวชเป็นภิกษุได้อีก หากไม่ยอมรับสงฆ์พึงเข้าดำเนินการตามวิธีการที่ทรงกำหนดไว้เช่นกัน

การแสดงคืนอาบัติเป็นเรื่องของการปรับสภาพจิตใจภิกษุผู้กระทำผิด และรู้สึกตัวว่าได้กระทำผิดแล้วตั้งใจว่าจะไม่กระทำอีก เช่น การปลงอาบัติเมื่อได้กระทำความผิดเล็กน้อย เป็นอาบัติเบาโดยการสารภาพผิดกับเพื่อนภิกษุเพียงรูปเดียวก็พ้นได้ และการอยู่ปริวาสกรรมสำหรับภิกษุที่ต้องอาบัติหนักกระทำความผิดที่รุนแรง แต่สามารถแก้ไขได้ ซึ่งต้องใช้ระยะเวลา ใช้สถานที่และใช้จำนวนภิกษุมากขึ้น เพื่อรับรู้และเป็นสักขีพยาน เพื่อป้องกันไม่ให้ภิกษุนั้นกลับมาทำความผิดซ้ำอีกได้โดยง่าย ส่วนอาบัติปาราชิกแสดงว่าภิกษุต้องมีสภาพจิตใจที่ไม่สามารถปรับปรุงและฟื้นฟูให้กลับมาดีได้ดังเดิมอีก จึงต้องให้พ้นจากเพศภิกษุไป การแสดงคืนอาบัติภิกษุสงฆ์ต้องถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลือเพื่อนภิกษุที่ต้องอาบัติให้พ้นจากอาบัติที่ต้องนั้นตามระเบียบวิธีการแสดงคืนอาบัติ หรือตามวิธีการระงับอาปตคาธิกรณ์ที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดไว้

๔. กิจจาธิกรณ์

กิจจาธิกรณ์หมายถึง การงานหรือกิจอันจะพึงทำด้วยการประชุมสงฆ์^{๑๘} เช่น การให้ผ้ากฐิน การนิกะ การอุปสมบท เป็นต้น ซึ่งถือเป็นหน้าที่เป็นกรณีของสงฆ์ที่จะต้องจัดตั้งทำเพื่อให้สังคมสงฆ์เกิดความเรียบร้อยและเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา

กิจหรือการงานที่จัดว่าเป็นกิจแต่ไม่เป็นอธิกรณ์นั้น และการงานที่เป็นทั้งกิจและเป็นทั้งอธิกรณ์ก็มี การงานที่เป็นกิจแต่ไม่เป็นอธิกรณ์ได้แก่ กิจที่ภิกษุทำแก่พระอาจารย์ อุปัชฌายะ หรือทำแก่ภิกษุผู้เสมอพระอาจารย์ พระอุปัชฌายะ ไม่จัดว่าเป็นอธิกรณ์ ส่วนการงานที่จัดว่าเป็นทั้งกิจ และเป็นทั้งอธิกรณ์ได้แก่ กิจที่ทำในรูปของสังฆกรรม ที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดระเบียบปฏิบัติไว้ทั้งจำนวนภิกษุ คุณสมบัติของภิกษุและวิธีดำเนินการ หากดำเนินการถูกต้องตาม

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๖.

ข้อกำหนดกิจจาธิกรณเป็นอันระงับ ถ้ากระทำไม่ถูกต้องกิจเหล่านั้นก็ยังคงเป็นอธิกรณอยู่ต่อไป กิจจาธิกรณก็เหมือนกับอธิกรณประเภทอื่น ๆ ย่อมมีมูลแห่งการเกิดเช่นกัน

มูลเหตุแห่งกิจจาธิกรณตามที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกคือ “สงฆ์เป็นมูลอันหนึ่งแห่งกิจจาธิกรณ”^{๑๕} สงฆ์เป็นมูลเหตุแห่งกิจจาธิกรณหรือเป็นมูลเหตุที่ทำให้เกิดสังฆกรรมเนื่องจากภิกษุสงฆ์มีจำนวนมากขึ้น และพระพุทธองค์ทรงมีพระประสงค์ที่จะให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการบริหารหมู่คณะด้วยตนเอง จึงทรงกำหนดระเบียบวิธีต่าง ๆ เพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปในแนวเดียวกัน เช่น การนาสนะสามเณร การลงนิกกรรม การอุปสมบท การรับอาบัติในสงฆ์ ฯลฯ กิจเหล่านี้มีขั้นตอนและวิธีดำเนินการเฉพาะเป็นเรื่องของสงฆ์ โดยทรงกำหนดจำนวนภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป จึงจะเรียกว่า “สงฆ์” หากเป็นเรื่องที่มีความสำคัญน้อยก็กำหนดจำนวนภิกษุผู้ทำสังฆกรรมเพียง ๔ หรือ ๕ รูป หากเป็นกิจที่มีความสำคัญมากก็ใช้ภิกษุจำนวนมาก เช่น ๑๐ รูป หรือ ๒๐ รูป ร่วมรับรู้ร่วมพิจารณาตัดสินใจเพื่อให้กิจเหล่านั้นสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี การกำหนดจำนวนภิกษุในการทำสังฆกรรมย่อมขึ้นอยู่กับความสำคัญ หรือประเภทของกิจจาธิกรณที่พระพุทธองค์ทรงจำแนกไว้

กิจจาธิกรณหรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นแล้วสงฆ์จะต้องจัดต้องทำให้ถูกต้องตามพุทธกำหนดโดยทำในรูปของสังฆกรรม จำแนกออกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. อปโลกนกรรม คือ การบอกเล่ากันในที่ประชุมสงฆ์เป็นไปในลักษณะแจ้งให้ที่ประชุมทราบ ไม่ต้องตั้งญัตติ คือการนัดหมายเพื่อทำกิจร่วมกัน และไม่ต้องสวดอนุสาวนา คือการขอมติจากสงฆ์ ได้แก่ การนาสนะสามเณรผู้กล่าวต่อพระพุทธเจ้า การรับสามเณรรูปนั้นผู้ประพฤดิเรียบร้อยเข้าหมู่ การประกาศลงพรหมทัณฑ์และประกาศแจกอาหารในโรงฉัน

๒. ญัตติกรรม คือ กรรมอันกระทำด้วยญัตติ คือประกาศนัดหมายให้สงฆ์ทราบเพื่อทำกิจร่วมกันไม่ต้องสวดอนุสาวนา คือไม่ต้องขอมติในที่ประชุมสงฆ์มี ๘ สถาน เช่น อุโบสถ ปวารณารับอาบัติอันภิกษุแสดงในสงฆ์ ประกาศเลื่อนวันปวารณา ประกาศเริ่มต้นระงับอธิกรณด้วยคิณวัตถการกวินัย เป็นต้น

๓. ญัตติทุติยกรรม แปลว่า กรรมมีวาจาครบ ๒ คือ ตั้งญัตติ ๑ ครั้ง และสวดอนุสาวนาอีก ๑ ครั้ง เช่น การคว่ำบาตร การหงายบาตร การให้ผ้ากฐิน การแสดงที่สร้างกุฎิให้แก่ภิกษุ เป็นต้น

^{๑๕} วิ.จ. (บาลี) ๖/๖๔๕/๓๐๕.

๔. ญัตติจตุตถกรรม แปลว่า กรรมที่มีญัตติเป็นที่ ๔ คือ ตั้งญัตติ ๑ ครั้ง และ สวดอนุสาวนาอีก ๓ ครั้ง เช่น การนิคหะ คือการลงโทษภิกษุที่ประพฤติดี การให้ ปรีวาสนและมานต์แก่ภิกษุที่ต้องอาบัติสังฆาทิเลศ การอุปสมบท การอัพภาน เป็นต้น

กิจจาริกรรมหรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นแล้วสงฆ์จะต้องจัดต้องทำให้ถูกต้องตามพุทธกำหนด โดยทำในรูปของสังฆกรรมทั้งสี่ประเภทข้างต้น เป็นการจำแนกตามความสำคัญของกิจ กิจที่มีความสำคัญไม่มากนักก็ใช้ภิกษุจำนวนน้อย และเพียงแต่ตั้งญัตติอย่างเดียวโดยไม่ต้องสวดอนุสาวนาหรือสวดอนุสาวนาเพียงหนึ่งเดียวก็เพียงพอ ส่วนกิจที่มีความสำคัญมากก็ใช้ภิกษุจำนวนมาก มีการตั้งญัตติและสวดอนุสาวนาอีก ๓ ครั้ง เพื่อให้ที่ประชุมสงฆ์ได้มีเวลาพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบหลายเที่ยวว่าจะอนุมัติหรือไม่ เช่น สังฆกรรมประเภท ญัตติจตุตถกรรมมี นิคหะอุปสมบท เป็นต้น

จากการที่บุคคลตกลงปลงใจเห็นดีเห็นงามเข้ามาบวชเพื่อประพฤดิพรหมจรรย์เจริญรอยตามพระพุทธองค์เพื่อจุดหมายสูงสุด โดยมีพระธรรมเป็นหลักปฏิบัติและมีพระวินัยเป็นกรอบการดำเนินชีวิตนั้น ปรากฏว่ายังมีเรื่องราวข้อปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคในการประพฤดิพรหมจรรย์ของสงฆ์และส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น เรื่องราวและข้อปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้นเรียกว่า อธิกรณณ์ เช่น การโต้แย้งทู่เถียงกันเกี่ยวกับพระธรรมวินัย การฟ้องร้องภิกษุผู้ละเมิดพระวินัย การต้องอาบัติ การปรับอาบัติ การแสดงคินอาบัติของภิกษุ ตลอดจนภารกิจต่าง ๆ ที่สงฆ์ต้องจัดต้องทำให้เรียบร้อยตามข้อกำหนดของพระพุทธองค์ที่ทรงวางไว้เพื่อให้สังคมสงฆ์มีระเบียบแบบแผนที่ดีงามและเหมาะสมตามหลักการประพฤดิพรหมจรรย์

กิจจาริกรรมแต่ละประเภทมีมูลเหตุสำคัญมาจากภิกษุสงฆ์ที่ประกอบด้วยเจตนาหรือความปรารถนา ๒ ประการ คือ ความปรารถนาดีและความปรารถนาที่เลว กิจจาริกรรมที่เกิดจากความปรารถนาดีหรือกุศลเจตนา เพื่อจรโลงพระพุทธศาสนา เพื่อให้การประพฤดิปฏิบัติเป็นไปโดยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย เช่น การโจทภิกษุผู้ต้องอาบัติเพื่อต้องการให้ออกจากอาบัติเมื่อภิกษุผู้ต้องอาบัติรู้ด้วยยอมรับ และแสดงคินอาบัติน้อมเป็นผลดีแก่ทุกฝ่ายหรือเมื่อเกิดอธิกรณณ์ขึ้นในหมู่สงฆ์ สงฆ์ผู้มีความปรารถนาดีร่วมมือร่วมใจประชุมทำการระงับอธิกรณณ์นั้นก็เกิดผลดีอีกเช่นกัน แต่บางครั้งการกระทำด้วยความปรารถนาดีเจตนาดีกลับส่งผลไปในทางตรงกันข้ามกลายเป็นความวุ่นวายดังกรณีพระวินัยธรและพระธรรมกถึกในกรุง โกสัมพีสมัยพุทธกาล ทั้งสองฝ่ายต่างวิวาท ด้วยกุศลเจตนาแต่หาข้อยุติไม่ได้ ประกอบกับลูกศิษย์ลูกหาของแต่ละฝ่ายเข้าสมทบ จึงเกิดเป็นวิวาทาธิกรณณ์ดังกล่าวหรือการโจทอาบัติที่ภิกษุผู้โจทมีความปรารถนาดี ต้องการให้ออก

จาอาบัติ แต่ภิกษุผู้ละเมิดอาบัติไม่ยอมรับว่าเป็นอาบัติ จึงเกิดเป็นอนุวาทาธิกรณ์ดังกรณีพระฉันนะ ในสมัยพุทธการเป็นตัวอย่าง

กิจจาธิกรณ์ที่เกิดจากความปรารถนาแล้ว หรืออกุศลเจตนาของผู้กระทำความผิดที่มีจิตประกอบด้วยโลภ โกรธ หลง เพื่อต้องการเกียรติยศ ชื่อเสียง ลาภสักการะ ความสุขสบาย หรือเพื่อมุ่งร้ายหวังทำลายผู้อื่น กระทำด้วยความเห็นแก่ตัว ความเห็นผิด ดังวิวาทาธิกรณ์กรณีพระภิกษุชาววัชชีบุตรที่แสดงให้เห็นเจตนาพยายามหลีกเลี่ยงหลักพระธรรมวินัยเพื่อความสุขสบายของตนเอง และพวกพ้องหรืออนุวาทาธิกรณ์กรณีโจทก์เท็จพระทัฬหฬลบุตร เป็นต้น

กิจจาธิกรณ์ที่เกิดขึ้นทั้งเกิดจากความปรารถนาดีและความปรารถนาเลวก็ตาม ย่อมมีผลกระทบต่อความผาสุกในสังคมสงฆ์ ความเลื่อมใสของชาวบ้านและความตั้งมั่นแห่งพระสัตถธรรม

อธิกรณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนอกจากภิกษุสงฆ์จะเป็นมูลเหตุที่สำคัญแล้ว ชาวบ้านก็มีส่วนในการสนับสนุนด้วย เพราะถึงแม้ผู้ที่เข้ามาบวชจะมีความตั้งใจสละโลกียสุขเพียงใดก็ตาม ย่อมหวังไหว่ต่อความรุ่มรวยของกระแสศานานิยมทางวัตถุในสังคม ชาวพุทธส่วนหนึ่งเข้าวัดเพียงเพื่อขอโชคลาภและเครื่องรางของขลังต่าง ๆ จากพระ เมื่อได้มาแล้วบังเอิญได้ผลไปตามที่คิดที่หวังเอาไว้ก็จะนำข้าวของเงินทองไปถวายเป็นการตอบแทนจำนวนมากๆ พระบางรูปบางสำนักก็ฉวยโอกาสจากความหลงเชื่อถือผลิตสิ่งเหล่านั้นขึ้นจำหน่ายอย่างเป็นลำเป็นสัน มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ทั้งในหนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์และนิตยสารต่าง ๆ มากมาย ซึ่งก็ได้รับการตอบสนองอย่างดีจากชาวบ้านที่หลงเชื่อทำให้พระมีเงินทองสะสมจนร่ำรวยหลงลืมตัว ใช้พลังอำนาจเงินตรากลับไปแสวงหาความสุขทางโลกเยี่ยงปุถุชนทั่วไป ประพฤติผิดหลักพระธรรมวินัยอย่างร้ายแรงจนเกิดการฟ้องร้องเป็นเรื่องอื้อฉาวตามมา รวมทั้งสุภาพสตรีที่ปฏิบัติตนรับใช้ใกล้ชิดกับพระภิกษุสงฆ์จนเกินขอบเขตที่เหมาะสม จะโดยไม่เจตนาหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็ตาม ทำให้พระบางรูปที่ตั้งใจจะเป็นพระที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบต้องมีอันเป็นไปพ่ายแพ้ต่อกิเลสตัณหาที่มาจากความใกล้ชิดสนิทสนม อธิกรณ์เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในกระบวนการประพฤติพรหมจรรย์ของภิกษุสงฆ์ที่เป็นไปโดยหลักว่า ภิกษุผู้เป็นสหธรรมิกต่างสงเคราะห์เกื้อกูลซึ่งกันและกัน เพื่อการปฏิบัติสู่เป้าหมายเดียวกัน ในการประพฤติปฏิบัติธรรมร่วมกัน(สหธรรมิก)นี้ย่อมจะมีสิ่งอันเป็นเหตุให้เกิดอุปสรรคในการปฏิบัติเพื่อกำจัดอัสวกิเลสขึ้นมาได้ สิ่งอันเป็นเหตุให้เกิดอุปสรรคต่อการประพฤติพรหมจรรย์นี้เองที่เรียกว่า “อธิกรณ์” อธิกรณ์อาจจะเกิดขึ้นเพราะเจตนาดีของพระภิกษุผู้มีศีลอันเป็นที่รัก ซึ่งมุ่งหวังสงเคราะห์เกื้อกูลเพื่อนสหธรรมิก และอนุเคราะห์พระวินัยก็ได้ หรืออาจจะเกิด

จากเจตนาชั่วของภิกษุผู้ใฝ่ยางอายุซึ่งมุ่งหวังลาภสักการะส่วนตนก็ได้ สิ่งอันจะก่อให้เกิดเป็น อธิกรณนั้น เมื่อก้าวโดยลักษณะแล้วมีอยู่ ๔ ประเภท คือ

๑. อธิกรณที่ สืบเนื่องมาจากการโต้แย้ง โต้เถียงกัน เรื่องพระธรรม พระวินัย
๒. อธิกรณอันสืบเนื่องมาจากการกล่าวหากันด้วยเรื่องละเมิดพระวินัยเพราะไม่ปฏิบัติให้สอดคล้องกับข้อกำหนดที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้
๓. อธิกรณอันสืบเนื่องมาจากการยอมรับผิดและการรับ โทษตามข้อกำหนดแห่งพระวินัย
๔. อธิกรณอันสืบเนื่องมาจากการที่พระภิกษุสงฆ์ต้องทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อความบริสุทธิ์ของพระภิกษุและคณะสงฆ์

ทั้ง ๔ ลักษณะนี้ คือสิ่งอันเป็นสาเหตุให้การประทุพพรหมจรรย์ของพระภิกษุไม่เป็น โดยสะดวกราบรื่นจะเป็นภาระของพระภิกษุสงฆ์ที่ต้องชำระสะสางให้เหตุอันเป็นอุปสรรคหมดไป

๒.๑.๒ วิธีระงับอธิกรณ

อธิกรณต่างๆ ที่เกิดขึ้นถือเป็นหน้าที่ของสงฆ์ที่จะต้องดำเนินการให้ยุติลงไปด้วยดี เช่น วิวาทาธิกรณ คือการเถียงกัน ไม่ลงรอยเดียวกันเกี่ยวกับพระธรรมวินัย สงฆ์จะต้องชี้ขาดว่า ฝ่ายใดถูก ฝ่ายใดผิด อนุวาทาธิกรณ คือ การฟ้องร้องกันเกี่ยวกับภิกษุต้องอาบัติ สงฆ์จะต้องพิจารณาวินิจฉัยว่าจริงหรือไม่จริง อาปตคาธิกรณคือเรื่องเกี่ยวกับอาบัติ การปรับอาบัติ การแสดง คินอาบัติ ถ้าหากเกี่ยวกับสงฆ์แล้วสงฆ์ต้องเป็นธุระช่วยเหลือในการแสดงคินอาบัติ หรือการให้ สละสมณเพศสำหรับภิกษุที่ต้องอาบัติปาราชิกและกิจจาธิกรณ คือสังฆกรรมต่างๆ สงฆ์จะต้อง ช่วยกันดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงตามระเบียบหรือข้อบัญญัติในพระวินัย เพื่อความเป็นระเบียบ เรียบร้อยในสังฆมสงฆ์และเพื่อแสดงออกถึงความสามัคคีในหมู่คณะตามพุทธประสงค์เป็นต้น

อธิกรณที่เกิดขึ้นหากได้รับการแก้ไขให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีก็จะบรรลุผล คือสังฆม สงฆ์มีความเรียบร้อย มีความสามัคคี ภิกษุอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ภิกษุอดิขชฎีกำราบหรือถูก กำจัดออกไปและเป็นการป้องกันปัญหาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบันและในอนาคต ทำให้เกิดความ เลื่อมใสแก่ผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส และเกิดความเลื่อมใสยิ่งขึ้นกับผู้ที่เลื่อมใสแล้ว ตลอดจนเพื่อความ มั่นคงสถาพรกับพระพุทธศาสนา แต่ถ้าหากอธิกรณไม่ได้รับการเหลียวแลแก้ไข หรือแก้ไขปัญหา ในทางที่ไม่เป็นไปตามธรรมตามวินัยจะเกิดผลในทางตรงข้ามเกิดความเสียหายต่อคณะสงฆ์ โดยรวมและกระทบต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

เนื่องจากอิทธิกรณต่าง ๆ มีมูลเหตุมาจากภิกษุสงฆ์ คณะสงฆ์ได้รับความเสียหายโดยตรง สงฆ์จึงมีหน้าที่ยุติข้อปัญหาอิทธิกรณเหล่านั้นและเพื่อให้เป็นไปตามพุทธประสงค์ที่ต้องการให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการบริหารหมู่คณะ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของสงฆ์และพุทธบริษัททั้งหลาย การยุติปัญหาหรือการระงับอิทธิกรณจะต้องเป็นไปตามหลักการที่ทรงวางไว้คือ “เป็นธรรม เป็นวินัย”^{๒๐} หรือ ระงับโดยชอบด้วยพระธรรม พระวินัย โดยให้กระทำตามวิธีการที่ทรงบัญญัติไว้

พระพุทธองค์ทรงกำหนดวิธีระงับอิทธิกรณประเภทต่างๆ เพื่อให้สงฆ์ดำเนินการตามหลักการที่ชอบด้วยพระธรรม พระวินัย มีทั้งหมด ๗ วิธีคือ^{๒๑}

๑. สัมมุขวินัย

สัมมุขวินัยหมายถึง ระเบียบอันพึงทำในที่พร้อมหน้า ได้แก่การระงับอิทธิกรณในที่พร้อมหน้าสงฆ์ พร้อมหน้าธรรมวินัย พร้อมหน้าบุคคล^{๒๒}

พระพุทธองค์ทรงบัญญัติวิธีระงับอิทธิกรณในที่พร้อมหน้า หรือสัมมุขวินัยเนื่องมาจากสมัยพุทธกาลขณะที่พระองค์ประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกคหบดี กรุงสาวัตถี พระฉัพพัคคีย์ คือ พวกภิกษุ ๖ รูป ได้กระทำความมี ตัชชนะนियกรรมบ้าง นิสกรรมบ้าง ปิพพาศนียกรรมบ้าง ปฎิสารนียกรรมบ้าง อุกเขปนียกรรมบ้าง แก่ภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ลับหลัง

^{๒๐} วิ. จุ. (บาลี) ๖/๑๖๗-๒๗/๑๐, ๕๗/๒๑-๖๗/๒๓, ๕๓/๓๕-๑๐๕/๔๒, ๑๔๗/๕๘-๑๕๘/๖๑, ๑๘๘/๗๓-๑๙๕/๗๖.

^{๒๑} วิ. จุ. (บาลี) ๖/๕๘๕/๒๖๗, ๕๘๕/๒๗๐, ๖๐๐/๒๗๗, ๖๐๘/๒๘๒, ๖๑๑/๒๘๔, ๖๑๔/๒๘๖, ๖๒๕/๒๙๕.

^{๒๒} คำว่า “ความพร้อมหน้าสงฆ์” หมายถึง “ภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าไร ภิกษุเหล่านั้นมาประชุมกัน นำฉันทะของผู้ควรฉันทะมา ผู้ที่อยู่พร้อมหน้ากันไม่คัดค้าน” พระอรธกถาจารย์อธิบายเพิ่มเติมว่าในประเด็นนี้ “ความที่การกสงฆ์พร้อมหน้าด้วยอำนาจสังฆสามัคคี”

คำว่า “ความพร้อมหน้าธรรม วินัย” หมายถึง “อิทธิกรณนั้น ระงับโดยธรรมโดยวินัย และโดยสัตตสุศาสน์” ส่วนพระอรธกถาจารย์อธิบายเพิ่มเติมว่า “ความที่เรื่องอันจะพึงระงับมีชื่อว่า ความพร้อมหน้าธรรม ส่วนการระงับโดยวิธีที่อิทธิกรณจะพึงระงับได้ ชื่อว่าความพร้อมหน้าวินัย”

คำว่า “ความพร้อมหน้าบุคคล” หมายถึง “โจทก์และจำเลยทั้งสอง เป็นคู่ต่อสู้ในคดีอยู่พร้อมหน้ากัน” พระอรธกถาจารย์อธิบายว่า “การที่มีผู้วิวาทกับเรื่องมีเรื่องวิวาทเกิดพร้อมหน้าคู่วิวาท ผู้มีประโยชน์ขัดแย้งกัน”

บรรดาภิกษุอื่นๆ ต่างกล่าวโทษติเตียน แล้วกราบทูลเรื่องนั้นให้พระพุทธองค์ ทรงรับสั่งในที่ประชุมสงฆ์ และรับสั่งถามภิกษุจฬพัคคีย์ทรงดำหนิด้วยประการต่างๆ ในที่สุดทรงบัญญัติพระวินัยความว่า “กรรมทั้ง ๖ ประการนั้น ภิกษุไม่พึงทำแก่ภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ลับหลัง ภิกษุใดทำต้องอาบัติทุกกฏ”^{๒๓}

สำหรับกรรมที่ตกลงไปในลักษณะอย่างนั้นหรือลักษณะอย่างอื่นที่ไม่ชอบด้วยพระธรรมวินัยไม่ถือว่าเป็นกรรมที่จะต้องยอมรับและปฏิบัติตามเพราะเป็น โมฆกรรม พระพุทธองค์ทรงจำแนกประเภทบุคคลผู้กระทำความผิดออกเป็น ๖ ประเภท คือ

- (๑) อธรรมวาทีบุคคล
- (๒) ภิกษุอธรรมวาทีมารูป
- (๓) สงฆ์อธรรมวาที
- (๔) ธรรมวาทีบุคคล
- (๕) ภิกษุธรรมวาทีมารูป
- (๖) สงฆ์ธรรมวาที

เนื่องจากกรรมทั้ง ๖ ประการนั้น ต้องทำเป็นสังฆกรรม อธิกรณสมณะ อันต้องนำมาใช้ในการกระทำความผิดดังกล่าว จึงใช้สัมมุขวินัย โดยทรงกำหนดเงื่อนไขของสัมมุขวินัยไว้ว่า จะต้องประกอบด้วยองค์ ๔ ประการ คือ

- (๑) พร้อมหน้าสงฆ์ คือ ภิกษุผู้เข้าประชุมครบองค์สงฆ์ คือไม่น้อยกว่า ๕ รูป
- (๒) พร้อมหน้าบุคคล คือ บุคคลที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้น อยู่พร้อมกันในที่ประชุมสงฆ์

(๓) พร้อมหน้าวัตถุ คือเรื่องหรืออิริยาบถที่ยกขึ้นมาเป็นเหตุในการพิจารณาตัดสิน

(๔) พร้อมหน้าพระธรรมวินัย คือ ขั้นตอนในการพิจารณาวินิจฉัย ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย คือ จะตัดสินว่าถูกหรือผิดต้องเป็นไปตามเงื่อนไข หรือข้อกำหนดที่พระธรรมวินัยกำหนดไว้

ในส่วนที่เกี่ยวกับบุคคล ๖ ประเภทดังกล่าวแล้วนั้น เมื่อเข้ามาเกี่ยวข้องกับการระงับอิริยาบถและอิริยาบถนั้นได้ระงับไป แต่จะเป็นการระงับที่ชอบด้วยพระธรรมวินัยหรือไม่ ทรงให้หลักในการตัดสินยอมรับไว้ ๒ ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้คือ

^{๒๓} วิ. จุ. (บาลี) ๖/๕๘๕/๒๖๗

(๑) อธรรมวาทีบุคคลก็ดี อธรรมวาทีบุคคลมากรูปก็ดี สงฆ์อธรรมวาทีก็ดี มีการชี้นำธรรมวาทีบุคคลรูปเดียว หรือหลายรูป หรือสงฆ์ฝ่ายธรรมวาทีให้คล้อยตามความประสงค์ของตนโดยให้ยอมรับว่านั่นเป็นธรรม เป็นวินัย ถ้าฝ่ายธรรมวาทีคล้อยตาม เห็นด้วย อธิกรณ์นั้น ถึงแม้จะระงับในท่ามกลางสงฆ์ บุคคล วัตถุ ก็เชื่อว่า ไม่เป็นการระงับโดยชอบด้วยพระธรรมวินัยเพราะขัดหลักสัมมุขาวินัยข้อที่ ๔ คือ “ระงับพร้อมหน้าพระธรรมวินัย”

(๒) ธรรมวาทีบุคคล ธรรมวาทีบุคคลหลายคน สงฆ์ธรรมวาทีให้ฝ่ายอธรรมวาทีคนเดียว หลายคน หรือสงฆ์อธรรมวาทีให้คล้อยตาม เห็นตามและยอมรับว่า นี่เป็นวินัย นี่เป็นธรรม ถ้าอธิกรณ์นั้นระงับลงไป ชื่อว่าเป็นการระงับโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย เพราะไม่ขัดกับหลักสัมมุขาวินัยทั้ง ๔ ประการดังกล่าว

สัมมุขาวินัยเป็นวิธีระงับข้อปัญหาอธิกรณ์ซึ่งกระทำในที่พร้อมหน้า พระพุทธองค์ทรงกำหนดให้บุคคลผู้เกี่ยวข้องในเรื่องราวทั้ง โจทก์ จำเลย พยาน และผู้มีส่วนรู้เห็นมาพร้อมหน้ากัน เพื่อทำการไต่สวน สอบสวนโดยซึ่งหน้า เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายให้การตามความจริง ยกเรื่องราวข้อปัญหาที่เกิดขึ้นมาพิจารณาวินิจฉัยโดยสงฆ์จำนวนไม่น้อยกว่า ๕ รูป ร่วมกันดำเนินการเพื่อให้เกิดความรอบคอบรัดกุมเป็นธรรมกับทุกฝ่าย และการวินิจฉัยตัดสินสงฆ์ต้องมีความเห็นตรงกัน โดยไม่มีภิกษุรูปใดรูปหนึ่งคัดค้านโดยใช้หลักพระธรรม หลักพระวินัยเป็นเกณฑ์ คือ การตัดสินว่าถูก หมายถึงถูกต้องตามหลักพระธรรม หลักพระวินัย การตัดสินว่าผิด หมายถึง ผิดจากหลักพระธรรม หลักพระวินัย เป็นต้น วิธีสัมมุขาวินัยเป็นวิธีที่ระงับอธิกรณ์ทุกประเภท

๒. สติวินัย

สติวินัย หมายถึง “วินัยอันสงฆ์พึงให้แก่พระชีนาสพที่ถึงพร้อมด้วยสติอันไพบูลย์”^{๒๔} หรือ “วิธีระงับด้วยสติ” หมายความว่า “สติวินัยนี้ พึงให้แก่พระชีนาสพเท่านั้น ไม่พึงให้แก่ภิกษุอื่น โดยที่สุดแม้เป็นพระอนาคามี และการให้สติวินัยนี้ต้องให้แก่พระชีนาสพที่ถูกโจทก์เท่านั้น”^{๒๕} โดยเป็นการประกาศสมมติให้ว่า เป็นผู้ที่มีสติสมบูรณ์ และการให้สติวินัยที่จัดได้ว่า “ชอบธรรม” นั้นต้องประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ กล่าวคือ

^{๒๔} “สติเวปุลลปุตตสฺส ชีนาสวสฺส ทาทพฺโพ วิน โย สติวินโย” วิ.ม.(บาลี) ๓/๑๕๕-๒๐๐/๔๔๓.

^{๒๕} อภัย ปน สติวินโย ชีนาสวสฺสว ทาทพฺโพ น อญฺญสฺส อนตฺมโส อนาคามีโนปิ” วิ.ม.(บาลี).-/

- (๑) ภิกษุเป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่ต้องอาบัติ
- (๒) ผู้อื่นโจทภิกษุนั้น
- (๓) ภิกษุนั้นขอ
- (๔) สงฆ์ให้สติวินัยแก่ภิกษุนั้น
- (๕) สงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยธรรมให้

ความในข้อนี้เป็นข้อที่พึงสังเกตว่า การประพฤติปฏิบัติตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้นั้นก็เพื่อที่จะได้บรรลุถึงเป้าหมาย คือความเป็นพระอรหันต์ชั้นสูง ข้อบัญญัติทั้งปวงจึงเหมือนเป็นอุปกรณ์ช่วยเหลือ ให้เข้าถึงจุดหมายสะดวกเร็ว เมื่อพระอรหันต์เป็นบุคคลซึ่งบรรลุถึงเป้าหมายนั้นแล้ว การที่จะมีใครไปกล่าวหาว่าท่านบกพร่องไปจากแนวทางการปฏิบัตินั้นจึงฟังไม่ขึ้น เพราะผลของการปฏิบัติเป็นสิ่งยืนยันการประพฤติปฏิบัติของท่านแล้ว เพราะถ้าท่านมีข้อประพฤติปฏิบัติบกพร่อง ท่านก็ย่อมไม่บรรลุถึงที่สุดได้ ตัวอย่างการระงับอธิกรณ์ด้วยสติวินัยนั้น มีปรากฏชัดเจน ดังกรณีการโจทพระทัฬหฬลบุตร^{๒๖}

ในสมัยพุทธกาล พระทัฬหฬลบุตรบรรลุอรหันต์ตั้งแต่อายุน้อย แต่ปรารถนาจะทำประโยชน์ให้แก่สงฆ์ จึงไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ขอรับหน้าที่เป็นผู้จัดการเรื่องที่อยู่อาศัย แล้วจัดภิกษุไปฉันในที่นิมนต์ที่ประชุมสงฆ์เห็นชอบโดยไม่มีภิกษุใดคัดค้านจึงประกาศแต่งตั้ง เมื่อท่านได้รับการแต่งตั้งก็ทำหน้าที่ได้ดีและเรียบร้อยจนได้รับการยกย่อง ถึงแม้มีภิกษุมากล้นแก่งต่าง ๆ นานา แต่ท่านก็มีได้บกพร่อง พระเมตติยะกับพระภุมมชกะเป็นพระบวชใหม่ได้รับการจัดอันดับในที่นิมนต์ช้า และคนก็ไม่สนใจถวายอาหารดี ๆ เข้าใจผิดว่าพระทัฬหฬลบุตรกลั่นแกล้ง จึงหาเรื่องให้นางเมตติยาภิกษุโจทอาบัติปาราชิกว่าข่มขืนนาง เมื่อเรื่องถึงพุทธสำนักทรงสอบสวนในที่ประชุมสงฆ์ให้สึกนางเมตติยาภิกษุณีเสีย สำหรับพระเมตติยะกับพระภุมมชกะเพราะเป็นภิกษุต้นบัญญัติ อันเรียกว่า “อาทิกัมมิกะ” จึงพ้นความผิด ทรงบัญญัติสิกขาบทที่ ๘-๙ แห่งสังฆาติเสส

เพื่อป้องกันไม่ให้พระอรหันต์ถูกรุกรานจากภิกษุพาลต่อไป จึงทรงรับสั่งให้พระสงฆ์ให้สติวินัยแก่พระทัฬหฬลบุตรเป็นปฐม โดยห้ามใครโจทพระอรหันต์ด้วยอาบัติ เพราะท่านเป็นผู้ถึงความไปพญาลัยแห่งสดีแล้ว

กรรมวิธีในการให้สติวินัยนั้น ทรงกำหนดไว้ ดังนี้คือ

- (๑) พระอรหันต์ เข้าไปหาสงฆ์ขอสติวินัยจากสงฆ์ ๓ ครั้ง

^{๒๖} วิ. ฐ. (บาลี) ๖/๕๘๘/๒๗๐-๕๘๙/๒๗๕.

(๒) ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถสวดประกาศให้สตีวินัยแก่พระอรหันต์ด้วยญัตติจุดตุตถกรรมวาจา

จากนั้นทรงแสดงการใช้สตีวินัยที่จัดว่าเป็นธรรม จะต้องประกอบด้วยองค์ ๕ คือ^{๒๗}

- (๑) ภิกษุเป็นผู้หมกจืด ไม่ต้องอาบัติ คือ เป็นพระอรหันต์
- (๒) มีผู้โจทท่านด้วยอาบัติ
- (๓) ท่านขอสตีวินัยจากสงฆ์
- (๔) สงฆ์สวดประกาศให้สตีวินัยแก่ท่าน
- (๕) สงฆ์พร้อมเพรียงกัน โดยธรรม ให้สตีวินัยแก่ท่าน

พระวินัยและสิกขาบทเป็นเครื่องฝึกหัดฝึกฝนและเป็นกรอบการดำเนินชีวิตของผู้ออกบวชหรือผู้ที่กำลังประพฤติพรหมจรรย์ซึ่งอยู่ในระหว่างการเดินทางยังไม่บรรลุถึงจุดหมายสูงสุด พระอรหันต์เป็นผู้จบพรหมจรรย์เป็นผู้บรรลุจุดหมายสูงสุดนั้นแล้ว จึงเป็นไปไม่ได้ที่พระอรหันต์จะก้าวล่วงออกไปนอกรอบทางเดินที่ผ่านพ้นมาแล้วนั้นอีก ดังนั้นเมื่อมีผู้กล่าวหาว่าพระอรหันต์ต้องอาบัติหรือละเมิดพระวินัย สงฆ์จึงต้องคุ้มครองป้องกันและรับรองว่าพระอรหันต์เป็นผู้มีสติสมบูรณ์ไม่มีความจำเป็นใด ๆ ที่จะแก้งหรือเจตนาละเมิดอาบัติโดยการให้สตีวินัยแก่พระอรหันต์

๓. อมุพหวินัย

อมุพหวินัยหมายถึง “วินัยที่สงฆ์พึงให้แก่จำเลยผู้หายหลง”^{๒๘} เป็นการที่สงฆ์โดย ‘สังฆสภา’ ได้ร่วมกันระงับอธิกรณ์โดยยกประโยชน์ให้แก่จำเลยที่ต้องอาบัติในขณะที่เป็นบ้า ซึ่งแม้จำเลยจะได้กระทำการดังที่ถูกโจทจริง ก็ไม่ถือว่าเป็นอาบัติ เป็นวิธีระงับอธิกรณ์สำหรับภิกษุผู้หายจากเป็นบ้า ได้แก่ การที่สงฆ์สวดประกาศให้สมมติแก่ภิกษุผู้หายเป็นบ้าแล้ว เพื่อระงับอนุวาทาธิกรณ์คือในขณะที่จำเลยเป็นบ้าทำการล่วงละเมิดอาบัติ แม้จะเป็นจริงก็ไม่ถือว่าเป็นอาบัติ เมื่อภิกษุนั้นหายเป็นบ้าแล้ว มีผู้โจทด้วยอาบัติระหว่างเป็นบ้าไม่รู้จบ ทรงให้สงฆ์สวดกรรมวาจาประกาศความข้อนี้ไว้ เรียกว่า อมุพหวินัย ยกฟ้องของโจทก์เสีย ภายหลังมีผู้โจทด้วยอาบัตินั้น หรืออาบัติเช่นนั้นในขณะที่เป็นบ้าก็ให้อธิกรณ์เป็นอันระงับด้วยอมุพหวินัย การที่ทรงบัญญัติวิธีระงับอธิกรณ์ด้วยอมุพหวินัย เนื่องมาจากกรณีของพระคัคคะในสมัยพุทธกาล

^{๒๗} วิ. จุ. (บาลี) ๖/๕๕๕/๒๗๗.

^{๒๘} “อมุพหุสส ทาดพุโพ วินโย อมุพหวินโย” วิ.ม.(บาลี) -/๑๕๕-๒๐๐/๔๔๗.

พระคัมภีร์วิกลจริต ได้ประพาศคดีวินัยเป็นจำนวนมาก ท่านเองก็ทำอะไรไม่ได้ แต่ยังมีภิกษุบางจำพวกที่เห็นการกระทำของท่านขณะเป็นบ้า พยายามเตือนให้ท่านระลึก และโจทอาบัติท่าน ถึงแม้ท่านจะเรียกให้ทราบ ว่า ท่านระลึกอะไรไม่ได้จริงๆ เพราะขณะที่ท่านนั้นท่านเป็นบ้า แต่ภิกษุเหล่านั้นก็ไม่ยอม พยายามโจทอยู่นั่นเอง

เมื่อเรื่องนั้นมาสู่พุทธสำนัก ทรงรับสั่งถามทราบความตลอดแล้วทรงดำหนิภิกษุผู้โจทอาบัติพระคัมภีร์ ที่ท่านทำในขณะเป็นบ้า จึงทรงกำหนดให้สงฆ์สวดประกาศให้อุมพหวินัย คือห้ามใครโจทอาบัติแก่ภิกษุผู้กระทำในขณะเป็นบ้า โดยกำหนดกรรมวิธีไว้ตามลำดับดังนี้^{๒๕}

- (๑) ให้ภิกษุผู้หายจากความเป็นบ้าแล้ว เข้าไปหาสงฆ์ แจ้งความเป็นมาของตนให้สงฆ์ทราบทั้งปวง เท่าที่จำได้แล้วขออุพหวินัยต่อสงฆ์ ๓ ครั้ง
- (๒) สงฆ์มอบหมายให้ภิกษุผู้สามารถสวดประกาศให้อุมพหวินัยแก่เธอ ด้วยบัญญัติจตุตถกรรมวาจา
- (๓) การให้อุมพหวินัยจะเป็นธรรมก็ต่อเมื่อเป็นการกระทำขณะเป็นบ้าจริงๆ จำอะไรไม่ได้เลยแม้แต่น้อย
- (๔) ถ้าเธอรุ้สึกชื่ออาบัติได้บ้าง หรือระลึกได้แบบความฝันหรือคลั่งคล้ายคลับคลาไม่แน่ใจอะไรเลย จะให้อุมพหวินัยไม่ได้

ในคติของพระพุทธศาสนา การตัดสินใจการกระทำว่าดีหรือชั่ว ถือเอาเจตนาเป็นสำคัญ การกระทำที่ดีคือการกระทำที่เกิดจากเจตนาดี เจตนาดีคือเจตนาที่ไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลงเหลือเจือปน หรือเป็นไปเพื่อความไม่เบียดเบียน แต่ในตรงกันข้ามการกระทำชั่ว คือการกระทำที่เกิดจากการเจตนาไม่ดี มีจิตประกอบด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง

พระภิกษุที่ละเมิดอาบัติในขณะเป็นบ้าหรือวิกลจริต ซึ่งไม่มีเจตนาละเมิดจึงสมควรได้รับการให้อภัยในความผิดที่กระทำในขณะเป็นบ้าไม่มีสตินั้น ทรงกำหนดไว้ว่าพระภิกษุนั้นเป็นบ้าจริงๆ ซึ่งเมื่อหายบ้าแล้วนึกทำอะไรไม่ได้แม้แต่น้อย แม้จะถูกซักถูกถามอย่างไรก็ไม่อาจจะระลึกได้แล้ว

ดังนั้นพระพุทธองค์จึงทรงให้สงฆ์สวดกรรมวาจาประกาศยกความผิดนั้นเสีย เป็นการระงับอธิกรณ์ด้วยวิธีอุพหวินัย เพื่อตัดปัญหาให้ผู้นั่งผู้ใดยกเอาเรื่องดังกล่าวขึ้นมาโจทอีก ทำให้เกิดความเดือดร้อนวุ่นวายไม่จบสิ้น และเป็นการให้โอกาสกับภิกษุผู้หายเป็นบ้านั้น ได้ประพฤติปฏิบัติตามทางที่ถูกต้องต่อไปโดยไม่ต้องกังวลใจ

^{๒๕} วิ. จู. (บาลี) ๖/๖๐๑/๒๗๕.

๔. ปฎิญาตกรณะ

ปฎิญาตกรณะหมายถึง กระบวนการระงับอธิกรณ์ในกรณีเมื่อพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหา ยอมรับว่าตัวเองได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหา เมื่อพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหายอมรับผิดเช่นนี้แล้ว กระบวนการระงับอธิกรณ์จึงยุติลงด้วยการที่สงฆ์ให้พระภิกษุที่ยอมรับผิดนั้นออกจากอาบัติ พระพุทธองค์ทรงกำหนดวิธีระงับอธิกรณ์ด้วยปฎิญาตกรณะ เนื่องจากกรณีของพระฉัพพัคคีย์ในสมัยพุทธกาล^{๑๐}

ปฎิญาตกรณะ เป็นวิธีการระงับอนุวาทาธิกรณ์ และอาปัตตาธิกรณ์ ในการระงับอนุวาทาธิกรณ์ กรณีที่จำเลยยอมรับผิดตามข้อกล่าวหาและสงฆ์ปรับอาบัติ หรือลงโทษตามที่กำหนดไว้ เป็นการระงับที่ชอบด้วยพระธรรม พระวินัย แต่ถ้าหากจำเลยรับผิดหนักกว่าหรือเบากว่าที่ถูกโทษ และสงฆ์ปรับอาบัติตามนั้นเป็นการระงับที่ไม่ชอบด้วยพระธรรมพระวินัย ในการระงับอาปัตตาธิกรณ์ก็เช่นกัน กรณีภิกษุต้องการแสดงคืนอาบัติโดยการสารภาพความผิดที่ละเมิดต่อภิกษุหรือสงฆ์ก็พึงใช้วิธีการเดียวกันนี้

ปฎิญาตกรณะ เป็นวิธีที่ให้ความเป็นธรรมกับจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหา เพราะสงฆ์ไม่สามารถปรับอาบัติหรือลงโทษภิกษุที่ไม่ได้กระทำความผิดและไม่ยอมรับว่าได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหา นั้น สงฆ์มีอำนาจลงโทษภิกษุเฉพาะกรณีที่ภิกษุยอมรับเท่านั้น การระงับอธิกรณ์วิธีนี้อำนวยประโยชน์ให้ทั้งสงฆ์ผู้ทำหน้าที่พิจารณา และจำเลยผู้กระทำความผิด เพราะเมื่อผู้กระทำความผิดยอมรับผิดแล้ว สงฆ์ลงโทษหรือปรับอาบัติตามโทษที่กำหนดไว้อธิกรณ์ก็ยุติลงด้วยดี และภิกษุผู้กระทำความผิดเมื่อยอมรับสารภาพผิด แสดงว่ามีความสำนึกผิด ซึ่งจะได้รับกรยกโทษในกรณีอาบัติเบาหรือความผิดเล็กน้อย แม้ในทางกฎหมายบ้านเมืองก็ลดหย่อนผ่อนโทษให้กับจำเลยที่ยอมรับสารภาพด้วยเช่นกัน

๕. เขกขยลิกา

เขกขยลิกามีความหมายถึง “การกระทำกรรมโดยเสียงข้างมาก”^{๑๑} กระบวนการระงับอธิกรณ์โดยใช้วิธีการถือเอาเสียงข้างมากเป็นประमाण วิธีนี้สำหรับใช้ในเวลาที่ความเห็นของคนทั้งหลายแตกต่างกันเป็น ๒ ฝ่าย โดยใช้วิธีจับฉลากคือ ออกเสียงลงมติเพื่อชี้ข้อผิดถูก ข้างไหนมีภิกษุผู้ร่วม

^{๑๐} วิ. จุ. (บาลี) ๖/๖๐๘/๒๘๒

^{๑๑} “ขุสสา กิริยช รมมวาทิโน พุทธรา, เอสา เขกขยลิกา นาม” วิ.จ.อ.(บาลี) -/๒๐๒/๒๘๓.

พิจารณาถึงความเห็นมากกว่า ก็ถือเอาพวกข้างนั้นใช้สำหรับระงับวิวาตริกรรม มูลเหตุที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดวิธีระงับอริกรรมด้วยเขุยยสิกขา^{๓๒} ดังอย่างเช่น

สมัยหนึ่ง พวกภิกษุก่อความบาดหมาง ความทะเลาะ วิวาทกันในที่ท่ามกลางสงฆ์ จนมีการกล่าวโจมตีกันอย่างรุนแรง ไม่อาจระงับอริกรรมที่กำลังดำเนินอยู่ได้ ความทราบถึงพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ระงับอริกรรมที่มีลักษณะอย่างนั้นด้วย เขุยยสิกขา คือให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นกำหนดในการตัดสิน พึงสมมติภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ ให้เป็นผู้จับสลาก (ออกเสียงลงมติ)

- (๑) ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความรัก
- (๒) ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความเกลียดชัง
- (๓) ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความมมงาย
- (๔) ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความกลัว
- (๕) รู้จักสลากที่จับแล้วและยังไม่ได้จับ

การจับสลากที่ถือว่าเป็นธรรม จะต้องมิลักษณะ ๑๐ ประการ คือ^{๓๓}

- (๑) อริกรรมไม่ใช่เรื่องเล็ก
- (๒) ลุกกลามไปไกล
- (๓) ภิกษุพวกนั้นระลึกได้และพวกอื่นก็ระลึกได้
- (๔) รู้ว่าธรรมวาทีมากกว่า
- (๕) รู้ว่าทำอะไรกรรมวาทีจึงจะมีมากกว่า
- (๖) รู้ว่าสงฆ์จักไม่แตกกัน
- (๗) รู้ว่าทำอะไรสงฆ์ไม่แตกกัน
- (๘) ธรรมวาทีภิกษุจับโดยธรรม
- (๙) ธรรมวาทีภิกษุพร้อมเพรียงกันจับ
- (๑๐) จับตามความเห็น

ถ้าลักษณะทั้ง ๑๐ ประการนี้แม้ข้อใดข้อหนึ่งขาดไป จะใช้หลักเขุยยสิกขาไม่ได้ ขึ้นทำลงไปถือว่าเป็นการจับสลากโดยไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย

เขุยยสิกขา เป็นวิธีระงับข้อปัญหาวิวาตริกรรมที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์จำนวนมาก ซึ่งไม่สามารถหาข้อยุติได้โดยง่าย และเป็นเรื่องสำคัญหากปล่อยไว้เรื่องราวข้อปัญหาจะลุกลามไปไกล

^{๓๒} “เอเคนปิ อธิกา พหุตราว, โก ปน วาโท ทูหิ ตีหิ” วิ.จ.อ.(บาลี) -/๒๓๔/๒๕๕.

^{๓๓} วิ. จ. (บาลี) ๖/๖๑๓/๒๕๖.

อันจะเป็นเหตุแห่งการแตกแยกในหมู่สงฆ์ พระพุทธองค์จึงทรงกำหนดให้ใช้วิธีการจับสลากออกเสียงลงมติ หรือการดูคะแนนเสียงข้างมาก และถือเอาความเห็นของคนข้างมากเป็นเกณฑ์ในการยุติปัญหา โดยความเห็นของคนข้างมากนั้นจะต้องไม่ขัดกับหลักพระธรรมวินัย ต้องอยู่ในขอบเขตแห่งศีลธรรม มิใช่ในทำนองพวกมากลากไป ถ้าศีลธรรมวินัย แม้จะมีคะแนนเสียงมากเพียงใดก็ใช้ไม่ได้ ทั้งนี้ให้ทำเป็นการสงฆ์ โดยมีการสวดประกาศแต่งตั้งภิกษุที่มีคุณสมบัติเหมาะสมให้เป็นผู้จับสลาก คือเป็นธรรมวาที ภิกษุผู้ปราศจากความลำเอียงด้วยอคติ^๔ และรู้หลักวิธีวิธีการจับสลาก การระงับอธิกรณ์ด้วยวิธีแยกขลังจึงจะชอบด้วยพระธรรมพระวินัย

๖. ตัสสาปายสิกา

ตัสสาปายสิกาหมายถึง กรรมอันสงฆ์พึงทำเพราะความที่ภิกษุนั้นเป็นผู้เลวทรามได้แก่ การที่สงฆ์ลงโทษแก่ภิกษุผู้เป็นจำเลยในอนุวาทริกรณ์ให้การกลับไปกลับมาเดียวปฏิเสธเดี่ยวสารภาพ พุดมฺสาซึ่งหน้า พุดกฺลบลเคลื่อนข้อที่ถูกซัก แต่พิจารณาได้ความจริงตามข้อหาทุกอย่าง สงฆ์ลงโทษตามความผิดแม้ว่าภิกษุนั้นจะไม่รับหรือเพิ่มโทษอาบัติที่ต้อง สงฆ์ได้ทำแก่พระอุปัฏฐากเป็นครั้งแรก^๕

พระอุปัฏฐาก ถูกซักถามเรื่องอาบัติในท่ามกลางสงฆ์ ปฏิเสธแล้วรับ รับแล้วปฏิเสธ ให้การรบกวนสับสนเท็จ ถูกตำหนิ ความทราบถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า รับสั่งถามความตามเป็นจริงแล้วทรงตำหนิ ทรงมอบให้สงฆ์ลงตัสสาปายสิกากรรมแก่พระอุปัฏฐาก โดยมีหลักการ วิธีการ ความถูกต้อง และโทษ เป็นต้น คือ

- (๑) ให้สงฆ์โจทจำเลยด้วยอาบัติก่อน แล้วให้เธอให้การ สงฆ์ปรับอาบัติเธอตามปฏิญญา
- (๒) ภิกษุผู้ฉลาดผู้สามารถสวดประกาศแจ้งโทษ กรรมที่สงฆ์ควรทำแก่จำเลยด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา
- (๓) ภิกษุผู้มีความผิดควรแก่การทำโทษ แบบตัสสาปายสิกา จะต้องเป็นผู้มีลักษณะดังนี้
  - (๑) ภิกษุเป็นผู้ไม่สะอาด ความประพฤติน่ารังเกียจ
  - (๒) เป็นอสังฆิ(ผู้ไม่มีความละอาย)
  - (๓) เป็นผู้ถูกโจท

^๔ วิ. ฐ. (บาลี) ๖/๖๑๔/๒๘๖.

- (๔) สงฆ์ทำคัสสปापียสิกากรรมแก่เธอ
- (๕) สงฆ์พร้อมเพรียงกันทำโดยธรรม
- (๔) ในการกระทำกรรมนี้จะต้องยึดหลักต่อไปนี้ คือ
  - (๑) ทำต่อหน้า
  - (๒) สอบถามเธอก่อน
  - (๓) ทำเพราะเธอต้องอาบัติ
  - (๔) อาบัติที่จะต้องเป็นประเภทเทศนาคามินี(อาบัติที่แสดงกินได้)
  - (๕) อาบัตินั้นยังไม่ได้แสดง
  - (๖) โจทก่อนทำ
  - (๗) ให้จำเลยให้การก่อนทำ
  - (๘) ปรับอาบัตีก่อนทำ
  - (๙) ทำโดยธรรม
  - (๑๐) สงฆ์พร้อมเพรียงกันทำ

ถ้าทำตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว ถือว่าเป็นการกระทำระงับ โดยชอบด้วยพระธรรมวินัย แต่ถ้าหลักเกณฑ์เหล่านี้บกพร่องไปแม้เพียงข้อเดียว ถือว่าเป็นการกระทำ การระงับไม่ชอบด้วยพระธรรมวินัย ถึงแม้ว่ากรรมนั้นจะกระทำเสร็จไปแล้ว แต่เมื่อไม่ชอบด้วยพระธรรมวินัย จัดเป็นการกระทำการระงับไม่ดี เป็นโมฆกรรม

(๕) เมื่อสงฆ์พิจารณาเห็นว่า ภิกษุรูปใดก็ตามเป็นผู้ก่อความบาดหมาง ทะเลาะวิวาท อื้อฉาว ก่ออธิการณ์ในสงฆ์ เป็นพาล ไม่ฉลาด มีอาบัตินาน มีมารยาททราม คลุกคลีด้วยคฤหัสถ์ในลักษณะที่ไม่สมควร มีศีล อจาระ อัจฉาจาร ทิฐิวีบัติ กล่าวติเตียนพระรัตนตรัย ความผิดเหล่านี้สงฆ์อาจพิจารณาลงโทษแก่ภิกษุ ๑-๓ รูป ผู้กระทำความผิดเหมือนกันหรือต่างกัน โดยวิธีคัสสปापียสิกาได้แต่จะกระทำแก่ภิกษุ ๔ รูปในคราวเดียวกันไม่ได้เพราะจะเป็นสงฆ์หมู่หนึ่งลงโทษสงฆ์หมู่หนึ่งไป

ในกรณีที่สงฆ์ทราบพฤติกรรมในทางไม่เหมาะสมดังกล่าว ที่ภิกษุเป็นจำนวนมาก กระทำถ้าต้องการจะลงโทษด้วยคัสสปापียสิกากรรมควรแยกกลุ่มออกทำ กลุ่มละไม่เกิน ๓ รูปถ้าพิจารณาเห็นว่าเรื่องจะลุกลามไปใหญ่โต มีการแตกแยกกันหนักขึ้น อาจพิจารณาใช้วิธีติณวัตถารกวินัย ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

- (๖) ภิกษุที่ถูกสงฆ์ลงคัสสปापียสิกากรรม หรือกรรมอื่น ๆ อีก ๕ อย่าง คือ ดัช

ชนะนิยกรรรม นิสยกรรรม ปีพพชชนิยกรรรม ปฎิสนรณนิยกรรรม อุกเขปนนิยกรรรม จะต้องประพฤติวัตร หรือข้อห้ามที่ควรละเว้นเด็ดขาดในขณะที่ยังไม่ได้รับการยกโทษจากสงฆ์

การระงับอนุวาทาธิกรณด้วยวิธีตสปลาปิยสิกา เป็นการกำหราบภิกษุที่ไม่มี ความ ละอายขาดสมณสัญญา คือ จิตสำนึกในความเป็นสมณะ ละเมิดอาบัติแล้วมีเจตนาหลีกเลี่ยงไม่ ยอมรับผิด แต่เมื่อสงฆ์พิจารณาจากพยานหลักฐานต่างๆ แล้วเห็นว่าได้ละเมิดจริงก็ลงโทษและให้ ประพฤติวัตรเป็นการเพิ่มโทษให้หลายจำจะได้ไม่กระทำอีกและการประพฤติวัตรทั้ง ๑๘ ข้อนั้น เป็นการตัดสิทธิและหน้าที่อันพึงมีสำหรับภิกษุปกติ ต่อเมื่อสำนึกตัวและได้ประพฤติวัตร ไม่ บกพร่องแล้ว จึงจะสามารถขอระงับโทษต่อสงฆ์ เมื่อสงฆ์อนุญาตแล้วกรรมเป็นอันระงับ

พระพุทธองค์ทรงกำหนดขั้นตอนการลงตสปลาปิยสิกาไว้ด้วยความรอบคอบ เช่น ทำ ต่อหน้า สอบถามก่อน ฯลฯ ที่สำคัญที่สุดทรงให้สงฆ์พร้อมเพรียงกันทำโดยธรรม ทั้งนี้เพื่อให้การ ลงโทษเป็นไปด้วยความยุติธรรม ถูกต้องตรงตามข้อเท็จจริง ป้องกันการลงโทษแก่ผู้ที่ไม่ได้กระทำ ความผิด

การลงตสปลาปิยสิกา หากจะทำกับภิกษุจำนวนมากในคราวเดียวกันอาจจะเป็นสาเหตุ ให้เกิดความวุ่นวาย ความแตกแยกในหมู่สงฆ์ควรแยกกลุ่มทำคราวละไม่เกิน ๓ รูป หรืออาจ พิจารณาใช้วิธีติณวัตถารกะ ระงับอธิกรณดังกล่าวนี้

๗. ติณวัตถารกวินัย

ติณวัตถารกวินัย^{๓๕} หมายถึง การใช้ระเบียบดังกล่าวไว้ด้วยหญ้า เป็นกระบวนการระงับ อธิกรณโดยให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายประนีประนอมยอมความกัน ไม่จำเป็นต้องสะสางหรือฟื้นฟู สอบสวนเพื่อจะบอกว่า ใครผิดใครถูก วิธีติณวัตถารกวินัยนี้ เป็นวิธีระงับอธิกรณที่ใช้ในเมื่อจะ ระงับลหุกาบัติที่เกี่ยวกับภิกษุจำนวนมาก ต่างก็ประพฤติไม่สมควรและขัดทอดกันเป็นเรื่องนุ่งนัง ซับซ้อน ชวนให้ทะเลาะวิวาท กล่าวซัดกันไปไม่มีที่สิ้นสุด จะระงับด้วยวิธีอื่นก็จะเป็นเรื่องลูกกลม ไปเพราะถ้าจะสืบสวนสอบสวนปรับให้กันและกันแสดงอาบัติ ก็มีแต่จะทำให้อธิกรณรุนแรงขึ้น จึงระงับด้วยติณวัตถารกวินัย คือ แบบกลบไว้ด้วยหญ้า ตัดตอนยกเลิกเสียเช่นกรณีภิกษุในกรุง โกสัมพีแตกกันเป็นตัวอย่าง ไม่ต้องสืบสวนสอบสวนเหตุเหตุอธิกรณเดิม

^{๓๕} อิทํ กมมํ ติณวัตถารกสทิสตฺตคา ติณวัตถาร โกติ วุตตํ” วิ.จ. (บาลี) ๓/๒๑๒/๒๕๔-๒๕๕.

พระพุทธองค์ทรงกำหนดเงื่อนไขในการปฏิบัติเพื่อระงับอธิกรณ์ชนิดดังกล่าวไว้ดังนี้^{๓๖}

- (๑) ให้ทั้งสองฝ่ายที่มีเรื่องกันประชุมร่วมกันในที่แห่งเดียวกัน
- (๒) ให้พระเถระผู้เป็นที่ยอมรับนับถือของทั้งสองฝ่าย ประกาศด้วยยุติธรรมวาจาเป็นการบอกกล่าวถึงการกระทำอันก่อให้เกิดความเสียหายและอาจลุกลามเป็นเรื่องใหญ่โตออกไปได้จึงขอให้ทั้งสองฝ่ายหาทางยุติด้วยการประนีประนอม
  - (๓) ตัวแทนของทั้งสองฝ่ายจะประกาศให้ฝ่ายตนทราบโดยทำนองเดียวกัน และจบลงด้วยการขอร้องให้หาทางออมชอมกันในช่วงนี้ก็ทำด้วยยุติธรรม
  - (๔) ตัวแทนทั้งสองฝ่ายจะสวดประกาศด้วยยุติยุติธรรมวาจาเป็นการกล่าวทบทวนญัตติครั้งแรก และเป็นตัวแทนในการแสดงอาบัติที่ตนและคนอื่นละเมิดสำหรับฝ่ายตน ในท่ามกลางสงฆ์ด้วย
  - (๕) อธิกรณ์สมณะข้อนี้จะใช้ระงับอาบัติที่มีโทษหนัก(ปาราชิกและสังฆาทิเสส) และอาบัติที่เกี่ยวข้องเนื่องกันชาวบ้านไม่ได้
- (๖) ด้วยการกระทำดังนี้ ภิกษุเหล่านั้นเป็นผู้บริสุทธิ์จากอาบัติเหล่านั้น เว้นอาบัติที่มีโทษหนัก อาบัติที่เกี่ยวกับคฤหัสถ์ ผู้มีความเห็นแย้ง และผู้ไม่เข้าร่วมประชุม

การระงับอธิกรณ์ด้วยฉันทวารกวี มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อให้ภิกษุเหล่านั้นมองเห็นโทษในการกระทำของตนเอง ให้ลดทิฐิมานะ ให้อภัยกับผู้อื่น ตระหนักถึงคุณค่าแห่งสามัคคีธรรม คำนึงถึงประโยชน์ของหมู่คณะ และพระธรรมวินัย โดยการให้เลิกแล้วต่อกันและหันมาประพฤติเพื่อจุดหมายสูงสุดแห่งการประพฤติพรหมจรรย์ต่อไป

กล่าวโดยสรุปการกำหนดอธิกรณ์จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องพิจารณาในการเริ่มต้นกระบวนการแก้ไขปัญหา โดยแบ่งประเภทของปัญหาไว้เป็น ๔ ประเภทคือ วิวาทาธิกรณ์ อนุวาทาธิกรณ์ อาปัตตาธิกรณ์ และกิจจาธิกรณ์ สำหรับกระบวนการแก้ไขปัญหามื่อสงฆ์ทำสังฆกรรม อธิกรณ์สมถวิธีประเภทสัมมุขาวินัย สติวินัย อมูพหวินัย ปฎิญาตกรรมวินัย เขกขยสิกขา ตินฉนัตถการวินัย หรือตัสสปาปิยสิกขาแก่จำเลยแล้ว ก็จะมีการประกาศให้สังคมได้ทราบข้อเท็จจริงภายหลังจากการทำสังฆกรรมดังกล่าว โดยสงฆ์จะต้องให้ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเป็นตัวแทนนำคดีกันไปแจ้งแก่ภิกษุสงฆ์ในอวาสอื่นต่อไป

^{๓๖} วิ. จู. (บาลี) ๖/๖๒๗/๒๕๖-๖๓๑/๒๕๘.

๒.๒ กฎนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิกหกรรมตาม

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

ในประเทศไทย กระบวนการยุติธรรมในพระวินัยปิฎกเริ่มตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา นอกจากพระวินัยจะมีบัญญัติในพระวินัยปิฎกของฝ่ายพุทธจักรแล้ว ฝ่ายอาณาจักรก็ได้จารึกไว้คั้งที่ปรากฏอยู่ในศิลาจารึก(หลักที่ ๑) พ่อขุนรามคำแหงมหาราช และศิลาจารึก (หลักที่ ๓๘) พระยาเลอไทยมีบัญญัติกฎหมายพระสงฆ์ในกฎหมายตราสามดวง ศาลธรรมการ จนกระทั่งสมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เมื่อมาถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงเริ่มมีการบัญญัติมากขึ้นคั้งเช่นในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) และต่อมามีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงบทบัญญัติเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยได้แต่งตั้งองค์การตามฝ่ายอาณาจักร ซึ่งประกอบด้วย สังฆสภา หรือสภาของพระสงฆ์โดยมีตัวแทนจากพระสงฆ์ทำหน้าที่ในการตรากฎหมายมาใช้และมีสังฆมนตรีเป็นฝ่ายบริหารและมีพระวินัยธร เพื่อทำหน้าที่พิจารณาคดีที่พระสงฆ์ได้กระทำละเมิด พระธรรมวินัย ซึ่งเป็นการลอกเลียนแบบฝ่ายปกครองหรือฝ่ายอาณาจักร ซึ่งต่อมาจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่เห็นด้วยเพราะเห็นว่าฝ่ายศาสนาจักรไม่ควรเลียนแบบฝ่ายอาณาจักร การมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรฝ่ายบริหารทำหน้าที่ใช้อำนาจทั้งสามอำนาจน่าจะเกิดความรวดเร็ว และมีความเป็นเอกภาพ^{๓๖}

ต่อมาได้มีการแก้ไขเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งตราขึ้นในสมัยที่ทางราชอาณาจักรปกครองโดยคณะปฏิวัติ และมีสภาพบังคับใช้เป็นเวลา ๓๐ ปี (ถึง พ.ศ. ๒๕๓๕) เมื่อสถานการณ์ทั้งฝ่ายราชอาณาจักรและศาสนจักรเปลี่ยนแปลงไปตามเวลา บางมาตรายังไม่มีความรัดกุมพอ จึงได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕ หากนับระยะเวลาการบังคับใช้กฎหมายฉบับดังกล่าวถึงปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๓) เป็นเวลา ๔๘ ปี ในการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีสาระสำคัญ ดังนี้

ตามที่ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ นั้น อาศัยเหตุผลพอสรุปได้ว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้ใช้บังคับเป็นเวลา ๓๐ ปี บทบัญญัติบางมาตราไม่ชัดเจนไม่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการณ์

^{๓๖} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตโต), ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย,

ในปัจจุบัน และในบางกรณีมิได้บัญญัติไว้ ทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ จึงเป็นการสมควรที่ต้องมีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ให้เหมาะสม ซึ่งในพระราชบัญญัติดังกล่าว ได้เพิ่มเติมบทนิยามเพื่อให้ได้ความชัดเจน และสะดวกในการตีความปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชให้มีเพียงพระองค์เดียวเพื่อป้องกันการเกิดปัญหาขัดแย้งในวงการคณะสงฆ์ กำหนดขั้นตอนการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช กำหนดอำนาจหน้าที่และการปฏิบัติหน้าที่ของมหาเถรสมาคมให้ชัดเจน กำหนดให้มีเจ้าคณะใหญ่เพื่อทำหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ เป็นการแบ่งเบาภาระหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยการสละสมณเพศของพระภิกษุ พร้อมทั้งกำหนดให้พระภิกษุต้องคำวินิจฉัยให้สละสมณเพศนั้น ต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันที่ได้รับทราบคำวินิจฉัยนั้น เพิ่มเติมบทบัญญัติให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลและให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนวัด เนื่องจากได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๒ มีผลให้วัดไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคล ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงต้องบัญญัติให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายนี้เพื่อประโยชน์ในการปกครองดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัดเพิ่มเติมบทบัญญัติว่าด้วยการดูแลรักษา ศาสนสมบัติของวัดร้าง ซึ่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มิได้บัญญัติไว้ ปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยการโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ และที่ศาสนสมบัติกลางให้แก่ส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ รวมทั้งเนื่องจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มิได้บัญญัติไว้ อีกทั้งปรับปรุงบทกำหนดโทษให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีใจความสำคัญส่วนที่เกี่ยวข้องกับ “นิคหกรรม” คือเปิดโอกาสให้องค์กรที่ทำหน้าที่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติได้สะดวกขึ้น หมายถึง มอบอำนาจให้มหาเถรสมาคมตรากฎหมายมหาเถรสมาคม หลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติอื่นๆ ดังที่ปรากฏในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๕ จัตวา ว่า เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยและเพื่อความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมจะตรากฎหมายมหาเถรสมาคม เพื่อกำหนดโทษหรือวิธีลงโทษทางการปกครองสำหรับพระภิกษุและสามเณรที่ประพฤตินำให้เกิดความเสียหายแก่พระศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ก็ได้

นอกจากนี้ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ หมวด ๔ ว่าด้วยนิกหกรรมและการสละสมณเพศ ยังได้ระบุโทษ คือการที่ภิกษุจะต้องรับนิกหกรรมเมื่อกระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และ

จึงให้อำนาจมหาเถรสมาคมตรากฎหมายมหาเถรสมาคม เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีปฏิบัติสำหรับการลงนิคหกรรมไว้ด้วย ตามมาตรา ๒๔ และ ๒๕ ดังนี้

มาตรา ๒๔ พระภิกษุจะต้องรับ นิคหกรรม ก็ต่อเมื่อกระทำการล่วงละเมิด พระธรรมวินัย และนิคหกรรมที่จะลงแก่พระภิกษุก็ต้องเป็นนิคหกรรมตามพระธรรมวินัย

มาตรา ๒๕ ภายใต้งบบังคับมาตรา ๒๔ มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติ เพื่อให้การลงนิคหกรรมเป็นไปโดยถูกต้อง สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม และให้ถือว่าเป็นการชอบด้วยกฎหมายที่มหาเถรสมาคมจะกำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม ให้มหาเถรสมาคมหรือพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ตำแหน่งใดเป็นผู้มีอำนาจลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย กับทั้งการกำหนดให้การวินิจฉัยการลงนิคหกรรมให้เป็นอันยุติในชั้นใด ๆ นั้นด้วย

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับปัจจุบัน จึงได้ให้อำนาจมหาเถรสมาคมในการตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศโดยไม่ขัดแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย และมอบให้พระภิกษุใดหรือคณะกรรมการ หรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา ๑๕ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้

นิคหกรรมซึ่งเป็นวิธีการลงโทษพระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัยนั้น นอกจากพระภิกษุผู้ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยต้องอาบัติตามการละเมิดสิกขาบทแล้วยังต้องถูกลงโทษอีกชั้นหนึ่งตามความเหมาะสมเรียกว่าการลงนิคหกรรม ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายมหาเถรสมาคมข้อ ๖๒ ซึ่งกล่าวถึงการลงนิคหกรรมไว้สองอย่างคือ นิคหกรรมที่พระภิกษุต้องสึก และนิคหกรรมที่ไม่ต้องสึกเป็นต้น

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษากระบวนการพิจารณานิคหกรรม ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับการพิจารณาคดีทางกฎหมาย ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนวปฏิบัติของการลงนิคหกรรมในมิติที่เทียบเคียงกับหลักกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้นในกระบวนการพิจารณาคดีทางกฎหมายทั้งฝ่ายศาสนจักรและอาณาจักร โดยมีลำดับดังนี้

๒.๒.๑. ความหมายและประเภทกฏนิคหกรรม

นิคหกรรม คือ วิธีการลงโทษแก่พระภิกษุผู้ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัย กล่าวคือ เมื่อมีพระภิกษุประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยแล้ว นอกจากจะถูกลงโทษด้วยการปรับอาบัติแล้ว ยังต้องถูกลงโทษอีกชั้นหนึ่งตามความเหมาะสม ซึ่งการลงโทษดังกล่าวนี้เรียกว่าการลงนิคหกรรมถือว่าเป็นมาตรการในอันที่จะใช้ข่มหรือปราบเพื่อให้เกิดความเข็ดหลาบ มีปรากฏอยู่

ในข้อ ๖๑ แห่งกฎหมายตราสามดวงว่าด้วยการลงนิคหกรรมมีความว่า “เมื่อจำเลยรูปใดต้องคำวินิจฉัยให้รับนิคหกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งถึงที่สุดแล้วให้คณะผู้พิจารณาซึ่งอ่านคำวินิจฉัย แจ้งผล คำวินิจฉัยแก่ผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดของจำเลยรูปนั้นทราบ เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามคำวินิจฉัย นั้น”^{๓๘}

อนึ่ง ท่านได้อธิบายนิคหกรรมดังกล่าวไว้ในข้อ ๖๒ ว่า ถ้าจำเลยไม่ยอมรับนิคหกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ (๑) ไม่ยอมรับนิคหกรรมตามคำวินิจฉัยให้สึก ไม่สึกภายใน ๒๔ ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ได้รับคำวินิจฉัยนั้น อันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา ๒๖ ซึ่งกำหนดโทษอาญาไว้ในมาตรา ๔๒ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (๒) ไม่ยอมรับนิคหกรรมตามคำวินิจฉัยไม่ถึงให้สึกให้ผู้บังคับบัญชารายงานโดยลำดับถึงมหาเถรสมาคม เมื่อมหาเถรสมาคมวินิจฉัยหรือมีคำสั่งให้สละสมณเพศแล้วไม่สึกภายใน ๓ วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบคำวินิจฉัยของมหาเถรสมาคม อันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา ๒๗ ซึ่งกำหนดโทษอาญาไว้ในมาตรา ๔๒ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ในกรณีเช่นนี้ให้พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดของจำเลยรูปนั้นขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายราชอาณาจักรเพื่อให้เป็นไปตามคำวินิจฉัย^{๓๙}

ดังนั้นเมื่อพิจารณาตามความในข้อ ๖๒ ดังกล่าวแล้วก็เป็นอันสรุปได้ว่า นิคหกรรมของมหาเถรสมาคมมี ๒ ประเภท คือ นิคหกรรมให้สึกและนิคหกรรมไม่ถึงให้สึก ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑. นิคหกรรมให้สึก คือ ความผิดที่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดวินัยสงฆ์ข้อใดข้อหนึ่งเป็นประจำ หรือเป็นผู้ที่ไม่ได้มีสังกัดอยู่ในวัดใดวัดหนึ่ง กับทั้งไม่มีที่อยู่เป็นหลักเป็นแหล่ง ในกรณีเช่นนี้มหาเถรสมาคมมีอำนาจที่จะวินิจฉัยและมีคำสั่งให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศและต้องสึกภายใน ๓ วันนับแต่วันที่ได้ทราบคำวินิจฉัยนั้น ตามความในมาตรา ๒๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ประกอบกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่แก้ไขความเดิมให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น นิคหกรรมให้สึกนี้ปรากฏตามความในมาตรา ๒๖^{๔๐} แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่ว่า “พระภิกษุรูปใดล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และได้มี

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๕.

^{๓๙} กรมการศาสนา, หนังสือคู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วย พระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๕๑.), หน้า ๖๐.

^{๔๐} กรมการศาสนา, หนังสือคู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วย พระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๕๑.), หน้า ๖๒.

คำวินิจฉัยถึงที่สุดให้ได้รับนิคหกรรมให้สึก ต้องสึกภายในยี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ได้ทราบคำวินิจฉัยนั้น”

๒. นิคหกรรมไม่ถึงให้สึก คือ ความผิดขั้นเบาที่พระภิกษุผู้ประพฤติล่วงละเมิดแล้วสามารถที่แก้ไขได้ หมายถึง พระภิกษุล่วงละเมิดวินัยสงฆ์ที่เป็นสังฆาทิเสส ถูกตั้งจัญ ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฎ และทุพภาสิตอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วสามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีการ ทางพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ คือ อาบัติสังฆาทิเสส แม้จะเป็นอาบัติที่มีโทษหนักรองจากอาบัติปาราชิกก็จริง แต่ก็ยังสามารถแก้ไขได้ด้วยการประพฤติกุฎฐานวิธี อันเป็นระเบียบวิธีปฏิบัติสำหรับพระภิกษุผู้จะเปลื้องตนจากอาบัติสังฆาทิเสส^{๔๑} ส่วนอาบัติที่เหลืออีก ๕ เป็นอาบัติที่เป็นเทสนาคามินีที่เมื่อพระภิกษุต้องเข้าแล้วพ้นได้ด้วยวิธีแสดงอาบัติ หรือเป็นอาบัติที่ปลงตกด้วยการแสดงที่เรียกว่า แสดงอาบัติหรือปลงอาบัติ^{๔๒} คือ พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดต้องแสดงต่อหน้าสงฆ์ คณะหรือบุคคลก็จะทำให้พ้นจากอาบัติเหล่านี้ได้

๒.๒.๒. ลักษณะการตัดสินกฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม

ลักษณะการตัดสินกฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม ได้กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของผู้พิจารณา และคณะผู้พิจารณาดำเนินการในการนิคหกรรมกล่าวคือ ผู้พิจารณาเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการตามวิธีปฏิบัติเบื้องต้น ส่วนคณะผู้พิจารณาเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรม ซึ่งท่านได้กำหนดคณะผู้พิจารณาไว้เป็น ๓ ชั้น คือ คณะผู้พิจารณาชั้นต้น คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ และคณะผู้พิจารณาชั้นฎีกา ซึ่งหากเปรียบเทียบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในฝ่ายราชอาณาจักรแล้ว ผู้พิจารณาเท่ากับผู้พิพากษาเวรชี้ คณะผู้พิจารณา เท่ากับคณะผู้พิพากษา คณะผู้พิจารณาชั้นต้นเท่ากับองค์คณะผู้พิพากษาในศาลชั้นต้น คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์เท่ากับองค์คณะผู้พิจารณาในศาลชั้นอุทธรณ์ ส่วนคณะผู้พิจารณาชั้นฎีกา เท่ากับองค์คณะผู้พิพากษาในศาลชั้นฎีกา^{๔๓}

^{๔๑} วิ.จ. (บาลี) ๖/๓๕-๑๘๔/๑๐๐-๒๑๓, (ไทย) ๖/๓๕-๑๘๔/๑๕๓-๒๕๔.

^{๔๒} วิ.อ. (บาลี) ๓/๔๓๕/๕๒๘.

^{๔๓} พระราชรัตนกวี (ไสว สุจิตโต), *คำอธิบายกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ภาควิชาการและภาคปฏิบัติ* พร้อมด้วยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : ธีรพจน์การพิมพ์, ๒๕๒๓), หน้า ๗๓.

๒.๒.๓ บทนิยามแห่งกฏนิคหกรรม

บทนิยาม หมายถึงบทกำหนดความหมายของถ้อยคำ หรือที่เรียกกันว่าบทวิเคราะห์ คือ เป็นคำอธิบายความหมายของคำบางคำที่นำมาใช้กฎหมายตราสมัคฉบับนี้ เพราะในกฎหมายตราสมัคฉบับนี้มีคำบางคำที่มีความหมายกว้างแคบต่างกัน ทำให้ไม่เข้าใจ เข้าใจยาก หรือเข้าใจผิดเป็นอย่างอื่น จึงได้กำหนดบทนิยามไว้ในข้อ ๔ มี ๑๘ บทดังนี้

๑. พระภิกษุ หมายถึง พระภิกษุที่มีใช้ผู้ปกครองสงฆ์ พระภิกษุผู้ดำรงสมณศักดิ์ต่ำกว่าชั้นพระราชคณะ พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ พระภิกษุผู้เป็นกิตติมศักดิ์ ผู้ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาเจ้าคณะ ผู้ดำรงตำแหน่งเทียบพระสังฆาธิการ และผู้ดำรงสมณศักดิ์ชั้นพระราชคณะขึ้นไป

๒. ความผิด หมายถึง การล่วงละเมิดพระธรรมวินัย

๓. นิคหกรรม หมายถึง การลงโทษตามพระธรรมวินัย

๔. ผู้มีส่วนได้เสีย หมายถึง ปกัตตตะภิกษุ ที่มีสังกัดในวัดเดียวกันและมีสังวาสเสมอกัน กับพระภิกษุผู้เป็นจำเลย

๕. โจทก์ หมายถึง (ก) ผู้มีส่วนได้เสียหรือผู้เสียหาย ที่ฟ้องพระภิกษุต่อพระภิกษุผู้พิจารณาในข้อหาว่า ได้กระทำความผิด (ข) พระภิกษุที่ได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่โจทก์แทนสงฆ์ในชั้นพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมเกี่ยวกับความผิดของพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหา

๖. จำเลย หมายถึง (ก) พระภิกษุที่ถูกโจทก์ฟ้องต่อพระภิกษุผู้พิจารณาในข้อหาว่า ได้กระทำความผิด (ข) พระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาที่ตกเป็นจำเลยในชั้นพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรม

๗. ผู้เสียหาย หมายถึง ผู้ได้รับความเสียหายเฉพาะตัว เนื่องจากการกระทำความผิดของพระภิกษุผู้เสียหาย และผู้จัดการแทนผู้เสียหาย ในกรณีดังต่อไปนี้ คือ (ก) ผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุญาตตามกฎหมาย หรือตามที่พระภิกษุผู้มีอำนาจลงนิคหกรรมพิจารณาเห็นสมควรให้เป็น ผู้จัดการแทนผู้เสียหาย เฉพาะแต่ในความผิดซึ่งได้กระทำต่อผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถ ซึ่งอยู่ในความดูแล (ข) ผู้บุพพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา พี่น้องร่วมบิดามารดาหรือต่างบิดา หรือต่างมารดา เฉพาะแต่ในความผิดซึ่งผู้เสียหายตายก่อนหรือหลังฟ้อง หรือป่วยเจ็บไม่สามารถจะจัดการเองได้ (ค) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคล เฉพาะความผิดซึ่งกระทำแก่นิติบุคคล

๘. ผู้กล่าวหา หมายถึง ผู้บอกกล่าวการกระทำความผิดของพระภิกษุต่อพระภิกษุผู้พิจารณาโดยที่ตนมิได้เป็นผู้มีส่วนได้เสีย หรือมิได้เป็นผู้เสียหาย และประกอบด้วยคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ (ก) เป็นพระภิกษุปกัตตตะหรือสามเณรที่ถึงพร้อมด้วยศีลาจาระและมีสังกัด (ข) เป็นคฤหัสถ์ผู้นับถือพระพุทธศาสนา มีอายุไม่ต่ำกว่า ๒๐ ปีบริบูรณ์ มีความประพฤติเรียบร้อย มีวาจาเป็นที่เชื่อถือได้ และมีอาชีพเป็นหลักฐาน

๕. ผู้แจ้งความผิด หมายถึง พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ที่ไม่มีอำนาจลงนิกหกรรม แจ้งการกระทำความผิดหรือพฤติกรรมอันเป็นที่น่ารังเกียจสงสัยในความผิดของพระภิกษุที่ได้พบเห็นต่อพระภิกษุผู้พิจารณา

๑๐. ผู้ถูกกล่าวหา หมายถึง (ก) พระภิกษุที่ถูกกล่าวหา บอกกล่าวการกระทำความผิดต่อพระภิกษุผู้พิจารณา (ข) พระภิกษุซึ่งถูกผู้แจ้งความผิด แจ้งการกระทำความผิด หรือพฤติกรรมอันเป็นที่น่ารังเกียจสงสัย ในความผิดต่อพระภิกษุผู้พิจารณา

๑๑. ผู้มีอำนาจลงนิกหกรรม หมายถึง พระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณา

๑๒. เจ้าสังกัด หมายถึง พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ชั้นเจ้าอาวาส เจ้าคณะ เจ้าสังกัด มีอำนาจลงนิกหกรรมแก่พระภิกษุผู้กระทำความผิดในเขตจังหวัดที่สังกัดอยู่

๑๓. เจ้าของเขต หมายถึง พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ชั้นเจ้าคณะเจ้าของเขต มีอำนาจลงนิกหกรรมแก่พระภิกษุผู้กระทำความผิดในเขตจังหวัดที่มีได้สังกัดอยู่

๑๔. ผู้พิจารณา หมายถึง เจ้าสังกัดหรือเจ้าของเขตแล้วแต่กรณี มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการตามวิธีปฏิบัติเบื้องต้น

๑๕. คณะผู้พิจารณา หมายถึง มหาเถรสมาคมและคณะพิจารณาที่มีผู้ดำรงตำแหน่งสูงเป็นหัวหน้า มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการตามวิธีไต่สวนมูลฟ้องและวิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิกหกรรม^{๔๔}

๒.๒.๔ วิธีปฏิบัติเบื้องต้นในการลงนิกหกรรม

วิธีปฏิบัติเบื้องต้นในการลงนิกหกรรม คือ วิธีปฏิบัติก่อนที่จะดำเนินการตามวิธีไต่สวนมูลฟ้องและวิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิกหกรรมมี ๔ วิธี คือ

๑. วิธีปฏิบัติเมื่อมีการฟ้อง^{๔๕} เพื่อความสะดวกและเข้าใจง่ายขึ้น ผู้วิจัยจะขอแยกออกเป็น ๓ วิธี คือ

^{๔๔} กรมการศาสนา, กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิกหกรรม พร้อมด้วยคำแนะนำและแบบสำหรับใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิกหกรรม, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๕๓), หน้า ๖๖.

^{๔๕} พระราชรัตนกวี (ไสว สุจิตโต), คำอธิบายกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิกหกรรม ภาควิชาการและภาคปฏิบัติ พร้อมด้วยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : ธีรพจน์การพิมพ์, ๒๕๒๓), หน้า ๕๕.

ก. วิธีปฏิบัติฝ่ายผู้ร้องเป็นขั้นตอนการปฏิบัติของผู้ฟ้อง ได้กำหนดไว้ในข้อ ๑๒ วรรค ๑ โดยมีวิธีปฏิบัติ ดังนี้

(๑) ต้องยื่นฟ้องเป็นหนังสือลงลายมือชื่ออันแท้จริงของโจทก์ ไม่ใช่บัตร สนทนาหรือหนังสือที่ส่งทางไปรษณีย์

(๒) ต้องยื่นฟ้องด้วยตนเอง เว้นแต่ไม่สามารถไปยื่นฟ้องด้วยตนเอง จะมี หนังสือมอบให้ผู้อื่นคนหนึ่ง ไปยื่นฟ้องแทนก็ได้

(๓) ต้องยื่นต่อเจ้าอาวาส หรือเจ้าคณะสังฆค หรือเจ้าคณะเจ้าของเขต ในเขต ที่ความผิดนั้นเกิดขึ้น ซึ่งเป็นผู้พิจารณา มีอำนาจลงนิคกรรม

ข. วิธีปฏิบัติฝ่ายผู้รับฟ้อง เป็นขั้นตอนการปฏิบัติฝ่ายผู้รับฟ้อง จึงควรที่ฝ่ายผู้รับ ฟ้องจะหาโอกาสทำความเข้าใจกับฝ่ายผู้ฟ้อง ให้ทราบถึงคุณและโทษของการฟ้องเสียก่อนว่า ถ้าการ ฟ้องเป็นความจริง ย่อมเป็นคุณประโยชน์ เป็นการช่วยชำระมลทินของสงฆ์ รักษาความบริสุทธิ์ของ วัดและพระศาสนา แต่ถ้าเป็นการฟ้องเท็จต่อผู้พิจารณา ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานตามความในมาตรา ๔๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕^{๔๖} นอกจากจะเป็นการทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย แล้วยังจะมีความผิดอาญาตามความในมาตรา ๑๓๗ แห่งประมวลกฎหมายอาญาที่ว่า “ผู้ใดแจ้ง ข้อความอันเป็นเท็จแก่เจ้าพนักงาน ซึ่งอาจทำให้ผู้อื่นหรือประชาชนเสียหาย ต้องระวางโทษจำคุก ไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ”^{๔๗} อีกทั้งถ้าโจทก์เป็นพระภิกษุไป ฟ้องพระภิกษุอื่นว่าต้องอาบัติปาราชิกโดยไม่มีมูล ท่านก็จะได้รับโทษทางวินัยคือเป็นอาบัติ สังฆาทิเสส^{๔๘} ถ้าฟ้องพระภิกษุอื่นว่าต้องอาบัติสังฆาทิเสสไม่มีมูล ก็เป็นอาบัติปาจิตติย^{๔๙} ดังนั้น การชี้แจงให้โจทก์เห็นคุณและโทษดังกล่าวนี้ ก็จะเป็นการช่วยระงับความยุ่งยากและความเสื่อม เสียมิให้เกิดก่อนรับฟ้องและวิธีปฏิบัติหลังรับฟ้องซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

วิธีปฏิบัติฝ่ายผู้รับฟ้องดังกล่าวมานั้นได้กำหนดวิธีปฏิบัติออกเป็น ๒ วิธี คือวิธี ปฏิบัติก่อนรับฟ้อง และวิธีปฏิบัติหลังรับฟ้อง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

^{๔๖} พระธรรมนูญ (ป.อ. ปยุตโต), นิติศาสตร์แนวพุทธ, หน้า ๗๕.

^{๔๗} พลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา, ประมวลกฎหมายอาญา ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมใหม่, (กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ๒๕๓๕), หน้า ๓๔.

^{๔๘} วิ.มหา. (บาลี) ๑/๓๘๕/๒๑๒, ๓๕๒/๓๐๑, (ไทย) ๑/๓๘๕/๔๑๕, ๓๕๒/๔๓๒.

^{๔๙} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๔๖๐/๓๒๘, (ไทย) ๒/๔๖๐/๕๖๒.

(ก) วิธีปฏิบัติก่อนรับฟ้อง คือ เมื่อฝ่ายผู้ฟ้องปฏิบัติถูกต้องแล้ว ฝ่ายผู้รับฟ้อง จึงจะรับตรวจลักษณะของโจทก์และลักษณะคำฟ้องว่าถูกต้องหรือไม่ ลักษณะของโจทก์นั้น ท่านได้กำหนดไว้ในข้อ ๔(๖) ก. ๔. คือ ต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสีย และเป็นผู้เสียหาย ซึ่งฟ้องพระภิกษุต่อพระภิกษุผู้พิจารณาในข้อหาว่าได้กระทำความผิด ส่วนลักษณะคำฟ้องของโจทก์ ท่านได้กำหนดไว้ในข้อ ๑๒(๑) มี ๔ ลักษณะ คือ

(๑) ให้ระบุในคำฟ้องพอสมควรที่จะช่วยให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี กล่าวคือให้ระบุถึงการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่า จำเลยได้กระทำความผิดโดยชัดแจ้ง ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับความผิดทั้งก่อนและหลังที่ความผิดเกิดขึ้น และรายละเอียดอันเกี่ยวกับวันที่และสถานที่เกิดการกระทำความผิดนั้น รวมถึงบุคคลและสิ่งของที่เกี่ยวข้องอยู่ด้วย

(๒) ไม่เป็นเรื่องเก่าที่มีคดีจะฟ้องมาแต่เดิม

(๓) ไม่เป็นเรื่องที่มีคำวินิจฉัยหรือคำสั่งของผู้มีอำนาจลงนิคมกรรมถึงที่สุดแล้ว

(๔) ไม่เป็นเรื่องที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลฝ่ายราชอาณาจักร หรือมีคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฝ่ายราชอาณาจักรถึงที่สุดแล้ว ยกเว้นแต่เรื่องที่มีปัญหาทางพระวินัยต้องรับไว้พิจารณา การที่ได้กำหนดลักษณะคำฟ้องไว้หลายประการดังที่กล่าวมาแล้วด้วยมุ่งหมายที่จะป้องกันมิให้เกิดการฟ้องกันโดยไม่เป็นธรรม ไม่เป็นกิจจะลักษณะ มิใช่ว่าใครคิดจะฟ้องผู้อื่นก็ฟ้องกันได้ตามความพอใจ ดังเช่นที่เคยปรากฏมาแล้วในอดีต ดังพระปรารภแห่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระวชิรญาณวโรรส ในพระมหาสมณานัติกำหนดลักษณะฟ้องอริกรรมที่ควรระงับหรือไม่ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๒ มีความว่า

ภิกษุผู้เป็นพาล มักเข้าใจว่าฟ้องอะไร ๆ ขึ้นแล้ว เจ้าคณะต้องชำระให้ทั้งนั้น เมื่อเกิดขัดใจขึ้นกับภิกษุอื่นแล้วเก็บเอาเรื่องต่าง ๆ มีมูลแต่ปิดไว้ด้วยฉันทาคติบ้าง คนไม่ได้รังเกียจมาแต่แรกเก็บเอามาตั้งเป็นข้อรังเกียจบ้าง นอกจากตั้งเรื่องบ้างมาประมวลฟ้องในคราวเดียวกันสุดแต่จะหาความให้มากได้เพียงใดก็เก็บเอามาฟ้องเท่านั้น เจ้าคณะ โดยมากก็เข้าใจว่าสุดแต่เขาฟ้องแล้วต้องชำระให้ทั้งนั้น ฟ้องอริกรรมอย่างนี้ทำความลำบากแก่จำเลย ผู้ให้การและพยานผู้เบิกความและเจ้าคณะผู้วินิจฉัย^{๕๐}

^{๕๐} มหามกุฏราชวิทยาลัย, การคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศรีศตวรรษ, ๒๕๑๔), หน้า ๑๑๔.

ถ้าตรวจลักษณะของโจทก์และคำฟ้องแล้ว ปรากฏว่ามีความสมบูรณ์ ไม่มี ความบกพร่องแล้ว ฝ่ายผู้รับฟ้องจะได้สั่งให้รับคำฟ้องนั้นไว้พิจารณาดำเนินการต่อไป แต่ถ้าปรากฏว่า ความบกพร่องอย่างใดอย่างหนึ่งต้องไม่รับคำฟ้องนั้น พร้อมทั้งแจ้งข้อบกพร่องไว้ในคำฟ้องแล้ว แจ้งให้โจทก์ทราบ แต่อย่างไรก็ดีฝ่ายผู้รับฟ้องอาจสอบถามฝ่ายผู้ฟ้องให้ชี้แจงข้อสงสัยแล้วบันทึก ถ้อยคำไว้เพื่อประกอบการพิจารณาคำฟ้องก็ได้

(๗) วิธีปฏิบัติหลังรับฟ้อง ได้กำหนดวิธีปฏิบัติไว้ในข้อ ๑๓^{๕๑} คือเมื่อผู้พิจารณา สั่งรับคำฟ้องของโจทก์ไว้แล้ว ให้เรียกพระภิกษุผู้เป็นจำเลยมาสอบถามว่า ได้กระทำความผิดตาม ฟ้องจริงหรือไม่ โดยจดคำให้การของจำเลยไว้เป็นหลักฐานด้วย จากนั้นให้ปฏิบัติดังนี้

(๑) ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพสมควรตามคำฟ้องของโจทก์แล้ว ให้มี อำนาจสั่งลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุผู้เป็นจำเลยตามคำรับสารภาพนั้น ทั้งนี้ เพื่อให้การลง นิคหกรรมเป็นไปโดยสะดวกและรวดเร็วตามความในมาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕^{๕๒} ในกรณีมีปัญหาเรื่องค่าเสียหายในทางแพ่งอยู่ด้วย ผู้พิจารณาอาจเปรียบเทียบให้ ประนีประนอมกัน โดยให้โจทก์จำเลยบันทึกข้อตกลงกันไว้เป็นหลักฐาน เพื่อให้เรื่องยุติลงด้วยดี ไม่มีข้อยุ่งยากโต้แย้งกันอีกต่อไป

(๒) ถ้าจำเลยให้การแบ่งรับความผิดเบากว่าหรือน้อยกว่าที่ถูกฟ้องก็ดี ให้ การปฏิเสธก็ดี ซึ่งเป็นข้อโต้เถียงขัดแย้งกันอยู่ ผู้พิจารณาจะต้องรายงานพร้อมกับส่งคำฟ้องและ คำให้การทั้งหมดไปยังคณะผู้พิจารณาชั้นต้น เพื่อจัดการไต่สวนมูลฟ้องต่อไป

ค. วิธีปฏิบัติเมื่อมีการไม่รับฟ้อง ในกรณีที่ผู้พิจารณาไม่รับคำฟ้องของโจทก์ ถ้า เป็นความผิดลหุภพคดีให้เรื่องเป็นอันถึงที่สุด แต่ถ้าเป็นความผิดครุภพคดี เพื่อความเป็นธรรมท่าน จึงได้กำหนดให้โจทก์มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งนั้นต่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นได้ ดังความในข้อ ๑๔^{๕๓} โดยยื่นอุทธรณ์คำสั่งนั้นเป็นหนังสือเสนอผู้ออกคำสั่งภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันทราบคำสั่งนั้น

^{๕๑} กรมการศาสนา, กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม พร้อมด้วยคำแนะนำและแบบสำหรับการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรม, (กรุงเทพมหานคร : กรมการ ศาสนา, ๒๕๕๓), หน้า ๕๕.

^{๕๒} กรมการศาสนา, หนังสือคู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วย พระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และ คำสั่งของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๕๒), หน้า ๕๗.

^{๕๓} กรมการศาสนา, กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม พร้อมด้วยคำแนะนำและแบบสำหรับการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรม, (กรุงเทพมหานคร : กรมการ ศาสนา, ๒๕๕๒), หน้า ๕๕.

และให้ ผู้ออกคำสั่งส่งอุทธรณ์คำสั่งนั้นไปยังคณะผู้พิจารณาชั้นต้น แล้วแต่กรณีภายใน ๑๕ วัน นับแต่ วันได้รับอุทธรณ์คำสั่ง เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นได้รับอุทธรณ์คำสั่งนั้นแล้ว ให้วินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันได้รับอุทธรณ์คำสั่งนั้นเสร็จแล้วให้ส่งคำวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นไปยังผู้ออกคำสั่ง เพื่อแจ้งคำวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นแก่โจทก์ภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันได้รับคำวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้น ถ้าคณะผู้พิจารณาชั้นต้นวินิจฉัยสั่งให้รับคำฟ้องนั้น ผู้ออกคำสั่งต้องดำเนินการตามความในข้อ ๑๓ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นต่อไป ถ้าวินิจฉัยสั่งไม่ให้รับคำฟ้องให้เรื่องเป็นอันถึงที่สุด

๒. วิธีปฏิบัติเมื่อมีการกล่าวหา ท่านแบ่งออกเป็นวิธีปฏิบัติฝ่ายผู้กล่าวหาและวิธีปฏิบัติฝ่ายผู้รับคำกล่าวหา โดยได้กำหนดไว้ในข้อ ๑๕^{๔๔} สรุปได้ ดังนี้

วิธีปฏิบัติฝ่ายผู้กล่าวหา เมื่อมีผู้กล่าวหาบอกกล่าวการกระทำความผิดของพระภิกษุ โดยยื่นคำกล่าวหาเป็นหนังสือด้วยตนเอง ต่อเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะเจ้าสังฆคัด หรือเจ้าคณะเจ้าของเขตในเขตที่ความผิดนั้นเกิดขึ้น ซึ่งเป็นผู้พิจารณามีอำนาจลงนิคมกรรมตามที่กำหนดไว้ในลักษณะ ๒ แล้วแต่กรณี

ส่วนวิธีปฏิบัติฝ่ายผู้รับคำกล่าวหา ได้กำหนดให้พระภิกษุผู้พิจารณาตรวจลักษณะของผู้กล่าวหาและลักษณะของคำกล่าวหาโดยอนุโลมตามลักษณะของคำฟ้องก่อน ถ้าปรากฏว่าผู้กล่าวหาและคำกล่าวหาต้องด้วยลักษณะดังกล่าวแล้ว ให้สั่งรับคำกล่าวหาไว้พิจารณา ดำเนินการและเมื่อได้ไต่สวนมูลคำกล่าวหาแล้ว ปรากฏว่าคำกล่าวหาไม่มีมูล ให้เป็นอันถึงที่สุด ถ้าปรากฏว่าผู้กล่าวหาหรือคำกล่าวหาไม่บกพร่องจากลักษณะดังกล่าวแล้ว ให้สั่งไม่รับคำกล่าวหา นั้น โดยระบุข้อบกพร่องไว้ในคำสั่งและแจ้งให้ผู้กล่าวหาทราบ แต่ถ้าเป็นกรณีความผิดครุภักดี ให้สั่งไม่รับคำกล่าวหา นั้น โดยความเห็นชอบของคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ตามที่กำหนดไว้ในลักษณะ ๒ แล้วแต่กรณี คำสั่งไม่รับคำกล่าวหาดังกล่าวให้เป็นอันถึงที่สุด

ส่วนวิธีปฏิบัติก่อนสั่งรับคำกล่าวหาและวิธีปฏิบัติหลังรับคำกล่าวหา นั้น ท่านกำหนดให้น่าความในข้อ ๑๒ วรรคท้ายมาใช้บังคับโดยอนุโลม วิธีปฏิบัติฝ่ายผู้กล่าวหาตามที่กำหนดไว้ในข้อ ๑๕ วรรค ๑ ต่างกับฝ่ายผู้ฟ้อง เพราะผู้กล่าวหาต้องยื่นคำกล่าวหาเป็นหนังสือด้วยตนเอง จะทำให้เป็นหนังสือให้ผู้อื่นไปยื่นแทนอย่างฝ่ายผู้ฟ้องไม่ได้ วิธีปฏิบัติทางฝ่ายผู้รับคำกล่าวหา ในการตรวจคำกล่าวหาที่ปฏิบัติเช่นเดียวกับการฟ้อง ส่วนวิธีปฏิบัติภายหลังรับคำ

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐-๖๑.

กล่าวหาว่านั้น ต้องปฏิบัติตามความในข้อ ๑๓ โดยอนุโลม นอกจากนั้น ยังมีข้อแตกต่างกันอีกส่วนหนึ่ง ถ้าฝ่ายผู้รับคำกล่าวหาสั่งไม่ได้รับคำกล่าวหาว่านั้น ผู้กล่าวหาไม่มีสิทธิที่จะอุทธรณ์คำสั่งนั้น แต่หากเป็นความผิดครุภาพดี ฝ่ายผู้รับคำกล่าวหาจะสั่งไม่รับคำกล่าวหาโดยลำพังไม่ได้ ต้องได้รับอนุมัติจากคณะผู้พิจารณาชั้นต้นเสียก่อน หากคณะผู้พิจารณาชั้นต้นได้รับคำกล่าวหา ผู้สั่งต้องดำเนินการให้มีการไต่สวนคำกล่าวหาต่อไป หากไม่ได้ไต่สวนสั่งยกคำกล่าวหาขึ้นเสีย เรื่องเป็นอันถึงที่สุด ผู้กล่าวหาจะอุทธรณ์คำกล่าวหาเหมือนอย่างโจทก์ไม่ได้ นอกจากความแตกต่างกันดังกล่าวนี้แล้ว วิธีปฏิบัติในเรื่องกล่าวหาที่เหมือนกับกรฟ้องทุกประการ

๓. วิธีปฏิบัติเมื่อมีการแจ้งความผิด เป็นขั้นตอนที่ผู้แจ้งความผิดซึ่งเป็นพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ชั้นใดชั้นหนึ่งได้พบเห็นพฤติการณ์อันเป็นที่น่ารังเกียจสงสัยในความผิดของพระภิกษุหรือพบเห็นการกระทำความผิดของพระภิกษุ ได้กำหนดไว้ในข้อ ๑๖ (๑)^{๕๕} ว่าให้พระภิกษุดังกล่าวดำเนินการดังนี้ คือ ถ้าผู้พบเห็นนั้นไม่มีอำนาจลงนิคหกรรม ให้แจ้งพฤติการณ์หรือการกระทำความผิดที่ได้พบเห็นนั้นเป็นหนังสือไปยังเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะเจ้าสังฆคตหรือเจ้าคณะเจ้าของเขตที่ความผิดนั้นเกิดขึ้น ที่เป็นผู้พิจารณามีอำนาจลงนิคหกรรมตามที่กำหนดไว้ในลักษณะ ๒ แล้วแต่กรณี เพื่อดำเนินการตามความในข้อ ๑๓ โดยอนุโลม ถ้าผู้กล่าวหาให้การแบ่งรับความผิดเบาว่าหรือน้อยกว่าที่ถูกกล่าวหาที่ดี ให้การปฏิเสธที่ดีตามความในข้อ ๑๓ (๒) และเมื่อได้ไต่สวนมูลค่าแจ้งความผิดนั้นแล้ว ปรากฏว่าค่าแจ้งความผิดนั้นไม่มีมูล ให้เป็นอันถึงที่สุด โดยอนุโลมตามความในข้อ ๒๑ (๒)

๔. วิธีปฏิบัติเมื่อมีการพบเห็นความผิด เป็นขั้นตอนที่พระภิกษุผู้พิจารณา มีอำนาจลงนิคหกรรมได้พบเห็นพฤติการณ์อันเป็นที่น่ารังเกียจสงสัยในความผิดของพระภิกษุ หรือพบเห็นการกระทำความผิดของพระภิกษุ ได้กำหนดไว้ในข้อ ๑๖ (๒)^{๕๖} ว่า ให้พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ซึ่งจะเป็นเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะเจ้าสังฆคต หรือเจ้าคณะเจ้าของเขตที่ความผิดนั้นเกิดขึ้นดำเนินการดังต่อไปนี้ คือ เมื่อพบเห็นพฤติการณ์อันเป็นที่น่ารังเกียจสงสัยในความผิด ให้ดำเนินการตามความในข้อ ๑๓ โดยอนุโลม ถ้าพระภิกษุผู้ต้องสงสัยในความผิดนั้นให้การแบ่งรับความผิดเบาว่าหรือน้อยกว่าที่ถูกรังเกียจสงสัยก็ดี หรือให้การปฏิเสธที่ดี ให้ดำเนินการตามความในข้อ ๑๓

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๕.

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๖-๖๗.

โดยอนุโลม และเมื่อได้ไต่สวนแล้ว ปรากฏว่าพฤติการณ์อันเป็นที่น่าสงสัยในความคิดนั้นไม่มีมูล ให้เป็นอันถึงที่สุด โดยอนุโลมตามความในข้อ ๒๑ (๒) และเมื่อพบเห็นการกระทำความผิด โดยประจักษ์ชัด ให้มีอำนาจสั่งลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุผู้กระทำความผิดนั้น โดยบันทึก พฤติการณ์และความผิดพร้อมด้วยคำสั่งลงนิคหกรรมนั้นไว้เป็นหลักฐาน และให้พระภิกษุผู้ถูกลง นิคหกรรมลงชื่อทราบไว้ด้วย ถ้าเป็นกรณีความผิดครุกาบัติ พระภิกษุผู้ถูกลงนิคหกรรมมีสิทธิ อุทธรณ์และฎีกาได้ แล้วแต่กรณี และให้นำความในหมวด ๓ ส่วนที่ ๓ และส่วนที่ ๔ มาบังคับ โดยอนุโลม

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าวิธีปฏิบัติเบื้องต้นในการลงนิคหกรรมทั้ง ๔ นี้แสดงให้เห็น ว่าการให้อำนาจลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุผู้สาราภาพผิดก็ดี แก่พระภิกษุผู้กระทำความผิดต่อหน้า ผู้มีอำนาจลงนิคหกรรมก็ดี นอกจากเพื่อความสะดวกและรวดเร็วแล้ว ยังชอบด้วยระบบอาจารย์ ปกครองศิษย์ เว้นแต่ในกรณีกระทำความผิดอย่างประจักษ์ชัดต่อหน้าผู้มีอำนาจลงนิคหกรรมนั้น ยอมให้สิทธิอุทธรณ์และฎีกาได้ ก็เพื่อความถูกต้องและเป็นธรรมเป็นสำคัญ ดังที่บัญญัติไว้ใน มาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

๒.๒.๕ วิธีไต่สวนมูลฟ้องในการลงนิคหกรรม

คำว่ามูลฟ้องหมายถึง มูลเหตุแห่งการฟ้องของโจทก์ซึ่งฟ้องจำเลยด้วยมูลเหตุ ๓ อย่าง คือ โจทก์ได้พบเห็นการกระทำความผิดของจำเลยด้วยตนเอง โจทก์ได้ยินการทำความผิด ของจำเลยด้วยตนเองหรือได้ฟังคำบอกเล่าที่มีหลักฐานอันควรเชื่อถือได้ และโจทก์รังเกียจสงสัย โดยมีพฤติการณ์อันน่าเชื่อว่าจำเลยได้กระทำความผิด^{๕๗} ดังนั้น จะเห็นได้ว่า วิธีไต่สวนนั้นมิใช่ ไต่สวนถึงมูลแห่งการกระทำผิด ดังที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรง อธิบายไว้ว่า

อธิกรณ์อันภิกษุจะพึงยกขึ้นว่าได้นั้น ต้องเป็นเรื่องที่มีมูล มูลในที่นี้ไม่ได้หมายเอา เรื่องที่เป็นจริง และมีเงาแห่งความจริงโดยส่วนเดียว หมายเอาเรื่องที่ได้เห็นเอง ๑ เรื่อง ที่ได้ยิน เองหรือมีผู้บอกและเชื่อว่าเป็นจริง ๑ เรื่อง ที่เว้นจาก ๒ สถานนั้น แต่รังเกียจโดยอาการ ๑ เช่น ได้ยินว่าพัสดุนั้นของผู้มีชื่อนั้นหายไป ได้พบพัสดุนั้นในที่อยู่ของภิกษุชื่อนั้น^{๕๘}

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๘-๗๐.

^{๕๘} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๒๔, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๓๑.

ผู้ไต่สวนมูลฟ้อง ท่านกำหนดให้เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ๗ อันดับ ส่วนวิธีไต่สวนมูลฟ้องนั้น ท่านกำหนดไว้เป็น ๕ เรื่อง คือ

๑. ขอบเขตและข้อพิสูจน์มูลฟ้อง ได้กำหนดไว้ในข้อ ๑๘^{๕๕} ว่า ในการไต่สวนมูลฟ้องให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นไต่สวนจากพยานหลักฐานฝ่ายโจทก์ ซึ่งเป็นพยานบุคคล พยานเอกสารหรือพยานวัตถุ ที่อาจจะพิสูจน์ให้เห็นข้อมูลว่า

- (ก) การกระทำของจำเลยที่โจทก์นำมาฟ้อง ต้องด้วยบทบัญญัติแห่งพระวินัยหรือไม่
- (ข) การฟ้องของโจทก์มีมูลเหตุอย่างไรอย่างหนึ่งตามความในข้อ ๑๗ หรือไม่

๒. วิธีปฏิบัติในการไต่สวนมูลฟ้อง เรื่องการฟ้องพระภิกษุในข้อหาว่ากระทำความผิดเป็นที่กระทบกระเทือนถึงเกียรติและความเสื่อมเสียของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา เพื่อป้องกันความเสื่อมเสีย จึงกำหนดวิธีปฏิบัติในการไต่สวนมูลฟ้องไว้ในข้อ ๑๙ ดังนี้

- (ก) การไต่สวนมูลฟ้องให้กระทำการลับ
- (ข) ห้ามมิให้บุคคลผู้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าไปในบริเวณที่ทำการไต่สวน ผู้ที่อยู่ในที่ไต่สวนมูลฟ้องได้ มีดังนี้ คือ (๑) โจทก์และจำเลย (๒) พยานเฉพาะที่กำลังให้การ (๓) ผู้ที่ได้รับเชิญมาเพื่อปฏิบัติการใด ๆ เกี่ยวกับการพิจารณา (๔) พระภิกษุผู้ทำหน้าที่จดบันทึกถ้อยคำสำนวน

(ค) หากมีผู้ใดที่อยู่ในบริเวณไต่สวนก่อความไม่สงบขึ้น คณะผู้พิจารณามีอำนาจสั่งให้ผู้ผู้นั้นตั้งอยู่ในความสงบเรียบร้อย หรือสั่งให้ผู้ผู้นั้นออกไปจากที่นั่นก็ได้^{๖๐}

(ง) เมื่อจะดำเนินการไต่สวนมูลฟ้อง ให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นแจ้งวัน เวลา และสถานที่ทำการไต่สวนมูลฟ้อง พร้อมทั้งส่งสำเนาคำฟ้องของโจทก์ให้จำเลยทราบด้วย โจทก์ต้องมาฟังการไต่สวนมูลฟ้องทุกครั้ง ถ้าไม่มาตามที่ได้รับแจ้งติดต่อกัน ๓ ครั้ง โดยมิได้แจ้งถึงเหตุขัดข้องให้เรื่องเป็นอันถึงที่สุด ส่วนจำเลยจะมาฟังการไต่สวนมูลฟ้องหรือไม่ก็ได้

^{๕๕} กรมการศาสนา, กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม พร้อมด้วยคำแนะนำและแบบสำหรับใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรม, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๕๒), หน้า ๕๐.

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒.

๓. วิธีปฏิบัติเมื่อมีเหตุขัดข้อง ในกรณีที่มีเหตุขัดข้องใด ๆ เกิดขึ้นก่อนไต่สวนมูลฟ้อง หรือระหว่างไต่สวนมูลฟ้อง เช่น โจทก์หรือจำเลยเสียชีวิต จึงได้กำหนดวิธีปฏิบัติไว้ในข้อ ๒๐ ดังนี้

(ก) ถ้าจำเลยถึงมรณภาพ ให้เรื่องเป็นอันถึงที่สุด

(ข) ถ้าโจทก์ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียตามความในข้อ ๔ (๔) ถึงมรณภาพก็ดี หรือโจทก์ซึ่งเป็นผู้เสียหายถึงมรณภาพหรือตาย โดยไม่มีผู้จัดการแทน ในกรณีอย่างใดอย่างหนึ่งตามความในข้อ ๔ (๕) ก็ดี ให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นแต่งตั้งพระภิกษุผู้ทรงคุณวุฒิรูปใดรูปหนึ่งตามที่เห็นสมควรให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นโจทก์แทนสืบไป

๔. วิธีปฏิบัติเมื่อทำการไต่สวนเสร็จ ให้กำหนดวิธีปฏิบัติไว้ในข้อ ๒๑ โดยให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นปฏิบัติ ดังนี้ คือ ปรากฏว่า

(ก) คำฟ้องเรื่องใดมีมูล ให้สั่งประทับฟ้อง แล้วดำเนินวิธีปฏิบัติไว้ในข้อ ๒๑ โดยให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นปฏิบัติดังนี้ คือ ปรากฏว่า

(ข) คำฟ้องเรื่องใดไม่มีมูล ให้สั่งยกฟ้อง และแจ้งให้โจทก์ทราบ

๕. วิธีปฏิบัติเมื่อมีคำสั่งยกฟ้อง ได้กำหนดวิธีปฏิบัติไว้ในข้อ ๒๒ แบ่งวิธีปฏิบัติไว้เป็น ๒ กรณี ดังนี้

(ก) ถ้าเป็นกรณีความผิดครุภาพคดี ซึ่งมีโทษจำคุกของมหาเถรสมาคม โจทก์มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งนั้นต่อคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ตามที่กำหนดไว้แล้วแต่กรณี โดยยื่นอุทธรณ์คำสั่งนั้นเป็นหนังสือต่อผู้ออกคำสั่งภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันทราบคำสั่ง และให้ผู้ออกคำสั่งอุทธรณ์คำสั่งนั้นไปยังคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันได้อุทธรณ์คำสั่ง เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ได้รับอุทธรณ์คำสั่งนั้นแล้ว ให้วินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันได้รับอุทธรณ์คำสั่ง เมื่อวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นเสร็จแล้วให้ส่งคำวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นไปยังผู้ออกคำสั่ง เพื่อแจ้งคำวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่ง ถ้าคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์วินิจฉัยว่าคำฟ้องนั้นมีมูลให้ดำเนินการต่อไป ถ้าวินิจฉัยว่าคำฟ้องนั้นไม่มีมูลให้เป็นอันถึงที่สุด

(ข) ถ้าเป็นกรณีความผิดลหุภาพคดี ซึ่งเป็นคำสั่งมหาเถรสมาคม โจทก์จะอุทธรณ์มิได้ หรือเป็นกรณีความผิดลหุภาพคดี คณะผู้พิจารณาชั้นต้นสั่งยกฟ้องแล้ว ก็ให้เป็นอันถึงที่สุด โจทก์จะอุทธรณ์มิได้เหมือนกัน

๒.๒.๖ วิธีอ้างพยานหลักฐานในการนิคหกรรม

พยานหลักฐานในการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรม ได้กำหนดไว้ในข้อ ๕๕^{๖๐} โดยจำแนกพยานหลักฐานของโจทก์ จำเลย และคณะผู้พิจารณา ดังนั้น พยานหลักฐานที่สามารถนำมาอ้างได้นั้น จึงมี ๕ ประเภท^{๖๑}

๑. พยานบุคคล ได้กำหนดไว้ในข้อ ๕๖ ว่า ห้ามมิให้โจทก์อ้างจำเลยเป็นพยาน เพราะจะเป็นการทำให้จำเลยได้เปรียบ แต่จำเลยสามารถอ้างตนเองเป็นพยานได้ ถ้าจำเลยอ้างตนเองเป็นพยานจะให้จำเลยเข้าสืบก่อนพยานของฝ่ายจำเลยก็ได้ และถ้าคำของจำเลยที่ทำให้การเป็นพยานนั้น ปรักรป्राหรือเสียหายแก่จำเลยอื่นให้จำเลยอื่นซักค้านได้

๒. พยานเอกสาร ได้กำหนดไว้ในข้อ ๕๗ ว่า ให้นำต้นฉบับเอกสารนั้นมาอ้าง แต่ถ้าหาต้นฉบับไม่ได้จะอ้างสำเนาที่รับรองว่าถูกต้อง หรือพยานบุคคลที่รู้ข้อความมาเป็นพยานก็ได้ ถ้าพยานเอกสารที่อ้างนั้น เป็นหนังสือของทางการคณะสงฆ์หรือหนังสือราชการ แม้ต้นฉบับยังมีอยู่ จะส่งสำเนาที่เจ้าหน้าที่รับรองว่าถูกต้องก็ได้

๓. พยานวัตถุ ได้กำหนดไว้ในข้อ ๕๘ ว่า ให้นำสิ่งนั้นมายังคณะผู้พิจารณาด้วย แต่ถ้านำมาไม่ได้ ให้คณะผู้พิจารณาทุกรูปหรือมอบหมายให้ผู้พิจารณารูปใดรูปหนึ่งไปตรวจสอบงานยังที่ที่พยานวัตถุนั้นตั้งอยู่ ตามเวลาและวิธี ซึ่งคณะผู้พิจารณาหรือผู้พิจารณาเห็นสมควรตามลักษณะแห่งพยานวัตถุ

๔. พยานผู้เชี่ยวชาญพิเศษ ได้กำหนดไว้ในข้อ ๕๙ ว่า ผู้ใดโดยอาชีพหรือมิใช่ก็ตาม มีความชำนาญพิเศษในการใด ๆ เช่น ในทางวิทยาศาสตร์ ศิลปะ ฝีมือ พาณิชยการ หรือการแพทย์ และความเห็นของผู้นั้นอาจเป็นประโยชน์ในการได้สวนมูลฟ้อง หรือการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรม

๕. ข้อความหรือเอกสารลับ ได้กำหนดไว้ในข้อ ๖๐ ว่า ในกรณีที่โจทก์จำเลยหรือผู้ใด ซึ่งจะต้องให้การหรือส่งพยานหลักฐานอย่างใดอย่างหนึ่งอันประกอบด้วยลักษณะ ๓ ประการ คือ (๑) ข้อความหรือเอกสาร ซึ่งยังเป็นความลับในการคณะสงฆ์ หรือในราชการ (๒) ความลับหรือเอกสารลับ ซึ่งได้มาหรือทราบเนื่องด้วยปกติธุระหรือหน้าที่ของเขา (๓) วิธีการแบบแผน หรืองานอย่างอื่น ซึ่งมีกฎหมายควบคุมมิให้เปิดเผย

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓.

^{๖๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗-๕๘.

๒.๒.๗ วิธีบังคับตามคำวินิจฉัยการลงนิกกรรม

วิธีบังคับตามคำวินิจฉัยการลงนิกกรรม ได้กำหนดวิธีปฏิบัติไว้ในข้อ ๖๑ และข้อ ๖๒^{๖๓} แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ดังนี้

๑. เมื่อจำเลยรูปใดต้องคำวินิจฉัยให้รับนิกกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งถึงที่สุดแล้ว ให้คณะผู้พิจารณาซึ่งอ่านคำวินิจฉัย แจ้งผลคำวินิจฉัยแก่ผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดของจำเลยรูปนั้น ทราบเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยนั้น

๒. ถ้าจำเลยไม่ยอมรับนิกกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ (๑) ไม่ยอมรับนิกกรรมตามคำวินิจฉัยให้สึก ไม่สึกภายใน ๒๔ ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ได้รับคำวินิจฉัยนั้น อันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา ๒๖ ซึ่งกำหนดโทษอาญาไว้ในมาตรา ๔๒ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ คือหากไม่ยอมรับนิกกรรมตามคำวินิจฉัยไม่สึก ให้ผู้บังคับบัญชารายงานโดยลำดับถึงมหาเถรสมาคม เมื่อมหาเถรสมาคมวินิจฉัยหรือมีคำสั่งให้สละสมณเพศแล้ว ไม่สึกภายใน ๗ วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบคำวินิจฉัยของมหาเถรสมาคม อันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา ๒๗ วรรค ๒ ซึ่งกำหนดโทษอาญาไว้ในมาตรา ๔๒ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ในกรณีเช่นนี้ให้พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดของจำเลยรูปนั้นขออารักขาต่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายราชอาณาจักรเพื่อจัดการตามกฎหมายอาญาต่อไป

๒.๒.๘ ข้อเบ็ดเตล็ดในการลงนิกกรรม

ท่านได้กำหนดให้มีข้อเบ็ดเตล็ดแห่งกฎหมายมหาเถรสมาคมไว้ในหมวด ๖ มี ๓ เรื่อง คือ

๑. เรื่องห้ามโจทก์จำเลยแต่งตั้งผู้ว่าต่างหรือแก้ต่าง ได้กำหนดห้ามไว้ในข้อ ๖๓^{๖๔} ว่าโจทก์หรือจำเลย จะแต่งตั้งผู้หนึ่งผู้ใดให้ว่าต่างหรือแก้ต่างในกรณีไต่สวนมูลฟ้อง และในกรณีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิกกรรมมิได้

๒. เรื่องเอกสารสำนวนเป็นเอกสารลับ ได้กำหนดไว้ในข้อ ๖๔ ว่า บรรดาเอกสารสำนวนเกี่ยวกับการไต่สวนมูลฟ้องและการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิกกรรมเป็นเอกสารลับเฉพาะคำสั่งหรือคำวินิจฉัยของผู้พิจารณา หรือคณะผู้พิจารณา

^{๖๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘.

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐.

๓. หน้าี่ช่วยเหลือของผู้ปกครองคณะสงฆ์ทุกชั้น ดังที่กำหนดไว้ในข้อ ๖๕ ว่า พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ทุกชั้นมีหน้าที่ต้องช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในกรณีไต่สวนมูลฟ้อง และในกรณีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิกกรรมที่ได้รับคำร้องขอหรือคำสั่งให้ปฏิบัติการใด ๆ จากผู้พิจารณาหรือคณะผู้พิจารณาแล้วแต่กรณี

จากการศึกษาพบว่า หลักการลงโทษผู้กระทำความผิดในพุทธศาสนาเถรวาทสมัยพุทธกาล นั้นอธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์เป็นวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งในแง่ของพระวินัย และเป็นการระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมสงฆ์ อธิกรณ์แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท และวิธีระงับอธิกรณ์แบ่งออกเป็น ๗ ประเภท

ส่วนการระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมสงฆ์ในปัจจุบันคือกฏนิกกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิกกรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาพรหมจรรย์ของพระสงฆ์ผู้ประพฤติธรรมก่อให้เกิดความศรัทธาและความเจริญในหมู่สงฆ์ การพิจารณานิกกรรมสงฆ์ผู้ถูกกล่าวหาว่าล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นการถอดแบบการพิจารณาคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายอาญาจะขออธิบายโดยละเอียดในบทต่อไป

บทที่ ๓

หลักการลงโทษผู้กระทำผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายอาญา

กฎหมายเป็นเครื่องควบคุมประพฤติการณ์ในสังคม พัฒนาขึ้นมาจากศีลธรรม ขนบธรรมเนียม นิยม จารีตประเพณี ศาสนา และกฎเกณฑ์ข้อบังคับ ตามลำดับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อธำรงความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของสมาชิกในสังคม ทั้งเพื่อให้การอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นเป็นไปโดยราบรื่น สนองความต้องการของภาคส่วนต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ดังภาษิตละตินที่ว่า "ที่ใดมีมนุษย์ ที่นั่นมีสังคม ที่ใดมีสังคม ที่นั่นมีกฎหมาย" ในบทนี้จะกล่าวถึงวิธีการพิจารณาความของกฎหมายอาญา และกฎหมายอาญา ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๑ หลักการลงโทษผู้กระทำผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา^๑

๓.๑.๑ การฟ้องอาญา^๒

บุคคลเหล่านี้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล

(๑) พนักงานอัยการ

(๒) ผู้เสียหาย

การดำเนินคดีอาญาในชั้นศาลจะต้องมีโจทก์เป็นคู่ความฝ่ายหนึ่ง คู่ความฝ่ายที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล ได้แก่ พนักงานอัยการซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยและอำนวยความยุติธรรม เนื่องจากการกระทำในคดีอาญานั้นเป็นเรื่องที่กระทบกระเทือนต่อ ความสงบเรียบร้อยของประเทศกับผู้เสียหาย ซึ่งเป็นประชาชนผู้ได้รับความเสียหายจากผลแห่ง การกระทำผิดอาญา

ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเอง แต่อย่างไรก็ดี ในคดีอาญานั้นจะมีพนักงานอัยการเป็นผู้เสียหายของรัฐและเป็นโจทก์ยื่นคำฟ้องคดีอาญา กฎหมายจึงให้สิทธิแก่ผู้เสียหาย หากไม่ยื่นคำฟ้องด้วยตนเองแล้ว ก็ยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงาน

---

^๑ นคร พจนวรรณย์, พลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา, *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*, (กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐.

^๒ เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๑.

อัยการในระยะเวลาใดก็ได้ แต่ต้องก่อนที่ศาลชั้นต้นจะมีคำพิพากษา ซึ่งในทางปฏิบัติ ผู้เสียหายมักจะขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการเพราะหากฟ้องเองแล้วศาลจะสั่งให้รวมคดีที่ผู้เสียหายฟ้องเองเข้ากับคดีของพนักงานอัยการที่เป็นโจทก์โดยถือสำนวนคดีของพนักงานอัยการเป็นหลัก

คดีอาญาเรื่องเดียวกันซึ่งทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหายต่างได้ยื่นฟ้องในศาลชั้นต้น ศาลเดียวกันหรือต่างศาลกัน ศาลนั้น ๆ มีอำนาจสั่งให้รวมพิจารณาเป็นเป็นคดีเดียวกันเมื่อศาลเห็นชอบโดยผลการหรือโดยโจทก์ยื่นคำร้องในระยใดก่อนมีคำพิพากษา แต่ทว่าจะมีคำสั่งเช่นนั้นไม่ได้ นอกจากจะได้รับความยินยอมของศาลอื่นนั้นก่อน

คดีความผิดต่อส่วนตัวนั้น จะถอนฟ้องหรือยอมความในเวลาใดก่อนคดีถึงที่สุดก็ได้ แต่ถ้าจำเลยคัดค้านให้ศาลยกคำร้องขอถอนฟ้องนั้นเสีย

คดีอาญาเลิกกันได้ ดังต่อไปนี้

(๑) ในคดีมิโทษปรับสถานเดียว เมื่อผู้กระทำความผิดยอมเสียค่าปรับในอัตราอย่างสูงสำหรับความผิดนั้นแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ก่อนศาลพิจารณา

(๒) ในคดีความผิดที่เป็นลหุโทษหรือความผิดที่มีอัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษหรือคดีอื่นที่มีโทษปรับสถานเดียว อย่างสูงไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือความผิดต่อกฎหมายเกี่ยวกับภาษีอากร ซึ่งมีโทษปรับอย่างสูงไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท เมื่อผู้ต้องหาชำระค่าปรับตามที่พนักงานสอบสวนได้เปรียบเทียบแล้ว

(๓) ในคดีความผิดที่เป็นลหุโทษหรือความผิดที่มีอัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษ หรือคดีที่มีโทษปรับสถานเดียวอย่างสูงไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท ซึ่งเกิดในกรุงเทพมหานคร เมื่อผู้ต้องหาชำระค่าปรับตามที่นายตำรวจประจำท้องที่ตั้งแต่ตำแหน่งสารวัตรขึ้นไปหรือนายตำรวจชั้นสัญญาบัตรผู้ทำการในตำแหน่งนั้น ๆ ได้เปรียบเทียบแล้ว

(๔) ในคดีซึ่งเปรียบเทียบได้ตามกฎหมายอื่น เมื่อผู้ต้องหาได้ชำระค่าปรับตามค่าเปรียบเทียบของพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว

บทบัญญัติมาตรานี้วางหลักให้สิทธิคดีอาญามาฟ้องร้องของกลุ่มความฝ่ายโจทก์ ไม่อาจมีได้อีกต่อไปด้วยเหตุผลตามที่กฎหมายกำหนดไว้ อาทิเช่นเมื่อผู้กระทำความผิดนำเงินมาชำระค่าปรับในอัตราอย่างสูงต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ที่บังคับใช้กฎหมายฉบับนั้น ซึ่งคดีนั้นเป็นคดีมิโทษปรับสถานเดียว พนักงานเจ้าหน้าที่จะต้องดำเนินการรับเป็นชำระค่าปรับและไม่ถือว่าเป็นการเปรียบเทียบปรับ ซึ่งแตกต่างจากกรณีความผิดลหุโทษที่มีโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือคดีที่มีโทษปรับสถานเดียว ไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท พนักงานสอบสวน

เปรียบเทียบปรับในอัตราที่เห็นควรซึ่งจะเป็นจำนวนเงินไม่น้อยเท่าใดก็ได้ ถือว่าคดีอาญาเล็กน้อย รวมทั้งในคดีตามกฎหมายใดก็ตาม

สิทธินำคดีอาญามาฟ้องยอมระงับไป ดังต่อไปนี้

(๑) โดยความตายของผู้กระทำผิด

(๒) ในคดีความผิดต่อส่วนตัว เมื่อได้ถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้อง หรือยอมความกันโดยถูกต้องตามกฎหมาย

(๓) เมื่อคดีเลิกกันตามมาตรา ๓๗

(๔) เมื่อมีกฎหมายออกใช้ภายหลังการกระทำผิดยกเลิกความผิดเช่นนั้น

(๕) เมื่อคดีขาดอายุความ

(๖) เมื่อกฎหมายยกเว้นโทษ

มาตรานี้วางหลักให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องของกลุ่มความฝ่าฝืนโจทก์ระงับไป โดยมีสาเหตุมาจากจำเลยถึงแก่ความตายไม่ว่าก่อนหรือขณะพิจารณาตัดสินของศาล หรือในคดีความผิดต่อส่วนตัวเมื่อผู้เสียหายถอนคำร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ศาล หรือถอนฟ้องในชั้นศาล หรือยอมความกันไม่ว่าในชั้นสอบสวน หรือชั้นศาลใดก็ตาม หรือเมื่อคดีอาญาเล็กน้อยโดยการเปรียบเทียบปรับ ชำระค่าปรับในอัตราอย่างสูง

๓.๑.๒ การไต่สวนมูลฟ้องคดีอาญา^๑

ถ้าฟ้องถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ให้ศาลจัดการส่งต่อไปนี้

(๑) ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ ให้ไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าคดีนั้นพนักงานอัยการได้ฟ้องจำเลยโดยข้อหาอย่างเดียวกันด้วยแล้วให้จัดการตามอนุมาตรา (๒)

(๒) ในคดีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้

ในกรณีที่มีการไต่สวนมูลฟ้องดังกล่าวแล้ว ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณา เมื่อศาลตรวจคำฟ้องแล้วเห็นว่าถูกต้องตามกฎหมาย และเห็นว่าคดีนั้นมีราษฎรเป็นโจทก์ ศาลจะสั่งให้สำเนาคำฟ้องให้จำเลยแล้วกำหนดนัดไต่สวนมูลฟ้อง โดยให้โจทก์เป็นผู้นำส่งหมายนัดให้จำเลยทราบ แต่ถ้าเห็นว่าคดีนั้นมีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องจำเลยในข้อหาเดียวกัน ศาลจะสั่งให้รับประทับฟ้องไว้โดยไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้องหรือจะสั่งให้

^๑ สัก กอแสงเรือง, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร : นิติบรรณาการ, ๒๕๕๐), หน้า ๕๓-๑๐๕.

ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้ เพราะในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ศาลไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง เนื่องจากคดีอาญานั้นผ่านการสอบสวนของพนักงานสอบสวน ตามมาตรา ๑๒๐ มาแล้ว หรือศาลเห็นสมควรจะให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้ ในทางปฏิบัตินั้นศาลจะไม่ไต่สวนมูลฟ้อง และเมื่อเห็นว่าจำเลยถูกขังตามหมายขังของศาลแล้ว หรือได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวจากศาล ศาลก็จะสั่งในคำฟ้องว่าประทับฟ้อง ถ้าปรากฏว่าคดีมีมูลให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณาต่อไป เฉพาะกระงะงที่มีมูล ถ้าคดีไม่มีมูลให้พิพากษายกฟ้อง ในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์นั้น ศาลจะสั่งให้ส่งสำเนาคำฟ้องให้จำเลยทราบ จำเลยจึงได้รับสำเนาคำฟ้องไว้ก่อนที่ศาลจะสั่งประทับฟ้องโจทก์ เมื่อศาลรับฟ้องแล้วจึงไม่ต้องส่งสำเนาฟ้องให้จำเลยอีก แต่ศาลจะสั่งให้เรียกจำเลยมาให้การในวันเดียวกับวันนัดสืบพยานโจทก์ เนื่องจากในคดีอาญาโจทก์มีหน้าที่นำสืบก่อน คำสั่งของศาลที่ให้คดีมีมูลย่อมเด็ดขาด แต่คำสั่งที่ว่าคดีไม่มีมูลนั้นโจทก์มีอำนาจอุทธรณ์ฎีกาได้ตามบทบัญญัติว่าด้วยลักษณะอุทธรณ์ฎีกา

๓.๑.๓ การพิจารณาในศาลชั้นต้น^๔

การพิจารณาและสืบพยานในศาลให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้ว และศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จัดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การก็ให้ศาลจกรายงานไว้ และดำเนินการพิจารณาต่อไป เมื่อถึงวันนัดพิจารณาซึ่งโดยปกติจะเป็นนัดสอบคำให้การจำเลย ก่อนที่จะรับสารภาพหรือปฏิเสธตามข้อหาของโจทก์ กระบวนพิจารณาในนัดพิจารณานั้น ศาลจะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ถ้าจำเลยรับสารภาพในข้อหาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างต่ำไม่ถึงห้าปี และโจทก์ไม่คิดใจสืบพยาน ศาลก็จะตัดสินมีคำพิพากษาได้โดยไม่ต้องสืบพยาน แต่ถ้าจำเลยปฏิเสธ โจทก์จะต้องสืบพยานก่อน การนัดพิจารณาสืบพยานโจทก์หรือจำเลย หรือนัดเพื่อพิจารณาในเรื่องใดก็ตามในคดีอาญาต้องกระทำต่อหน้าจำเลย ซึ่งต่างจากคดีแพ่ง โจทก์สืบพยานไปฝ่ายเดียวก็ได้ ถ้าจำเลยไม่มาหรือทนายจำเลยมา แต่คดีอาญากระทำไม่ได้จำเลยต้องมาทุกนัด เว้นแต่กฎหมายจะให้อำนาจพิจารณาลับหลังจำเลยได้ เช่น ตามมาตรา ๑๑๒ ทวิ การพิจารณาจะสืบพยานลับหลังจำเลย มาตรา ๑๘๐ จำเลยขัดขวางการ

^๔ นคร พจนวรรณย์, พลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕๖-๑๖๐.

พิจารณา มาตรา ๒๓๐ กระบวนพิจารณาเดินเผชิญสืบพยานหรือส่งประเด็นให้ศาลอื่น สืบพยานและคู่ความไม่ติดใจไปฟังการพิจารณา

ภายหลังที่ศาลได้ดำเนินการตามมาตรา ๑๗๒ วรรค ๒ แล้ว เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควรเพื่อให้การดำเนินการพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) ในคดีมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสิบปี จะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม หรือในคดีมีโทษปรับสถานเดียว เมื่อจำเลยมีทนาย และจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มา ฟังการพิจารณาและการสืบพยาน

(๒) ในคดีที่มีจำเลยหลายคน ถ้าศาลพอใจตามคำแถลงของโจทก์ว่าการพิจารณาและการสืบพยานตามที่โจทก์ขอให้กระทำไม่เกี่ยวแก่จำเลยคนใด ศาลจะพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยคนนั้นก็ได้

(๓) ในคดีที่มีจำเลยหลายคน ถ้าศาลเห็นสมควรจะพิจารณาและสืบพยานจำเลยคนหนึ่งๆ ลับหลังจำเลยคนอื่นได้

ในคดีที่ศาลพิจารณาและสืบพยานตาม (๒) หรือ (๓) ลับหลังจำเลยคนใด ไม่ว่ากรณีจะเป็นประการใด ห้ามมิให้ศาลรับฟังการพิจารณาและการสืบพยานที่กระทำลับหลังนั้นเป็นผลเสียหายแก่จำเลยคนนั้น เมื่อศาลได้สอบคำให้การจำเลยในนัดแรกแล้ว และได้กำหนดนัดสืบพยานโจทก์นัดต่อไป การพิจารณาก็จะต้องกระทำต่อหน้าจำเลยทุกนัด ยกเว้นแต่ศาลเห็นเป็นการสมควรเพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ในกรณีต่อไปนี้

ก. จำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณาการสืบพยาน โดยจำเลยแต่งตั้งทนายให้มาฟังการพิจารณาและสืบพยานแทน ซึ่งคดีที่จำเลยต้องหามานั้นเป็นคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสิบปี เหตุตามมาตรานี้จึงเป็นกรณีที่จำเลยได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวระหว่างพิจารณามากกว่าที่จะถูกควบคุมตามหมายขัง

ข. ในคดีที่มีจำเลยหลายคน บางคนได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวหรือแม้จะอยู่ในความควบคุมที่เรือนจำก็ตาม ถ้าศาลพอใจตามคำแถลงโจทก์แล้ว การพิจารณาและการสืบพยานตามที่โจทก์ขอให้กระทำไม่เกี่ยวแก่จำเลยคนใด แม้จำเลยไม่มาตามนัดศาลก็พิจารณาคดีไปได้ หรือศาลพิจารณาเห็นสมควรเองที่จะพิจารณาคดีและสืบพยานลับหลังจำเลยคนนั้น แต่อย่างไรก็ดีการพิจารณาและสืบพยานในกรณีที่คดีมีจำเลยหลายคน ห้ามมิให้ศาลรับฟ้องคำพิจารณาและการสืบพยานที่กระทำลับหลังจำเลยให้เป็นผลเสียหายแก่จำเลยคนนั้น เนื่องจาก

การพิจารณาสืบพยานลับหลังจำเลย ทำให้จำเลยผู้นั้นไม่มีโอกาสซักค้านพยานโจทก์ที่นำมาสืบได้

ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ก่อนเริ่มพิจารณา ให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก หรือในคดีที่จะลงโทษจำคุกไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณา ให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มี และจำเลยต้องการทนายความก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ก่อนนำพยานเข้าสืบ โจทก์มีอำนาจเปิดคดีเพื่อให้ศาลทราบคดีโจทก์คือแถลงถึงลักษณะของฟ้อง อีกทั้งพยานหลักฐานที่นำมาสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย เสร็จแล้วให้โจทก์นำพยานเข้าสืบ เมื่อสืบพยานโจทก์แล้วจำเลยมีอำนาจเปิดคดีเพื่อให้ศาลทราบคดีจำเลย โดยแถลงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายซึ่งตั้งใจอ้างอิง ทั้งแสดงพยานหลักฐานที่จะนำสืบ เสร็จแล้วให้จำเลยนำพยานเข้าสืบ เมื่อสืบพยานจำเลยเสร็จแล้ว โจทก์และจำเลยมีอำนาจแถลงปิดคดีของตนด้วยปาก หรือหนังสือ หรือทั้งสองอย่าง

ในระหว่างพิจารณา ถ้าศาลเห็นว่าไม่จำเป็นต้องสืบพยานหรือทำการอะไรอีก จะสั่งงดพยานหรือการนั้นเสียก็ได้

ในชั้นพิจารณา ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ศาลจะพิพากษาโดยไม่สืบพยานหลักฐานต่อไปก็ได้ เว้นแต่คดีที่มีข้อหาในความผิดซึ่งจำเลยรับสารภาพนั้น กฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปหรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น ศาลต้องฟังพยานโจทก์จนกว่าจะพอใจว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง

หลักการพิจารณาคดีจะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย แต่อย่างไรก็ดีในบางสถานการณ์การพิจารณาคดีอาจกระทำโดยเป็นการลับก็ได้ โดยศาลเห็นสมควรเองหรือโดยคำร้องขอของกลุ่มความฝอยใจ เช่น คดีข่มขืนกระทำชำเราหญิงซึ่งมีฐานะชื่อเสียงในสังคม และเป็นนัดสืบพยานโจทก์ผู้เสียหาย หรือคดีลอบสังหารบุคคลสำคัญของประเทศ หรือคดีเกี่ยวกับการกระทำเอกสารสำคัญของประเทศ คดีต่าง ๆ เหล่านี้เป็นคดีที่ต้องพิจารณาเป็นการลับเพื่อประโยชน์แห่งความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือเพื่อป้องกันความลับอันเกี่ยวกับความปลอดภัยของประเทศมิให้ล่วงรู้ถึงประชาชน กฎหมายจึงให้เป็นดุลพินิจของศาลที่จะพิจารณาเป็นการลับในบางนัดพิจารณา หรือเห็นควรทุกนัดก็ได้

๓.๑.๔ คำพิพากษาและคำสั่ง^๕

คดีที่อยู่ในระหว่างไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา ถ้ามีคำร้องระหว่างพิจารณาขึ้นมา ให้ศาลสั่งตามที่เห็นควร เมื่อการพิจารณาเสร็จแล้ว ให้พิพากษาหรือสั่งตามรูปความ ให้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งในศาลโดยเปิดเผยในวันเสร็จการพิจารณาหรือภายในเวลาสามวันนับแต่เสร็จคดี ถ้ามีเหตุอันสมควรจะเลื่อนไปอ่านวันอื่นก็ได้ แต่ต้องจครายงานเหตุนั้นไว้ เมื่อศาลอ่านให้คู่ความฟังแล้ว ให้คู่ความลงลายมือชื่อไว้ ถ้าเป็นความผิดของโจทก์ที่ไม่มา จะอ่านโดยโจทก์ไม่อยู่ก็ได้ ในกรณีที่จำเลยไม่อยู่ โดยไม่มีเหตุสงสัยว่าจำเลยหลบหนีหรือจงใจ ไม่มาฟังก็ให้ศาลรอการอ่านไว้จนกว่าจำเลยจะมาศาล แต่ถ้ามีเหตุสงสัยว่าจำเลยหลบหนีหรือจงใจไม่มาฟังให้ศาลออกหมายจับจำเลย เมื่อได้ออกหมายจับแล้วไม่ได้ตัวจำเลยมาภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันออกหมายจับ ก็ให้ศาลอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งลับหลังจำเลยได้ และให้ถือว่าโจทก์หรือจำเลยแล้วแต่กรณีได้ฟังคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นแล้ว

ในกรณีที่คำพิพากษาหรือคำสั่งต้องเลื่อนอ่านไปโดยขาดจำเลยบางคน ถ้าจำเลยที่อยู่จะอุปถัมภ์ ให้ศาลมีอำนาจปล่อยชั่วคราวระหว่างรออ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น

การอ่านคำพิพากษาต้องอ่านให้คู่ความฟังแล้วให้คู่ความลงลายมือชื่อไว้ ถ้าโจทก์ไม่มา แต่จำเลยมาก็ให้อ่านได้ และถือว่าโจทก์ได้ฟังคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้ว แต่ถ้าจำเลยไม่มาศาลยังอ่านคำพิพากษาในนัดแรกไม่ได้ต้องเลื่อนการอ่านออกไป โดยจดไว้ในรายงานนัดฟังคำพิพากษา จำเลยทราบนัดโดยชอบแล้วไม่มาศาลโดยไม่แจ้งเหตุขัดข้อง มีเหตุสงสัยว่าจำเลยหลบหนีให้ออกหมายจับจำเลย

คำพิพากษา หรือคำสั่งหรือความเห็นแย้งต้องทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้พิพากษาซึ่งนั่งพิจารณา ผู้พิพากษาใดที่นั่งพิจารณาถ้าไม่เห็นฟ้องด้วย มีอำนาจทำความเห็นแย้ง คำแย้งนี้ให้รวมเข้าสำนวนไว้

การทำคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเมื่อคดีเสร็จการพิจารณา ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน จะเป็นผู้เขียนคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้วแต่กรณี เมื่อนัดเสร็จแล้วจะปรึกษากับองค์คณะ โดยในสำนวนคดีนั้นที่หน้าปกสำนวนมุมด้านซ้ายบนจะมีชื่อผู้พิพากษา ๒ คน ชื่อบนสุดเป็นชื่อผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน ชื่อล่างเป็นชื่อองค์คณะ เพราะตามมาตรา ๒๓ วรรคแรก แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรมบัญญัติว่าศาลชั้นต้น นอกจากศาลแขวงต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองคน จึงเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาทั้งปวง โดยผู้พิพากษาองค์คณะต้องเคยร่วมพิจารณาคดีด้วย ไม่ว่าจะมีความครั้งเท่าใดก็ตาม ซึ่งดูได้จาก

^๕ สัก กอแสงเรือง, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๒๐.

รายงานกระบวนการพิจารณา ถ้าผู้พิพากษาองค์คณะเห็นชอบด้วยกับการเขียนคำพิพากษาหรือคำสั่งของผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนก็จะลงลายมือชื่อในร่างคำพิพากษานั้นร่วมกับผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน แต่หาก ไม่เห็นด้วยก็มีอำนาจทำความเห็นแย้ง ความเห็นแย้งต้องติดไว้ในสำนวนเพื่อเป็นหลักฐานในการ ที่คู่ความจะใช้อุทธรณ์คำพิพากษาศาลชั้นต้นต่อไปตามมาตรา ๑๕๓ ทวิ หากคดีนั้นเป็นคดีต้องห้ามอุทธรณ์ตามมาตรา ๑๕๓ ทวิ

ถ้าศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในการพิจารณาแตกต่างกับข้อเท็จจริงดังที่กล่าวไว้ในฟ้อง ให้ศาลยกฟ้องคดีนั้น เว้นแต่ข้อแตกต่างนั้นมีใช้ในข้อสาระสำคัญและทั้งจำเลยมิได้หลงต่อสู้ ศาลจะลงโทษจำเลยตามข้อเท็จจริงที่ได้ความนั้นก็

๓.๒ หลักการลงโทษผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา^๖ ได้กำหนดโทษไว้ ๕ สถาน คือ

๑. ประหารชีวิต
๒. จำคุก
๓. กักขัง
๔. ปรับ
๕. ริบทรัพย์สิน

๓.๒.๑. โทษประหารชีวิต^๗

ในการพิจารณาร่างประมวลกฎหมายอาญา ได้มีข้อโต้เถียงในชั้นคณะกรรมการวิสามัญของสภาผู้แทนราษฎรว่า จะสมควรยกเลิกโทษประหารชีวิตหรือไม่ ซึ่งที่ประชุมได้มีมติว่าควรจะมีโทษประหารชีวิตไว้

การลงโทษประหารชีวิตนั้น ศาลจะลงโทษได้ก็ต่อเมื่อบัพัญญัติของประมวลกฎหมายอาญาหรือพระราชบัญญัติอื่นได้กำหนดโทษประหารชีวิตลงไว้ในกฎหมายนั้นๆ เท่านั้น ทั้งนี้เพราะมาตรา ๕๑ ได้กำหนดว่าในการเพิ่มโทษจำคุกนั้น จะเพิ่มขึ้นถึงเป็นโทษประหารชีวิตมิได้ และจำลงโทษประหารชีวิตแก่ผู้กระทำความผิดที่มีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปีไม่ได้

^๖ พลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา, *ประมวลกฎหมายอาญา*, (กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ๒๕๕๐), หน้า ๕๖-๖๒.

^๗ นคร พจนารพษ์, *ประมวลกฎหมายอาญา*, (กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ๒๕๕๐), หน้า ๖๕-๗๒.

อัตราในการลดโทษประหารชีวิต

มาตรา ๕๒ กำหนดว่า “ในการลดโทษประหารชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการลดมาตราส่วนหรือลดโทษที่จะลง ให้ลดดังต่อไปนี้

- (๑) ถ้าจะลดหนึ่งในสาม ให้ลดเป็นโทษจำคุกตลอดชีวิต
- (๒) ถ้าจะลดกึ่งหนึ่ง ให้ลดเป็นโทษจำคุกตลอดชีวิต หรือโทษจำคุกตั้งแต่ยี่สิบห้าปีถึงห้าสิบปี”

หมายเหตุ (๑) “ลดมาตราส่วนโทษ” หมายถึง ลดจากอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น ในกรณีที่บุคคลอายุกว่าสิบเจ็ดปีแต่ยังไม่เกินยี่สิบปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด มาตรา ๑๖ ได้บัญญัติให้ศาลมีอำนาจลดมาตราส่วนโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นลงหนึ่งในสามหรือกึ่งหนึ่งได้ ฉะนั้นในกรณีที่กฎหมายกำหนดโทษประหารชีวิตไว้สถานเดียว เช่นตามมาตรา ๒๘๕ ถ้าศาลจะลดมาตราส่วนโทษลงหนึ่งในสาม ศาลก็ลดโทษลงเป็นโทษจำคุกตลอดชีวิตและ (๒) “ลดโทษที่จะลง” ได้แก่ กรณีที่ศาลได้ลงโทษประหารชีวิตแล้วและศาลลดโทษประหารชีวิตที่ลงไว้นั้น เช่น เพราะมีเหตุบรรเทาโทษตามมาตรา ๑๘ เสียกึ่งหนึ่งศาลก็เลือกลงโทษจำคุกตลอดชีวิต หรือลงโทษจำคุกมีกำหนดระหว่างจำคุกยี่สิบห้าถึงห้าสิบปี

๓.๒.๒. โทษจำคุก^๕

โทษจำคุกและโทษกักขัง (ซึ่งเป็นโทษที่ศาลเปลี่ยนมาจากโทษจำคุกตามมาตรา ๒๓) เป็นโทษที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดเท่าที่จะทำให้ผู้ต้องโทษกลับตนเป็นคนดีได้ เพราะทำให้เจ้าพนักงานราชทัณฑ์มีโอกาสพิจารณาผู้ต้องโทษเป็นรายบุคคลว่า การปฏิบัติ (treatment) ในเรือนจำหรือสถานกักขังได้ทำให้ผู้ต้องโทษกลับตนได้หรือไม่เพียงใด ทั้งนี้โดยถือหลักที่ว่า จะต้องพิจารณาผลปฏิบัติจากนักโทษเป็นคนๆ ไป ส่วนการที่จะให้ผลปฏิบัติแก่ผู้ต้องโทษอย่างไรจึงจะเป็นผลทำให้ผู้ต้องโทษกลับตนเป็นคนดีเข้าสู่สังคมได้อย่างเดิม เป็นเรื่องของทัณฑวิทยา

โทษจำคุกนอกจากจะทำให้เจ้าพนักงานเรือนจำมีโอกาสให้ผลปฏิบัติถูกต้องตามหลักวิชา เช่น ให้เรียนหนังสือและให้ฝึกหัดอาชีพจนรู้คุณค่าของการทำงานแล้ว ยังเป็นโทษที่ทำให้ผู้ต้องโทษรู้สึกหวาดกลัว เพราะได้รับทุกขุทรมานเนื่องจากการจากบ้านซึ่งเคยอยู่อาศัย

^๕ พลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา, ประมวลกฎหมายอาญา, (กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘-๑๕.

และจากครอบครัวซึ่งเป็นที่รัก ฉะนั้นจึงมีหลักว่า ไม่ควรจะจำคุกจำเลยในระยะเวลาอันสั้น เช่น จำคุกจำเลยเพียงสิบห้าวันเพราะไม่ทำให้ผู้ต้องโทษรู้สึกเจ็บและจะทำให้ผู้ต้องโทษถูกตราหน้าว่าเป็นคนเคยถูกจำคุกมาแล้วเพื่อหลีกเลี่ยงมิให้ศาลต้องจำคุกจำเลยในระยะเวลาอันสั้นนี้

วิธีการรอกำหนดโทษและรอกำหนดโทษ^๕

ประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติเรื่องนี้ไว้มาตรา ๕๖ มีข้อความดังต่อไปนี้

มาตรา ๕๖ ผู้ใดกระทำความผิดซึ่งมีโทษจำคุก และในคดีนั้นศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินสองปี ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้นั้นได้รับโทษจำคุกมาก่อน หรือปรากฏว่าได้รับโทษจำคุกมาก่อน แต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ เมื่อศาลได้คำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาวะความผิด หรือเหตุอื่นอันควรปรานีแล้ว เห็นเป็นการสมควร ศาลพิพากษาว่าผู้นั้นมีความผิดแต่รอกำหนดโทษไว้ หรือกำหนดโทษแต่รอกำหนดโทษไว้ แล้วปล่อยตัวไปเพื่อให้โอกาสผู้นั้นกลับตัวภายในระยะเวลาที่ศาลจะได้กำหนด แต่ต้องไม่เกินห้าปีนับแต่วันที่ศาลพิพากษาโดยจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติของผู้นั้นด้วยหรือไม่ก็ได้

เงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติของผู้กระทำความผิดนั้น ศาลอาจกำหนดข้อเดียวหรือหลายข้อ ดังต่อไปนี้

(๑) ให้ไปรายงานตัวต่อเจ้าพนักงานที่ศาลระบุไว้เป็นครั้งคราว เพื่อเจ้าพนักงานจะได้สอบถาม แนะนำ ช่วยเหลือ หรือตักเตือนตามที่เห็นสมควรในเรื่องความประพฤติและประกอบอาชีพ หรือจัดให้กระทำการบริการสังคมหรือสาธารณประโยชน์ตามที่เจ้าพนักงานและผู้กระทำความผิดเห็นสมควร

(๒) ให้ฝึกหัดหรือทำงานอาชีพอันเป็นกิจจะลักษณะ

(๓) ให้ละเว้นการคบหาสมาคมหรือการประพฤติใดอันอาจนำไปสู่การกระทำความผิดในทำนองเดียวกันอีก

(๔) ให้ไปรับการบำบัดรักษาการติดยาเสพติดให้โทษ ความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจ หรือความเจ็บป่วยอย่างอื่น ณ สถานที่และตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด

(๕) เงื่อนไขอื่น ๆ ตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนดเพื่อแก้ไข ฟื้นฟูหรือป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดกระทำหรือมีโอกาสกระทำความผิดขึ้นอีก เงื่อนไขตามที่ศาลได้กำหนดตาม

^๕ นคร พจน์วรพงษ์, ประมวลกฎหมายอาญา, (กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ๒๕๕๐), หน้า ๘๖-๘๗.

ความในวรรคก่อนนั้น ถ้าภายหลังความปรากฏแก่ศาลตามคำขอของผู้กระทำความผิด ผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้นั้น ผู้อนุบาลของผู้นั้น พนักงานอัยการหรือเจ้าพนักงานว่า พฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องแก่การควบคุมความประพฤติของผู้กระทำความผิดได้เปลี่ยนแปลงไป เมื่อศาลเห็นสมควรศาลอาจแก้ไขเพิ่มเติมหรือเพิกถอนข้อหนึ่งข้อใดเสียก็ได้ หรือจำกัดเงื่อนไขข้อใดตามที่กล่าวในวรรคก่อนที่ศาลยังมีได้กำหนดเพิ่มเติมขึ้นอีกก็ได้

จะเห็นได้ว่ามาตรา ๕๖ กำหนดวิธีการให้ศาลใช้ ๒ วิธีด้วยกัน กล่าวคือ

๑. มีคำพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดแต่รอการกำหนดโทษไว้ หรือ

๒. ศาลกำหนดโทษแต่รอการลงโทษนั้น

การกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติ

ส่วนบทบัญญัติวรรคสองของมาตรา ๕๖ ซึ่งกำหนดให้ศาลมีอำนาจกำหนดเงื่อนไขเพื่อควบคุมความประพฤติได้นั้น ไม่ได้เป็นการบังคับศาลให้ต้องกระทำเช่นนั้นเสมอไป แต่ให้เป็นดุลพินิจของศาลที่จะกำหนดเงื่อนไขหรือไม่ก็ได้ ซึ่งในการที่ศาลจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติหรือไม่นั้น ก็แล้วแต่ศาลจะเห็นว่าจะได้ประโยชน์หรือไม่ และศาลมีเครื่องมือเพียงพอหรือไม่ที่จะควบคุมให้การเป็นไปตามที่ศาลกำหนดไว้นั้น เช่น ในกรณีที่ศาลยุติธรรมไม่ได้จัดเจ้าหน้าที่ไว้โดยเฉพาะ ถ้าศาลจะให้จำศาลหรือเจ้าพนักงาน จะสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้หรือไม่ เป็นต้น แต่ศาลกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติโดยไม่แต่งตั้งเจ้าพนักงานก็ได้

การกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤตินี้ คล้ายกับหลัก probation ของอังกฤษ ต่างกันในข้อที่ probation ของอังกฤษนั้นจำเลยต้องให้ความยินยอม ถ้าจำเลยไม่ให้ความยินยอมรับเอา probation ศาลพิพากษาลงโทษไปทีเดียว ทั้งนี้โดยประสงค์ที่จะให้ผู้ต้องคำพิพากษาสำนึกในความรับผิดชอบของตน และยอมปฏิบัติตามเงื่อนไขด้วยความสมัครใจ แต่กฎหมายไทยได้ถือว่าควรจะอยู่ในดุลพินิจของศาลที่จะพิจารณาว่า ถ้ากำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติแล้ว ผู้ต้องคำพิพากษาจะกลับตนเป็นคนดีได้หรือไม่ โดยไม่ต้องคำนึงถึงความสมัครใจของผู้ต้องคำพิพากษาว่ายอมรับเงื่อนไขหรือไม่ การที่กฎหมายไทยกำหนดเช่นนี้เป็น การได้ทางเสียทาง

ทางได้ คือ ถ้าศาลเห็นว่ายังไม่ควรลงโทษแล้ว ศาลก็ไม่จำเป็นต้องลงโทษ (ข้อนี้ต่างกับกฎหมายอังกฤษ ซึ่งเมื่อจำเลยไม่ยอมรับ probation แล้วต้องลงโทษเสมอ) ฉะนั้นตามกฎหมายไทย จึงเป็นการหลีกเลี่ยงผลร้ายของการลงโทษอาญาในกรณีที่ไมสมควรลงโทษได้

ทางเสีย คือ ถ้าผู้ต้องคำพิพากษาไม่สมัครใจรับเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติแล้ว ก็คงจะต้องพยายามหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้น ๆ แต่ข้อนี้ไม่จริงเสมอไป เพราะผู้ต้องคำพิพากษาอาจจะกลับใจภายหลังได้

ถ้าศาลตกลงใจจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติแล้ว ศาลก็ต้องพิจารณาว่าสาเหตุที่ทำให้ผู้ต้องคำพิพากษากระทำผิดคืออะไร แล้วกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ต้องคำพิพากษาปฏิบัติ อันจะทำให้เขากลับตนเป็นพลเมืองดี เช่น ถ้าผู้ต้องคำพิพากษาลักทรัพย์เพราะเกียจคร้าน ศาลก็กำหนดเงื่อนไขตาม (๒) ของมาตรา ๖๖ โดยกำหนดให้ผู้กระทำผิดฝึกและประกอบอาชีพเป็นกิจจะลักษณะ แต่ถ้าปรากฏว่าผู้ต้องคำพิพากษาเข้าไปในตำบลหนึ่ง แล้วไปคบเพื่อนเถรชวณกันทำร้ายผู้อื่นเสมอ ๆ ศาลอาจกำหนดเงื่อนไขตาม (๑) ของมาตรา ๖๖ โดยกำหนดเงื่อนไขไม่ให้เข้าไปในตำบลนั้นหรือไม่ให้สมาคมกับเพื่อนคนนั้นอีก ฯลฯ เป็นต้น ส่วนเงื่อนไขตาม (๑) เป็นการกำหนดให้มีการควบคุมและสอดส่องมิให้ประพฤติไปในทางที่ระงับน้าวไปกระทำความผิดขึ้นอีก และเจ้าพนักงานย่อมมีอำนาจดักเตือนได้เอง

การกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติ มีความมุ่งหมายที่จะให้ผู้ต้องคำพิพากษากลับตนเป็นคนดี ซึ่งเงื่อนไขนี้อาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมภายหลังได้ เช่น กำหนดไม่ให้ผู้ต้องคำพิพากษาเข้าไปที่ตำบลหนึ่งเพื่อไม่ให้ไปสมาคมกับเพื่อนที่ชั่ว ผู้ต้องคำพิพากษาก็เชื่อฟัง แต่ไปมั่วสุมอยู่ที่ร้านขายสุราถึงกับทำทายวิวาทกับผู้อื่น ศาลอาจกำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมอีกได้ อนึ่ง ศาลเห็นสมควรยกเลิกเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติเสียเพราะไม่มีความจำเป็นต่อไปแล้ว หรือมีเหตุสมควรเพิกถอนอย่างอื่น เช่น เงื่อนไขที่ห้ามมิให้เข้าไปในตำบลหนึ่งเพื่อมิให้คบเพื่อนชั่ว แต่เพื่อนคนนั้นถูกคุกไปแล้ว หรือผู้ต้องคำพิพากษามีความจำเป็นจะต้องประกอบอาชีพในตำบลนั้น ศาลก็มีอำนาจเพิกถอนเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤตินั้นเสียได้

การที่ศาลจะแก้ไขเพิ่มเติมเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤตินี้ ศาลจะกระทำเองโดยไม่มีคำขอไม่ได้ แต่พนักงานอัยการ เจ้าพนักงานคุมความประพฤติ ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลอาจเสนอข้อเท็จจริงให้ศาลทราบ เพื่อศาลจะพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมได้ ปัญหาว่ามี ถ้าศาลเห็นว่าเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติไม่จำเป็นต่อไป ศาลจะเพิกถอนเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติไม่ เพราะมาตรา ๕๖ ใช้คำว่าเพิกถอนข้อหนึ่งข้อใด ผู้เขียนเห็นว่าศาลเพิกถอนเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติทั้งหมดก็ได้ เงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติเป็นแต่เพียงวิธีการเพิ่มเติม เมื่อมาตรา ๕๖ นี้กำหนดว่า ศาลอาจแก้ไขเพิ่มเติมหรือเพิกถอนข้อหนึ่งข้อใดเสียก็ได้ ศาลก็อาจกำหนดว่าไม่ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขทุกข้อเลยก็ได้ ในเมื่อศาลเห็นว่าไม่จำเป็น

การรอกำหนดโทษหรือกำหนดโทษแต่รอการลงโทษ มีไว้เพื่อประสงค์ที่จะให้ผู้กระทำผิดกลับตนเป็นคนดี ฉะนั้นจึงมีหลักเกณฑ์อย่างรอการลงอาญาตามกฎหมายลักษณะอาญาเดิม คือไม่ใช่เพียงแต่ปรากฏว่าจำเลยกระทำความผิดครั้งแรกศาลจะรอการลงโทษเสมอไป จะต้องปรากฏด้วยว่า ถ้ารอการกำหนดโทษหรือรอการลงโทษไปแล้วจะได้ผลสมความมุ่งหมายของกฎหมายในการที่จะทำให้ผู้กระทำผิดกลับตนเป็นคนดีโดยเหตุนี้ จึงไม่ควรใช้มาตรานี้พร่ำเพรื่อจนเกิดความรู้สึกขึ้นว่า การกระทำผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ในครั้งแรกศาลจะไม่ลงโทษเลย ฉะนั้นมาตรา ๕๖ จึงได้วางเงื่อนไขในการที่ศาลจะรอการกำหนดโทษหรือรอการลงโทษไว้ดังต่อไปนี้

๑. ต้องเป็นกรณีที่ได้กระทำความผิดซึ่งมีโทษจำคุก ทั้งนี้หมายความว่าศาลไม่มีอำนาจที่จะรอการกำหนดโทษหรือรอการลงโทษ ในเมื่อโทษที่ศาลจะลงนั้นเป็นโทษอย่างอื่น เช่น โทษปรับ เป็นต้น

๒. ต้องไม่ปรากฏว่าผู้กระทำผิดได้รับโทษจำคุกมาก่อน หรือแม้ปรากฏว่าได้รับโทษจำคุกมาก่อน แต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำไปโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

๓. ในคดีนั้นศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินสองปี

๔. เมื่อศาลได้คำนึงถึงสิ่งดังต่อไปนี้แล้ว เห็นเป็นการสมควรที่จะรอการกำหนดโทษหรือรอการลงโทษ ทั้งนี้ไม่ว่าศาลจะได้กำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองประพฤตินของผู้กระทำความผิดด้วยหรือไม่ กล่าวคือ

ก. อายุ เช่น จำเลยยังมีอายุน้อย ยังไม่มีความรู้ผิดชอบดีพออย่างที่เรียกว่าโตแต่ตัว แต่สติปัญญาไม่เจริญตามอายุ หรือจำเลยมีอายุมากแล้ว เพิ่งจะได้กระทำความผิด

ข. ประวัติ เช่น จำเลยเคยประพฤติเป็นคนดีมาก่อน

ค. ความประพฤติ ซึ่งหมายถึงความประพฤติในปัจจุบันของจำเลย เช่นเป็นผู้มีความประพฤติดี เพิ่งจําพาพลังพลาคกระทำความผิดอาญาขึ้นเพราะพฤติการณ์แวดล้อมบังคับ

ง. สติปัญญา ซึ่งหมายถึงการมีสติปัญญาอย่างคนโง่หรือคนฉลาด เช่นจำเลยเป็นคนโง่ จึงถูกเพื่อนชักจูงให้กระทำความผิดได้ง่าย

จ. สุขภาพ สุขภาพอาจเป็นสาเหตุให้บุคคลกระทำความผิดได้ เพราะบุคคลที่สุขภาพไม่ดี ใจคอหงุดหงิด อาจกระทำความผิดอาญาได้ง่าย เช่น ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย เป็นต้น บุคคลดังกล่าวนี้ถ้าศาลรอกำหนดโทษหรือรอการลงโทษเพื่อให้โอกาสแก่ผู้นั้นไปรักษาตนให้มีสุขภาพดี ก็อาจกลับตนเป็นคนดีได้

จ. ภาวะแห่งจิต เช่น มีจิตบกพร่องหรือจิตฟั่นเฟือน ก็เป็นเหตุที่ต้องหยาบขมาพิจารณาว่าจะสมควรรอกการกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษหรือไม่

ข. นิสสัย ซึ่งหมายถึงความเคยชิน ถ้าผู้กระทำความผิดมีนิสัยดีก็ควรพิจารณา รอกการกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษได้ แต่ถ้ามีนิสัยกระทำความผิดอยู่เสมอ ๆ แม้จะไม่ถึงกับรับโทษจำคุกก็จำเป็นต้องใคร่ครวญว่า ถ้ารอกการกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษไปแล้ว ผู้กระทำความผิดจะกลับตนเป็นคนดีได้หรือไม่

ข. อาชีพ ผู้กระทำความผิดมีอาชีพอย่างไร มีอาชีพสุจริตมาก่อนหรือประกอบอาชีพโดยการกระทำความผิดต่อกฎหมาย

ฉ. สิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมอาจเป็นสาเหตุแห่งการกระทำความผิด ฉะนั้นในบางกรณี ก็เป็นสิ่งที่น่าเห็นใจผู้กระทำความผิด เพราะเขาไม่สามารถอยู่ในฐานะที่เลือก สิ่งแวดล้อมได้

ญ. สภาพของความผิด กล่าวคือ ความผิดที่เกิดขึ้นนั้นร้ายแรงเพียงใด ถ้าศาลรอกการกำหนดโทษหรือรอกการลงโทษ จะทำให้บุคคลอื่นเอาเป็นเยี่ยงอย่างและกล้ากระทำความผิดอย่างเดียวกันหรือไม่

ฎ. เหตุอื่นที่ควรปรานี ทั้งนี้เป็นการให้ดุลพินิจแก่ศาลที่จะพิจารณาถึงเหตุอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุบรรเทาโทษตามมาตรา ๘๘

๓.๒.๓. โทษกักขัง^{๑๑}

โทษกักขังเป็นโทษซึ่งประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติขึ้นใหม่โดยไม่มีอยู่ในกฎหมายลักษณะอาญาเดิม

นอกจากนี้ ในประมวลกฎหมายอาญา ภาค ๒ ซึ่งได้บัญญัติถึงความผิดก็มีได้มีกำหนดโทษกักขังไว้ด้วย ทั้งนี้เพราะประมวลกฎหมายอาญาประสงค์จะให้โทษกักขังเป็นโทษที่เปลี่ยนจากโทษจำคุก ฉะนั้นในบรรดาความผิดทั้งหลายในภาค ๒ แห่งประมวลกฎหมายอาญาจึงมีแต่โทษจำคุกเท่านั้น (ดูมาตรา ๒๓) อย่างไรก็ตามต่อไปอาจมีการออกพระราชบัญญัติอื่นกำหนดให้มีโทษกักขังสำหรับความผิดตามพระราชบัญญัตินั้นๆ ในเวลาภายหลังก็ได้

^{๑๑} สัก กอแสงเรือง, ประมวลกฎหมายอาญา, (กรุงเทพมหานคร : นิติบรรณาการ, ๒๕๕๐), หน้า ๘๒.

ก. เงื่อนไขในการเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นกักขัง

มาตรา ๒๓ บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำความผิดซึ่งมีโทษจำคุก และในคดีนั้นศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้นั้นได้รับโทษจำคุกมาก่อน หรือปรากฏว่าได้รับโทษจำคุกมาก่อน แต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ศาลจะพิพากษาให้ลงโทษกักขังไม่เกินสามเดือนแทนโทษจำคุกนั้นก็ได้”

จะเห็นได้ว่ามาตรา ๒๓ ได้วางเกณฑ์ในการที่ศาลจะลงโทษกักขังแทนโทษจำคุกได้ ดังนี้

๑. ต้องเป็นกรณีที่บุคคลกระทำความผิด ซึ่งความผิดนั้นมีโทษจำคุกและในคดีนั้นศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน จะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม

๒. ไม่ปรากฏว่าบุคคลนั้นได้รับโทษจำคุกมาก่อนหรือปรากฏว่าได้รับโทษจำคุกมาก่อน เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ทั้งนี้เพราะเจตนารมณ์ของประมวลกฎหมายอาญาที่กำหนดให้มีโทษกักขังขั้นนั้น ก็เพื่อจะไม่ให้ผู้ต้องโทษถูกรหาหน้าว่าได้เคยต้องโทษจำคุกมาแล้ว ซึ่งถือว่าเป็นของน่าอับอายและทำให้สังคมรังเกียจ ฉะนั้นถ้าปรากฏว่าผู้กระทำความผิดได้เคยต้องโทษจำคุกมาแล้ว การที่จะเปลี่ยนโทษจำคุกมาเป็นโทษกักขังก็ไม่มีประโยชน์ทั้งนี้เว้นแต่จะเป็นกรณีที่เคยรับโทษจำคุกสำหรับความผิดที่สังคมไม่รังเกียจ ซึ่งได้แก่ความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

ข. สภาพของโทษกักขัง

โทษกักขังเป็นโทษจำกัดเสรีภาพในร่างกาย แต่เบากว่าโทษจำคุก ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติดังต่อไปนี้

๑. ผู้ต้องโทษกักขังจะถูกกักตัวไว้ในสถานที่กักขัง ซึ่งกำหนดไว้อันมิใช่เรือนจำ สถานีดำรวจ หรือสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวน (มาตรา ๒๔ วรรคแรก) ทั้งนี้เป็นหลักประกันว่า ผู้ต้องโทษกักขังจะไม่อยู่ปนกับนักโทษซึ่งต้องโทษจำคุก

๒. ถ้าศาลเห็นเป็นการสมควร ศาลจะสั่งในคำพิพากษาให้กักขังผู้กระทำความผิดไว้ในที่อยู่อาศัยของผู้นั้นเอง หรือผู้อื่นที่ยินยอมรับไว้หรือสถานที่อื่น(นอกจากสถานที่ที่กำหนดไว้สำหรับโทษกักขัง) ก็ได้ ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับประเภทหรือสภาพของผู้ถูกกักขัง เช่น ปรากฏว่าผู้กระทำความผิดติดยาเสพติดให้โทษ ศาลอาจสั่งให้กักขังไว้ยังโรงพยาบาลที่รักษาคนติดยาเสพติดให้โทษได้ (ดูมาตรา ๒๔ วรรคสอง)

๓. ในกรณีที่ผู้ต้องโทษกักขังถูกกักขังในที่อยู่อาศัยของผู้นั้นเองหรือของผู้อื่นที่ยินยอมรับผู้นั้นไว้ ผู้ต้องโทษกักขังมีสิทธิที่จะดำเนินการในวิชาชีพหรืออาชีพของจนในสถานที่ดังกล่าวได้ ในการนี้ ศาลจะกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ต้องโทษกักขังปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใด

หรือไม่ก็ได้แล้วแต่ศาลจะเห็นสมควร เช่น กำหนดให้รายงานให้ศาลทราบว่าได้ประกอบวิชาชีพหรืออาชีพอย่างใดเป็นครั้งคราว เป็นต้น

๔. ในกรณีที่ผู้ต้องโทษกักขังอยู่ในสถานที่ที่กำหนดไว้สำหรับการกักขัง ผู้ต้องโทษกักขังจะได้รับการเลี้ยงดูจากสถานที่นั้น แต่ภายใต้ข้อบังคับของสถานที่ซึ่งกำหนดไว้สำหรับการกักขัง ผู้ต้องโทษกักขังมีสิทธิ

- ก. ที่จะรับประทานอาหารจากภายนอกโดยค่าใช้จ่ายของตนเอง
- ข. ใช้เสื้อผ้าของตนเอง
- ค. ได้รับการเยี่ยมอย่างน้อยวันละหนึ่งชั่วโมง และ
- ง. รับส่งจดหมายได้

อนึ่ง ในกรณีที่ผู้ต้องโทษกักขัง ณ สถานที่ซึ่งกำหนดสำหรับการกักขัง ผู้กักขังก็ต้องทำงานบ้าง ทั้งนี้โดยมาตรา ๒๕ วรรคสอง ได้กำหนดให้ผู้ต้องหากักขังทำงานตามระเบียบข้อบังคับและวินัย ถ้าผู้ต้องโทษกักขังประสงค์จะทำงานอย่างอื่น (เช่น อยากรจะทำงานจักสาน ซึ่งในสถานที่กักขังก็มีงานเช่นนั้นอยู่) ก็ให้เลือกทำได้ตามประเภทงานที่ตนสมัคร แต่ต้องไม่ขัดต่อระเบียบข้อบังคับ วินัย หรือความปลอดภัยของสถานที่นั้น

ค. การเปลี่ยนโทษกักขังกลับมาเป็นโทษจำคุก

โทษกักขังมีความมุ่งหมายที่จะให้ผู้กระทำความผิดไม่ถูกตราหน้าว่าต้องถูกจำคุกมาแล้ว และให้ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดอย่างเบา เพื่อให้มีโอกาสกลับตนเป็นคนดีได้ แต่ถ้าผู้กระทำความผิดแสดงว่าไม่ได้พยายามกลับตนเป็นคนดี ผู้กระทำความผิดก็ไม่ควรจะได้รับโทษกักขังต่อไป และควรจะได้รับโทษจำคุก ซึ่งเป็นโทษรุนแรงกว่าโทษกักขัง โดยเหตุนี้มาตรา ๒๗ จึงกำหนดกรณีให้ศาลมีอำนาจเปลี่ยนผู้ต้องโทษกักขังตามมาตรา ๒๗ กลับไปเป็นโทษจำคุกได้เมื่อปรากฏว่า

- ๑. ผู้ต้องโทษกักขังฝ่าฝืนระเบียบข้อบังคับ หรือวินัยของสถานที่กักขัง
- ๒. ผู้ต้องโทษกักขังต้องคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุก
- ๓. ผู้ต้องโทษกักขังต้องคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุก

ทั้งนี้ ในเมื่อกรณีอย่างหนึ่งอย่างใดใน ๓ กรณีดังกล่าวนี้ได้เกิดขึ้นในระหว่างที่ผู้ต้องโทษกักขังได้รับโทษกักขังอยู่ และความปรากฏแก่ศาลเอง หรือปรากฏแก่ศาลตามคำแถลงของพนักงานอัยการหรือผู้ควบคุมดูแลสถานที่กักขัง

อย่างไรก็ดี ถ้าศาลเห็นสมควรที่จะเปลี่ยนโทษกักขังกลับเป็นโทษจำคุกแล้วมาตรา ๒๗ ได้จำกัดอำนาจศาลไว้ว่า โทษจำคุกนี้ต้องมีกำหนดเวลาไม่เกินกำหนดเวลาของโทษกักขังที่ผู้ต้องโทษกักขังจะได้รับต่อไป

๓.๒.๔. โทษปรับ^{๑๑}

โทษปรับได้แก่โทษซึ่งผู้ต้องคำพิพากษาจะต้องนำจำนวนเงินตามที่กำหนดไว้ในคำพิพากษามาชำระต่อศาล (มาตรา ๒๘)

ก. หน้าที่ที่จะเสียค่าปรับ

ความจริงผู้ต้องโทษปรับมีเวลาถึงสามสิบวันนับตั้งแต่วันที่ศาลพิพากษาที่จะปฏิบัติตามคำพิพากษานั้น แต่โดยมีมาตรา ๒๘ ได้บัญญัติว่า “แต่ถ้าศาลเห็นเหตุอันควรสงสัยว่าผู้นั้นจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับ ศาลจะสั่งเรียกประกันหรือจะสั่งให้กักขังผู้นั้นแทนค่าปรับไปพลางก่อนก็ได้” ฉะนั้นในทางปฏิบัติการต้องคำพิพากษาให้ชำระค่าปรับจึงมักจะถูกศาลสั่งกักขังไปพลางก่อน ในเมื่อหาประกันให้เป็นที่พอใจของศาลไม่ได้

ข. วิธีดำเนินการในกรณีไม่ชำระค่าปรับ

มาตรา ๒๘ ได้กำหนดวิธีดำเนินการสำหรับกรณีผู้ต้องคำพิพากษาไม่ชำระค่าปรับไว้ ๒ วิธี กล่าวคือ

๑. ศาลจะสั่งให้ยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ

๒. ศาลจะสั่งให้กักขังแทนค่าปรับ

การกักขังแทนค่าปรับนี้ ประมวลกฎหมายอาญาได้กำหนดไว้ดังนี้

๑. การกักขังแทนค่าปรับย่อมกักขังได้เฉพาะในสถานที่ที่กำหนดไว้สำหรับการกักขัง ศาลจะกักขังผู้ต้องโทษปรับไว้ในที่อยู่อาศัยของผู้นั้นเอง หรือของผู้อื่นที่ยินยอมรับผู้นั้นไว้ หรือสถานที่อื่นที่อาจกักขังได้ไม่ได้ ทั้งนี้เพราะมาตรา ๒๘ วรรคสอง ได้บัญญัติไม่ให้นำความในวรรคสองของมาตรา ๒๔ มาใช้บังคับแก่การกักขังแทนค่าปรับ

๒. ในการกักขังแทนค่าปรับ ในถ้อยอัตรา ๒๐๐ บาทต่อหนึ่งวัน และไม่ว่ากรณีความผิดกระทงเดียวหรือหลายกระทง ห้ามกักขังเกินกำหนดหนึ่งปี เว้นแต่ในกรณีที่ศาลพิพากษาให้ปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทขึ้นไป ศาลจะสั่งให้กักขังแทนค่าปรับเป็นระยะเกินกว่าหนึ่งปี แต่ไม่เกินสองปีก็ได้

๓. ในการคำนวณระยะเวลา ให้นับวันเริ่มกักขังแทนค่าปรับรวมเข้าด้วยและให้นับเป็นหนึ่งวันเต็มโดยไม่ต้องคำนึงถึงจำนวนชั่วโมง

๔. ในกรณีที่ผู้ต้องโทษปรับถูกคุมขังก่อนศาลพิพากษา ให้หักจำนวนวันที่ถูกคุมขังนั้นออกจากจำนวนเงินค่าปรับ โดยถ้อยอัตรา ๒๐๐ บาทต่อหนึ่งวัน เว้นแต่ผู้นั้นต้องคำ

^{๑๑} นคร พจน์วรพงษ์, ประมวลกฎหมายอาญา, (กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ๒๕๕๐), หน้า ๕๒-๕๕.

พิพากษาให้ลงโทษจำคุกและปรับ ในกรณีเช่นว่านี้ ถ้าจะต้องหักจำนวนวันที่ถูกคุมขังออกจากเวลาจำคุกตามมาตรา ๒๒ ก็ให้หักออกเสียก่อน เหลือเท่าใดจึงให้หักออกจากค่าปรับ ทั้งนี้ เพราะโทษจำคุกเป็นโทษที่หนักกว่าโทษปรับ กฎหมายจึงให้หักวันที่ต้องถูกคุมขังก่อนศาลพิพากษาออกจากโทษจำคุกเพื่อให้ประโยชน์แก่ผู้ต้องคำพิพากษา

๕. เมื่อผู้ต้องโทษถูกกักขังแทนค่าปรับครบกำหนดแล้ว ให้ปล่อยตัวในวันถัดจากวันที่ครบกำหนด แต่ถ้านำเงินค่าปรับมาชำระครบแล้วให้ปล่อยตัวไปทันที

นอกจากนี้ศาลอาจสั่งให้ผู้ต้องโทษกักขังทำงานบริการสังคม ตามความในมาตรา ๓๐/๑ และ ๓๐/๒ ได้ กล่าวคือ

ในกรณีที่ศาลพิพากษาปรับไม่เกินแปดหมื่นบาท ผู้ต้องโทษปรับซึ่งมิใช่ชนิดบุคคล และไม่มีเงินชำระค่าปรับอาจยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นที่พิพากษาคดีเพื่อขอทำงานบริการสังคม หรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ

การพิจารณาคำร้องตามวรรคแรก เมื่อศาลได้พิจารณาถึงฐานะการเงิน ประวัติและสภาพความผิดของผู้ต้องโทษปรับแล้ว เห็นเป็นการสมควร ศาลจะมีคำสั่งให้ผู้นั้นทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับก็ได้ ทั้งนี้ ภายใต้การดูแลของพนักงานคุมประพฤติ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์การซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อการบริการสังคม การกุศลสาธารณะหรือสาธารณประโยชน์ที่ยินยอมรับดูแล

กรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ ให้ศาลกำหนดลักษณะหรือประเภทของงาน ผู้ดูแลการทำงาน วันเริ่มทำงาน ระยะเวลาทำงาน และจำนวนชั่วโมงที่ถือเป็นการทำงานหนึ่งวัน ทั้งนี้โดยคำนึงถึงเพศ อายุ ประวัติ การนับถือศาสนา ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ สิ่งแวดล้อมหรือสภาพความผิดของผู้ต้องโทษปรับประกอบด้วย และศาลจะกำหนดเงื่อนไขอย่างหนึ่งอย่างใดให้ผู้ต้องโทษปรับปฏิบัติเพื่อแก้ไขฟื้นฟูหรือป้องกันมิให้ผู้นั้นกระทำความผิดขึ้นอีกก็ได้

ถ้าภายหลังความปรากฏแก่ศาลว่าพฤติกรรมเกี่ยวกับการทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ของผู้ต้องโทษปรับได้เปลี่ยนแปลงไป ศาลอาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำสั่งที่กำหนดไว้วันนั้นก็ได้ตามที่เห็นสมควร

ในการกำหนดระยะเวลาทำงานแทนค่าปรับตามวรรคสาม ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๓๐ มาใช้บังคับโดยอนุโลม และในกรณีที่ศาลมิได้กำหนดให้ผู้ต้องโทษปรับทำงานติดต่อกันไป การทำงานดังกล่าวต้องอยู่ภายในกำหนดระยะเวลาสองปีนับแต่วันเริ่มทำงานตามที่ศาลกำหนด

การยกโทษปรับ

มาตรา ๒๐ กำหนดว่า “บรรดาความผิดที่กฎหมายกำหนดให้ลงโทษทั้งจำคุกและปรับด้วยนั้น ถ้าศาลเห็นสมควรจะลงโทษแต่จำคุกก็ได้”

๓.๒.๕. โทษริบทรัพย์สิน^๒

ตามประมวลกฎหมายอาญามีทรัพย์สินที่จะริบอยู่ ๓ ประเภท กล่าวคือ

๑. ทรัพย์สินที่ศาลต้องริบเสมอ

๒. ทรัพย์สินที่ศาลต้องริบ เว้นแต่จะเป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจช่วยในการกระทำความผิด

๓. ทรัพย์สินที่ศาลมีอำนาจสั่งให้ริบก็ได้ ดังจะได้อธิบายตามลำดับ

๑. ทรัพย์สินที่ศาลต้องริบเสมอ

มาตรา ๓๒ บัญญัติ “ทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่า ผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิดไว้ ให้ริบเสียทั้งนั้น ไม่ว่าเป็นของผู้กระทำความผิด และมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่” ซึ่งหมายความว่าถึงทรัพย์สินดังต่อไปนี้

ก. ทรัพย์สินที่การทำให้ขึ้นเป็นความผิด เช่น เงินตราที่ทำปลอมขึ้น (ดูมาตรา ๒๔๐)

ข. ทรัพย์สินที่การมีไว้เป็นความผิด เช่น ผืนเถื่อน ปืนที่ไม่ได้จดทะเบียน

๒. ทรัพย์สินที่ศาลต้องริบ เว้นแต่จะเป็นของผู้อื่นมิได้รู้เห็นเป็นใจ ด้วยในการกระทำความผิด

มาตรา ๓๔ บัญญัติว่า “บรรดาทรัพย์สิน

(๑) ซึ่งได้ให้ตามความในมาตรา ๑๔๓ มาตรา ๑๔๔ มาตรา ๑๕๐ มาตรา ๑๖๗ มาตรา ๒๐๑ หรือมาตรา ๒๐๒ หรือ

(๒) ซึ่งได้ให้เพื่อจูงใจบุคคลให้กระทำความผิด หรือเพื่อเป็นรางวัลในการที่บุคคลได้กระทำความผิด

ให้ริบเสียทั้งสิ้น เว้นแต่ทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจช่วยในการกระทำความผิด”

^๒ ตัก กอแสงเรือง, ประมวลกฎหมายอาญา, (กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ๒๕๕๐), หน้า

๓. ทรัพย์สินที่ศาลมีอำนาจสั่งให้รับหรือไม่ให้รับก็ได้

มาตรา ๓๓ บัญญัติ “ในการริบทรัพย์สิน นอกจากศาลจะมีอำนาจริบตามกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้รับทรัพย์สินดังต่อไปนี้ด้วย คือ

(๑) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด (คำว่าได้ใช้นั้น หมายถึง ได้ใช้โดยเจตนา ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิดโดยประมาทจะรับไม่ได้) หรือ

(๒) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้มาโดยได้กระทำความผิด

เว้นแต่ทรัพย์สินเหล่านี้เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด”

เมื่อได้ศึกษาหลักการลงโทษตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายอาญาแล้วพบว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยนั้น เมื่อพิเคราะห์แล้ว กลับพบว่ามิมีบทบัญญัติเหมือนกับ "เคะอิจิโซะ โซโฮ" (刑事訴訟法 หรือ Keiji Soshō Hō) หรือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่นถึงร้อยละเก้าสิบ โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีโครงสร้างแบ่งเป็นเจ็ดภาค คือ ภาค ๑ ข้อความเบื้องต้น, ภาค ๒ สอบสวน, ภาค ๓ วิธีพิจารณาในศาลชั้นต้น, ภาค ๔ อุทธรณ์และฎีกา, ภาค ๕ พยานหลักฐาน, ภาค ๖ การบังคับตามคำพิพากษา และคำธรรมเนียม และภาค ๗ อภัยโทษ เปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา และลดโทษ ตามลำดับ โดยตั้งแต่เริ่มมีผลใช้บังคับใน พ.ศ. ๒๔๗๘ ส่วนประมวลกฎหมายอาญาคือบทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับการกระทำผิดและโทษ (Nullum crimen, nulla poena sine lege หรือ No crime, no punishment without law) โดยกฎหมายอาญาต้องตีความโดยเคร่งครัด การตีความกฎหมายอาญาจะต้องตีความทั้งตามตัวอักษรและเจตนารมณ์ของกฎหมายไปพร้อมๆกัน โดยไม่สามารถเลือกตีความอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียวก่อนหรือหลังได้ ห้ามตีความกฎหมายเกินตัวบท โดยในกรณีที่เกิดช่องว่างของกฎหมายขึ้นจากการตีความที่ถูกต้องแล้ว จะไม่สามารถนำกฎหมายใกล้เคียงอย่างอื่น (Analogy) มาปรับใช้เพื่อลงโทษผู้กระทำผิด ซึ่งผู้วิจัยจะได้ทำการเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดวินัยในพุทธศาสนาเถรวาท กับหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในบทต่อไป

บทที่ ๔

เปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดวินัยในพุทธศาสนาเถรวาท กับหลักการ ลงโทษผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในบทที่ ๔ นี้ ผู้วิจัยเปรียบเทียบอธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์ รวมทั้งเทคนิคกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิกกรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ กับหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑ เปรียบเทียบอธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์กับประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การศึกษาเปรียบเทียบอธิกรณ์และระงับอธิกรณ์กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายอาญาพบว่ามีความเหมือนกันและความแตกต่างกันคือ กระบวนการฟ้องได้แก่นุวาทาธิกรณ์กับการฟ้องคดี กระบวนการพิจารณาได้แก่สัมมุขาวินัยและตัสปาปิยสีกากับการพิจารณาพิพากษา กระบวนการพิพากษาได้แก่เขภุยสีกากับการพิพากษา และกระบวนการระงับโทษได้แก่ฉัตตการวินัยกับการประนีประนอมยอมความ โดยมีรายละเอียดการเปรียบเทียบไว้ต่อไปนี้คือ

๔.๑.๑ เปรียบเทียบอนุวาทาธิกรณ์กับการฟ้องคดี

ก. อนุวาทาธิกรณ์ ก็คือ การโจท^๑ การฟ้องร้องภิกษุที่ประพฤติปฏิบัติผิดหลักประพฤติพรหมจรรย์ เพราะภิกษุที่ละเมิดสิกขาบท ภิกษุที่ประพฤติทรมามีภริยามารยาทไม่เหมาะสม ภิกษุที่เลี้ยงชีพในทางที่ผิดศีลธรรมและกฎหมาย รวมทั้งภิกษุที่มีมิจฉาทิฎฐีมีความคิดเห็นไม่ตรงตามพระธรรมวินัยอันจะเป็นสาเหตุทำให้การประพฤติปฏิบัติผิดเพิ่มขึ้นไป เหล่านี้

---

^๑ พระเทพเวที (ประยูร ธมฺมปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๒๐.

ล้วนเป็นการดำเนินชีวิตที่ผิดหลักพรหมจรรย์ทั้งสิ้น และมีผลกระทบต่อความเชื่อถือศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อสงฆ์ และพระพุทธศาสนา พุทธบริษัทเป็นโจทก์ฟ้องได้

ข. การฟ้องอาญา^๒ เป็นการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิด การดำเนินคดีอาญาในชั้นศาลจะต้องมีโจทก์เป็นคู่ความฝ่ายหนึ่ง คู่ความฝ่ายที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล ได้แก่ พนักงานอัยการซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ เนื่องจากการกระทำในคดีอาญานั้นเป็นเรื่องที่กระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของประเทศกับผู้เสียหาย ซึ่งเป็นประชาชนผู้ได้รับความเสียหายจากผลแห่งการกระทำผิดอาญา เช่น ลักทรัพย์ วิวางทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ทำร้ายร่างกายผู้อื่น ฆ่าผู้อื่น เป็นต้น คดีอาญาใดซึ่งพนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในระยะใดระหว่างพิจารณาก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาคดีนั้นก็ได้ รวมทั้งผู้เสียหายมีสิทธิที่จะฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเอง

๔.๑.๒ เปรียบเทียบสัมมุขาวินัยและตัสสปายสิกกับการพิจารณา พิพากษา

ก. สัมมุขาวินัย^๓ เป็นวิธีระงับข้อปัญหาหรือกรณีซึ่งกระทำในที่พร้อมหน้า พระพุทธองค์ทรงกำหนดให้บุคคลผู้เกี่ยวข้องในเรื่องราวทั้งโจทก์ จำเลย พยาน และผู้มีส่วนรู้เห็นมาพร้อมหน้ากันเพื่อทำการไต่สวน สอบสวนโดยซึ่งหน้า เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายให้การตามความจริง ยกเรื่องราวข้อปัญหาที่เกิดขึ้นมาพิจารณาวินิจฉัยโดยสงฆ์จำนวนไม่น้อยกว่า ๕ รูปร่วมกันดำเนินการเพื่อให้เกิดความรอบคอบรัดกุมเป็นธรรมกับทุกฝ่าย และการวินิจฉัยตัดสินสงฆ์ต้องมีความเห็นตรงกัน โดยไม่มีภิกษุรูปใดรูปหนึ่งคัดค้านโดยใช้หลักพระธรรม หลักพระวินัยเป็นเกณฑ์ คือ การตัดสินว่าถูก หมายถึงถูกต้องตามหลักพระธรรม หลักพระวินัย การตัดสินว่าผิด หมายถึง ผิดจากหลักพระธรรมหลักพระวินัย เป็นต้น วิธีสัมมุขาวินัยเป็นวิธีที่ระงับกรณีทุกประเภท ส่วนตัสสปายสิก^๔ หมายถึง กรรมอันสงฆ์พึงทำเพราะความที่ภิกษุนั้นเป็นผู้เลวทราม ได้แก่ การที่สงฆ์ลงโทษแก่ภิกษุผู้เป็นจำเลยในอนุวาทาธิกรณ์ให้การกลับไปกลับมา เดียวปฏิเสธ เดียวสรวาท พุดมฺสาซึ่งหน้า พุดกถเคลื่อนข้อที่ถูกซัก แต่พิจารณาได้ความสมจริงตามข้อหาทุกอย่าง สงฆ์ลงโทษตามความผิดแม้ว่าภิกษุนั้นจะไม่รับหรือเพิ่มโทษอาบัติที่ต้อง

^๒ นกร พจนวาทย์, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

^๓ วิ.ญ. (บาลี) ๖/๑๖/๒๗/๑๐

^๔ วิ.ญ. (บาลี) ๖/๕๘๕/๒๗/๑๐, ๕๘๕/๒๗๐.

ข. การพิจารณาในศาลชั้นต้น^๕ การพิจารณาและสืบพยานในศาลให้ทำโดยเปิดเผย ต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้า ศาลแล้ว และศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำ ผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การ ก็ให้ศาลจกรายงานไว้และดำเนินการพิจารณาต่อไป เมื่อถึงวันนัดพิจารณาโดยปกติจะเป็นนัด สอบปากคำให้การจำเลยก่อนว่าจะรับสารภาพหรือปฏิเสธตามข้อหาของโจทก์ กระบวน พิเคราะห์ในนัดพิจารณานั้น ศาลจะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ถ้าจำเลยรับสารภาพ ในข้อหาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างต่ำไม่ถึงห้าปี และโจทก์ไม่ติดใจสืบพยาน ศาลก็จะตัดสินมี คำพิพากษาได้โดยไม่ต้องสืบพยาน แต่ถ้าจำเลยปฏิเสธ โจทก์จะต้องสืบพยานก่อน การนัด พิเคราะห์สืบพยานโจทก์หรือจำเลย หรือนัดเพื่อพิจารณาในเรื่องใดก็ตามในคดีอาญาต้อง กระทำต่อหน้าจำเลย

สัมมนาวิชานี้ เป็นวิธีระงับข้อพิพาทอาชญากรรมซึ่งกระทำในที่พร้อมหน้า โดย กำหนดให้บุคคลผู้เกี่ยวข้องในเรื่องราวทั้งโจทก์ จำเลย พยาน และผู้มีส่วนรู้เห็นมาพร้อมหน้า กันเพื่อทำการไต่สวน สอบสวนโดยซึ่งหน้า เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายให้การตามความจริง ยก เรื่องราวข้อพิพาทที่เกิดขึ้นมาพิจารณาวินิจฉัยโดยสงฆ์จำนวนไม่น้อยกว่า ๕ รูปร่วมกัน ดำเนินการเพื่อให้เกิดความรอบคอบรัดกุมเป็นธรรมกับทุกฝ่าย และการวินิจฉัยตัดสินสงฆ์ต้อง มีความเห็นตรงกัน โดยไม่มีภิกษุรูปใดรูปหนึ่งคัดค้านโดยใช้หลักพระธรรม หลักพระวินัยเป็น เกณฑ์ ส่วนตัสสาปายสิกาได้แก่ การที่สงฆ์ลงโทษแก่ภิกษุผู้เป็นจำเลยในอนุวาทาธิกรณ์ให้ การกลับไปกลับมาด้วยปฏิเสธ เดี่ยวสารภาพ พุคคสาซึ่งหน้า พุคคสาเปลี่ยนข้อที่ถูกซัก แต่ พิเคราะห์ได้ความสมจริงตามข้อหาทุกอย่าง สงฆ์ลงโทษตามความผิดแม้ว่าภิกษุนั้นจะไม่รับ เมื่อสงฆ์พิจารณาจากพยานหลักฐานต่างๆ แล้วเห็นว่าได้ละเมิดจริงก็ลงโทษและให้ประพฤติ วัตรเป็นการเพิ่มโทษให้หลายจำจะได้อีกไม่กระทำอีก พระพุทธองค์ทรงกำหนดขั้นตอนการ ลงตัสสาปายสิกาไว้ด้วยความรอบคอบ เช่น ทำต่อหน้า สอบถามก่อน ที่สำคัญที่สุดทรงให้ สงฆ์พร้อมเพรียงกันทำโดยธรรม ทั้งนี้เพื่อให้การลงโทษเป็นไปด้วยความยุติธรรม ถูกต้องตรง ตามข้อเท็จจริง ป้องกันการลงโทษแก่ผู้ที่ไม่ได้กระทำความผิด เปรียบเสมือนการพิจารณา และ พิพากษาคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ของราชอาณาจักรไทย

^๕ สัก กอแสงเรื่อง, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ๒๕๕๐), หน้า ๔๐.

๔.๑.๓ เปรียบเทียบ เภยยสิกขากับการพิพากษา

ก. เภยยสิกขา^๖ เป็นวิธีระงับข้อปัญหาวิวาาทิกรรมที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์จำนวนมาก ซึ่งไม่สามารถหาข้อยุติได้โดยง่าย และเป็นเรื่องสำคัญหากปล่อยไว้เรื่องราวข้อปัญหาจะลุกลามไปไกลอันจะเป็นเหตุแห่งการแตกแยกในหมู่สงฆ์ พระพุทธองค์จึงทรงกำหนดให้ใช้วิธีการจับสลากออกเสียงลงมติ หรือการคุดะแนนเสียงข้างมาก และถือเอาความเห็นของคนข้างมากเป็นเกณฑ์ในการยุติปัญหา โดยความเห็นของคนข้างมากนั้นจะต้องไม่ขัดกับหลักพระธรรมวินัย ต้องอยู่ในขอบเขตแห่งศีลธรรม มิใช่ในทำนองพวกมากลากไป ถ้าผิดธรรมวินัย แม้จะมีคะแนนเสียงมากเพียงใดก็ใช้ไม่ได้ ทั้งนี้ให้ทำการสงฆ์ โดยมีการสวดประกาศแต่งตั้งภิกษุที่มีคุณสมบัติเหมาะสมให้เป็นผู้จับสลาก ถือเป็นกรรมวาที ภิกษุผู้ปราศจากความลำเอียงด้วยอคติ^๗ และรู้หลักวิธีวิธีการจับสลาก การระงับอธิกรณ์ด้วยวิธีเขภยยสิกขาจึงจะชอบด้วยพระธรรมพระวินัย

ข. การพิพากษา^๘ การทำคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเมื่อคดีเสร็จการพิจารณา ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน จะเป็นผู้เขียนคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้วแต่กรณี เมื่อนัดเสร็จแล้วจะปรึกษากับองค์คณะ โดยในสำนวนคดีนั้นที่หน้าปกสำนวนมุมด้านซ้ายบนจะมีชื่อผู้พิพากษา ๒ คน ชื่อบนสุดเป็นชื่อผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน ชื่อล่างเป็นชื่อองค์คณะ เพราะตามมาตรา ๒๓๑ วรรคแรก แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรมบัญญัติว่าศาลชั้นต้น นอกจากศาลแขวงต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองคน จึงเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาทั้งปวง โดยผู้พิพากษาองค์คณะต้องเคยร่วมพิจารณาคดีด้วย ไม่ว่าจะกี่จำนวนครั้งเท่าใดก็ตาม ซึ่งคูได้จากรายงานกระบวนการพิจารณา

๔.๑.๔ เปรียบเทียบติณวัตถารกวินัยกับการประนีประนอมยอมความ

ก. ติณวัตถารกวินัย^๙ โดยความหมายของคำแล้ว คือ ใช้ระเบียบดังกลบไว้ด้วยเหตุานั้นคือ กระบวนการระงับอธิกรณ์ โดยให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายประนีประนอมยอมความกัน ไม่จำเป็นต้องสะสางหรือฟันสอบสวนเพื่อจะบอกว่า ใครผิดใครถูก วิธีติณวัตถารกวินัยนี้ เป็นวิธีระงับอธิกรณ์ที่ใช้ในเมื่อจะระงับลหุกาบัติที่เกี่ยวกับภิกษุจำนวนมาก ต่างก็ประพฤติไม่สมควร และขัดทอคกันเป็นเรื่องนงนังซับซ้อน ชวนให้ทะเลาะวิวาท กล่าวซัดกันไปไม่มีที่สิ้นสุด จะ

^๖ วิ.ญ. (บาลี) ๖/๖๑๑/๒๘๔

^๗ สัก กอแสงเรือง, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ๒๕๕๐), หน้า ๕๖.

^๘ วิ.ญ. (บาลี) ๖/๕๘๕/๒๗/๑๐.

ระงับด้วยวิธีอื่นก็จะเป็นเรื่องลูกกลมไปเพราะถ้าจะสืบสวนสอบสวนปรับให้กันและกันแสดงอาบัติ ก็มีแต่จะทำให้อิทธิกรณรุนแรงขึ้น จึงระงับด้วยติณวัตถารกวิธี คือ แบบกลบไว้ด้วยหญ้า ตัดตอนยกเลิกเสียเช่นกรณีภิกษุในกรุงโกสัมพีแตกกันเป็นตัวอย่าง ไม่ต้องสืบสวนสอบสวน เหตุเหตุอิทธิกรณเดิม

ข. สิทธินำคดีอาญามาฟ้องยอมระงับไป^๕ ในคดีความผิดต่อส่วนตัว เมื่อได้ถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้อง หรือประนีประนอมยอมความกัน โดยถูกต้องตามกฎหมาย สิทธินำคดีอาญามาฟ้องยอมระงับไป ในคดีความผิดต่อส่วนตัวเมื่อผู้เสียหายถอนคำร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ศาล หรือถอนฟ้องในชั้นศาล หรือยอมความกันไม่ว่าในชั้นสอบสวน หรือชั้นศาลใดก็ตาม

แผนภูมิที่ ๑ ตารางเปรียบเทียบความเหมือนกันของอิทธิกรณและวิธีระงับอิทธิกรณกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายอาญา

อิทธิกรณและวิธีระงับอิทธิกรณ	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายอาญา
๑. กระบวนการฟ้อง อนุวาทาธิกรณ หมายถึง การฟ้องร้องภิกษุที่ประพฤติปฏิบัติผิดศีลธรรม หรือกฎหมาย	๑. กระบวนการฟ้อง การฟ้องอาญา หมายถึง การฟ้องร้องแก่ผู้ก่อให้ความเสียหายจากผลการกระทำผิดอาญา
๒. กระบวนการพิจารณา สัมมุขาวินัย หมายถึง วิธีระงับข้อปัญหาอิทธิกรณซึ่งกระทำในที่พร้อมหน้า พระพุทธองค์ทรงกำหนดให้บุคคลผู้เกี่ยวข้องในเรื่องราวทั้งโจทก์ จำเลย พยาน และผู้มีส่วนรู้เห็นมาพร้อมหน้ากันเพื่อทำการไต่สวนสอบสวนโดยซึ่งหน้า เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายให้การตามความจริง	๒. กระบวนการพิจารณา การพิจารณาและสืบพยานในศาลให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้ว และศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การ

^๕ สัก กอแสงเรือง, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ๒๕๕๐), หน้า ๕๐.

อธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายอาญา
<p>ตัดสินปียติกา หมายถึง กรรมอันสงฆ์พึงทำเพราะความที่ภิกษุนั้นเป็นผู้เลวทราม ได้แก่การที่สงฆ์ลงโทษแก่ภิกษุผู้เป็นจำเลยในอนุวาทาธิกรณ์ให้การกลับไปกลับมา เดี่ยวปฏิเสธ เดี่ยวสารภาพ พุคฺมุสาซึ่งหน้า</p> <p>แต่หากสงฆ์พิจารณาได้ความสมจริงตามข้อหาทุกอย่าง สงฆ์ลงโทษตามความผิดนั้น แม้ว่าภิกษุนั้นจะไม่รับ หรือเพิ่มโทษอาบัติที่ต้อง</p>	<p>ก็ให้ศาลจดยางานไว้และดำเนินการพิจารณาต่อไป</p> <p>เมื่อถึงวันนัดพิจารณาโดยปกติจะเป็นนัดสอบปากคำให้การจำเลยก่อนว่าจะรับสารภาพหรือปฏิเสธตามข้อหาของโจทก์ กระบวนพิจารณาในนัดพิจารณานั้น ศาลจะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ถ้าจำเลยรับสารภาพในข้อหาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างต่ำไม่ถึงห้าปี และโจทก์ไม่คิดใจสืบพยาน ศาลก็จะตัดสินมีคำพิพากษาได้โดยไม่ต้องสืบพยาน แต่ถ้าจำเลยปฏิเสธ หรือให้การกลับไปกลับมา โจทก์จะต้องสืบพยานก่อน การนัดพิจารณาสืบพยานโจทก์หรือจำเลย หรือนัดเพื่อพิจารณาในเรื่องใดก็ตามในคดีอาญาต้องกระทำต่อหน้าจำเลย</p>
<p>๓. กระบวนการพิพากษา</p> <p>เยภุยยติกา หมายถึง วิธีระงับข้อปัญหาวิวาทาธิกรณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์จำนวนมาก ซึ่งไม่สามารถหาข้อยุติได้โดยง่าย และเป็นเรื่องสำคัญหากปล่อยไว้เรื่องราวข้อปัญหาจะลุกลามไปไกลอันจะเป็นเหตุแห่งการแตกแยกในหมู่สงฆ์ เปรียบเสมือนคำพิพากษาของศาล</p>	<p>๓. กระบวนการพิพากษา</p> <p>การพิพากษา หมายถึง การทำคำพิพากษาของผู้พิพากษาเมื่อคดีเสร็จการพิจารณา กรณีศาลจังหวัดผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนจะเป็นผู้เขียนคำพิพากษา แล้วให้ผู้พิพากษาองค์คณะอีก ๑ คนลงชื่อร่วมเพื่อเห็นชอบ ส่วนศาลแขวงผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนจะเป็นผู้เขียนคำพิพากษาโดยไม่มีองค์คณะ</p>

อธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายอาญา
<p>๔. กระบวนการระงับโทษ</p> <p>ปฎิญาตกรณี หมายถึง กระบวนการระงับอธิกรณ์ในกรณีเมื่อพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหายอมรับสารภาพว่าตัวเองได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหา ขณะสงฆ์ก็ลงความผิดตามพระวินัยในข้อกล่าวหา</p> <p>ติณวัตถารกวินัย หมายถึง คู่กรณีทั้งสองฝ่ายประนีประนอมยอมความกัน ไม่จำเป็นต้องสะสางหรือฟ้องสอบสวนเพื่อจะบอกว่าใครผิดใครถูก</p>	<p>๔. กระบวนการระงับโทษ</p> <p>วิธีการรอกการลงโทษ หมายถึง หากจำเลยรับสารภาพและคดีโทษไม่สูง ศาลก็มีพิพากษารอกการลงโทษ เพื่อจะได้ผลสมความมุ่งหมายของกฎหมายในการที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดกลับตนเป็นคนดี</p> <p>สิทธินำคดีอาญามาฟ้องยอมระงับไป หมายถึง คดีความผิดต่อส่วนตัว คู่กรณีทั้งสองฝ่ายประนีประนอมยอมความกัน สิทธินำคดีอาญามาฟ้องยอมระงับไป</p>

**แผนภูมิที่ ๒ ตารางเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์
กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายอาญา**

อธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายอาญา
<p>๑. กระบวนการฟ้อง</p> <p>อนุวาทิกรณ์ หมายถึง การฟ้องร้องกฤษฎีกา ทั้งที่ประพาศคดีหลักพรหมจรรย์</p>	<p>๑. กระบวนการฟ้อง</p> <p>การฟ้องอาญา หมายถึง การฟ้องร้องแก่ผู้ก่อให้ ความเสียหายจากผลการกระทำผิดอาญาเท่านั้น</p>
<p>๒. กระบวนการพิจารณา</p> <p>สัมมุขาวินัย หมายถึง วิธีระงับข้อปัญหา อธิกรณ์โดยทำการไต่สวน สอบสวนโดยซึ่ง หน้า เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายให้การตามความ จริง ยกเรื่องราวข้อปัญหาที่เกิดขึ้นมา พิจารณาวินิจฉัยโดยสงฆ์จำนวนไม่น้อยกว่า ๕ รูปร่วมกันดำเนินการเพื่อให้เกิดความ รอบคอบรัดกุมเป็นธรรมกับทุกฝ่าย และ การวินิจฉัยตัดสินสงฆ์ต้องมีความเห็น ตรงกัน โดยไม่มีกฤษฎีกรูปใดรูปหนึ่งคัดค้าน และใช้หลักพระธรรม หลักพระวินัยเป็น เกณฑ์</p> <p>ตัสสาปาปิยสิกา หมายถึง การกำหนด ฎีกาที่ไม่มีความละเอียด ละเมิดอาบัติแล้วมี เจตนาหลีกเลี่ยงไม่ยอมรับผิด แต่เมื่อสงฆ์ พิจารณาจากพยานหลักฐานต่างๆ แล้วเห็น ว่าได้ละเมิดจริงก็ลงโทษและให้ประพาศ วัตรเป็นการเพิ่มโทษให้หลายจำจะได้ไม่ กระทำอีก และการประพาศวัตรเป็นการตัด สิทธิ หากประพาศวัตรไม่บกพร่องแล้ว จึง จะสามารถขอระงับโทษต่อสงฆ์</p>	<p>๒. กระบวนการพิจารณา</p> <p>การพิจารณาในศาลชั้นต้น หมายถึง การพิจารณา และสืบพยานในศาลจังหวัดมีองค์คณะผู้พิพากษา เพียง ๒ คน ส่วนศาลแขวงมี ๑ คนเท่านั้น ศาลไม่ สามารถพิพากษาเพิ่มโทษในกรณีที่จำเลยให้การ กลับไปกลับมาได้</p> <p>การพิจารณาและสืบพยานในศาลให้ทำโดย เปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้า ศาลแล้ว และศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ให้อ่านและ อธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำผิดจริง หรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของ จำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การก็ให้ศาลจด รายงานไว้และดำเนินการพิจารณาต่อไป</p> <p>ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ก่อนเริ่ม พิจารณา ให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้</p> <p>ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก หรือในคดีที่จะเลยมิ อายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อน เริ่มพิจารณา ถ้าจำเลยไม่มีทนายความและจำเลย ต้องการทนายความก็ให้ศาลตั้งทนายความให้</p>

อธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายอาญา
<p>๓. กระบวนการพิพากษา</p> <p>เยภุยยติกา หมายถึง วิธีระงับข้อปัญหาวิ วาทธิกรณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์จำนวนมาก ซึ่งไม่สามารถหาข้อยุติได้ง่าย และเป็น เรื่องสำคัญหากปล่อยไว้เรื่องราวข้อปัญหา จะลุกลามไปไกลอันจะเป็นเหตุแห่งการ แตกแยกในหมู่สงฆ์ พระพุทธองค์จึงทรง กำหนดให้ใช้วิธีการจับสลากออกเสียงลงมติ หรือการดูคะแนนเสียงข้างมาก และถือเอา ความเห็นของคนข้างมากเป็นเกณฑ์ในการ ยุติปัญหา โดยความเห็นของคนข้างมากนั้น จะต้องไม่ขัดกับหลักพระธรรมวินัย ต้องอยู่ ในขอบเขตแห่งศีลธรรม มิใช่ในทำนอง พวกมากลากไป</p>	<p>๓. กระบวนการพิพากษา</p> <p>การพิพากษา หมายถึง การทำคำพิพากษาหรือ คำสั่งของศาลเมื่อคดีเสร็จการพิจารณา โดยมีผู้ พิพากษาเจ้าของสำนวนและผู้พิพากษาองค์คณะอีก ๑ คน เห็นชอบด้วย ใช้วิธีจับสลากไม่ได้</p> <p>การทำคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเมื่อคดีเสร็จ การพิจารณา ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน จะเป็น ผู้เขียนคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้วแต่กรณี เมื่อนัด เสร็จแล้วจะปรึกษากับองค์คณะ โดยในสำนวนคดี นั้นที่หน้าปกสำนวนมุมด้านซ้ายบนจะมีชื่อผู้ พิพากษา ๒ คน ชื่อบนสุดเป็นชื่อผู้พิพากษาเจ้าของ สำนวน ชื่อล่างเป็นชื่อองค์คณะ</p>
<p>๔. กระบวนการระงับโทษ</p> <p>ปฏิญญาตถะณะ หมายถึง การระงับที่ ชอบด้วยพระธรรม พระวินัย แต่ถ้าหาก จำเลยรับผิดชอบหนักกว่าหรือเบากว่าที่ถูกโทษ และสงฆ์ปรับอาบัติตามนั้น เป็นการระงับที่ ไม่ชอบด้วยพระธรรมพระวินัย</p> <p>ติณวัตถารกวินัย หมายถึง วิธีระงับ อธิกรณ์ที่ใช้ในเมื่อจะระงับลหุกาบัติที่ เกี่ยวกับภิกษุจำนวนมาก ต่างก็ประพฤติไม่ สมควรและขัดทอดกันเป็นเรื่องนุ่งนัง ซับซ้อน ชวนให้ทะเลาะวิวาท กล่าวขัดกัน ไปไม่มีที่สิ้นสุด จะระงับด้วยวิธีอื่นก็จะเป็น เรื่องลุกลามไป</p>	<p>๔. กระบวนการระงับโทษ</p> <p>วิธีการรอการลงโทษ หมายถึง โทษจำคุกไม่เกิน สองปี ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้นั้นได้รับโทษจำคุกมาก่อน หรือปรากฏว่าได้รับโทษจำคุกมาก่อน แต่เป็นโทษ สำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือ ความผิดลหุโทษ เมื่อศาลได้คำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาพความผิด หรือเหตุอื่นอันควรปรานี แล้ว เห็นเป็นการสมควร ศาลต้องพิพากษาว่าผู้นั้น มีความผิดแต่รอการลงโทษไว้</p> <p>สิทธินำคดีอาญามาฟ้องยอมระงับไป หมายถึง กรณีเฉพาะ ในคดีความผิดต่อส่วนตัวเท่านั้นที่ สามารถระงับสิทธิการนำคดีอาญามาฟ้อง</p>

๔.๒ เปรียบเทียบภทฺทนิคหกรรมของมหาเถรสมาคมกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ

อาญา

ผู้วิจัยได้ศึกษาเปรียบเทียบภทฺทนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิคหกรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายอาญาแล้วมีความเหมือนและความแตกต่างกัน ๔ ประการดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ วิธีปฏิบัติเบื้องต้นในการลงนิคหกรรมเปรียบเทียบกับวิธีการฟ้องคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ก. วิธีปฏิบัติเบื้องต้นในการลงนิคหกรรม คือ วิธีปฏิบัติก่อนที่จะดำเนินการตามวิธีได้สวนมูลฟ้องและวิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมที่วิจัยเป็นวิธีปฏิบัติเมื่อมีการฟ้อง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วิธีปฏิบัติเมื่อมีการฟ้อง^{๑๑}ได้กำหนดไว้ในข้อ ๑๒ เพื่อความสะดวกและเข้าใจง่ายขึ้น ผู้วิจัยจะขอแยกออกเป็นดังนี้ คือ

๑. วิธีปฏิบัติฝ่ายผู้ร้อง เป็นขั้นตอนการปฏิบัติของผู้ฟ้อง ได้กำหนดไว้ในข้อ ๑๒ วรรค ๑ โดยมีวิธีปฏิบัติ ดังนี้

(๑) ต้องยื่นฟ้องเป็นหนังสือลงลายมือชื่ออันแท้จริงของโจทก์ ไม่ใช่บัตรสนเท่ห์หรือหนังสือที่ส่งทางไปรษณีย์

(๒) ต้องยื่นฟ้องด้วยตนเอง เว้นแต่ไม่สามารถไปยื่นฟ้องด้วยตนเอง จะมีหนังสือมอบให้ผู้ใดผู้หนึ่ง ไปยื่นฟ้องแทนก็ได้

(๓) ต้องยื่นต่อเจ้าอาวาส หรือเจ้าคณะสังกัด หรือเจ้าคณะเจ้าของเขต ในเขตที่ความผิดนั้นเกิดขึ้น ซึ่งเป็นผู้พิจารณา มีอำนาจลงนิคหกรรม

๒. วิธีปฏิบัติฝ่ายผู้รับฟ้อง เป็นขั้นตอนการปฏิบัติฝ่ายผู้รับฟ้อง จึงควรที่ฝ่ายผู้รับฟ้องจะหาโอกาสทำความเข้าใจกับฝ่ายผู้ฟ้องให้ทราบถึงคุณและโทษของการฟ้องเสียก่อนว่า ถ้าการฟ้องเป็นความจริง ย่อมเป็นคุณประโยชน์ เป็นการช่วยชำระมลทินของสงฆ์ รักษาความบริสุทธิ์ของวัดและพระศาสนา แต่ถ้าเป็นการฟ้องเท็จต่อผู้พิจารณา ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานตามความในมาตรา ๔๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ นอกจากจะเป็นการทำให้ผู้อื่น

^{๑๑} พระราชรัตนกวี (ไสว สุจิตฺโต), คำอธิบายกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ภาควิชาการและภาคปฏิบัติ พร้อมด้วยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๔๐.

ได้รับความเสียหายแล้วยังจะมีความผิดอาญาตามความในมาตรา ๑๓๗ แห่งประมวลกฎหมายอาญาที่ว่า “ผู้ใดแจ้งข้อความอันเป็นเท็จแก่เจ้าพนักงาน ซึ่งอาจทำให้ผู้อื่นหรือประชาชนเสียหาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ” อีกทั้งถ้าโจทก์เป็นพระภิกษุ ไปฟ้องพระภิกษุอื่นว่าต้องอาบัติปาราชิกโดยไม่มีมูล ท่านก็จะได้รับโทษทางวินัยคือเป็นอาบัติสังฆาทิเสส ถ้าฟ้องพระภิกษุอื่นว่าต้องอาบัติสังฆาทิเสสไม่มีมูล ก็เป็นอาบัติปาจิตตีย์ ดังนั้นการชี้แจงให้โจทก์เห็นคุณและโทษดังกล่าวนี้ ก็จะเป็นการช่วยระงับความยุ่งยากและความเสื่อมเสียมิให้เกิดก่อนรับฟ้อง และวิธีปฏิบัติหลังรับฟ้อง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

วิธีปฏิบัติฝ่ายผู้รับฟ้องดังกล่าวมานั้น ได้กำหนดวิธีปฏิบัติออกเป็นวิธีปฏิบัติก่อนรับฟ้อง วิธีปฏิบัติหลังรับฟ้อง และวิธีปฏิบัติเมื่อมีการไม่รับฟ้อง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ก. วิธีปฏิบัติก่อนรับฟ้อง คือ เมื่อฝ่ายผู้ฟ้องปฏิบัติถูกต้องแล้ว ฝ่ายผู้รับฟ้องจึงจะรับตรวจลักษณะของโจทก์และลักษณะคำฟ้องว่าถูกต้องหรือไม่ ลักษณะของโจทก์นั้น ท่านได้กำหนดไว้ในข้อ ๔(๖) ก. ๔. คือ ต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสีย และเป็นผู้เสียหาย ซึ่งฟ้องพระภิกษุต่อพระภิกษุผู้พิจารณาในข้อหาว่าได้กระทำความผิด ส่วนลักษณะคำฟ้องของโจทก์ ท่านได้กำหนดไว้ในข้อ ๑๒(๑) มี ๔ ลักษณะ คือ

(๑) ให้ระบุในคำฟ้องพอสมควรเท่าที่จะช่วยให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ชัด กล่าวคือให้ระบุถึงการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่า จำเลยได้กระทำความผิดโดยชัดแจ้ง ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับความผิดทั้งก่อนและหลังที่ความผิดเกิดขึ้น และรายละเอียดอันเกี่ยวกับวันที่และสถานที่เกิดการกระทำความผิดนั้น รวมถึงบุคคลและสิ่งของที่เกี่ยวข้องอยู่ด้วย

(๒) ไม่เป็นเรื่องเก่าที่มีได้คิดจะฟ้องมาแต่เดิม

(๓) ไม่เป็นเรื่องที่มีคำวินิจฉัยหรือคำสั่งของผู้มีอำนาจลงนิทกรรมถึงที่สุดแล้ว

(๔) ไม่เป็นเรื่องที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลฝ่ายราชอาณาจักร หรือมีคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฝ่ายราชอาณาจักรถึงที่สุดแล้ว ยกเว้นแต่เรื่องที่มีปัญหาทางพระวินัยต้องรับไว้พิจารณา

ถ้าตรวจลักษณะของโจทก์และคำฟ้องแล้ว ปรากฏว่ามีความสมบูรณ์ ไม่มีความบกพร่องแล้ว ฝ่ายผู้รับฟ้องจะได้สั่งให้รับคำฟ้องนั้นไว้พิจารณาคำเนินการต่อไป แต่ถ้าปรากฏว่ามีความบกพร่องอย่างใดอย่างหนึ่งต้องไม่รับคำฟ้องนั้น พร้อมทั้งแจ้งข้อบกพร่องไว้ในคำฟ้องแล้วแจ้งให้โจทก์ทราบ แต่อย่างไรก็ดีฝ่ายผู้รับฟ้องอาจสอบถามฝ่ายผู้ฟ้องให้ชี้แจงข้อสงสัยแล้วบันทึกถ้อยคำไว้เพื่อประกอบการพิจารณาคำด้วยก็ได้

ข. วิธีปฏิบัติหลังรับฟ้อง^{๑๑} ได้กำหนดวิธีปฏิบัติไว้ในข้อ ๑๓ คือเมื่อผู้พิจารณาสั่งรับคำฟ้องของโจทก์ไว้แล้ว ให้เรียกพระภิกษุผู้เป็นจำเลยมาสอบถามว่า ได้กระทำความผิดตามฟ้องจริงหรือไม่ โดยจดคำให้การของจำเลยไว้เป็นหลักฐานด้วย จากนั้นให้ปฏิบัติดังนี้

(๑) ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพสมควรตามคำฟ้องของโจทก์แล้ว ให้มีอำนาจสั่งลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุผู้เป็นจำเลยตามคำรับสารภาพนั้น ทั้งนี้ เพื่อให้การลงนิคหกรรมเป็นไปโดยสะดวกและรวดเร็วตามความในมาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ประกอบพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๒๑ ในกรณีมีปัญหาเรื่องคำเสียหายในทางแพ่งอยู่ด้วย ผู้พิจารณาอาจเปรียบเทียบให้ประนีประนอมกัน โดยให้โจทก์จำเลยบันทึกข้อตกลงกันไว้เป็นหลักฐาน เพื่อให้เรื่องยุติลงด้วยดีไม่มีข้อยุ่งยากโต้แย้งกันอีกต่อไป

(๒) ถ้าจำเลยให้การแบ่งรับความผิดเบากว่าหรือน้อยกว่าที่ถูกฟ้องก็ดี ให้การปฏิเสธก็ดี ซึ่งเป็นข้อโต้แย้งขัดแย้งกันอยู่ ผู้พิจารณาจะต้องรายงานพร้อมกับส่งคำฟ้องและคำให้การทั้งหมดไปยังคณะผู้พิจารณาชั้นต้น เพื่อจัดการไต่สวนมูลฟ้องต่อไป

ค. วิธีปฏิบัติเมื่อมีการไม่รับฟ้อง^{๑๒} ในกรณีที่ผู้พิจารณาไม่รับคำฟ้องของโจทก์ ถ้าเป็นความผิดลหุกาบัติให้เรื่องเป็นอันถึงที่สุด แต่ถ้าเป็นความผิดครุกาบัติ เพื่อความเป็นธรรมท่านจึงได้กำหนดให้โจทก์มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งนั้นต่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นได้ ดังความในข้อ ๑๔ โดยยื่นอุทธรณ์คำสั่งนั้นเป็นหนังสือเสนอผู้ออกคำสั่งภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันทราบคำสั่งนั้น และให้ ผู้ออกคำสั่งส่งอุทธรณ์คำสั่งนั้นไปยังคณะผู้พิจารณาชั้นต้น แล้วแต่กรณีภายใน ๑๕ วัน นับแต่ วันได้รับอุทธรณ์คำสั่ง เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นได้รับอุทธรณ์คำสั่งนั้นแล้ว ให้วินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันได้รับอุทธรณ์คำสั่งนั้นเสร็จแล้วให้ส่งคำวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นไปยังผู้ออกคำสั่ง เพื่อแจ้งคำวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นแก่โจทก์ภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันได้รับคำวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้น ถ้าคณะผู้พิจารณาชั้นต้นวินิจฉัยสั่งให้รับคำฟ้องนั้น ผู้ออกคำสั่งต้องดำเนินการตามความในข้อ ๑๓ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นต่อไป ถ้าวินิจฉัยสั่งไม่ให้รับคำฟ้องให้เรื่องเป็นอันถึงที่สุด

^{๑๑} พระราชรัตนกวี (ไสว สุจิตโต), คำอธิบายกฎหมายอาญา พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ภาควิชาการและภาคปฏิบัติ พร้อมด้วยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และกฎหมายอาญา พ.ศ. ๒๕๒๑, หน้า ๔๒.

^{๑๒} กรมการศาสนา, กฎหมายอาญา พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิคหกรรม พร้อมด้วยคำแนะนำและแบบสำหรับใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๖๓.

ข. วิธีการฟ้องอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา^{๑๑}

การดำเนินคดีอาญาในชั้นศาลจะต้องมีโจทก์เป็นคู่ความฝ่ายหนึ่ง คู่ความฝ่ายที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล ได้แก่ พนักงานอัยการซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยและอำนาจความยุติธรรม เนื่องจากการกระทำในคดีอาญานั้นเป็นเรื่องที่กระทบกระเทือนต่อ ความสงบเรียบร้อยของประเทศกับผู้เสียหายซึ่งเป็นประชาชนผู้ได้รับความเสียหายจากผลแห่งการกระทำผิดอาญา

คดีอาญาใดซึ่งพนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในระยะเวลาใดระหว่างพิจารณาก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาคดีนั้นก็ได้

ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเอง แต่อย่างไรก็ดี ในคดีอาญานั้นจะมีพนักงานอัยการเป็นผู้เสียหายของรัฐและเป็น โจทก์ยื่นคำฟ้องคดีอาญา กฎหมายจึงให้สิทธิแก่ผู้เสียหาย หากไม่ยื่นคำฟ้องด้วยตนเองแล้ว ก็ยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการในระยะเวลาใดก็ได้ แต่ต้องก่อนที่ศาลชั้นต้นจะมีคำพิพากษา ซึ่งในทางปฏิบัติผู้เสียหายมักจะขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการเพราะหากฟ้องเองแล้วศาลจะสั่งให้รวมคดีที่ผู้เสียหายฟ้องเองเข้ากับคดีของพนักงานอัยการที่เป็น โจทก์โดยถือสำนวนคดีของพนักงานอัยการเป็นหลัก

แต่ถ้าคดีอาญาที่ผู้เสียหายฟ้องเองเป็นความผิดต่อส่วนตัวในความผิดตาม พ.ร.บ. ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. ๒๕๓๔ ความผิดฐานฉ้อโกง โกงเจ้าหนี้ ยักยอก พนักงานอัยการไม่มีอำนาจขอเข้าร่วมเป็น โจทก์ อย่งไรก็ดีในทางปฏิบัตินั้น หากเป็นคดีอาญาแผ่นดินแล้วผู้เสียหายจะไปแจ้งความร้องทุกข์กับพนักงานสอบสวนเสมอ เนื่องจากพนักงานสอบสวนมีอำนาจตามกฎหมายในการรวบรวมพยานหลักฐานมากกว่าประชาชน

คดีอาญาเรื่องเดียวกันซึ่งทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหายต่างได้ยื่นฟ้องในศาลชั้นต้น ศาลเดียวกันหรือต่างศาลกัน ศาลนั้น ๆ มีอำนาจสั่งให้รวมพิจารณาเป็นเป็นคดีเดียวกัน เมื่อศาลเห็นชอบโดยผลการหรือโดยโจทก์ยื่นคำร้องในระยะใดก่อนมีคำพิพากษา

แต่ทว่าจะมีคำสั่งเช่นนั้นไม่ได้ นอกจากจะได้รับความยินยอมของศาลอื่นนั้นก่อน

ในกรณีที่อยู่ความฝ่ายโจทก์ ซึ่งได้แก่ พนักงานอัยการและผู้เสียหายต่างเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาต่อศาลชั้นต้น ไม่ว่าจะเป็ศาลเดียวกันหรือต่างศาลกัน ซึ่งพยานหลักฐานส่วน

^{๑๑} สัก กอแสงเรือง, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า ๕๗.

ใหญ่ในการนำสืบของโจทก์ทั้งสองฝ่ายจึงเป็นพยานหลักฐานชุดเดียวกัน หากให้มีการแยกพิจารณาจะทำให้คดีล่าช้าออกไปได้ กฎหมายจึงบัญญัติให้อ่านาจอและสิทธิแก่โจทก์ คือ

ก. เมื่อศาลชั้นต้นใดเห็นสมควรสั่งให้รวมพิจารณาเป็นคดีเดียวกัน แต่ก่อนที่ศาลนั้นจะสั่งจะต้องมีหนังสือสอบถามไปยังอีกศาลหนึ่งที่พิจารณาคืออยู่ว่าจะขัดข้องหรือไม่เสียก่อน ซึ่งในทางปฏิบัติศาลที่รับหนังสือสอบถามมักจะตอบไม่ขัดข้อง เพราะสามารถจำหน่ายคดีออกจากสารบบความของศาลนั้นได้

ข. โจทก์ซึ่งเป็นพนักงานอัยการหรือผู้เสียหาย ยื่นคำร้องขอรวมการพิจารณาก่อนที่ศาลชั้นต้นจะมีคำพิพากษา

คำสั่งไม่ฟ้องคดี หาดัดสิทธิผู้เสียหายฟ้องคดีโดยตนเองไม่

เมื่อพนักงานอัยการพิจารณาคำนวนสอบสวนของพนักงานสอบสวนแล้วมีคำสั่งไม่ฟ้อง ผู้ต้องหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๔๕ ซึ่งทำให้คดีนั้นเป็นอันยุติในชั้นสอบสวน ไม่มีการฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล คำสั่งของพนักงานอัยการเช่นนี้ไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องด้วยตนเอง ซึ่งปรากฏอยู่เสมอว่าผู้เสียหาย อาศัยบทบัญญัติแห่งมาตรานี้ฟ้องผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดเสียเอง และหลายคดีที่ศาลมีคำพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดตามฟ้อง

คำร้องขอถอนฟ้องคดีอาญาจะยื่นเวลาใดก่อนมีคำพิพากษาของศาลชั้นต้นได้ ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตหรือมิอนุญาตให้ถอนก็ได้แล้วแต่ศาลจะเห็นสมควรประการใด ถ้าคำร้องนั้นได้ยื่น ในภายหลังเมื่อจำเลยให้การแก้คดีแล้ว ให้ถามจำเลยว่าจะคัดค้านหรือไม่ แล้วให้ศาลจดคำแถลงของจำเลยไว้ ในกรณีที่จำเลยคัดค้านการถอนฟ้อง ให้ศาลยกคำร้องขอถอนฟ้องนั้นเสีย

คดีความผิดต่อส่วนตัวนั้น จะถอนฟ้องหรือยอมความในเวลาใดก่อนคดีถึงที่สุดก็ได้ แต่ถ้าจำเลยคัดค้านให้ศาลยกคำร้องขอถอนฟ้องนั้นเสีย

เมื่อโจทก์ยื่นฟ้องคดีอาญาได้ โจทก์ย่อมมีอำนาจถอนฟ้องคดีอาญาได้เช่นกัน เพียงแต่กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์การถอนฟ้องของโจทก์ไว้ คือ

ก. คดีอาญาแผ่นดินนั้นต้องยื่นก่อนที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา ซึ่งเป็นดุลพินิจของศาลที่จะให้ถอนฟ้องหรือไม่ก็ได้ โดยเฉพาะในกรณีที่โจทก์ยื่นคำร้องขอถอนฟ้องเมื่อจำเลยยื่นคำให้การ แก้คดีแล้ว ศาลต้องถามจำเลยเสียก่อนว่าจะคัดค้านอย่างไรหรือไม่ ถ้าจำเลยแถลงคัดค้านต่อศาล ศาลจะต้องจดลงไว้ในรายงานกระบวนการพิจารณาของศาล และกฎหมายบังคับให้ศาลต้องยกคำร้องขอถอนฟ้องของโจทก์ ข้อสังเกต การถอนฟ้องในคดีอาญาแผ่นดินนั้นกระทำได้ในศาลชั้นต้นเท่านั้น จะไปถอนฟ้องในชั้นอุทธรณ์ฎีกาไม่ได้

ข. คดีความผิดส่วนตัว กฎหมายไม่บังคับให้กระทำได้เฉพาะในศาลชั้นต้น ดังนั้น โจทก์ก็จะถอนฟ้องหรือยอมความกับจำเลยในชั้นศาลอุทธรณ์หรือฎีกาก็ได้ เพียงแต่ต้องกระทำก่อนที่ คดีถึงที่สุดเท่านั้น อย่างไรก็ตาม จำเลยคัดค้านคำร้องขอถอนฟ้องของโจทก์ให้ศาลยกคำร้อง

คดีอาญาซึ่งได้ถอนฟ้องไปจากศาลแล้ว จะนำมาฟ้องอีกหาได้ไม่ เว้นแต่จะเข้าอยู่ในข้อยกเว้นต่อไปนี้

(๑) ถ้าพนักงานอัยการได้ยื่นคำฟ้องคดีอาญาซึ่งไม่ใช่ความผิดต่อส่วนตัวไว้แล้วได้ถอนฟ้องคดีนั้นไป การถอนนี้ไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่

(๒) ถ้าพนักงานอัยการถอนคดีซึ่งเป็นความผิดต่อส่วนตัวไปโดยมิได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้เสียหาย การถอนนั้นไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่

(๓) ถ้าผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องคดีอาญาไว้แล้วได้ถอนฟ้องคดีนั้นเสีย การถอนนี้ไม่ตัดสิทธิพนักงานอัยการที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่ เว้นแต่คดีซึ่งเป็นความผิดส่วนตัว

เมื่อโจทก์ถอนฟ้องไปจากศาลแล้ว โจทก์จะนำมูลคดีเดิมมาฟ้องอีกไม่ได้ เพราะจะทำให้จำเลยเดือดร้อนซ้ำสองในการกระทำอันเดียวกันมิได้ แต่อย่างไรก็ดีในคดีอาญาบางเรื่อง คู่ความฝ่ายโจทก์ประกอบด้วยพนักงานอัยการและผู้เสียหาย กฎหมายจึงมีข้อยกเว้นให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยังคงมีอำนาจฟ้องคดีอยู่ กล่าวคือ

๑. ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์

(๑) ถอนฟ้องคดีอาญาแผ่นดิน ผู้เสียหายยังคงมีสิทธิยื่นฟ้องใหม่ได้

(๒) ถอนฟ้องคดีความผิดส่วนตัว โดยมิได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้เสียหาย ผู้เสียหายยังคงมีสิทธิฟ้องใหม่ได้

๒. คดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาแผ่นดิน ไม่ตัดสิทธิพนักงานอัยการที่จะฟ้องคดีใหม่ แต่ถ้าเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัว พนักงานอัยการฟ้องใหม่ไม่ได้

๔.๒.๒ วิธีไต่สวนมูลฟ้องในการลงนิคหกรรมเปรียบเทียบกับวิธีไต่สวนมูลฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ก. วิธีไต่สวนมูลฟ้องในการลงนิคหกรรม^{๑๔}

คำว่า มูลฟ้อง หมายถึง มูลเหตุแห่งการฟ้องของโจทก์ ซึ่งฟ้องจำเลยด้วยมูลเหตุ ๑ อย่าง คือ โจทก์ได้พบเห็นการกระทำความผิดของจำเลยด้วยตนเอง โจทก์ได้ยินการทำความผิดของจำเลยด้วยตนเอง หรือได้ฟังคำบอกเล่าที่มีหลักฐานอันควรเชื่อถือได้และโจทก์รังเกียจสงสัย โดยมีพฤติการณ์อันน่าเชื่อว่าจำเลยได้กระทำความผิด ดังนั้นจะเห็นได้ว่าวิธีไต่สวนนั้นมีวิธีไต่สวนถึงมูลแห่งการกระทำผิด

ผู้ไต่สวนมูลฟ้อง ท่านกำหนดให้เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ๗ อันดับ ส่วนวิธีไต่สวนมูลฟ้องนั้น ท่านกำหนดไว้เป็น ๕ เรื่อง คือ

๑. ขอบเขตและข้อพิสูจน์มูลฟ้อง ได้กำหนดไว้ในข้อ ๑๘ ว่า ในการไต่สวนมูลฟ้องให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นไต่สวนจากพยานหลักฐานฝ่ายโจทก์ ซึ่งเป็นพยานบุคคล พยานเอกสารหรือพยานวัตถุ ที่อาจจะพิสูจน์ให้เห็นข้อมูลว่า

(ก) การกระทำของจำเลยที่โจทก์นำมาฟ้องต้องด้วยบทบัญญัติแห่งพระวินัยหรือไม่

(ข) การฟ้องของโจทก์มีมูลเหตุอย่างไรอย่างหนึ่งตามความในข้อ ๑๗ หรือไม่

๒. วิธีปฏิบัติในการไต่สวนมูลฟ้อง เรื่องการฟ้องพระภิกษุในข้อหาว่ากระทำความผิดเป็นที่กระทบกระเทือนถึงเกียรติและความเสื่อมเสียของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา เพื่อป้องกันความเสื่อมเสีย จึงกำหนดวิธีปฏิบัติในการไต่สวนมูลฟ้องไว้ในข้อ ๑๙ ดังนี้

(ก) การไต่สวนมูลฟ้องให้กระทำเป็นการลับ

(ข) ห้ามมิให้บุคคลผู้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าไปในบริเวณที่ทำการไต่สวน ผู้อยู่ในที่ไต่สวนมูลฟ้องได้ มีดังนี้ คือ (๑) โจทก์และจำเลย (๒) พยานเฉพาะที่กำลังให้การ (๓) ผู้ที่ได้รับเชิญมาเพื่อปฏิบัติการใด ๆ เกี่ยวกับการพิจารณา (๔) พระภิกษุผู้ทำหน้าที่จดบันทึกถ้อยคำสำนวน

(ค) หากมีผู้ใดที่อยู่ในบริเวณไต่สวนก่อความไม่สงบขึ้น คณะผู้พิจารณา มีอำนาจสั่งให้ผู้นั้นตั้งอยู่ในความสงบเรียบร้อย หรือสั่งให้ผู้นั้นออกไปจากที่นั่นก็ได้

^{๑๔} กรมการศาสนา, กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม พร้อมด้วยคำแนะนำและแบบสำหรับใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๖๕.

(ข) เมื่อจะดำเนินการไต่สวนมูลฟ้อง ให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นแจ้งวัน เวลา และสถานที่ทำการไต่สวนมูลฟ้อง พร้อมทั้งส่งสำเนาคำฟ้องของโจทก์ให้จำเลยทราบด้วย โจทก์ต้องมาฟังการไต่สวนมูลฟ้องทุกครั้ง ถ้าไม่มาตามที่ได้รับแจ้งติดต่อกัน ๓ ครั้ง โดยมิได้แจ้งถึงเหตุขัดข้องให้เรื่องเป็นอันถึงที่สุด ส่วนจำเลยจะมาฟังการไต่สวนมูลฟ้องหรือไม่มาก็ได้

๓. วิธีปฏิบัติเมื่อมีเหตุขัดข้อง ในกรณีที่มีเหตุขัดข้องใด ๆ เกิดขึ้นก่อนไต่สวนมูลฟ้องหรือระหว่างไต่สวนมูลฟ้อง เช่น โจทก์หรือจำเลยเสียชีวิต จึงได้กำหนดวิธีปฏิบัติไว้ในข้อ ๒๐ ดังนี้

(ก) ถ้าจำเลยถึงมรณภาพ ให้เรื่องเป็นอันถึงที่สุด

(ข) ถ้าโจทก์ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียตามความในข้อ ๔ (๔) ถึงมรณภาพก็ดี หรือโจทก์ซึ่งเป็นผู้เสียหายถึงมรณภาพหรือตาย โดยไม่มีผู้จัดการแทน ในกรณีอย่างใดอย่างหนึ่งตามความในข้อ ๔ (๕) ก็ดี ให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นแต่งตั้งพระภิกษุผู้ทรงคุณวุฒิรูปใดรูปหนึ่งตามที่เห็นสมควรให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นโจทก์แทนสืบไป

๔. วิธีปฏิบัติเมื่อทำการไต่สวนเสร็จ ให้กำหนดวิธีปฏิบัติไว้ในข้อ ๒๑ โดยให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นปฏิบัติ ดังนี้ คือ ปรากฏว่า

(ก) คำฟ้องเรื่องใดมีมูล ให้สั่งประทับฟ้อง แล้วดำเนินวิธีปฏิบัติไว้ในข้อ ๒๑ โดยให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นปฏิบัติดังนี้ คือ ปรากฏว่า

(ข) คำฟ้องเรื่องใดไม่มีมูล ให้สั่งยกฟ้อง และแจ้งให้โจทก์ทราบ

๕. วิธีปฏิบัติเมื่อมีคำสั่งยกฟ้อง ได้กำหนดวิธีปฏิบัติไว้ในข้อ ๒๒ แบ่งวิธีปฏิบัติไว้เป็น ๒ กรณี ดังนี้

(ก) ถ้าเป็นกรณีความผิดครุภาพใด ซึ่งมีไซ้คำสั่งของมหาเถรสมาคม โจทก์มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งนั้นต่อคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ตามที่กำหนดไว้แล้วแต่กรณี โดยยื่นอุทธรณ์คำสั่งนั้นเป็นหนังสือต่อผู้ออกคำสั่งภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันทราบคำสั่ง และให้ผู้ออกคำสั่งอุทธรณ์คำสั่งนั้นไปยังคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันได้อุทธรณ์คำสั่ง เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ได้รับอุทธรณ์คำสั่งนั้นแล้ว ให้วินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันได้รับอุทธรณ์คำสั่ง เมื่อวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นเสร็จแล้วให้ส่งคำวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นไปยังผู้ออกคำสั่ง เพื่อแจ้งคำวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่ง ถ้าคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์วินิจฉัยว่า คำฟ้องนั้นมีมูลให้ดำเนินการต่อไป ถ้าวินิจฉัยว่าคำฟ้องนั้นไม่มีมูลให้เป็นอันถึงที่สุด

(ข) ถ้าเป็นกรณีความผิดครุภาพัตติ ซึ่งเป็นคำสั่งมหาเถรสมาคม โจทก์จะอุทธรณ์มิได้หรือเป็นกรณีความผิดหุภาพัตติ คณะผู้พิจารณาชั้นต้นสั่งยกฟ้องแล้ว ก็ให้เป็นอันถึงที่สุด โจทก์จะอุทธรณ์มิได้เหมือนกัน

ข. วิธีไต่สวนมูลฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา^{๕๕}

ถ้าฟ้องถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ให้ศาลจัดการส่งต่อไปนี้

(๑) ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ ให้ไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าคดีนั้นพนักงานอัยการไต่ฟ้องจำเลยโดยข้อหาอย่างเดียวกันด้วยแล้วให้จัดการตามอนุมาตรา (๒)

(๒) ในคดีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้

ในกรณีที่มีการไต่สวนมูลฟ้องดังกล่าวแล้ว ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณา

เมื่อศาลตรวจคำฟ้องแล้วเห็นว่าถูกต้องตามกฎหมาย และเห็นว่าคดีนั้นมีราษฎรเป็นโจทก์ ศาลจะสั่งให้สำเนาคำฟ้องให้จำเลยแล้วกำหนดนัดไต่สวนมูลฟ้อง โดยให้โจทก์เป็นผู้นำส่งหมายนัดให้จำเลยทราบ แต่ถ้าเห็นว่าคดีนั้นมีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องจำเลยในข้อหาเดียวกัน ศาลจะสั่งให้รับประทับฟ้องไว้โดยไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้อง หรือจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้ เพราะในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ศาลไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้องเนื่องจากคดีอาญานั้นผ่านการสอบสวนของพนักงานสอบสวน ตามมาตรา ๑๒๐ มาแล้ว หรือศาลเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้ ในทางปฏิบัติศาลจะไม่ไต่สวนมูลฟ้องและเมื่อเห็นว่าจำเลยถูกขังตามหมายขังของศาลแล้ว หรือได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวจากศาล ศาลก็จะสั่งในคำฟ้องว่าประทับฟ้อง

ในกรณีที่จำเลยให้การรับสารภาพในชั้นไต่สวนมูลฟ้องให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณา คงจะมีได้เฉพาะในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เท่านั้น เนื่องจากในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ มาตรา ๑๖๕ วรรคสาม ห้ามมิให้ศาลถามคำให้การจำเลย แต่ในวรรคแรกในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ให้ศาลถามคำให้การจำเลยได้

ในคดีซึ่งพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ในวันไต่สวนมูลฟ้องให้จำเลยมาหรือคุมตัวมาศาล ให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลยรายตัวไป เมื่อศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงแล้ว ให้อ่านและ

^{๕๕} นคร พจนานุกรม, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ๒๕๕๐), หน้า ๕๕.

อธิบายฟ้องให้ฟัง และถามว่าได้กระทำไปผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้ จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การ ก็ให้ศาลจดยางานไว้ และดำเนินการต่อไป

จำเลยไม่มีอำนาจนำพยานมาสืบในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง แต่ทั้งนี้ไม่เป็นการตัดสิทธิในการที่จำเลยจะมีทนายมาช่วยเหลือ

ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ ศาลมีอำนาจไต่สวนมูลฟ้องกลับหลังจำเลย ให้ศาลส่งสำเนาฟ้อง แก่จำเลยรายตัวไป กับแจ้งวันนัดไต่สวนให้จำเลยทราบ จำเลยจะมาฟังการไต่สวนมูลฟ้อง โดยตั้งทนายให้ซักค้านพยานโจทก์ด้วยหรือไม่ก็ได้ หรือจำเลยจะไม่มาแต่ตั้งทนายซักค้านพยานโจทก์ก็ได้ ห้ามมิให้ศาลถามคำให้การจำเลย และก่อนที่ศาลรับฟ้องมิให้ถือว่าจำเลยอยู่ในฐานะเช่นนั้น

การไต่สวนมูลฟ้องเป็นกระบวนการพิจารณาของการซึ่งนำพยานหลักฐานเบื้องต้นของศาล เพื่อวินิจฉัยว่า คดีโจทก์มีมูลฟ้องเพียงพอที่จะรับประทับฟ้องไว้ต่อไปหรือไม่ โดยมีหลักเกณฑ์ของการไต่สวนมูลฟ้องที่สำคัญ ดังนี้

(๑) การไต่สวนมูลฟ้องเป็นกระบวนการพิจารณาของศาลโดยเฉพาะ

(๒) การไต่สวนมูลฟ้องเพื่อพิจารณาคำฟ้องขอโจทก์ที่กล่าวหาจำเลยว่ากระทำความผิดนั้น มีมูลเพียงพอทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายหรือไม่ ถ้าคดีไม่มีมูลศาลจะมีคำพิพากษายกฟ้องโจทก์ ซึ่งแสดงว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด

(๓) การไต่สวนมูลฟ้องเป็นกระบวนการพิจารณาของศาลกับโจทก์เท่านั้นเพราะจำเลยไม่มีอำนาจนำพยานเข้าสืบในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง ศาลจะเรียกพยานมาไต่สวนเองก็ได้

การไต่สวนมูลฟ้องแบ่งออกได้เป็น ๒ ขั้นตอนกล่าวคือ ถ้าเป็นคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์แล้วการไต่สวนมูลฟ้องจะต้องมีตัวจำเลยมาศาลแล้วด้วย และให้ศาลอธิบายฟ้องของโจทก์ให้จำเลยโดยให้สิทธิแก่จำเลยที่จะรับหรือปฏิเสธ หรือจะให้การต่อสู้อย่างไร ให้ศาลจดไว้ในรายงานกระบวนการพิจารณา แต่การไต่สวนมูลฟ้องในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์นั้น ในทางปฏิบัติจะไม่ทำกันเนื่องจากเป็นคดีที่พนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนรวบรวมหลักฐานเบื้องต้นไว้แล้ว และเมื่อมีหลักฐานน่าเชื่อว่าการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริง จึงได้มีการยื่นคำฟ้องขึ้นมาซึ่งผิดกับกรณีที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องเองนั้น ไม่ได้ผ่านการสอบสวนมาก่อนจึงต้องให้มี การไต่สวนมูลฟ้องเสียก่อนว่า คดีมีมูลเพียงพอที่จะฟ้องจำเลยหรือไม่ ซึ่งจำเลยจะมาศาลหรือไม่ ก็ได้ และก่อนที่ศาลจะรับประทับฟ้องมิให้ถือว่าผู้กระทำตกเป็นจำเลยและให้สิทธิแก่จำเลยซักค้านพยานโจทก์ แต่ห้ามมิให้ศาลถามคำให้การจำเลยซึ่ง

ผิดกับการไต่สวนมูลฟ้องในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ศาลจะถามได้ และในกรณีที่เป็นการฟ้องนิติบุคคลว่ากระทำความผิดนั้นจะต้องฟ้องผู้แทนของนิติบุคคลเป็นจำเลยด้วย

ถ้าโจทก์ไม่มาตามกำหนดนัด ให้ศาลยกฟ้องเสีย แต่ถ้าศาลเห็นว่ามิเหตุผลสมควรจึงมาไม่ได้จะส่งเลื่อนคดีไปก็ได้

ถ้าปรากฏว่าคดีมีมูลให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณาต่อไปเฉพาะกระธงที่มีมูล ถ้าคดีไม่มีมูลให้พิพากษายกฟ้อง

เมื่อศาลชั้นต้นไต่สวนมูลฟ้องแล้วเห็นว่าคดีมีมูลจะทำการเป็นคำสั่งว่าคดีมีมูล ให้ประทับฟ้องไว้พิจารณา หมายถึงเรียกจำเลยมาให้การในวันเดียวกับวันนัดสืบพยานโจทก์

ถ้าเห็นว่าคดีของโจทก์ไม่มีมูลฟ้องจะพิพากษายกฟ้อง หากการไต่สวนมูลฟ้องมีหลายข้อหาและศาลเห็นว่าคดีมีมูลบางข้อหา ศาลจะทำการเป็นคำสั่งฉบับเดียวกัน

เมื่อศาลประทับฟ้องแล้ว ให้ส่งสำเนาฟ้องให้แก่จำเลยรายตัวไป เว้นแต่จำเลยจะได้รับสำเนาฟ้องไว้ก่อนแล้ว

ในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์นั้น ศาลจะสั่งให้ส่งสำเนาคำฟ้องให้จำเลยทราบจำเลยจึงได้รับสำเนาคำฟ้องไว้ก่อนที่ศาลจะสั่งรับประทับฟ้องโจทก์ เมื่อศาลรับฟ้องแล้วจึงไม่ต้องส่งสำเนาฟ้องให้จำเลยอีก แต่ศาลจะสั่งให้เรียกจำเลยมาให้การในวันเดียวกับวันนัดสืบพยานโจทก์ เนื่องจากในคดีอาญาโจทก์มีหน้าที่นำสืบก่อน

เมื่อศาลประทับฟ้องแล้ว แต่ยังไม่ได้อำนาจจำเลยมา ให้ศาลออกหมายเรียกหรือหมายจับแล้วแต่สมควรอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้พิจารณาได้ต่อไป

ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ โจทก์ต้องมีตัวจำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้ว เช่นศาลหมายจับไว้ระหว่างสอบสวน หรือได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวจากศาล ศาลจึงจะประทับฟ้อง แต่ในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ เมื่อคดีมีมูลและศาลรับประทับฟ้องแล้ว ศาลจะออกหมายเรียกจำเลยมาให้การในวันเดียวกับวันนัดสืบพยานโจทก์ ถ้าจำเลยไม่มาศาลจะออกหมายจับ เพราะการพิจารณาคดีต้องกระทำต่อหน้าจำเลย โดยศาลจะสั่งในวันนัดว่า “พฤติการณ์มีเหตุอันควรสงสัย ว่าจำเลยหลบหนีให้ออกหมายจับจำเลย เนื่องจากไม่แน่ใจว่าจะจับจำเลยได้เมื่อใด จึงให้จำหน่ายคดีชั่วคราว เมื่อจับจำเลยได้แล้วจะได้ยกคดีขึ้นพิจารณาต่อไป” (คู่มือปฏิบัติการของตุลาการส่วนวิธีพิจารณาความอาญา การจำหน่ายคดีชั่วคราว)

คำสั่งของศาลที่ให้คดีมีมูลย่อมเด็ดขาด แต่คำสั่งที่ว่าคดีไม่มีมูลนั้น โจทก์มีอำนาจอุทธรณ์ฎีกาได้ตามบทบัญญัติว่าด้วยลักษณะอุทธรณ์ฎีกา

ถ้าโจทก์ร้องขอ ศาลจะขังจำเลยให้หรือปล่อยชั่วคราวระหว่างอุทธรณ์ฎีกาก็ได้

ศาลชั้นต้นได้สวนมูลฟ้องแล้ว และมีคำสั่งว่าคดีมีมูลยอมเด็ดขาด จำเลยจะอุทธรณ์ฎีกาต่อไปไม่ได้ แต่ถ้าศาลมีคำพิพากษายกฟ้องโจทก์ เท่ากับสั่งว่าคดีโจทก์ไม่มีมูลหรือจำเลยไม่ได้กระทำความผิดตามฟ้องของโจทก์ กฎหมายจึงบัญญัติให้โจทก์มีอำนาจอุทธรณ์ฎีกาต่อไปได้ ตามบทบัญญัติว่าด้วยลักษณะอุทธรณ์ฎีกา

๔.๒.๓ วิธีอ้างพยานหลักฐานในการลงนิคหกรรมเปรียบเทียบกับวิธีอ้างพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ก. วิธีอ้างพยานหลักฐานในการลงนิคหกรรม^๖

พยานหลักฐานในการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมได้กำหนดไว้ในข้อ ๕๕ โดยจำแนกพยานหลักฐานของโจทก์ จำเลย และคณะผู้พิจารณาออกเป็น ๓ ประเภทคือ พยานบุคคล พยานเอกสาร และพยานวัตถุ ท่านกำหนดให้อ้างพยานหลักฐานดังกล่าวนี้ได้ แต่ต้องเป็นพยานหลักฐานที่น่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีความผิดหรือบริสุทธิ์ อีกทั้งพยานหลักฐานที่อ้างนั้น ต้องเป็นพยานหลักฐานชนิดที่มีได้เกิดจากการจงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชิงชู หลอกหลวง หรือโดยประการอื่นอันมิชอบ นอกจากนี้ยังมีพยานหลักฐานอีก ๒ ประเภท คือ พยานผู้ชำนาญการพิเศษ และข้อความหรือเอกสารลับซึ่งกำหนดไว้ในข้อ ๕๕ และข้อ ๖๐ ตามลำดับ ดังนั้นพยานหลักฐานที่สามารถนำมาอ้างได้นั้น จึงมี ๕ ประเภท โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. พยานบุคคล ได้กำหนดไว้ในข้อ ๕๖ ว่า ห้ามมิให้โจทก์อ้างจำเลยเป็นพยานเพราะจะเป็นการทำให้โจทก์ได้เปรียบ แต่จำเลยสามารถอ้างตนเองเป็นพยานได้ ถ้าจำเลยอ้างตนเองเป็นพยานจะให้จำเลยเข้าสืบก่อนพยานของฝ่ายจำเลยก็ได้ และถ้าคำของจำเลยที่ทำให้การเป็นพยานนั้น ประักปร่าหรือเสียหายแก่จำเลยอื่นให้จำเลยอื่นซักค้านได้

๒. พยานเอกสาร ได้กำหนดไว้ในข้อ ๕๗ ว่า ให้นำต้นฉบับเอกสารนั้นมาอ้าง แต่ถ้าหาต้นฉบับไม่ได้จะอ้างสำเนาที่รับรองว่าถูกต้อง หรือพยานบุคคลที่รู้ข้อความมาเป็นพยานก็ได้ ถ้าพยานเอกสารที่อ้างนั้นเป็นหนังสือของทางราชการคณะสงฆ์หรือหนังสือราชการ แม้ต้นฉบับยังมีอยู่ จะส่งสำเนาที่เจ้าหน้าที่รับรองว่าถูกต้องก็ได้ เว้นแต่ในหนังสือเรียกจะบ่งไว้เป็นอย่างอื่น ถ้าพยานเอกสารที่อ้างนั้นมิได้อยู่ในความยึดถือของผู้อ้าง ถ้าผู้อ้างแจ้งถึงลักษณะพร้อมทั้งที่อยู่ของเอกสารต่อคณะพิจารณา ให้คณะพิจารณาเรียกเอกสารนั้นจากผู้ยึดถือ

^๖ พระราชรัตนกวี (ไสว สุจิตโต), คำอธิบายกฎหมายอาญา หมวด ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ภาควิชาการและภาคปฏิบัติ พร้อมด้วยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และกฎหมายอาญา หมวด ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๘๗.

๓. พยานวัตถุ ได้กำหนดไว้ในข้อ ๕๔ ว่า ให้นำสิ่งนั้นมายังคณะผู้พิจารณาด้วย แต่ถ้านำมาไม่ได้ ให้คณะผู้พิจารณาทุกรูปหรือมอบหมายให้ผู้พิจารณารูปใดรูปหนึ่งไปตรวจสอบงาน ยิงที่ที่พยานวัตถุนั้นตั้งอยู่ตามเวลาและวิธีซึ่งคณะผู้พิจารณาหรือผู้พิจารณาเห็นสมควรตามลักษณะแห่งพยานวัตถุ

๔. พยานผู้เชี่ยวชาญพิเศษ ได้กำหนดไว้ในข้อ ๕๕ ว่า ผู้ใดโดยอาชีพหรือมิใช่ก็ตาม มีความชำนาญพิเศษในการใด ๆ เช่น ในทางวิทยาศาสตร์ ศิลปะ ฝีมือ พาณิชยกรรม หรือการแพทย์ และความเห็นของผู้นั้นอาจเป็นประโยชน์ในการได้สวนมูลฟ้อง หรือการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคมกรรม ซึ่งอาจเป็นพยานในกรณีต่าง ๆ เป็นต้นว่าตรวจร่างกาย หรือจิตใจของผู้เสียหาย ตรวจลายมือ ทำการทดลอง หรือกิจการอย่างอื่น ๆ คณะผู้พิจารณาจะให้ผู้เชี่ยวชาญพิเศษทำความเห็นเป็นหนังสือก็ได้ แต่ต้องให้มาเบิกความประกอบหนังสือนั้น และต้องส่งสำเนาหนังสือดังกล่าว แล้วแก่โจทก์และจำเลยทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า ๓ วันก่อนวันเบิกความ เมื่อมีความจำเป็นต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญพิเศษ ถ้าหากไม่ได้ในฝ่ายสงฆ์ จะขอจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายราชอาณาจักรก็ได้

๕. ข้อความหรือเอกสารลับ ได้กำหนดไว้ในข้อ ๖๐ ว่า ในกรณีที่โจทก์จำเลยหรือผู้ใดซึ่งจะต้องให้การหรือส่งพยานหลักฐานอย่างใดอย่างหนึ่งอันประกอบด้วยลักษณะ ๓ ประการ คือ

(๑) ข้อความหรือเอกสาร ซึ่งยังเป็นความลับในการคณะสงฆ์ หรือในราชการ

(๒) ความลับหรือเอกสารลับ ซึ่งได้มาหรือทราบเนื่องด้วยปกคิฐุระ หรือหน้าที่ของเขา

(๓) วิธีการ แบบแผน หรืองานอย่างอื่นซึ่งมีกฎหมายควบคุมมิให้เปิดเผย โจทก์ จำเลยหรือผู้นั้นอาจปฏิเสธ ไม่ยอมให้การหรือส่งพยานหลักฐานดังกล่าวไว้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากทางการคณะสงฆ์ ทางราชการหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความลับนั้น ในกรณีดังกล่าวนี้คณะผู้พิจารณาอาจแจ้งให้ทางการคณะสงฆ์ ทางราชการ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความลับนั้นมาชี้แจงเหตุผลที่ไม่สมควรให้การหรือส่งพยานหลักฐานดังกล่าวไว้ โดยขัดแจ้งต่อคณะผู้พิจารณา

ข. วิธีอ้างพยานหลักฐานในคดีอาญา^{๑๓}

พยานหลักฐานในคดีอาญาต่อไปนี้จะเป็นการแยกอธิบายลักษณะของพยานในคดีอาญาให้เห็นชัดเจนว่า จะมีวิธีการนำสืบอย่างไร ผลของการนำสืบพยานในลักษณะนั้นๆ จะเป็นอย่างไรซึ่งการนำสืบพยานนั้น จะมีลักษณะวิธีการไม่เหมือนกัน การนำสืบบางวิธีการจะแตกต่างกับวิธีนำสืบในวิธีการอ้างพยานหลักฐานในการลงนิคหกรรม ลักษณะของพยานในทางอาญาจะมีอยู่ ๒ ลักษณะคือ

๑. พยานบุคคล
๒. พยานเอกสารและพยานวัตถุ
๑. พยานบุคคล

พยานบุคคล หมายความว่า บุคคลที่มาให้ปากคำที่ศาล อาจจะเป็นบุคคลธรรมดาผู้เชี่ยวชาญ ผู้ชำนาญการพิเศษ ผู้มีความรู้เชี่ยวชาญที่คู่ความให้มาเบิกความในคดีที่ศาลและศาลได้จัดบันทึกเป็นข้อความไว้ในสำนวนความ การสืบพยานในคดีอาญาส่วนใหญ่ คู่ความจะนำพยานบุคคลเข้าสืบโดยวิธีปฏิบัติดังนี้

๑.๑ การขอให้ศาลออกหมายเรียกพยาน การนำพยานบุคคลมาสืบขึ้นอยู่กับคู่ความว่าสามารถจะนำพยานเข้าสืบได้หรือไม่ ถ้าสามารถนำมาสืบได้เอง ก็ไม่ต้องร้องขอต่อศาล เพื่อออกหมายเรียกให้พยานมาศาล วิธีการปฏิบัติส่วนใหญ่แล้วการนำพยานบุคคลเข้าสืบจะใช้วิธีออกหมายเรียกพยาน ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายโจทก์หรือฝ่ายจำเลย เพราะเพื่อความสะดวกและเป็นหลักประกันว่าพยานจะต้องมาศาลเมื่อได้รับหมายเรียกศาลแล้ว ถ้าพยานไม่มาศาลโดยไม่มีเหตุขัดข้อง หรือไม่ได้รับเอกสิทธิ์ตามกฎหมายพยานก็就会有ความผิดทางอาญา ซึ่งมีโทษตามกฎหมาย ตรงกันข้ามถ้าหากไม่ขอให้ศาลออกหมายเรียก พยานไม่มาศาลก็ไม่มี ความผิดทางอาญาแต่ประการใด ฝ่ายนำพยานเข้าสืบก็ต้องขอเลื่อนคดี ถ้าหากศาลไม่อนุญาตให้เลื่อนคดี ฝ่ายนำพยานเข้าสืบก็ไม่มีพยานมาสืบในที่สุดอาจแพ้คดีได้

๑.๒ วิธีการนำสืบพยานบุคคลของโจทก์ในคดีอาญา ในคดีอาญา โจทก์จะต้องนำสืบพยานก่อนเสมอ พยานที่โจทก์จะนำสืบก่อนคือพยานบุคคล การสืบพยานบุคคลโจทก์นำสืบได้อย่างกว้างขวางมากเพราะบุคคลใดที่น่าจะนำเข้าสืบพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีความผิดแล้ว โจทก์สามารถที่จะอ้างเป็นพยานหลักฐาน และนำสืบได้ทั้งสิ้น พยานบุคคลนั้นอาจจะเป็นประจักษ์พยานหรือพยานบอกเล่าก็ได้ โดยมีข้อห้ามกล่าวคือ ข้อห้ามที่ไม่ให้โจทก์อ้างพยานที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๓๒ “ห้ามมิให้โจทก์อ้าง

^{๑๓} สัก กอแสงเรือง, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ๒๕๕๐), หน้า ๕๐.

จำเลยเป็นพยาน” การที่กฎหมายห้ามโจทก์อ้างจำเลยเป็นพยานเพราะว่า จำเลยต้องเป็นพยานตนเองอยู่แล้ว ศาลอาญาศาลจะให้โอกาสจำเลยต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ เพื่อเสรีภาพของจำเลยเอง ดังนั้นจำเลยจะให้การอย่างไรก็ได้ที่คิดว่าจะทำให้ตนเองพ้นผิดทางอาญา การเบิกความของจำเลยจึงไม่ใช่พยานเท็จจำเลยจึงไม่ถูกฟ้องฐานเบิกพยานเท็จ เพราะเป็นการต่อสู้คดีให้ตนเองพ้นผิด ดังนั้นการวินิจฉัย ชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานศาลจะใช้ดุลพินิจวินิจฉัยน้ำหนักพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์เท่านั้น หากพยานหลักฐานของโจทก์มีน้ำหนักมั่นคง ศาลก็พิพากษาลงโทษจำเลยได้ ถ้าน้ำหนักอ่อน หรือเกิดข้อสงสัย ศาลจะพิพากษายกฟ้องปล่อยจำเลยพ้นข้อหาไป โดยไม่ต้องวินิจฉัยพยานหลักฐานของฝ่ายจำเลย จากเหตุดังกล่าว กฎหมายจึงบัญญัติให้โจทก์จะอ้างจำเลยเป็นพยานของตนเองไม่ได้ ถ้าหากให้โอกาสโจทก์อ้างจำเลยเป็นพยาน จำเลยย่อมให้การไม่เป็นไปตามความเป็นจริง จึงทำให้มีความผิดฐานเบิกความเท็จทำความลำบากใจให้แก่จำเลย การอ้างของโจทก์กฎหมายห้ามไม่ให้อ้างจำเลยเป็นพยานเท่านั้น แต่ถ้าโจทก์จะอ้างตนเองเป็นพยานย่อมอ้างได้ และในทางกลับกัน จำเลยยังสามารถอ้างผู้เสียหายหรือโจทก์เป็นพยานของตนได้ หากคำให้การของผู้เสียหายนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ตนหากผู้เสียหายที่เป็นพยานเบิกความไม่ตรงกับความจริง ย่อมเป็นการเบิกความเท็จย่อมมีความผิดทางอาญาได้

๑.๓ เอกสิทธิ์ที่จะไม่ให้การถึงความลับ จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๓๑ บัญญัติดังนี้ “เมื่อคู่ความหรือผู้ใดจะต้องให้การหรือส่งพยานหลักฐานอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

(๑) เอกสารหรือข้อความที่ยังเป็นความลับในราชการอยู่

(๒) เอกสารหรือข้อความลับ ซึ่งได้มาหรือทราบเนื่องในอาชีพของเขา

(๓) วิธีการ แบบแผน หรืองานอย่างอื่นซึ่งกฎหมายคุ้มครองไม่ยอมให้เปิดเผย คู่ความหรือบุคคลนั้นมีอำนาจไม่ยอมให้การหรือส่งพยานหลักฐาน เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความลับนั้น

ถ้าคู่ความหรือบุคคลใดไม่ยอมให้การ หรือไม่ส่งพยานหลักฐานดังกล่าวแล้ว ศาลมีอำนาจหมายเรียกเจ้าหน้าที่หรือบุคคลผู้เกี่ยวข้องกับความลับนั้นมาแถลงต่อศาล เพื่อวินิจฉัยว่าการไม่ยอมนั้นมีเหตุผลจำจนหรือไม่ ถ้าเห็นว่าไร้เหตุผล ให้ศาลบังคับให้ ให้การหรือส่งพยานหลักฐานนั้น”

๑.๔ พยานผู้ชำนาญการพิเศษ จะเป็นใครก็ได้ จะเป็นโดยอาชีพหรือไม่เป็น โดยอาชีพก็ได้แต่จะต้องมีความชำนาญพิเศษในเรื่องนั้น ๆ ซึ่งอาจจะแยกพิจารณาได้ดังนี้

๑.๔.๑ ผู้ชำนาญการพิเศษ ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ชำนาญการในวิชาชีพ ก็จะมีอาชีพเป็นผู้ชำนาญการพิเศษก็ได้ หรือไม่มีอาชีพเป็นผู้ชำนาญการพิเศษก็ได้ เพียงแต่มีความรู้ความชำนาญในเรื่องนั้น ๆ ก็พอ ฉะนั้นบุคคลธรรมดาที่มีความชำนาญในเรื่องหนึ่งเรื่องใด โดยเฉพาะ ศาสตร์ย่อมจะรับฟัง เช่น พยานจำเลยมือจำเป็นได้เพราะเคยเห็นลายมือมาเป็น ๑๐ ปี หรือบุคคลธรรมดาที่น่าพิสูจน์ว่าของกลางคือ น้ำสุราดังนี้เป็นต้น

๑.๔.๒ ผู้ชำนาญการพิเศษต้องมีความชำนาญพิเศษในเรื่องนั้น เช่น มีความรู้ความชำนาญในวิทยาศาสตร์ ศิลปะ ฝีมือ พาณิชยกรรม การแพทย์ กฎหมายระหว่างประเทศหรือการบัญชี การทหาร การเดินเรือ การขนส่ง นั่นก็คือบุคคลนั้นจะต้องเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องนั้นจริง

๑.๔.๓ ความเห็นของผู้ชำนาญการพิเศษจะต้องเป็นประโยชน์ในคดี ผู้ชำนาญการพิเศษต้องเป็นผู้ที่เข้ามาโดยให้ความเห็นเป็นประโยชน์แก่คดี และต้องเข้ามาเป็นพยานด้วย ศาลจึงจะรับฟัง

๒. พยานเอกสารและพยานวัตถุ

พยานเอกสารและพยานวัตถุ หมายความว่าหนังสือลายลักษณ์อักษรที่ได้ขีดเขียน พิมพ์ หรือจารึกไว้เป็นการถาวรและอ่านได้ความ หรือรูปรอย หรือวัตถุที่มีข้อความปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรหรือปรากฏเป็นเครื่องหมายที่สามารถใช้แทนลายลักษณ์อักษรได้ ทั้งนี้โดยมุ่งที่จะให้ข้อความหรือเครื่องหมายดังกล่าวนั้น เป็นพยานหลักฐานในคดี ซึ่งศาลอาจอ่านตรวจดูได้จากหนังสือลายลักษณ์อักษรหรือรูปรอยใดๆ โดยรูปรายนั้นได้เป็นเครื่องหมาย ใช้แทนคำพูดในภาษาใดภาษาหนึ่ง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑. วิธีอ้างและเรียกพยานเอกสารหรือพยานวัตถุ ปัจจุบันการพิจารณาคดีอาญาถ้าคู่ความประสงค์จะอ้างเอกสารหรือวัตถุเป็นพยาน จะระบุพยานเอกสารหรือพยานวัตถุในบัญชีพยานเสมอ เพื่อให้ศาลทราบว่าคู่ความมีเอกสารอะไรบ้าง เพราะเอกสารบางอย่าง คู่ความไม่อาจนำเอกสารเข้าสืบได้ ต้องอาศัยอำนาจศาลออกหมายเรียก ให้ผู้เก็บรักษาเอกสารนำเอกสารนั้นมาส่งศาล หากเอกสารไม่อยู่ในความยึดถือของผู้กล่าวอ้าง แต่อยู่กับบุคคลอื่น ผู้อ้างพยานเอกสารอาจขอให้ศาลออกหมายเรียกให้ผู้นั้นนำส่งศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๓๕ โดยระบุโดยชัดเจนถึงลักษณะและที่อยู่ของเอกสารและชนิดของพยานให้ครบถ้วนทุกเอกสาร อนึ่งบุคคลที่ได้รับหมายเรียกจากศาลให้นำส่งเอกสาร หากไม่ยอมส่งเอกสารตามที่ศาลเรียกย่อมมีความผิดทางอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๖๐ จะต้องโทษจำคุกไม่เกิน ๖ เดือน ปรับไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

๒.๒. ลักษณะของพยานเอกสารที่อ้างเป็นพยาน อาจแยกพิจารณา ดังนี้

๑. เอกสารธรรมดา บางครั้งเรียกว่า เอกสารเอกชนเช่นสัญญาต่าง ๆ ที่เอกชนทำขึ้น จดหมายที่เขียนถึงกัน เอกสารธรรมดา ที่จะอ้างเป็นพยานนั้นมีบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๓๘ วรรคแรก “ต้นฉบับเอกสารเท่านั้นที่อ้างเป็นพยานได้ ถ้าหาต้นฉบับไม่ได้ สำเนาที่รับรองว่าถูกต้อง หรือพยานบุคคลที่รู้ข้อความก็อ้างเป็นพยานได้” และ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๕๑ ก็สนับสนุน การอ้างพยานเอกสารเป็นพยานให้ยอมรับได้แต่ต้นฉบับเอกสารเท่านั้น แต่ก็มีข้อยกเว้นอยู่ ๓ ข้อที่ไม่ต้องใช้ต้นฉบับของเอกสาร เช่น คู่ความที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายตกลงกันว่าสำเนาเอกสารนั้นถูกต้อง หรือต้นฉบับเอกสารหาไม่ได้เพราะสูญหายหรือถูกทำลายโดยเหตุสุดวิสัยหรือต้นฉบับอยู่ในอารักขาควบคุมดูแลของทางราชการพยานเอกสารในคดีอาญา จึงเน้นที่ต้นฉบับเอกสาร ถ้าต้นฉบับยังมีอยู่จะอ้างอย่างอื่นไม่ได้ เว้นเสียแต่ต้นฉบับหาไม่ได้ จึงสามารถอ้างได้อีก ๒ วิธีคือ

ก. สำเนาเอกสารที่รับรองว่าถูกต้อง สำเนาดังกล่าวอาจจะมีการตัดไว้หรือถ่ายเอกสารไว้ก็ได้ กฎหมายไม่ได้จำกัดจะต้องเป็นสำเนาอย่างไร ข้อสำคัญนั้นจะต้องมีผู้รับรองความถูกต้องไว้ด้วย หากไม่มีการรับรองความถูกต้องศาลจะไม่รับฟังสำเนาเอกสารนั้น ผู้รับรองความถูกต้องจะเป็นใครก็ได้ เช่นคู่ความฝ่ายที่อ้างเอกสารทนายความ บุคคลภายนอก หรือผู้คัดลอกเอกสารนั้นรับรองไว้ก็ได้ เพราะกฎหมายไม่ระบุผู้รับรองความถูกต้องไว้ สำเนาเอกสารที่ไม่มีผู้รับรอง แต่นำส่งเป็นพยานศาล ถ้าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งยอมรับ โดยไม่มีข้อโต้แย้งอย่างใด ถ้าเข้ากรณีนี้สำเนาเอกสารนั้นย่อมอ้างเป็นพยานต่อศาลได้ ศาลรับฟังสำเนาเอกสารที่คู่ความยอมรับนั้น

ข. อ้างพยานบุคคลที่รู้ข้อความ บุคคลที่จะอ้างเพื่อสืบต้นฉบับเอกสารที่ทำไม่ได้นี้ จะต้องเป็นผู้ที่รู้ข้อความของเอกสารนั้นเช่น ได้อ่าน ได้เขียน การจะนำบุคคลที่รู้ข้อความเอกสารนำสืบนั้นจะต้องไม่มีสำเนาเอกสารที่รับรองว่าถูกต้อง หรือมีต้นฉบับ ถ้ามีสำเนารับรองว่าถูกต้องหรือมีต้นฉบับ จะอ้างพยานบุคคลที่รู้ข้อความเข้ามาสืบไม่ได้ การอ้างพยานบุคคลที่รู้ข้อความนี้ในเวลาระบุพยานจะต้องอ้างในบัญชีพยานด้วย

๒. เอกสารราชการ หมายถึง เอกสารซึ่งเจ้าพนักงานได้ทำขึ้น หรือรับรองในหน้าที่ ยังหมายรวมถึงสำเนาเอกสารนั้นๆ ที่เจ้าพนักงานได้รับรองในหน้าที่ด้วย เอกสารราชการอาจจะมีลักษณะเป็นเอกสารมหาชน หรือเป็นเอกสารราชการธรรมดาก็ได้ การอ้างเอกสารราชการเป็นพยานนั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๓๘ วรรค ๒ “ถ้าอ้างหนังสือราชการเป็นพยาน แม้ต้นฉบับยังมีอยู่จะส่งสำเนาที่เจ้าหน้าที่รับรอง

ว่าถูกต้องก็ได้เว้นแต่ในหมายเรียกจะบ่งเป็นอย่างอื่น ตามหลักการแล้วพยานเอกสารราชการก็ต้องส่งต้นฉบับเช่นกัน แต่ถ้าหากทางราชการจำเป็นต้องรักษาต้นฉบับไว้ที่สำนักงานกฎหมายจึงเห็นความจำเป็น จึงได้บัญญัติให้ส่งสำเนาที่เจ้าหน้าที่รับรองว่าถูกต้องก็ได้ เว้นแต่ศาลจะสั่งในหมายเรียกว่าให้ส่งต้นฉบับ ถ้าเข้ากรณีนี้ผู้ยึดถือเอกสารทางราชการไว้ก็ต้องส่งต้นฉบับเอกสารราชการนั้นต่อศาล เอกสารราชการนั้นเมื่อส่งให้ศาลแล้ว ศาลสามารถยกขึ้นเป็นข้อวินิจฉัยได้ เว้นเสียแต่ฝ่ายใดเห็นว่าเอกสารนั้นไม่ใช่ของแท้และถูกต้องจะต้องนำสืบหักล้าง ถ้าไม่นำสืบหักล้างแล้วก็จะเข้าข้อสันนิษฐานของกฎหมายว่า เป็นของแท้และถูกต้อง เอกสารราชการเมื่อได้ระบุในบัญชีพยานว่าเป็นเอกสารต้นฉบับแต่เวลานำส่งกลับส่งสำเนาเอกสารมาและมีการรับรองว่าถูกต้อง ถ้ากระทำเช่นนี้หากไม่มีผู้ใดคัดค้านศาลย่อมรับฟังสำเนาเอกสารนั้นได้

๔.๒.๔ วิธีบังคับตามคำวินิจฉัยการลงนิคกรรมเปรียบเทียบกับคำพิพากษาและคำสั่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ก. วิธีบังคับตามคำวินิจฉัยการลงนิคกรรม^{๑๔}

วิธีบังคับตามคำวินิจฉัยการลงนิคกรรม ได้กำหนดวิธีปฏิบัติไว้ในข้อ ๖๑ และข้อ ๖๒ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๑๕ ดังนี้คือ

๑. เมื่อจำเลยรูปใดต้องคำวินิจฉัยให้รับนิคกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งถึงที่สุดแล้วให้คณะผู้พิจารณาซึ่งอ่านคำวินิจฉัย แจ้งผลคำวินิจฉัยแก่ผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดของจำเลยรูปนั้นทราบเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยนั้น

๒. ถ้าจำเลยไม่ยอมรับนิคกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ (๑) ไม่ยอมรับนิคกรรมตามคำวินิจฉัยให้สึก ไม่สึกภายใน ๒๔ ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ได้รับคำวินิจฉัยนั้น อันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา ๒๖ ซึ่งกำหนดโทษอาญาไว้ในมาตรา ๔๒ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๑๕ คือ ไม่ยอมรับนิคกรรมตามคำวินิจฉัยไม่ถึงให้สึก ให้ผู้บังคับบัญชารายงานโดยลำดับถึงมหาเถรสมาคม เมื่อมหาเถรสมาคมวินิจฉัยหรือมีคำสั่งให้สละสมณเพศแล้ว ไม่สึกภายใน ๗ วันนับแต่วันที่ได้รับทราบคำวินิจฉัยของมหาเถรสมาคม อันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา ๒๗ วรรคสอง ซึ่งกำหนดโทษอาญาไว้ในมาตรา ๔๒ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๑๕ ในกรณีเช่นนี้

^{๑๔} กรมการศาสนา, หนังสือคู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วย พระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๑๕), หน้า ๕๔.

ให้พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดของจำเลยรูปนั้น ขออารักขาต่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายราชอาณาจักรเพื่อจัดการตามกฎหมายอาญาต่อไป

ข. คำพิพากษาและคำสั่ง^{๑๕}

การอ่านคำพิพากษาต้องอ่านให้คู่ความฟังแล้วให้คู่ความลงลายมือชื่อไว้ ถ้าโจทก์ไม่มา แต่จำเลยมาก็ให้อ่านได้ และถือว่าโจทก์ได้ฟังคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้ว กรณีจำเลยบางคนมีประกัน บางคนถูกขังระหว่างพิจารณา และจำเลยคนหนึ่งหลบหนี ศาลจะไม่อ่านคำพิพากษาให้จำเลยที่มีได้หลบหนีและโจทก์ฟังทันที แต่จะเลื่อนการอ่านคำพิพากษาออกไปแล้วออกหมายจับจำเลยที่หลบหนีก่อน หากพ้น ๑ เดือนแล้วยังจับไม่ได้ ศาลจะอ่านคำพิพากษาให้โจทก์และจำเลยที่มาศาลฟัง เมื่อมีการเลื่อนคำพิพากษาออกไป แต่จำเลยที่ถูกขังจะถูกปล่อยศาลมีอำนาจปล่อยชั่วคราวระหว่างรอการอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่ง แต่ต้องไม่ให้คู่ความสามารถคาดเดาคำพิพากษาได้ว่าจะออกมาในรูปแบบใด

ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำผิดก็ดี การกระทำของจำเลยไม่มีความผิดก็ดี คดีความขาดอายุความก็ดี มีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรต้องรับโทษก็ดี ให้ศาลยกฟ้องโจทก์ปล่อยจำเลยไป แต่ศาลจะสั่งขังจำเลยไว้หรือปล่อยชั่วคราวระหว่างคดียังไม่ถึงที่สุดก็ได้

เมื่อศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำผิด และไม่มีกรยกเว้นโทษตามกฎหมายให้ศาลลงโทษแก่จำเลยตามความผิด แต่เมื่อเห็นสมควรศาลจะปล่อยจำเลยชั่วคราวระหว่างคดียังไม่ถึงที่สุดก็ได้

ถ้าเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำผิดตามฟ้องของโจทก์ โดยพิจารณาจากทางนำสืบของโจทก์จำเลย และพิเคราะห์พยานหลักฐานแล้วจึงพิพากษายกฟ้องโจทก์ หรือการกระทำของจำเลยไม่มีความผิดเช่นการกระทำของจำเลยเป็นการป้องกันตัวพอสมควรจึงพิพากษายกฟ้องโจทก์ ศาลจึงพิพากษายกฟ้องโจทก์ปล่อยจำเลยพ้นข้อหาไปหรือจะสั่งขังจำเลยไว้หรือปล่อยชั่วคราว ในระหว่างระยะอุทธรณ์ก็ได้

แต่ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำผิด เช่น ปล้นทรัพย์ ชิงทรัพย์ ฆ่าผู้อื่นจริง โดยพิเคราะห์จากพยานหลักฐานแล้วหรือการกระทำของจำเลยไม่มีเหตุยกเว้นโทษ ศาลจึงมีคำพิพากษาลงโทษจำเลยตามความผิด เช่น ประหารชีวิต จำคุก ปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ

^{๑๕} สัก กอแสงเรือง, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓๐.

อย่างไรก็ดี เมื่อจำเลยถูกจำคุกตามหมายจำคุกแล้ว จำเลยก็ยังมีสิทธิร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวในระหว่างอุทธรณ์ฎีกาได้

รวมทั้งคำพิพากษาหรือคำสั่งซึ่งได้อ่านในศาล โดยเปิดเผยแล้วย่อมมีผลบังคับในทันที ซึ่งคู่ความหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องย่อมขอคัดสำเนาคำพิพากษาไปได้

แผนภูมิที่ ๓ ตารางเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างกฏนิคกรรมของมหาเถรสมาคมกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

กฏนิคกรรมของมหาเถรสมาคม ฯ	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
<p>๑. องค์ประกอบของการฟ้อง</p> <p>๑.๑ ผู้ยื่นฟ้อง ได้แก่ ผู้มีส่วนได้เสีย ผู้เสียหาย ผู้กล่าวหา ผู้แจ้งความผิด</p> <p>๑.๒ ผู้พิจารณาเบื้องต้น ได้แก่ เจ้าอาวาสหรือ เจ้าคณะปกครอง ชั้นต้น</p> <p>๑.๓ องค์คณะผู้พิจารณา องค์คณะผู้พิจารณาชั้นต้น องค์คณะ ผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ และองค์คณะ ผู้พิจารณาชั้นฎีกา</p>	<p>๑. องค์ประกอบของการฟ้อง</p> <p>๑.๑ ผู้ยื่นฟ้อง ได้แก่ ผู้เสียหาย พนักงานอัยการ</p> <p>๑.๒ ผู้พิจารณาเบื้องต้น ได้แก่ ผู้พิพากษาศาลชั้นต้น</p> <p>๑.๓ องค์คณะผู้พิพากษา องค์คณะผู้พิพากษาชั้นต้น องค์คณะ ผู้พิพากษาชั้นอุทธรณ์ และองค์คณะ ผู้พิพากษาชั้นฎีกา</p>
<p>๒. ขั้นตอนไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณา</p> <p>๒.๑ ตรวจสอบคำฟ้อง ผู้พิจารณาตรวจสอบคำฟ้อง แล้วมีคำสั่ง รับฟ้องหรือไม่รับฟ้อง</p> <p>๒.๒ หากรับฟ้อง ให้มีการไต่สวนมูลฟ้องจาก พยานหลักฐาน ว่าการกระทำของจำเลยมี ความผิดหรือไม่ ถ้าผิดก็พิพากษาได้เลย</p>	<p>๒. ขั้นตอนการไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณา</p> <p>๒.๑ ตรวจสอบคำฟ้อง ผู้พิพากษาตรวจสอบคำฟ้อง แล้วมีคำสั่ง รับฟ้องหรือไม่รับฟ้อง</p> <p>๒.๒ หากรับฟ้อง ๑. ผู้ฟ้องเป็นอัยการ ไม่ต้องมีการไต่ สวน โดยให้สืบพยานจากพยานหลัก ฐาน ว่าการกระทำของจำเลยมีความผิด หรือไม่ ถ้าผิดก็พิพากษาได้เลย</p>

กฏนิคกรรมของมหาเถรสมาคม ๗	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
<p>วิธีปฏิบัติในการไต่สวนมูลฟ้อง ดังนี้</p> <p>(ก) การไต่สวนมูลฟ้องให้กระทำเป็นการลับ</p> <p>(ข) ห้ามมิให้บุคคลผู้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าไปในบริเวณที่ทำการไต่สวน</p>	<p>๒. ผู้ฟ้องไม่เป็นอัยการ ต้องมีการไต่ สวน ถ้ามีมูล จึงให้สืบพยานจากพยานหลักฐาน ว่าการกระทำของจำเลยมีความผิดหรือไม่ ถ้าผิดก็พิพากษาได้เลย</p>
<p>๓. ประเภทของพยานหลักฐาน</p> <p>พยานหลักฐานแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. พยานบุคคล ๒. พยานเอกสาร ๓. พยานวัตถุ ๔ พยานผู้เชี่ยวชาญ <p>ผู้พิจารณาไม่มีอำนาจออกหมายเรียกพยานต่างๆ ได้</p>	<p>๓. ประเภทของพยานหลักฐาน</p> <p>พยานหลักฐานแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. พยานบุคคล ๒. พยานเอกสาร ๓. พยานวัตถุ ๔ พยานผู้เชี่ยวชาญ <p>ผู้พิพากษามีอำนาจออกหมายเรียกพยานต่างๆ ได้</p>
<p>๔. วิธีบังคับตามคำวินิจฉัย</p> <p>เมื่อจำเลยรูปใดต้องคำวินิจฉัยให้รับนิคกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งถึงที่สุดแล้วให้คณะผู้พิจารณาซึ่งอ่านคำวินิจฉัย แจ้งผลคำวินิจฉัยแก่ผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดของจำเลยรูปนั้นทราบเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยนั้น</p>	<p>๔. วิธีบังคับตามคำวินิจฉัย</p> <p>การอ่านคำพิพากษาต้องอ่านให้คู่ความฟังแล้วให้คู่ความลงลายมือชื่อไว้ ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำผิดให้ศาลยกฟ้องโจทก์ปล่อยจำเลยไป แต่หากจำเลยกระทำผิดให้ศาลมีคำพิพากษาลงโทษจำเลยตามความผิดนั้น</p>

เมื่อได้ศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำผิดในพุทธศาสนาเถรวาทกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายอาญา ในประเด็นอธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์แล้ว พบว่ามีความเหมือนกันและความแตกต่างกัน ๔ ประการคือ (๑) กระบวนการฟ้อง (๒) กระบวนการพิจารณา (๓) กระบวนการพิพากษา (๔) กระบวนการระงับโทษ และในประเด็นกฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิคหกรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ พบว่ามีความเหมือนกันและความแตกต่างกัน ๔ ประการคือ (๑) องค์ประกอบของการฟ้อง (๒) ขั้นตอนการพิจารณา (๓) ประเภทของพยานหลักฐาน (๔) วิธีบังคับตามคำวินิจฉัย ส่วนรูปแบบการลงโทษผู้กระทำผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมสงฆ์และสังคมไทยจะขอกล่าวโดยละเอียดในบทต่อไป

บทที่ ๕

รูปแบบการลงโทษผู้กระทำผิดที่เหมาะสมและยุติธรรม

หลักการลงโทษผู้กระทำผิดตามประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แม้จะมีขั้นตอนปฏิบัติที่ซับซ้อนในการไต่สวนมูลฟ้อง การสืบพยานหลักฐาน การออกหมายเรียกพยาน การซักถามคู่กรณี การพิจารณาและการพิพากษาที่ดำเนินการมาจากพนักงานสอบสวน ทนายความ พนักงานอัยการ จนทำให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงในการพิจารณาพิพากษาคดีของทางฝ่ายอาณาจักรตามที่ได้อธิบายมาแล้วในบทข้างต้นนั้นก็ยังต้องมีการแก้ไขปรับปรุงอยู่อีกจากกรณีตัวอย่างคดีของนางสาวเชอริ แอน ดันแคน ที่เดิมที่ศาลชั้นต้นได้มีคำพิพากษาลงโทษประหารชีวิตผู้บริสุทธิ์ที่เป็นแพะรับบาปจำนวน ๔ คน ถึงแม้อีก ๗ ปีต่อมาศาลฎีกาจะพิพากษาว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ก็เทียบไม่ได้เลยกับวิบากกรรมและความสูญเสียที่ได้รับจากความบกพร่องของระบบการดำเนินคดีอาญาข้างต้น ในทางกลับกันอิทธิฤทธิ์และวิธีระงับอิทธิฤทธิ์ที่พระพุทธเจ้าได้บัญญัติขึ้นมาเพื่อเป็นข้อปฏิบัติเพื่อระงับความขัดแย้งและเป็นหลักการลงโทษผู้กระทำผิดที่เกิดขึ้นในสังคมสงฆ์นั้น แม้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์แต่พระองค์ไม่ได้ตรัสห้ามว่าหลักการบางอย่างนั้นไม่สามารถประยุกต์รูปแบบไปใช้ได้กับสังคมคฤหัสถ์ได้ หลักการนี้เป็นการที่มีการผสมผสานระหว่างวิถีโลกกับวิถีธรรมเข้าด้วยกันเป็นหลักการลงโทษผู้กระทำผิดที่ทำให้เกิดความยุติธรรมดั่งที่กษัตริย์ลิจจวีเคยนำมาใช้ปฏิบัติในสมัยพระองค์ ซึ่งเมื่อศึกษาแล้วผู้วิจัยพบว่ารูปแบบหลักการและกระบวนการลงโทษผู้กระทำผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมในสมัยปัจจุบันแบ่งได้เป็น ๒ รูปแบบคือ (๑) รูปแบบการลงโทษผู้กระทำผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมสงฆ์ (๒) รูปแบบการลงโทษผู้กระทำผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมไทย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๕.๑ รูปแบบการลงโทษผู้กระทำผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมสงฆ์

๑. สัมมุขานินัย

เป็นการจัดการความขัดแย้งในที่พร้อมหน้าหรือวิธีระงับต่อหน้า เป็นการระงับอิทธิฤทธิ์หรือความขัดแย้งในมิติต่าง ๆ เช่น การบาดหมาง และการทะเลาะวิวาทของคู่กรณีที่อยู่พร้อมหน้ากันต่อหน้าสังฆสภา คณะบุคคลสอดคล้องได้กับการพิจารณาคดีของศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

สำหรับวิธีการที่จะใช้ระงับอิทธิพลตามนัยของสัมมุขาวินัยนี้คู่กรณีสามารถที่จะเลือกใช้
ได้ ๓ วิธี คือ การตกลงกันเองระหว่างคู่กรณี คู่กรณีสามารถเลือกผู้วินิจฉัยเพื่อดำเนินการไกล่เกลี่ย
และคู่กรณีสามารถใช้อำนาจของสังฆสภาพิจารณาตัดสินก็ได้

(ก) การเจรจาไกล่เกลี่ยกันเองระหว่างคู่กรณี กลุ่มพระภิกษุที่นำข้อปฏิบัติหรือวิธีการนี้
ไปจัดการความขัดแย้งคือพระภิกษุเมืองโกสัมพี จากการศึกษาพบว่า พระธรรมธรได้ตระหนักไว้ว่า
นั่นเป็นอาบัติ นั่นไม่เป็นอาบัติหามิได้ เราต้องอาบัติ เราไม่ต้องอาบัติหามิได้ และการที่พระ
วินัยธรพร้อมคณะสงฆ์บางส่วนลงอุกเขปนิยกรรณยอมจัดได้ว่า เป็นการชอบธรรม และเหมาะสม^๑
พระธรรมธรได้นำประเด็นนี้ไปปรึกษากับพระภิกษุที่ประพฤติดังตนเอง และยอมรับความ
ผิดพลาดและข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น หลังจากนั้นกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยกันเองจึงเกิดขึ้น เมื่อ
ภิกษุฝ่ายพระธรรมธรเข้าไปเจรจากับฝ่ายพระวินัยธร โดยยกเหตุผลขึ้นมาอ้างว่า ท่านทั้งหลายความ
บาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาท ความแตกแยกแห่งสงฆ์... ได้มีแล้วเพราะเรื่องใด
ภิกษุรูปนั้น... เห็นอาบัติแล้ว เอาละพวกเราจะทำสังฆสามัคคีเพื่อระงับเรื่องนั้น^๒ จะเห็นว่า การ
แสดงออกในลักษณะนี้ เป็นการสร้างทางเลือก หรือนำเสนอทางเลือกที่ดีที่สุด (Best Alternative) ที่
พระภิกษุฝ่ายพระธรรมธรได้นำเสนอแก่ฝ่ายพระวินัยธรเพื่อหาทางออกให้แก่ข้อขัดแย้ง ดังกล่าว
ข้างต้น เนื่องจากว่าแนวทางการแก้ปัญหาแบบเดิมคือการใช้ความรุนแรงด้วยการด่า และทุบตีกัน
นั้นมิใช่ทางเลือกที่ดีที่สุด ในการสร้างความสมานฉันท์ ผลสรุปที่ได้จากการเจรจาไกล่เกลี่ยกันเอง
แบบ ทวิภาคี ก็คือ ความสมานนัยทางความเห็นและความประพฤติ ของพระภิกษุทั้งสองฝ่าย ด้วยเหตุ
นี้พระภิกษุฝ่ายพระวินัยธรจึงได้นำผลที่ได้จากการเจรจาสองฝ่ายไปปรึกษากับพระพุทธเจ้า
พระองค์ทรงเห็นด้วยกับปณิญาดังกล่าว และให้ประกาศปณิญาที่ว่าด้วย สังฆสามัคคี ต่อหน้า
พระสงฆ์ทั้งหมดที่อยู่ในกรุงโกสัมพีและประกาศให้ชาวโกสัมพีได้ทราบถึง ความสมานฉันท์
ระหว่างพระภิกษุทั้งสองกลุ่ม จุดเด่นของวิธีการนี้คือการที่คนทั้งสองกลุ่มได้ตระหนักด้วยตัวเอง
เกี่ยวกับพิษภัยของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลือกแนวทางความรุนแรงเข้ามา
แก้ปัญหาในเบื้องต้น แต่การแก้ปัญหาในลักษณะดังกล่าวกลับพบทางตีบตัน เพราะการใช้ไฟดับไฟ
ไฟก็จะลุกลามอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว แต่เมื่อทั้งคู่ได้ตระหนักว่าการดับไฟที่ถูกต้องควรใช้น้ำดับ
ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของการหาทางออกในการจัดการความขัดแย้ง สิ่งที่ได้ถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญ
ของวิธีการนี้คือการจัดการกับทัญญู และมานะของคู่กรณีเพราะเมื่อใดก็ตามที่คู่กรณียังมองเห็นว่า

^๑ วิ.ม. (ไทย) ๕/๔๗๔/๓๖๘.

^๒ วิ.ม. (ไทย) ๕/๔๗๕/๓๖๘.

ตัวเองถูก แต่คนอื่นผิด ก็จะทำให้บรรยากาศของการเจรจาใกล้เกลี่ยกันเองเพื่อหาออกพบกับความ ล้มเหลว ฉะนั้นการที่พระภิกษุฝ่ายพระธรรมธร และฝ่ายพระวินัยธรค้นพบทางออกในลักษณะนี้ จุดเริ่มต้นจึงอยู่ที่การข้ามพินหลุมพรางแห่งทฎฐิติ และมานะ นั่นเอง

(ข) **คู่กรณีสามารถเลือกผู้วินิจฉัยเพื่อดำเนินการไกล่เกลี่ย** วิธีนี้คู่กรณีสามารถเลือกผู้วินิจฉัยที่คู่กรณีมองว่ามีความน่าเชื่อถือ มีความเหมาะสม และเป็นธรรม ซึ่งอาจจะเลือกผู้วินิจฉัยที่เป็นพระเถระรูปเดียว สองรูป สามรูป หรือเป็นมากกว่า จนกลายเป็นองค์คณะก็ได้^๓ พระเถระเหล่านั้นที่ได้รับเลือกให้เป็นผู้วินิจฉัยจะวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ว่าตนเองพร้อมหรือไม่ มีความเชี่ยวชาญในอภิศรณดังกล่าวหรือไม่ ถ้าปรึกษาหารือกันแล้วพระเถระมีความมั่นใจในการตัดสิน อภิศรณดังกล่าวจะแจ้งให้คู่กรณีได้ทราบว่าพวกเราสามารถระงับอภิศรณนี้ได้โดยธรรม โดยวินัย และโดยสัตตสุสาน^๔ ในขณะที่เดียวกันเงื่อนไขคือถ้าพวกท่านจักแจ้งอภิศรณที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง... พวกเราจัก (ช่วย) ระงับอภิศรณนั้น แต่ถ้าไม่แจ้งตามที่เกิดขึ้น... พวกเราจักไม่ (ช่วย) ระงับอภิศรณนี้^๕ เมื่อคู่กรณีให้คำปฎิญาแก่พระเถระว่า ยอมรับ และมอบอภิศรณ หรือชี้แจงความขัดแย้งของคู่กรณีที่เกิดขึ้นแก่พระเถระแล้ว ขั้นตอนในการจัดการความขัดแย้งจึงเกิดขึ้น การวินิจฉัยอภิศรณของพระเถระที่ได้รับเลือกให้เป็นผู้วินิจฉัยนั้นต้องเป็นการวินิจฉัยที่เด็ดขาดและถึงที่สุดของการให้คำตัดสิน เพราะไม่ว่าผลจะออกมาอย่างไร คู่กรณีจะต้องยอมรับและปฏิบัติตามผลการตัดสินดังกล่าวด้วย ดังจะเห็นได้จากกรณีที่พระภิกษุในกรุงสาวัตถีที่เป็นคู่กรณีกันได้นำอภิศรณที่เกิดขึ้นไปให้พระเถระเป็นองค์คณะบ้าง สองรูปบ้าง สามรูปบ้างตัดสิน แต่เมื่อทั้งคู่ไม่พอใจคำตัดสินจะนำความไปกราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์จึงตรัสว่า อภิศรณที่พิจารณาแล้วเป็นอันระงับระงับดีแล้ว^๖ ถ้าอภิศรณดังกล่าวระงับดีแล้ว หรือได้รับการตัดสินอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรมแล้ว พระภิกษุหรือพินอภิศรณขึ้นมาใหม่ ภิกษุรูปนั้นต้องอาบัติปาจิตตีย์ ประเด็นปัญหาคือคำว่า บริสุทธิ์ยุติธรรม หรือ อภิศรณระงับดีแล้ว คำว่าระงับดีแล้ว ในบริบทนี้หมายถึงอะไร แล้วพระองค์เอาอะไรเป็นตัวชี้วัด ในประเด็นนี้พระองค์ได้ใช้คำว่า “**สัมมุขาวินัยโดยธรรม**” เกณฑ์ที่นำมาตัดสินคือ คำว่า ความพร้อมหน้านั้น หมายถึงต้องพร้อมหน้าด้วย ธรรมวาทีบุคคล ธรรมวาทีคณะ และธรรมวาทีสงฆ์เท่านั้น จึงเรียกได้ว่าเป็นความพร้อมหน้าโดยธรรมเพราะหากเป็นเช่นนี้ การวินิจฉัย หรือ

^๓ วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๓๐/๓๔๗.

^๔ วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๓๐/๓๔๗-๓๔๘.

^๕ วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๓๕/๓๕๔-๓๕๕.

^๖ วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๓๐/๓๔๘.

ตัดสินอธิกรณ์ข้อมบวิสุทธิยุติธรรมดังที่พระองค์ใช้คำว่าสงบดีแล้ว แต่หากเป็นไปได้ในทิศทางตรงกันข้าม พระพุทธเจ้าอนุญาตให้ “รื้อคดี” หรือ “รื้ออธิกรณ์” หมายถึง “การอุทธรณ์” ขึ้นมาเพื่อนำไปสู่การตั้งองค์คณะตัดสินใหม่ได้ โดยไม่อาบัติแต่ประการใด

(ค) **คู่กรณีสามารถนำอธิกรณ์ขึ้นสู่สังฆสภาเพื่อดำเนินการตัดสิน** กรณีศึกษาที่เกี่ยวกับการที่คู่กรณีเกิดความขัดแย้งจนนำไปสู่การนำอธิกรณ์ขึ้นสู่สังฆสภาเพื่อตัดสิน และวินิจฉัย “ความถูกต้อง” นี้ สามารถวิเคราะห์ได้จากกรณีศึกษาใน ๒ กรณีใหญ่ๆ ด้วยกันกล่าวคือ กรณีข้อพิพาทเกี่ยวกับพระวินัย และข้อพิพาทเกี่ยวกับกรรม

(๑) **ข้อพิพาทเกี่ยวกับพระวินัย** ประเด็นนี้สามารถศึกษาได้จากกรณีการทำสังคายนาครั้งที่ ๒ คู่กรณีที่มีข้อพิพาทกันในเบื้องต้นคือ “พระยสกาภิกษุทกบุตร” และ “กลุ่มพระภิกษุ วัชชีบุตรแห่งเมืองเวสาลี” ประเด็นที่นำไปสู่ข้อพิพาทก็คือ “วัตถุ ๑๐ ประการ” โดยที่พระ ยสกาภิกษุทกบุตรมองว่า “ผิดวินัย” และได้กล่าวเตือนประชาชนว่า “ไม่ถูกต้อง” แต่กลุ่มพระภิกษุวัชชีบุตรมองว่า “ไม่ผิดวินัย” ท่านจึงนำประเด็นดังกล่าวไปปรึกษาหารือกับพระภิกษุชาวเมืองปาฐะยะ พระสัพพกามี พระสัมภุตสาณวาสี และพระเรวตะ เป็นต้น เพื่อให้พระสงฆ์ได้นำประเด็นข้อพิพาทดังกล่าวเข้าสู่ “สังฆสภา” เพื่อวินิจฉัยและระงับข้อพิพาทดังกล่าว พระเรวตะเป็นผู้นำการวินิจฉัยได้ขอให้สงฆ์ระงับอธิกรณ์ด้วยการใช้ “อุพพาหิภิกษุ” เพราะกลุ่มพระสงฆ์มีขนาดใหญ่ จึงได้ยินเสียงถ้อยคำของประเด็นต่างๆ ไม่ชัดเจน อีกทั้งไม่ทราบความหมายของถ้อยคำต่าง ๆ เมื่อ “สังฆสภา” อนุญาต ท่านจึงเริ่มกระบวนการสอบถามประเด็นต่างๆ ในขณะอนุกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งจากสงฆ์กลุ่มใหญ่ หลังจากนั้นจึงได้นำประเด็นที่ได้จากการ “สานเสวนา” ในชุดของคณะอนุกรรมการ ไปเสนอต่อ “สังฆสภา” เพื่อลง “ฉันทามติ” โดยใช้หลักการ “อุพพาหิภิกษุ” บทสรุปดังกล่าวทำให้ข้อพิพาทระหว่างพระยสกาภิกษุทกบุตร และกลุ่มพระภิกษุวัชชีบุตรได้บทสรุปอย่างชัดเจน ซึ่งกระบวนการนี้เป็นการอาศัยช่องทางของสังฆสภาเข้ามามีส่วนสำคัญในการตัดสินอธิกรณ์

(๒) **ข้อพิพาทเกี่ยวกับพระธรรม** ประเด็นนี้สามารถศึกษาได้จาก “อรรถกถาปฐมสูตร”^๓ คู่กรณีที่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงคือ “พระอรวิฐฐะ และพระภิกษุหลายรูป” ประเด็นที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งคือการที่พระอรวิฐฐะมีความเห็นว่า “เรารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว จนกระทั่งว่าธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เป็นธรรมก่อน

^๓ ม.น. (ไทย) ๑๒/๒๓๔-๒๔๘/๒๔๕-๒๖๗.

อันตราย ก็หาสามารถก่ออันตรายแก่ผู้ชองเสพอัจฉริยะได้จริงไม่” พระภิกษุจำนวนมากพยายาม “แลกเปลี่ยนเรียนรู้” และ “นำเสนอข้อมูลที่เป็นจริง” แต่ก็ไม่สามารถที่จะทำให้พระอริยฐานะ คลายจากความคิดเห็นได้ พระภิกษุทั้งหลายจึงนำประเด็นนี้ไปกราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์อาศัยเหตุดังกล่าวประชุมสงฆ์เพื่อสอบถามประเด็นที่เกิดขึ้น สิ่งที่น่าสนใจคือ วิธีการแก้ไขอิทธิกรรมในท่ามกลางสงฆ์นั้น พระองค์จะพยายามถามพระสงฆ์ที่มาประชุมกันว่า ทุกรูปเข้าใจอย่างไร หลังจากนั้น จึงตรัสถึงข้อเท็จจริงในท่ามกลางสงฆ์ และหลังจากนั้น ที่ประชุมสงฆ์นำโดยพระพุทธเจ้าก็ได้ลง “นิคหกรรม” แก่พระอริยฐานะเหล่านี้คือ ตัวอย่างที่น่าสนใจว่า เมื่อเกิดข้อขัดแย้งระหว่างคู่อริที่เป็นพระภิกษุในกลุ่มต่างๆ แล้วไม่สามารถหาทางออกด้วยวิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยกันเอง หรือตั้งคณะผู้วินิจฉัยขึ้นมาเพื่อพิจารณาอิทธิกรรม จึงนำประเด็นดังกล่าวเข้าสู่ “สังฆสภา” เพื่อตัดสินอิทธิกรรมต่อไป อย่างไรก็ตาม การนำอิทธิกรรมขึ้นสู่ศาลสงฆ์ หรือสังฆสภานั้น “สังฆสภา” อาจจะไม่วินิจฉัยเองก็ได้ อาจเลือกพระภิกษุบางรูปในหมู่เพื่อแยกอิทธิกรรมไปวินิจฉัยต่างหาก วิธีการนี้เรียกว่า “อุพพาหิกวิธี”^๔ เป็นการตั้ง “คณะอนุกรรมการ” เพื่อศึกษาวิเคราะห์สืบสวน สอบสวน ข้อมูล หรือพยานต่างๆ จนครบถ้วนแล้ว จึงนำคดีกลับไปนำเสนอต่อสังฆสภา เพื่อให้สงฆ์ลงมติอีกครั้งหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากกรณีของการทำสังคายนาครั้งที่สองที่พระเรวตะได้ขอให้สงฆ์อนุญาตวิธีการดังกล่าว ด้วยเหตุผลว่าไม่สะดวกในการวินิจฉัยเพราะเกิดความพลุกพล่าน เสียงดัง เป็นต้น แต่ผู้วิจยมองว่า การทำดังกล่าวจะทำให้เกิดการคล่องตัวในการพิจารณามากยิ่งขึ้นประเด็นที่น่าสนใจก็คือ การที่พระภิกษุจะร่วมอยู่ในองค์คณะดังกล่าว นั้นต้องประกอบไปด้วย คุณสมบัติ ๑๐ ประการ คือ

- (๑) เป็นผู้มิศีล
- (๒) เป็นพหูสูต
- (๓) เป็นผู้ทรงปาติโมกข์
- (๔) เป็นผู้ตั้งมั่นในพระธรรมวินัย ไม่คลอนแคลน

^๔ อุพพาหิกวิธี คือ วิธีระงับวิวาทอิทธิกรรม ในกรณีที่ประชุมสงฆ์มีความไม่สะดวกด้วยเหตุบางประการ สงฆ์จึงเลือกภิกษุบางรูปในที่ประชุมนั้น ตั้งเป็น คณะแล้วมอบเรื่องให้นำไปวินิจฉัย วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๓๑-๒๓๓/๓๔๕/๓๕๒.

(๕) เป็นผู้อาจชี้แจงให้คู่ต่อสู้ในอธิกรณ์ยินยอม เข้าใจ เฟ่ง เห็น
เลื่อมใส

(๖) เป็นผู้ฉลาดเพื่อยังอธิกรณ์อันเกิดขึ้นให้ระงับ

(๗) รู้อธิกรณ์

(๘) รู้เหตุเกิดอธิกรณ์

(๙) รู้ความระงับอธิกรณ์

(๑๐) รู้ทางระงับอธิกรณ์

อย่างไรก็ตาม เมื่อเข้าสู่กระบวนการพิจารณาเพื่อวินิจฉัยอธิกรณ์ หากพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งซึ่งได้รับการแต่งตั้งจาก “สังฆสภา” ไม่มีความเชี่ยวชาญ หรือแม่นยำในสิ่งที่ตัวเองตัดสินอันอาจจะก่อให้เกิดการพิจารณาที่ผิดพลาดได้ พระสงฆ์ที่อยู่ในองค์คณะอาจจะขอให้ถอนออกจากคณะผู้พิจารณาได้

สิ่งสำคัญคือ การลงโทษผู้กระทำผิดในพุทธศาสนาเถรวาทที่จะกล่าวต้อนั้น จะต้องมีความ “สัมมุขวินัย” อยู่ร่วมด้วยเสมอ สอดรับกับประเด็นที่พระพุทธเจ้าทรงย้ำว่า “ห้ามพระสงฆ์ระงับความขัดแย้งลับหลัง” หรือ “ลงโทษลับหลัง”

๒. สติวินัย

ต้นกำเนิดของการให้ “สติวินัย” นี้ เกิดจากการที่พระเมตติยะ และพระกมุทชะซึ่งเป็นพระบวชใหม่เข้าใจผิดคิดว่าพระทัฬหฬนุตรซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากสงฆ์ให้เป็นผู้จัดแจงเสนาสนะ (เสนาสนบัญญัติ) จัดกิจนิมนต์ (ภัตตทเทศกะ) กลั่นแกล้ง และใส่ร้ายจนทำให้เศรษฐีถวายปลาข้าว และน้ำผักคองอันเป็นอาหารที่ไม่ประณีต และตนเองไม่ชอบ ได้ขอร้องให้เมตติยาภิกษุณีใส่ร้ายว่าถูกพระมัลลทัฬหฬนุตรข่มขืน” พระภิกษุทั้งสองรูปพร้อมด้วยเมตติยาภิกษุณีนำประเด็นนี้ไปฟ้องพระพุทธเจ้า พระองค์จึงสั่งให้ประชุมสงฆ์ทั้งหมดเพื่อพิจารณาตัดสินอธิกรณ์ดังกล่าว การพิจารณาอธิกรณ์นี้ พระทัฬหฬนุตรให้การว่า “ข้าพระองค์ไม่รู้จักการเสพเมถุนแม้ในความฝัน ไม่จำต้องกล่าวถึงเมื่อตอนตื่นอยู่” ด้วยเหตุดังกล่าว พระพุทธเจ้าจึงได้ตัดสินให้เมตติยาภิกษุณีสึก และสั่งให้ลงโทษนิคกรรมแก่พระเมตติยะและกมุทชะทั้งสองรูปในข้อหาโจทพระภิกษุอื่นโดยไม่มีมูล หลังจากนั้น พระสงฆ์จึงให้ “สติวินัย” ตามพระดำรัสของพระพุทธเจ้า โดยให้พระทัฬหฬนุตรเข้าไปหาสงฆ์และแจ้งแก่สงฆ์เป็นจำนวน ๓ ครั้งว่า ท่านไม่ได้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหาของโจทก์ พระสงฆ์ใน “สังฆสภา” ได้ร่วมกันประกาศคืนความชอบธรรมโดยการ

ประกาศใน “สังฆสภา” เป็นจำนวน ๓ ครั้งว่า พระทัฬหีมัลลบุตรถึงความโงงด้วยสติไม่ได้ผิดตามข้อกล่าวหาของโจทก์แต่ประการใด

ประเด็นที่น่าสนใจในการระงับอธิกรณ์ด้วย “สติวินัย” ก็คือ “สังฆสภา” สามารถใช้วิธีนี้แก่พระชีนาสพเท่านั้น ไม่สามารถที่จะให้แก่พระภิกษุรูปอื่น ๆ ได้ เหตุผลสำคัญคือพระอรหันต์ไม่อยู่ในฐานะที่จำเลยจะไปล่วงละเมิด และหากมีการฟ้องร้อง หรือกล่าวหาอีกก็ไม่จำเป็นที่จะนำอธิกรณ์ดังกล่าวมาสู่ “สังฆสภา” อีก

๓. อมูพหวินัย

ที่มาของการยกประโยชน์ให้แก่จำเลยนั้น มีจุดเริ่มต้นจากการที่พระภิกษุกลุ่มหนึ่งได้จะโจท “พระคัคคะ”^๕ ในช่วงเวลาที่ท่านเป็นบิณฑู แต่ท่านพยายามชี้แจงว่า “การประทุติละเมิดสิ่งที่ไม่สมควรแก่สมณะเป็นอาจินมามากมาย ทั้งที่กล่าวด้วยวาจา และพยายามทำด้วยกาย” นั้น เป็นสิ่งที่ท่าน “ระลึกอَابติเหล่านั้นไม่ได้” เพราะ “ท่านมีอาการเป็นบิณฑูจึงได้ทำสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น” เมื่อพระสงฆ์นำประเด็นดังกล่าวไปปรึกษาพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงตำหนิกลุ่มพระภิกษุที่พากันโจทพระคัคคะ หลังจากนั้น พระองค์จึงจัดการความขัดแย้งด้วย “อมูพหวินัย” โดยพระคัคคะเข้าไปประกาศท่ามกลางสงฆ์ว่าเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และขอให้สงฆ์ได้ยกประโยชน์แก่ท่านในฐานที่ผิดวินัยเพราะท่านเป็นบิณฑู พระสงฆ์ทั้งหมดใน “สังฆสภา” จึงประกาศยกประโยชน์ให้แก่จำเลย ๓ ครั้ง ท่ามกลางสงฆ์ว่า “พระคัคคะไม่เป็นอาบติเพราะท่านต้องอาบติในขณะที่เป็นบิณฑู”

๔. ปฏิญญาकरणะ

กระบวนการระงับอธิกรณ์ในกรณีเมื่อพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหายอมรับว่าตัวเองได้กระทำผิดตามที่ถูกลกล่าวหา^๖ หมายความว่า การระงับอธิกรณ์ตามคำรับของจำเลยในประเด็นนี้อาจแยกออก ๒ กรณีคือ (ก) การที่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ระลึกได้ว่า ตัวเองต้อง “ลหุกาบติ” ข้อใดข้อหนึ่ง จึงได้เข้าไปหาสงฆ์แล้วขอลงอาบติ ซึ่งคำว่า “สงฆ์” ในบริบทนี้ หมายถึง “บุคคลสัมมุขตา” กล่าวคือ “ผู้แสดงอาบติ และผู้รับอยู่พร้อมหน้ากัน” ดังที่พระอรุณกถาจารย์ได้กล่าวว่า “ท่านขอรับผมต้องอาบติข้อนี้ ดังนี้ และว่า ขอรับผมเห็นอาบติ” ข้อนี้ก็จัดได้ว่าเป็นการระงับอธิกรณ์ตามที่พระภิกษุได้รับสารภาพข้อที่ ๑ (ข) กรณีที่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งต้องอาบติและจำไม่ได้ หรือไม่รู้ว่า

^๕ วิ.ญ. (บาลี) ๖/๑๕๕/๓๑๔-๓๑๕.

^๖ วิ.ญ. (บาลี) ๖/๑๕๖-๑๕๕/๓๐๕-๓๐๕.

ตัวเองเป็นอาบัติ จึงถูกใจว่าต้องอาบัติข้อใดข้อหนึ่ง และพระภิกษุรูปที่ต้องอาบัติยอมรับว่าตัวเองต้องอาบัติตามที่ถูกใจจริง พระสงฆ์จึงได้ปรับอาบัติตามที่เขายอมรับ ถ้าหากเป็นอาบัติหนัก สงฆ์จะให้พระภิกษุรูปนั้นไปอยู่ปริวาสกรรม และหากต้องอาบัติเบาสงฆ์จะให้ปลงอาบัติ อธิกรรมจึงระงับไป คั้งที่พระอรุณกถาจารย์ได้กล่าวว่า “การขออยู่ปริวาส เป็นต้น ในอาบัติสังฆาติเสส และการให้ปริวาสเป็นต้นตามคำรับสารภาพ” ข้อนี้จัดได้ว่าเป็นการระงับอธิกรรมตามที่พระภิกษุได้รับสารภาพข้อที่ ๒ พระภิกษุภพพัคคีย์ได้พากันลงดัชชณียกรรม นิยสกรรม ปัพพาทนียกรรม ปฏิสารณียกรรม และอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุ “ที่ยังมิได้รับสารภาพ” ทำให้ภิกษुकุ่มหนึ่งที่ยึดมั่นในความยุติธรรมมีความเห็นว่าการกระทำดังกล่าว “ไม่ได้รับความเป็นธรรม” จึงนำประเด็นนี้ไปปรึกษากับพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงเห็นด้วย และทรงชี้ว่า “การกระทำของโมฆบุรุษเหล่านั้น ไม่สมควร ไม่คล้อยตาม ไม่เหมาะ ไม่ใช่กิจสมณะ ไซ้ไม่ได้ ไม่ควรทำเลย” ฉะนั้น “ภิกษุไม่พึงลงดัชชณียกรรม... แก่ภิกษุทั้งหลายผู้ที่ยังไม่ได้รับสารภาพ รูปใดลง ต้องอาบัติทุกกฏ” อยากรู้ก็ตามพระพุทธเจ้าทรงชี้ว่า การระงับด้วยวิธีปฏิบัติญาณคุณระชาดความชอบธรรม หากพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งถูกใจด้วยอาบัติข้อใดข้อหนึ่งแล้ว ไม่ยอมรับในข้อที่ถูกใจและไปยอมรับในข้ออื่น ๆ ที่สงฆ์หรือพระภิกษุไม่ได้ใจ ฉะนั้น สาระสำคัญก็คือหากพระภิกษุที่ถูกใจ รับว่าเป็นอาบัติตามที่ถูกใจในข้อใด ก็ให้ปรับอาบัติตามที่รับเท่านั้น จะปรับอาบัตินอกเหนือจากนั้นไม่ได้ เพราะจะขาดความชอบธรรมในวิธีระงับอธิกรรมในข้อนี้

๕. เภยยสิกขา

คำว่า “เภยยสิกขา” หมายถึง “การกระทำกรรมโดยเสียงข้างมาก” การนิยามในลักษณะนี้ทำให้เกิดคำถามว่า “เสียงข้างมาก” หมายถึงใคร และมีเท่าไร จึงจะเรียกว่า “มาก” พระอรุณกถาจารย์ได้อธิบายคำว่า “เสียงข้างมาก” เอาไว้ ๒ แห่งด้วยกัน เนื่องจากเกรงว่าจะทำให้การตีความประเด็นดังกล่าวคลาดเคลื่อนจาก “พุทธพจน์” โดยชี้ให้เห็นว่า “เสียงข้างมาก” ในบริบทนี้ หมายถึงต้องเป็นพวกที่เป็น “ธรรมวาที” เท่านั้น หากมี “อธรรมวาที” มากกว่า ไม่จัดเป็น “เสียงข้างมาก” ในบริบทนี้ ดังคำยืนยันว่า “ธรรมวาทีบุคคลแห่งการกระทำใดใด เป็นผู้มากกว่า การกระทำนั้นจึงชื่อว่า เสียงข้างมาก” (เภยยสิกขา) คำถามที่ว่า “มีจำนวนเท่าใด จึงจะจัดได้ว่า เสียงข้างมาก หรือมากกว่า” นั้น ท่านอธิบายว่า “ภิกษุผู้เป็นธรรมวาทีเกินแม้เพียงรูปเดียว ก็จัดเป็นฝ่ายมากกว่าได้ ก็จะต้องกล่าวอะไรถึง ๒-๓ รูปเล่า” ฉะนั้น คำว่า “มาก” ในบริบทนี้จึงไม่ได้มุ่งไปที่ “ปริมาณ” หากแต่ให้ความสำคัญอยู่ที่ “คุณภาพ” ของจำนวน ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจมาก การตีความในลักษณะนี้ สอดรับกับพระพุทธเจ้าดังที่ผู้วิจัยจะนำเสนอในลำดับต่อไป “ที่มา” ของการระงับอธิกรรมด้วย “วิธี

เขุยยลิกา” นี้ เกิดขึ้นจากการที่ “พระภิกษุสองกลุ่ม บาดหมาง ทะเลาะวิวาทกัน ในท่ามกลางสงฆ์ กล่าวเสียดสีกันด้วยหอกคือปาก”^{๑๑} ซึ่งการทะเลาะวิวาทกันดังกล่าวทำให้ไม่สามารถหาบทสรุปเกี่ยวกับ “อริกรรม” ได้ พระองค์จึงนำเสนอวิธีระงับอริกรรมในกรณีขั้นต้น “สังฆสภา” ต้องดำเนินการแต่งตั้ง พระภิกษุที่เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติต่อไปนี้คือ (๑) ไม่ลำเอียงเพราะชอบ (๒) ไม่ลำเอียงเพราะชัง (๓) ไม่ลำเอียงเพราะหลง (๔) ไม่ลำเอียงเพราะกลัว (๕) รู้จักสลากที่จับแล้ว และยังไม่ได้จับ การแต่งตั้งนั้นต้องได้รับ “ฉันทานุมัติ” จาก “สังฆสภา” ซึ่งสิ่งที่ต้องชี้ชัดว่าสังฆสภายอมรับหรือเห็นด้วยหรือไม่ ต้องประประเมินจาก “ความเจียม” เป็นเกณฑ์ ถ้าทุกรูปเจียมยอมมือได้ว่าเป็นผ่านมติดังกล่าวข้อสังเกตที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ กระบวนการในการโหวตนั้น จะถือว่า “เป็นมติของสังฆสภา”^{๑๒} ไม่ได้ หาก “อริกรรม” ที่นำไปสู่การจับสลาก หรือการโหวตนั้น ประกอบไปด้วยประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

- (๑) อริกรรมเป็นเรื่องเล็กน้อย
- (๒) ไม่ลุกลามไปไกล
- (๓) ภิกษุพวกนั้นระลึกไม่ได้เอง และพวกอื่นก็ให้ระลึกไม่ได้
- (๔) รู้ว่า อธรรมวาทีมากกว่า
- (๕) รู้ว่า โฉนอธรรมวาทีมียมากกว่า
- (๖) รู้ว่า สงฆ์จักแตกกัน
- (๗) รู้ว่า โฉนสงฆ์พึงแตกกัน
- (๘) อธรรมวาทิภิกษุจับสลากโดยไม่ชอบธรรม
- (๙) อธรรมวาทิภิกษุแบ่งพวกกันจับ
- (๑๐) ไม่จับตามความเห็น

หากการจับสลากนั้นมีองค์ประกอบเหล่านี้อยู่ในขณะมีการตัดสินอริกรรมกระบวนการทั้งหมดยอมจัดได้ว่าเป็น “โมฆะ” จัดได้ว่าเป็น “การจับสลากที่ไม่ชอบธรรม” ในทันที ฉะนั้น จึงควรจัดให้มีกระบวนการในการสรรหาคณะกรรมการกลาง และดำเนินการจับสลากใหม่อีกครั้ง เมื่อ “สังฆสภา” ได้ดำเนินการจับสลากในทิศทางตรงข้ามกับสิ่งที่ได้นำเสนอมาแล้วนั้น ย่อมจักถือว่าการจับสลากดังกล่าวนี้เป็น “การจับสลากที่ชอบธรรม” อริกรรมจึงได้ชื่อว่า “ยุติ” คำว่า “จับสลาก” ในบริบทนี้ พระพุทธเจ้าทรงให้ดำเนินการจัดการใน ๓ วิธีการด้วยกัน กล่าวคือ (๑) ปกปิด (๒)

^{๑๑} วิ.จู. (บาลี) ๖/๒๐๒/๓๑๕.

^{๑๒} วิ.จู. (บาลี) ๖/๒๓๕/๒๖๒-๓๖๓.

กระซิบบอก และ (๓) เปิดเผย ตามความยินยอมของกลุ่ม ทั้ง ๓ วิธีการนี้ วิธีที่ ๑ และ ๒ พระพุทธเจ้าแนะนำให้ใช้ในกรณีที่มี “สังฆสภา” นั้น มี “อธรรมวาที” มากกว่า ส่วนกรณีที่ ๓ นั้นให้ใช้ในกรณีที่มี “ธรรมวาทีภิกษุ” มากกว่า ซึ่งพระอรธกถาจารย์ได้สนับสนุนประเด็นดังกล่าวว่า “ในบริษัทที่หนาแน่นด้วยพวกอลัชชีพึงทำการจับสลากอย่างปกปิด ในบริษัทที่หนาแน่นด้วยพวกอลัชชี พึงทำการจับสลากอย่างเปิดเผย และในบริษัทที่หนาแน่นด้วยภิกษุพาล พึงทำการจับสลากอย่างกระซิบที่หู” ข้อสังเกตที่น่าสนใจเกี่ยวกับ “กลยุทธ์แบบขาว” ของพระอรธกถาจารย์นั้น ผู้วิจัยไม่ค่อย “ติดใจ” ในประเด็นที่ ๒ อันเป็นประเด็นที่ว่าด้วยกรณีที่มีลัทธิมากกว่า แต่สิ่งที่ควรตั้งข้อสังเกตและวิเคราะห์คือ ประเด็นที่ ๑ และประเด็นที่ ๓ ว่า เพราะเหตุไร จึงต้องจำแนกบุคคลดังกล่าวกับวิธีการที่ใช้ในการจับสลาก ประเด็นที่ว่าด้วยการ “ปกปิด” ในขณะที่ “สังฆสภา” มีจำนวนของ “อธรรมวาที” มากกว่านั้น จากการศึกษาพบว่า เป็นการเล็งผลในเบื้องต้นแล้วว่า ถ้าดำเนินการอย่างเปิดเผยนั้น ความพ่ายแพ้ย่อมมีแก่ “ธรรมวาที” ฉะนั้น การทำอย่างปกปิดย่อมจะทำให้ “ธรรมวาที” ได้ช่องทางในการหาข้ออ้างเพื่อให้ผลของการลงมติพลิกกลับได้ ในขณะเดียวกัน “ธรรมวาที” อาจหาช่องทางเพื่อ “ล้มกระดาน” ของการประชุมไปเลยหากทำให้ผลของการลงมตินั้น คำว่า “เตสั สญญคฺคิยา” ในบริบทนี้ หมายถึง การที่ธรรมวาทีได้ชี้ให้เห็นถึงวิธีการในการจับสลากว่าน่าจะเป็นทางเลือกอีกด้านหนึ่งที่ผู้กรณสามารถหาทางออกได้ หากผู้กรณเห็นความสำคัญ และยินยอมเข้าสู่กระบวนการจับสลากทั้งสามวิธีนั้น ก็ให้สงฆ์ดำเนินการ แต่สิ่งที่น่าสนใจก็คือ ประเด็นนี้ไม่ได้หมายความว่า “ผู้กรณไม่สามารถที่จะเป็นคนเลือกวิธีการใดวิธีการหนึ่งในสามวิธีของการจับสลากด้วยตัวเองได้” เพราะอาจจะทำให้กระบวนการที่ว่าด้วย “การจับสลากไม่ชอบธรรมเกิดขึ้น” จะเห็นว่าพระอรธกถาจารย์พยายามจะอุดช่องโหว่ของค่านี้นี้ด้วยการนิยามคำว่า “สญญคฺคิยา” ใหม่ว่า “หมายถึง สญญาปนตถาย แปลว่า เราอนุญาตการจับสลาก ๓ วิธีเพื่อต้องการให้ภิกษุเหล่านั้นยินยอม” หมายถึงการยินยอมใช้กระบวนการจับสลากเพื่อหาทางออกร่วมกัน ต้องทำให้ฝ่าย “อธรรมวาที” มีชัย เช่น การอ้างว่า วันนี้เวลาไม่เหมาะ เป็นต้น แล้วแสวงหาแนวร่วมที่เป็น “ธรรมวาที” ต่อไป

ผู้วิจัยใคร่ตั้งข้อสังเกตว่า การกระทำในลักษณะนี้ อาจทำให้ฝ่าย “อธรรมวาที” จับพิรุชและตั้งข้อสังเกตได้เช่นเดียวกันว่าการกระทำเช่นนี้มีวาระซ่อนเร้นหรือไม่ หากการกระทำเป็นเช่นนี้ “อธรรมวาที” ตั้งข้อสังเกต อาจจะทำให้ไม่เข้าร่วมประชุมในครั้งถัดไปได้ เพราะ “อธรรมวาที” ก็ตระหนักได้เช่นกันว่า “ผลการลงมติ” จะออกมาในรูปแบบใด ฉะนั้น จะเห็นว่า “ไม่มีผู้ใด” ร่วมโหวตทั้ง ๆ ที่ตัวเองรู้แล้วว่าต้องแพ้ ในขณะเดียวกัน หากสงฆ์ส่วนมากลงมติก่อนว่า “จะขอให้มีการจับสลากอย่างเปิดเผย” และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง สงฆ์ส่วนมากคือธรรมวาทีสงฆ์ หรือบุคคลเล่า

สังฆสภาซึ่งนำโดยพระภิกษุที่อาจจะได้ชื่อว่าเป็น “ธรรมวาทิ” จะทำอะไร จะปฏิเสธตรง ๆ หรือ จะยอมรับมติดังกล่าว จากการวิเคราะห์ตามที่ปรากฏในเบื้องต้นนั้น เป็นไปไม่ได้ที่ “ธรรมวาทิ” จะยอมรับข้อเสนอดังกล่าว แต่ถ้าหากว่า “ปฏิเสธ” ข้อเสนอของอธรรมวาทิ คำถามก็คือธรรมวาทิจะยอมรับได้หรือไม่ และอาจจะทำให้เกิดการตั้งคำถามได้ว่า มีวาระแอบแฝงหรือไม่ หรืออาจจะทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือจากที่ประชุมจนนำไปสู่การล้มเหลวก็ได้ ซึ่งคำถามเหล่านี้เป็นคำถามซึ่งบุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็น “ธรรมวาทิ” จะต้องตอบ ถ้าไม่เช่นนั้นการประชุมเพื่อหาข้อสรุปก็เกิดขึ้นไม่ได้

ประเด็นที่ว่าด้วยการ “กระชับที่หู” ที่ต้องใช้กับ “พระภิกษุที่เป็นพาล” นั้นหมายความว่าอย่างไร พระอรรถกถาจารย์แนะนำว่า กรณีที่พระสังฆเถระจะจับสลากเพื่อเลือกฝ่าย “อธรรมวาทิ” ควรที่จะกระชับที่หูท่านว่า ท่านเป็นผู้แก่เจริญวัย การจับเช่นนั้นไม่ควรแก่ท่าน ท่านควรจับธรรมวาทิสลาก” หากจะวิเคราะห์ตามนัยนี้จะพบว่า การกระทำดังกล่าวเป็นการมุ่งหวังชัยชนะแก่ “ธรรมวาทิ” เช่นเดียวกัน แต่ผู้วิจัยมองว่า เป้าหมายของการกระชับที่หูนั้น น่าจะมุ่งหมายในกรณีที่พระภิกษุบางรูปจับสลากโดย “ไร้จุดยืน” อันเป็นการจับตาม “พวกมาก” เมื่อสังเกตว่า เลือกใครมากกว่าจะเลือกคนนั้น ซึ่งการขาควิจารณ์ญานดังกล่าวอาจมีผลต่อการแพ้ หรือชนะของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ ฉะนั้น เพื่อปิดช่องทางดังกล่าว ธรรมวาทิจึงนำวิธีการจับสลากแบบ “กระชับที่หู” มาเป็นกลยุทธ์เพื่อเอาชนะพวกอธรรมวาทิ อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะพระพุทธเจ้า หรือพระอรรถกถาจารย์จะนำเสนอกลยุทธ์ที่ว่าด้วยการจับสลากเอาไว้อย่างไรก็ตาม แต่ “องค์ประกอบ” หรือ “เงื่อนไข” ที่พระพุทธเจ้าได้วางกรอบเอาไว้เพื่อใช้ในการระงับอธิกรณ์ในประเด็นที่ว่าด้วย “เสียงข้างมาก” หรือ “สลากข้างมาก” นี้ จึงได้รับการตีกรอบเอาไว้อย่างรัดกุม เพื่อหวังผลในแง่ของความบริสุทธิ์ และยุติธรรมที่จะเกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ อันจะทำให้หมู่สงฆ์ และหมู่ชนอุคมไปด้วยความผาสุกบนฐานความสันติภายใน และภายนอกด้วย

๖. ตัสสปายสิกา

คำว่า “ตัสสปายสิกา” หมายถึง “กรรมที่สงฆ์จะพึงทำแก่บุคคลที่เลวทราม โดยความเป็นคนบาปหนา”^{๑๓} ประเด็นที่น่าสนใจคือ คำว่า “เลวทราม” หรือ “คนบาปหนา” มีอะไรเป็น “เกณฑ์” หรือ “ตัวชี้วัด” ถึงพฤติกรรมดังกล่าวพระพุทธเจ้าได้ให้คำนิยามเกี่ยวประเด็นดังกล่าวเอาไว้ ๓ ประการด้วยกัน กล่าวคือ^{๑๔} (๑) เป็นผู้ไม่สะอาด (๒) เป็นอสังขี^{๑๕} (๓) เป็นผู้ถูกโทษ แต่

^{๑๓} วิ.จู. (บาลี) ๖/๒๓๕/๒๖๒-๓๖๓.

^{๑๔} วิ.จู. (บาลี) ๓/๒๐๓/๒๕๔.

ไม่ยอมรับ เมื่อสงฆ์ได้พิจารณาตัดสินแล้วลงมติว่า “ผิดตามข้อกล่าวหา”^{๑๖} คุณสมบัติดังกล่าวนี้ พระภิกษุจึงได้ชื่อว่า “เป็นคนเลวทราม และบาปหนา” ซึ่งเป็นบุคคลที่ “สังฆสภา” พึงลงทัตสปาปิยสิกกรรม อย่างไรก็ตาม สังฆสภาสามารถลงทัตสปาปิยสิกกรรมแก่บุคคลต่อไปนี้ด้วยก็ได้ เช่น พระภิกษุที่ขอบก่อความบาดหมาง ทะเลาะ วิวาท สร้างความอื้อฉาว และก่ออธิกรณ์ในหมู่สงฆ์ รวมไปถึงพระภิกษุที่ขอบติเตียนพระรัตนตรัย เป็นต้นการระงับอธิกรณ์ในลักษณะนี้ผู้วิจยมองว่า เป็นการทั้ง “การป้องกัน” “การป้องปราม” และ “การปราบปราม” พระภิกษุบางรูปที่จะก่ออธิกรณ์ ก้างก่ออธิกรณ์ หรือก่ออธิกรณ์แล้ว โดยประเมินจาก “วัตรปฏิบัติ” ที่พระภิกษุผู้กระทำผิดจะต้องปฏิบัติตาม ซึ่งมี ๑๘ ข้อด้วยกัน กล่าวคือ (๑) ไม่พึงให้ (ผู้อื่น) อุปสมบท (๒) ไม่พึงให้หนีภัยแก่ภิกษุ สามเณรรูปอื่น (๓) ไม่พึงใช้สามเณรอุปัฏฐาก (๔) ไม่พึงรับแต่งตั้งเป็นผู้สอนภิกษุณี (๕) แม้ได้รับการแต่งตั้งแล้วก็ไม่พึงสั่งสอนภิกษุณี (๖) ไม่พึงต้องอาบัติที่เป็นเหตุให้ถูกสงฆ์ลงทัตสปาปิยสิกกรรม (๗) ไม่พึงต้องอาบัติอื่นทำนองเดียวกัน (๘) ไม่พึงต้องอาบัติที่เลวทรามกว่านั้น (๙) ไม่พึงตำหนิกรรม (ที่สงฆ์กระทำ) (๑๐) ไม่พึงตำหนิภิกษุผู้กระทำการกรรม (๑๑) ไม่พึงดอุโบสถแก่ปกติตตภิกษุ (๑๒) ไม่พึงดบวราณาแก่ปกติตตภิกษุ (๑๓) ไม่พึงทำการไต่สวน (๑๔) ไม่พึงเพิ่มอนุวาทาธิกรณ์ (๑๕) ไม่พึงขอโอกาสภิกษุอื่น (๑๖) ไม่พึงโจทภิกษุอื่น (๑๗) ไม่พึงให้ภิกษุอื่นให้การ (๑๘) ไม่พึงชักชวนกันก่อความทะเลาะจะเห็นว่า หลักการระงับอธิกรณ์ข้อนี้ เป็นการระงับอธิกรณ์ในเชิงรุกที่มุ่งเน้นการป้องกัน การป้องปราม และการปราบปราม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป้าหมายของการระงับนั้นมุ่งเน้นเพื่อการพัฒนากาย วาจา และพฤติกรรมของพระภิกษุที่ถูกลงโทษให้ดำรงชีวิต และเป็นอยู่อย่างประสานสอดคล้องกับ “ปัจจัยภายนอก” อันจะทำให้ “สังคมสงฆ์” กลายเป็น “สังคมแห่งสันติ” ต่อไป ถึงกระนั้น เมื่อวิเคราะห์ถึง “ที่มา” ของการใช้หลักการนี้ระงับอธิกรณ์พบว่า พระอุปัชฌาย์ถูกสงฆ์ซักถามใน “สังฆสภา” แต่ให้การวกไปวนมาซึ่งเป็นการให้การที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อรูปคดี ในขณะเดียวกัน ท่านพยายามบ่ายเบี่ยง และพุดจากลบเกลื่อนประเด็นต่างๆ ที่พระสงฆ์ได้ซักถามเพื่อหลบเลี่ยงความคิดที่ตัวเองได้กระทำลงไป “สังฆสภา” มองว่าพฤติกรรมดังกล่าวของพระอุปัชฌาย์เป็นการกระทำที่เข้าข่ายในอาบัติข้อที่ว่า “พุดเท็จทั้งที่รู้” พระสงฆ์จึงนำประเด็นดังกล่าวไปทูลพระพุทธรเจ้า พระองค์จึงให้สงฆ์ดำเนินการลง “ทัตสปาปิยสิกกรรม” แก่พระอุปัชฌาย์ โดยเริ่มต้นให้พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง โจทพระอุปัชฌาย์ด้วยอาบัติที่ท่านเคยประพุดติฝิด และเมื่อพระอุปัชฌาย์

^{๑๕} วิ.จ. (บาลี) ๖/๒๐๗/๓๒๑.

^{๑๖} วิ.จ. (บาลี) ๓๖/๒๓๕/๓๐๐.

ให้การรับสารภาพตามคำโจทพระสงฆ์จึงได้ดำเนินการปรับอาบัติตามข้อกล่าวหา แล้วพระสงฆ์ใน “สังฆสภา” จึงประกาศให้ทรงทราบด้วยฉัตติจตุตถกรรมวาจา ๓ ครั้งเกี่ยวกับความผิดที่พระอุปัชฌายะเคยกระทำพระสงฆ์ถืออาการ “เจียบ” ของพระสงฆ์ใน “สังฆสภา” เป็นเครื่องบ่งชี้ว่าได้รับ “ฉันทานุมัติ” ให้ลงทัตสาปาปียสิกกรรมแก่พระอุปัชฌายะ ซึ่งท่านจะต้องประพฤติตนตามกรอบของวัตร ๑๘ ประการดังที่กล่าวแล้วในเบื้องต้น

๗. ตินวัตถารกะ

คำว่า “ตินวัตถารกะ” หมายถึง “การกระทำ หรือการระงับอธิกรณ์ประจุการกลบเอาไว้ด้วยหญ้า” หรือ “การระงับอธิกรณ์โดยการประณีประนอม” ประเด็นนี้ พระอรรถกถาจารย์อธิบายเพิ่มเติมว่า “เปรียบเทียบเหมือนคูถ หรือมูลร บุคคลกระทบเข้าข้อมโซ่กลิ้ง เพราะเป็นของเหม็น แต่เมื่อถูกปกปิดกลบไว้ด้วยหญ้า กลิ้งนั้น ข้อมไม่โซ่ไป ฉันท อธิกรณ์ที่ถึงมูลเหตุน้อยใหญ่อันชั่วหยาบ ยังไม่สงบ ข้อมเป็นไปเพื่อความแตกสามัคคีเพราะหยาบร้าย เมื่อสงบระงับด้วยกรรมนี้ ข้อมเป็นอันระงับจุจุกที่ถูกกลบปิดไว้ด้วยหญ้า” ประเด็นคำถามก็คือว่า “กลบอะไร และเพราะเหตุไรจึงต้องกลบ” จากการศึกษาค้นคว้า “ที่มา” ของการ “กลบ” นั้น เกิดจากการที่ “พระภิกษุทั้งหลายบาดหมาง ทะเลาะวิวาทกันอยู่” นอกจากนั้น “ยังได้ประพฤติดะเมิดสิ่งที่ไม่สมควรแก่สมณะอยู่เนื่อง ๆ ทั้งกล่าวด้วยวาจา และพยายามทำด้วยกาย” พระภิกษุเหล่านั้นได้ปรึกษาหารือกันว่า “ถ้าหากพวกเราจักปรับอาบัติเหล่านั้นกันและกันแล้ว บางทีอธิกรณ์นั้นจะพึงลุกลามไปเพื่อความรุนแรง เพื่อความร้ายแรง เพื่อความแตกกันก็ได้ ท่านจึงได้นำประเด็นปัญหาดังกล่าวไปทูลถามพระพุทธเจ้า

อย่างไรก็ตาม ข้อที่น่าสังเกตคือ แม้ว่าพระภิกษุที่เข้าร่วมสังฆกรรมในสังฆสภาทุกรูปจะพ้นจากอาบัติด้วยวิธีตินวัตถารกะนี้ แต่ถึงกระนั้นก็ยังมิมีพระภิกษุอีก ๔ ประเภทที่ไม่สามารถที่จะ “พ้นจากอาบัติ” ด้วยสังฆกรรมดังกล่าว กล่าวคือ พระภิกษุที่มีโทษหยาบ พระภิกษุที่มีอาบัติเนื่องด้วยคฤหัสถ์ พระภิกษุที่เปิดเผยอาบัติ และพระภิกษุที่ไม่ได้อยู่ในสังฆกรรม

จากหลักการระงับความขัดแย้งด้วยวิธีการ “กลบด้วยหญ้า” นั้น ผู้วิจัยมีข้อสังเกต ๒ ประการ กล่าวคือ

(๑) การระงับดังกล่าวเป็นประจุหลักการ “นิรโทษกรรม” ที่เป็นเช่นนี้เพราะความคิดของพระภิกษุเหล่านั้น เป็นความคิดที่ “หมักหมม” และ “ครอบคลุม” ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นจำนวนมาก ถ้าหากจะลงโทษผู้ที่ผิดกฎหมายทั้งหมดในสังคมก็จะเกิดความสับสนวุ่นวาย เพราะกระทบผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกระดับ ฉะนั้น วิธีการก็คือ “การออกกฎหมายนิรโทษกรรม” แก่ผู้กระทำผิด เพื่อจะได้เริ่มต้นนับหนึ่งใหม่เกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมาย ทำให้เกิดผลชัดเจนมาก

ยิ่งขึ้นในแง่ของพระภิกษุในประเด็นนี้ก็เช่นเดียวกัน พบว่า พระภิกษุเหล่านั้นต่างก็ทะเลาะวิวาท และประพาศพิศดพระวินัยทั้งทางกาย และวาจาอย่างยาวนาน หากต่างฝ่ายต่างมุ่งที่จะปรับอบัติกันและกัน ก็จะทำให้เกิดการโง่กันอย่างไม่มียุติ และ “สังฆโกลาหล” จะเกิดขึ้น ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึง “อนุโลม” ใช้วิธีการดังกล่าวเพื่อพระภิกษุเหล่านี้จะได้เริ่มต้นในการบำเพ็ญสมณธรรมใหม่อีกครั้ง ถึงกระนั้น ในอบัติบางข้อที่ไม่สามารถจะยกโทษให้ได้ พระองค์ก็ยังยินยอมอยู่ เช่นเดิมคล้ายคลึงกับการออกกฎหมายนิรโทษกรรมนั้น สำหรับผู้ที่กระทำผิดกฎหมายอาญา บางข้อก็ไม่สามารถยกโทษให้ได้เช่นเดียวกัน

(๒) การระงับอธิกรณ์ในลักษณะนี้ ผู้วิจัยมองว่า ถ้าใช้คำว่า “กลบด้วยหญ้า” น่าจะเหมาะสมกับคำว่า “กลบอบัติ” หรือ ข้อผิดพลาดที่หมักหมมมาอย่างยาวนาน เพราะถ้าไม่กลบก็จะเกิดการเน่าเหม็นทางการกระทำที่ได้กล่าวแล้ว ส่วนคำว่า “ประณีประนอม” ผู้วิจัยมองว่าน่าจะเหมาะสมกับประเด็นของการบาดหมาง การทะเลาะ และการวิวาท ดังจะเห็นว่า “อุณหุมิ” ของการวิวาทนั้น กำลังเพิ่มสูงขึ้นและรุนแรง หากไม่รีบทำการประณีประนอมก็จะเกิดผลเสียจนนำไปสู่การแตกแยกในหมู่สงฆ์ได้ ฉะนั้นทางออกคือประณีประนอมเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดประเด็นนี้ หากใช้คำว่า “กลบด้วยหญ้า” ดูจะไม่เหมาะสมกับประเด็นหลังนี้

กล่าวโดยสรุปการระงับอธิกรณ์ทั้ง ๗ ประการ ได้แก่ (๑) สัมมุขวินัย (๒) สติวินัย

(๓) อมฺพหวินัย (๔) ปฎิญญาตกรรมะ (๕) เขภฺยสสิกา (๖) ตัสสปาปิยสิกา (๗) คิมวัตถการวินัย เป็นหลักการลงโทษผู้กระทำผิดที่มีกระบวนการฟ้อง กระบวนการพิจารณา กระบวนการพิพากษา และกระบวนการระงับโทษแก่ผู้กระทำผิดวินัยในพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมและยุติธรรม ดังนั้นในปัจจุบันนี้การระงับอธิกรณ์ทั้ง ๗ ประการข้างต้นจึงเป็นรูปแบบการลงโทษผู้กระทำผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมสงฆ์

๕.๒ รูปแบบการลงโทษผู้กระทำผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมไทย

๑. สัมมุขวินัย

การจัดการความขัดแย้งในที่พร้อมหน้าหรือวิธีระงับต่อหน้านั้น บุคคลที่พิจารณาตัดสินคดีโดยใช้ธรรมวินัยและสัตตสุตสนเป็นเครื่องมือในการตัดสิน สอดคล้องได้กับการพิจารณาคดีของศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่ว่าการพิจารณาคดีอาญาคือต้องทำต่อหน้าจำเลย และต้องทำต่อหน้าทุกฝ่าย หากการพิจารณาโดยที่ไม่อยู่พร้อมหน้ากัน ถือว่าเป็นการพิจารณาที่ผิดกฎหมาย ซึ่งจำเลยสามารถใช้สิทธิในการอุทธรณ์ ฎีกา ให้ศาลยกฟ้องได้ สำหรับวิธีการที่จะใช้

ระงับอธิกรณ์ตามนัยของสัมมุขาวินัยซึ่งเป็นรูปแบบการลงโทษผู้กระทำผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมไทย คู่กรณีสามารถที่จะเลือกใช้ได้ดังต่อไปนี้

การประนีประนอมยอมความกันเองระหว่างคู่กรณี จากการศึกษากลุ่มพระภิกษุที่นำข้อปฏิบัติหรือวิธีการนี้ไปจัดการความขัดแย้งคือพระภิกษุเมืองโกสัมพีพบว่า พระธรรมธรได้ตระหนักรูว่านั้นเป็นอาบัติ นั่นไม่เป็นอาบัติหามิได้ เราต้องอาบัติ เราไม่ต้องอาบัติหามิได้ และการที่พระวินัยธรพร้อมคณะสงฆ์บางส่วนลงอุกเขปนียกรรมยอมจัดได้ว่า เป็นการชอบธรรม และเหมาะสม พระธรรมธรได้นำประเด็นนี้ไปปรึกษากับพระภิกษุที่ประพฤติตามตนเอง และยอมรับความผิดพลาดและข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น หลังจากนั้นกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยกันเองจึงเกิดขึ้นเมื่อภิกษุฝ่ายพระธรรมธรเข้าไปเจรจากับฝ่ายพระวินัยธร โดยยกเหตุผลขึ้นมาอ้างว่า ท่านทั้งหลายความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาท ความแตกแยกแห่งสงฆ์... ได้มีแล้วเพราะเรื่องใด ภิกษุรูปนั้น... เห็นอาบัติแล้ว เอาละพวกเราจะทำสังฆสามัคคีเพื่อระงับเรื่องนั้น จะเห็นว่าการแสดงออกในลักษณะนี้ เป็นการสร้างทางเลือก หรือนำเสนอทางเลือกที่ดีที่สุด (Best Alternative) ที่พระภิกษุฝ่ายพระธรรมธรได้นำเสนอแก่ฝ่ายพระวินัยธรเพื่อหาทางออกให้แก่ข้อขัดแย้ง ดังกล่าวข้างต้น เนื่องจากว่าแนวทางการแก้ปัญหาแบบเดิมคือการใช้ความรุนแรงด้วยการด่าและทุบตีกันนั้นมีใช้ทางเลือกที่ดีที่สุด ในการสร้างความสมานฉันท์ ผลสรุปที่ได้จากการเจรจาไกล่เกลี่ยกันเองแบบทวิภาคี ก็คือ ความสมนัยทางความเห็นและความประพฤติ ของพระภิกษุทั้งสองฝ่าย ด้วยเหตุนี้พระภิกษุฝ่ายพระวินัยธรจึงได้นำผลที่ได้จากการเจรจาสองฝ่ายไปปรึกษากับพระพุทธรเจ้า พระองค์ทรงเห็นด้วยกับปฎิญาดังกล่าว และให้ประกาศปฎิญาที่ว่าด้วย สังฆสามัคคี ต่อหน้าพระสงฆ์ทั้งหมดที่อยู่ในกรุงโกสัมพีและประกาศให้ชาวโกสัมพีได้ทราบถึง ความสมานฉันท์ ระหว่างพระภิกษุทั้งสองกลุ่ม จุดเด่นของวิธีการนี้คือการที่คนทั้งสองกลุ่มได้ตระหนักรด้วยตัวเองเกี่ยวกับพิษภัยของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลือกแนวทางความรุนแรงเข้ามาแก้ปัญหาในเบื้องต้น แต่การแก้ปัญหาในลักษณะดังกล่าวกลับพบทางติดตัน เพราะการใช้ไฟดับไฟ ไฟก็จะลุกลามอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว แต่เมื่อทั้งคู่ได้ตระหนักว่าการดับไฟที่ถูกต้องควรใช้น้ำดับ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของการหาทางออกในการจัดการความขัดแย้ง สิ่งที่ถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของวิธีการนี้คือการจัดการกับทิฐิ และมานะของคู่กรณีเพราะเมื่อใดก็ตามที่คู่กรณียังมองเห็นว่าตัวเองถูก แต่คนอื่นผิด ก็จะทำให้บรรยากาศของการเจรจาไกล่เกลี่ยกันเองเพื่อหาออกพบกับความล้มเหลว ฉะนั้นการที่พระภิกษุฝ่ายพระธรรมธร และฝ่ายพระวินัยธรค้นพบทางออกในลักษณะนี้จุดเริ่มต้นจึงอยู่ที่การข้ามพ้นหลุมพรางแห่งทิฐิ และมานะนั้นเอง การทำสังฆสามัคคีเพื่อระงับเรื่องซึ่งเป็นการแสดงออกที่สร้างทางเลือกหรือนำเสนอทางเลือกที่ดีที่สุด ถือว่า

เป็นทางออกที่ดีที่สุดของกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะกระบวนการยุติธรรมไทยซึ่งเป็นการทำงานตามหน้าที่โดยไม่ได้มาการพูดคุยกับทุกฝ่ายเพื่อนำเสนอทางเลือกที่ดีที่สุด ทำให้กระบวนการยุติธรรมไทยเกิดความล่าช้า มีเรื่องราวโรงรศาลเป็นจำนวนมาก หากสังคมไทยนำหลักการสังคมสามัคคีเพื่อระงับเรื่องซึ่งเป็นการแสดงออกที่สร้างทางเลือกหรือนำเสนอทางเลือกที่ดีที่สุด ย่อมสร้างความยุติธรรมให้กับสังคมไทยได้

การพิพากษาคดี ขั้นตอนและวิธีการบางอย่างตามที่ปรากฏในพระวินัยนี้สอดคล้องกับกรณีที่เกิดขึ้นในศาลยุคปัจจุบัน เพราะก่อนที่คู่ความจะให้การในศาลนั้น ผู้พิพากษาต้องให้คู่กรณีซึ่งก่อนจะเบิกความต้อง “สาบาน” ต่อศาลทุกครั้งก่อนเบิกความว่าจะพูดความจริงเท่านั้น อันจะทำให้การตัดสินคดีเป็นไปอย่างบริสุทธิ์และยุติธรรมการตัดสินคดี หรือวินิจฉัยขอธิกรณ์ของพระเถระที่ได้รับเลือกให้เป็นผู้วินิจฉัยนั้นต้องเป็นการวินิจฉัยวินัยที่ เต็มขาด และถึงที่สุด ของการให้คำตัดสิน

เพราะไม่ว่าผลจะออกมาอย่างไร คู่กรณีจะต้องยอมรับ และปฏิบัติตามผลการตัดสินดังกล่าวด้วย ดังจะเห็นได้จากกรณีที่พระภิกษุในกรุงสาวัตถีที่เป็นคู่กรณีกันได้นำอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นไปให้พระเถระเป็นองค์คณะบ้าง สองรูปบ้าง สามรูปบ้างตัดสิน แต่เมื่อทั้งคู่ไม่พอใจคำตัดสินจะนำความไปกราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์จึงตรัสว่า อธิกรณ์ที่พิจารณาแล้วเป็นอันระงับระงับดีแล้ว^{๑๑} ถ้าอธิกรณ์ดังกล่าวระงับดีแล้ว หรือได้รับการตัดสินอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรมแล้ว พระภิกษุหรือพินออธิกรณ์ขึ้นมาใหม่ ภิกษุรูปนั้นต้องอาบัติปาจิตตีย์ ประเด็นปัญหาคือคำว่า บริสุทธิ์ยุติธรรม หรืออธิกรณ์ระงับดีแล้ว คำว่าระงับดีแล้ว ในบริบทนี้หมายถึงอะไร แล้วพระองค์เอาอะไรเป็นตัวชี้วัด ในประเด็นนี้พระองค์ได้ใช้คำว่า “สัมมุขวินัยโดยธรรม” เกณฑ์ที่นำมาตัดสินคือ คำว่าความพร้อมหน้านั้น หมายถึงต้องพร้อมหน้าด้วย ธรรมวาทีบุคคล ธรรมวาทีคณะ และธรรมวาทีสงฆ์เท่านั้น จึงเรียกได้ว่าเป็นความพร้อมหน้าโดยธรรมเพราะหากเป็นเช่นนี้ การวินิจฉัย หรือตัดสินอธิกรณ์ย่อมบริสุทธิ์ยุติธรรมดังที่พระองค์ใช้คำว่าสงบดีแล้ว แต่หากเป็นไปในทิศทางตรงกันข้าม พระพุทธเจ้าอนุญาตให้ “รื้อคดี” หรือ “รื้ออธิกรณ์” หมายถึง “การอุทธรณ์” ขึ้นมาเพื่อนำไปสู่การตั้งองค์คณะตัดสินใหม่ได้ โดยไม่อาบัติแต่ประการใด สอดคล้องกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพราะรูปแบบการลงโทษผู้กระทำผิดนั้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานของการตัดสินอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม อนึ่งหากโจทก์จำเลยเห็นว่าการตัดสินของศาลชั้นต้นยังไม่บริสุทธิ์ยุติธรรม โจทก์จำเลยสามารถใช้สิทธิอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้น รวมทั้งหากศาลอุทธรณ์พิจารณาแล้วเห็นว่าการพิจารณา

^{๑๑} วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๓๕/๒๕๔-๓๕๕.

หรือการตัดสินใจของศาลชั้นต้นยังไม่บริสุทธิ์ยุติธรรม ศาลอุทธรณ์มีอำนาจกลับหรือแก้ไขคำพิพากษาของศาลชั้นต้นได้

สิ่งสำคัญคือ รูปแบบการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมไทยจะต้องมี “สัมมุขาวินัย” อยู่ร่วมด้วยเสมอ สอดรับกับประเด็นที่พระพุทธเจ้าทรงย้ำว่า “ห้ามพระสงฆ์ระงับความขัดแย้งลับหลัง” หรือ “ลงโทษลับหลัง” ซึ่งผลการวิจัยจะเห็นได้ชัดเจนว่าพระพุทธองค์ทรงเป็นหลักให้เกิดความยุติธรรมได้อย่างชัดเจน การพิจารณาพิพากษาผู้กระทำความผิดในสังคมไทยต้องพิจารณาพิพากษาอยู่พร้อมหน้า อย่างไรก็ตามกระบวนการการทำสังฆสามัคคีเพื่อระงับเรื่องซึ่งปัจจุบันนี้เรียกว่าการไต่ถ้อยคำข้อพิพาท ซึ่งเป็นการแสดงออกที่สร้างทางเลือกหรือนำเสนอทางเลือกที่ดีที่สุด ถือว่าเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดรูปแบบการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมไทยในปัจจุบันนี้

๒. อมูพหวินัย

คำว่า “อมูพหวินัย” หมายถึง “วินัยที่สงฆ์พึงให้แก่เจ้าเลศผู้หายหลง” หมายความว่า “การที่สงฆ์โดย ‘สังฆสภา’ ได้ร่วมกันระงับอธิกรณ์โดยยกประโยชน์ให้แก่เจ้าเลศที่ต้องอาบัติในขณะที่เป็นบ้า ซึ่งแม้เจ้าเลศจะได้กระทำความผิดที่ถูกโจทจริง ก็ไม่ถือว่าเป็นอาบัติ” อย่างไรก็ตาม การที่ระงับความขัดแย้งด้วยการยกผลประโยชน์ให้แก่เจ้าเลศที่เรียกได้ว่า “ชอบธรรม” นั้น ที่มาของการยกประโยชน์ให้แก่เจ้าเลศในขณะที่ถูกโจทนั้นเจ้าเลศยังเป็นบ้าอยู่นั้น ตามประมวลกฎหมายอาญาได้มีการบัญญัติไว้ชัดเจนว่า การกระทำความผิดผู้กระทำความผิดต้องมีเจตนาทุจริต จึงจะเป็นความผิด หากผู้ที่กระทำความผิดนั้นในขณะที่เป็นบ้าอยู่ไม่มีความผิด เนื่องจากผู้ที่เป็นบ้าในขณะที่กระทำความผิดนั้นย่อมไม่มีสติสำนึกในการกระทำความผิด หากตามประมวลกฎหมายอาญาได้มีการบัญญัติให้ลงโทษผู้ที่ไม่มีความสำนึกในการกระทำความผิดแล้ว การลงโทษผู้กระทำความผิดนั้นย่อมไม่ยุติธรรมนั่นเอง

๓. ปฎิญาตกรณะ

คำว่า “ปฎิญาตกรณะ” หมายถึง “การกระทำตามที่จำเลยปฎิญา หรือรับสารภาพ”^{๑๔} หมายความว่า “การระงับอธิกรณ์ตามคำรับของจำเลย” ฉะนั้น สาระสำคัญก็คือหากพระภิกษุที่ถูกโจท รับว่าเป็นอาบัติตามที่ถูกโจทในข้อใด ก็ให้ปรับอาบัติตามที่รับเท่านั้น จะปรับอาบัติ

^{๑๔} วิ.จ. (บาลี) ๖/๑๕๖-๑๕๘/๓๐๕-๓๐๕.

นอกเหนือจากนั้นไม่ได้ เพราะจะขาดความชอบธรรมในวิธีระงับอธิกรณ์ในข้อนี้ สอดคล้องกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่รับสารภาพ ศาลก็จะพิพากษาลงโทษจำเลยตามประมวลกฎหมายอาญาไม่ได้ ศาลต้องให้มีการสืบพยานโจทก์จำเลยให้ครบถ้วนจึงพิพากษาลงโทษจำเลยได้ อีกทั้งหากจำเลยรับสารภาพบางข้อหา ข้อหาที่จำเลยไม่ได้รับสารภาพ หากไม่ได้มีการสืบพยานให้เห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิดแล้ว ศาลจะพิพากษาลงโทษจำเลยไม่ได้ เพราะถือว่าเป็นการลงโทษผู้กระทำผิดที่ไม่ยุติธรรม

๔. ตัสสปายติกา

คำว่า “ตัสสปายติกา” หมายถึง “กรรมที่สงฆ์จะพึงทำแก่บุคคลที่เลวทราม โดยความเป็นคนบาปหนา”^{๑๕} การระงับอธิกรณ์ในลักษณะนี้ผู้วิจยมองว่า เป็นการทั้ง “การป้องกัน” “การป้องปราม” และ “การปราบปราม” เมื่อวิเคราะห์ถึง “ที่มา” ของการใช้หลักการนี้ระงับอธิกรณ์พบว่า พระอุปัชฌาย์สงฆ์ชกถามใน “สังฆสภา” แต่ให้การวกไปวนมาซึ่งเป็นการให้การที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อรูปคดี ในขณะที่เดียวกัน ท่านพยายามบ่ายเบี่ยง และพุดจากลบเกลื่อนประเด็นต่างๆ ที่พระสงฆ์ได้ชกถามเพื่อหลบเลี่ยงความผิดที่ตัวเองได้กระทำลงไป “สังฆสภา” มองว่าพฤติกรรมดังกล่าวของพระอุปัชฌาย์จะเป็นการกระทำที่เข้าข่ายในอาบัติข้อที่ว่า “พุดเท็จทั้งที่รู้” พระสงฆ์จึงนำประเด็นดังกล่าวไปทูลพระพุทธเจ้า พระองค์จึงให้สงฆ์ดำเนินการลง “ตัสสปายติกากรรม” แก่พระอุปัชฌาย์ สอดคล้องกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยรูปแบบการลงโทษผู้กระทำผิดนั้น ศาลจะต้องให้มีการสืบพยานโจทก์จำเลยให้ได้ชัดเจนเพื่อใช้ในการลงโทษผู้กระทำผิด อนึ่งตามประมวลกฎหมายอาญาที่ให้อำนาจศาลลงโทษจำเลยในกรณีที่จำเลยให้การวกไปวนมาซึ่งเป็นการให้การที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อรูปคดี ในขณะที่เดียวกันพยายามบ่ายเบี่ยงและพุดจากลบเกลื่อนประเด็นต่างๆ ที่ได้ชกถามเพื่อหลบเลี่ยงความผิดที่ตัวเองได้กระทำลงไป ศาลมีอำนาจในการลงโทษจำเลยให้หนักขึ้นตามที่ประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติได้ อาทิเช่นประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติโทษจำคุก ๑ ปี – ๑๐ ปี ศาลก็สามารถลงโทษ ๑๐ ปีได้เป็นต้น

^{๑๕} วิ.ญ. (บาลี) ๖/๒๓๕/๒๖๒-๓๖๓.

๕. ตินวัตถารกะ

คำว่า “ตินวัตถารกะ” หมายถึง “การประนีประนอม” ในรูปแบบการลงโทษผู้กระทำผิดในสังคมไทย จากหลักการระงับความขัดแย้งด้วยวิธีการ “ตินวัตถารกะ” ผู้วิจัยมีข้อสังเกต ๒ ประการ กล่าวคือ

(๑) ตินวัตถารกะเป็นประจักษ์หลักการ “นโรโทษกรรม” ที่เป็นเช่นนี้เพราะความผิดของพระภิกษุเหล่านั้น เป็นความผิดที่ “หมักหมม” และ “ครอบคลุม” ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นจำนวนมาก ถ้าหากจะลงโทษผู้ที่ผิดกฎหมายทั้งหมดในสังคมก็จะเกิดความสับสนวุ่นวาย เพราะกระทบผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกระดับ ฉะนั้น วิธีการก็คือ “การออกกฎหมายนโรโทษกรรม” แก่ผู้กระทำผิด เพื่อจะได้เริ่มต้นนับหนึ่งใหม่เกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมาย เพราะหากคนในสังคมไทยเหล่านั้นต่างก็ทะเลาะวิวาท และประพฤติดีกฎหมายทั้งทางกายและวาจาอย่างยาวนาน หากต่างฝ่ายต่างมุ่งที่จะทะเลาะเบาะแว้งซึ่งกันและกัน ก็จะทำให้เกิดการฟ้องร้องดำเนินคดีกันอย่างไม่มีที่สิ้นสุด และ “สังคมโกลาหล” ย่อมเกิดขึ้น อย่างไรก็ตามการออกกฎหมายนโรโทษกรรมหากเป็นผู้ที่กระทำผิดกฎหมายอาญาที่เกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศก็ไม่สามารถออกกฎหมายนโรโทษกรรมให้ได้เช่นเดียวกัน

(๒) ตินวัตถารกะในสมัยพุทธกาลเหมาะสมกับคำว่า “การประนีประนอม” ในสังคมไทยในปัจจุบัน เนื่องจากประเด็นของการบาดหมาง การทะเลาะ และการวิวาท ดังจะเห็นว่า “อุณหภูมิจ” ของการวิวาทนั้น กำลังเพิ่มสูงขึ้นและรุนแรง หากไม่รีบทำการประนีประนอมก็จะเกิดผลเสียจนนำไปสู่การแตกแยกในสังคมไทยได้ ฉะนั้นทางออกคือตินวัตถารกะหรือการประนีประนอมซึ่งเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดอีกรูปแบบหนึ่งในการลงโทษผู้กระทำผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมในสังคมไทยในปัจจุบันนี้

กล่าวโดยสรุปการระงับอิทธิพลทั้ง ๕ ประการ ได้แก่ (๑) สัมมุขวินัย (๒) อมูพหวินัย (๓) ปฎิญาตถารณะ (๔) ตัสสปาปิยสิกา (๕) ตินวัตถารกวินัย เป็นหลักการลงโทษผู้กระทำผิดที่มีกระบวนการฟ้อง กระบวนการพิจารณา กระบวนการพิพากษา และกระบวนการระงับโทษแก่ผู้กระทำผิดในสังคมไทยที่เหมาะสมและยุติธรรม ดังนั้นในปัจจุบันนี้การระงับอิทธิพลทั้ง ๕ ประการข้างต้นจึงเป็นรูปแบบการลงโทษผู้กระทำผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมไทย

บทที่ ๖

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๖.๑ สรุปผลการวิจัย

อริกรรมและวิธีระงับอริกรรมเป็นวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งในแง่ของพระวินัยและเป็นการระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังฆมณฑล โดยพระพุทธเจ้าได้บัญญัติขึ้นมาเป็นข้อปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เพื่อควบคุมความประพฤติให้อยู่ในระเบียบแบบแผน และมีความเรียบร้อยดีงาม อริกรรมเป็นข้อกำหนดที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้เพื่อเป็นหลักในการระงับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์แบ่งออกเป็น ๔ ประเภทคือ (๑) วิวาทาทิกรรม (๒) อนูวาทาทิกรรม (๓) อาปัตตาทิกรรม (๔) กิจจาติกรรม และวิธีระงับอริกรรมเป็นข้อกำหนดที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้เพื่อเป็นแนวทางในการระงับปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์นับตั้งแต่ครั้งพุทธกาลแบ่งออกเป็น ๗ ประเภทคือ (๑) สัมมุขาวินัย (๒) สติวินัย (๓) อมูพหวินัย (๔) ปฏิญญาตถะ (๕) เขภยยลิกา (๖) ตัสสปาปิยลิกา (๗) ตินวัตถการกวินัย ซึ่งพระสงฆ์ในยุคต่อมาต่างยึดถือปฏิบัติเพื่อให้เกิดซึ่งประ โยชน์ด้วยดีเสมอมา

ประกอบกับในปัจจุบันนี้การปกครองคณะสงฆ์นอกจากจะยึดพระธรรมวินัยตามอริกรรมและวิธีระงับอริกรรมเป็นหลักแล้ว ระบบการปกครองคณะสงฆ์ซึ่งเป็นฝ่ายศาสนจักรยังเกี่ยวเนื่องกับระบบการปกครองฝ่ายอาณาจักร เดิมการปกครองคณะสงฆ์เริ่มต้นมาจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยได้แต่งตั้งองค์การตามฝ่ายอาณาจักร ซึ่งประกอบด้วยสังฆสภาหรือสภาของพระสงฆ์โดยมีตัวแทนจากพระสงฆ์ทำหน้าที่ในการตรากฎหมายมาใช้ มีสังฆมนตรีเป็นฝ่ายบริหาร และมีพระวินัยธรเพื่อทำหน้าที่พิจารณาคดีที่พระสงฆ์ได้กระทำละเมิดพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นการลอกเลียนแบบฝ่ายปกครองหรือฝ่ายอาณาจักร ต่อมาได้มีการแก้ไขเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งตราขึ้นในสมัยที่ทางราชอาณาจักรปกครองโดยคณะปฏิวัติ เมื่อสถานการณ์ทั้งฝ่ายราชอาณาจักรและศาสนจักรเปลี่ยนแปลงไปตามเวลา บางมาตรายังไม่มีความรัดกุมพอ จึงได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๑๕ มีใจความสำคัญส่วนที่เกี่ยวข้องกับ “นิคหกรรม” ว่าเป็นการมอบอำนาจให้มหาเถรสมาคมตรากฎหมายมหาเถรสมาคม หลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติอื่นๆ ดังที่ปรากฏในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๑๕ มาตรา ๑๕ จัตุว่าว่า “เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยและเพื่อความเรียบร้อยดีงาม

ของคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมจะตรากฎหมายมหาเถรสมาคม เพื่อกำหนดโทษหรือวิธีลงโทษทางการปกครอง สำหรับพระภิกษุและสามเณรที่ประพฤติให้เกิดความเสียหายแก่พระศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ก็ได้” จากข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยจึงต้องการศึกษากระบวนการพิจารณานิโทษกรรมจากกฏนิโทษกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิโทษกรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๑๕ ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับการพิจารณาคดีทางกฎหมาย โดยขอวิจัยแนวปฏิบัติของการลงนิโทษกรรมในมิติที่เทียบเคียงกับหลักกฎหมาย แบ่งสาระสำคัญของกฏนิโทษกรรมเป็น ๘ ประการ คือ (๑) ความหมายและประเภทกฏนิโทษกรรมของมหาเถรสมาคม (๒) ลักษณะการตัดสินของกฏนิโทษกรรม (๓) บทนิยามแห่งกฏนิโทษกรรม (๔) วิธีปฏิบัติเบื้องต้นในการลงนิโทษกรรม (๕) วิธีไต่สวนมูลฟ้องในการลงนิโทษกรรม (๖) วิธีอ้างพยานหลักฐานในการลงนิโทษกรรม (๗) วิธีบังคับตามคำวินิจฉัยการลงนิโทษกรรม (๘) ข้อเบ็ดเตล็ดในการลงนิโทษกรรม

ประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหลักกฎหมายผู้กระทำผิดของฝ่ายอาณาจักรที่ควบคุมความประพฤติของคนในสังคม พัฒนาขึ้นมาจากศีลธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ศาสนา และกฎเกณฑ์ข้อบังคับตามลำดับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อธำรงความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของสมาชิกในสังคม ทั้งเพื่อให้การอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นเป็นไปโดยราบรื่น สนองความต้องการของภาคส่วนต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ดังภาษิตละตินที่ว่า "ที่ใดมีมนุษย์ ที่นั่นมีสังคม ที่ใดมีสังคม ที่นั่นมีกฎหมาย" โดยกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยได้บัญญัติหลักการลงโทษผู้กระทำผิดไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายอาญา อนึ่งหลักการลงโทษผู้กระทำผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีสาระสำคัญแบ่งออกเป็น ๔ ประการดังนี้

(๑) การฟ้องอาญา

ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเอง แต่อย่างไรก็ดีในคดีอาญานั้นจะมีพนักงานอัยการเป็นผู้เสียหายของรัฐและเป็นโจทก์ยื่นคำฟ้องคดีอาญา กฎหมายจึงให้สิทธิแก่ผู้เสียหายหากไม่ยื่นคำฟ้องด้วยตนเองแล้ว ก็ยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ ในระยะเวลาใดก็ได้แต่ต้องก่อนที่ศาลชั้นต้นจะมีคำพิพากษา ซึ่งในทางปฏิบัติผู้เสียหายมักจะขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการเพราะหากฟ้องเองแล้วศาลจะสั่งให้รวมคดีที่ผู้เสียหายฟ้องเองเข้ากับคดีของพนักงานอัยการที่เป็นโจทก์โดยถือสำนวนคดีของพนักงานอัยการเป็นหลัก

(๒) การไต่สวนมูลฟ้องคดีอาญา

ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ให้ไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าในคดีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้ ในกรณีที่มีการไต่สวนมูลฟ้องดังกล่าวแล้วถ้าจำเลยให้การรับสารภาพให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณา

(๓) การพิจารณาในศาลชั้นต้น

การพิจารณาและสืบพยานในศาลให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยเว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้วและศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังและถามว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้างคำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การก็ให้ศาลจกรายงานไว้และดำเนินการพิจารณาต่อไป เมื่อถึงวันนัดพิจารณาซึ่งโดยปกติจะเป็นนัดสอบคำให้การจำเลยก่อนว่าจะรับสารภาพหรือปฏิเสธตามข้อหาของโจทก์ กระบวนพิจารณาในนัดพิจารณานั้น ศาลจะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย

(๔) คำพิพากษาและคำสั่ง

การอ่านคำพิพากษาต้องอ่านให้คู่ความฟังแล้วให้คู่ความลงลายมือชื่อไว้ ถ้าโจทก์ไม่มาแต่จำเลยมาก็ให้อ่านได้และถือว่าโจทก์ได้ฟังคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้ว แต่ถ้าจำเลยไม่มาศาลยังอ่านคำพิพากษาในนัดแรกไม่ได้ต้องเลื่อนการอ่านออกไปโดยจดไว้ในรายงานนัดฟังคำพิพากษาว่าจำเลยทราบนัดโดยชอบแล้วไม่มาศาลโดยไม่แจ้งเหตุขัดข้อง หากมีเหตุสงสัยว่าจำเลยหลบหนีให้ออกหมายจับจำเลย การทำคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเมื่อคดีเสร็จการพิจารณา ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนจะเป็นผู้เขียนคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้วแต่กรณี เมื่อนัดเสร็จแล้วจะปรึกษากับองค์คณะโดยในสำนวนคดีนั้นที่หน้าปกสำนวนมุมด้านซ้ายบนจะมีชื่อผู้พิพากษา ๒ คนชื่อบนสุดเป็นชื่อผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนชื่อล่างเป็นชื่อองค์คณะ

ส่วนหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามีวัตถุประสงค์ลงโทษผู้กระทำความผิดหากฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายอาทิเช่นต้องได้รับโทษประหารชีวิตเมื่อฆ่าคนตายเป็นต้น โดยมีอัตราโทษที่ลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดโดยมีสาระสำคัญแบ่งออกเป็น ๔ ประการดังนี้

(๑) โทษประหารชีวิต

การลงโทษประหารชีวิตนั้นศาลจะลงโทษได้ก็ต่อเมื่อบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญาหรือพระราชบัญญัติอื่นได้กำหนดโทษประหารชีวิตลงไว้ในกฎหมายนั้นๆ เท่านั้น ทั้งนี้เพราะมาตรา ๕๑ ได้กำหนดว่าในการเพิ่มโทษจำคุกนั้น จะเพิ่มขึ้นถึงเป็นโทษประหารชีวิตมิได้ และจำลงโทษประหารชีวิตแก่ผู้กระทำความผิดที่มีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปีไม่ได้

(๒) โทษจำคุก

เป็นโทษที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดเท่าที่จะทำให้ผู้ต้องโทษกลับตนเป็นคนดีได้ เพราะทำให้เจ้าพนักงานราชทัณฑ์มีโอกาสพิจารณาผู้ต้องโทษเป็นรายบุคคลว่า การปฏิบัติ (treatment) ในเรือนจำหรือสถานที่กักขังได้ทำให้ผู้ต้องโทษกลับตนได้หรือไม่เพียงใด ทั้งนี้ โดยถือหลักที่ว่าจะต้องพิจารณาผลปฏิบัติจากนักโทษเป็นคนๆ ไป ส่วนการที่จะให้ผลปฏิบัติแก่ผู้ต้องโทษอย่างไรจึงจะเป็นผลทำให้ผู้ต้องโทษกลับตนเป็นคนดีเข้าสู่สังคมได้อย่างเดิม เป็นเรื่องของทัณฑวิทยา

(๓) โทษกักขัง

ศาลจะลงโทษกักขังแทนโทษจำคุกได้ดังนี้ ๑. ต้องเป็นกรณีที่บุคคลกระทำความผิด ซึ่งความผิดนั้นมีโทษจำคุกและในคดีนั้น ศาลจะลงโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน จะมีโทษปรับ ด้วยหรือไม่ก็ตาม ๒. ไม่ปรากฏว่าบุคคลนั้นได้รับโทษจำคุกมาก่อนหรือปรากฏว่าได้รับโทษ จำคุกมาก่อน เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ทั้งนี้ เพราะเจตนารมณ์ของประมวลกฎหมายอาญาที่กำหนดให้มีโทษกักขังชั้นนั้น ก็เพื่อจะไม่ใช่ผู้ ต้องโทษถูกรหาหน้าว่าได้เคยต้องโทษจำคุกมาแล้ว ซึ่งถือว่าเป็นของน่าอับอายและทำให้สังคม รังเกียจ

(๔) โทษปรับ

เป็นการลงโทษอีกประเภทหนึ่งโดยค่าปรับจะได้เป็นเงินเข้าภาครัฐมาใช้ประโยชน์ ในการพัฒนาประเทศต่อไป รวมทั้งตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๒๕ ได้กำหนด วิธีดำเนินการสำหรับกรณีที่ผู้ต้องคำพิพากษาไม่ชำระค่าปรับไว้ ๒ วิธี กล่าวคือ ๑. ศาลจะสั่ง ให้ยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ ๒. ศาลจะสั่งให้กักขังแทนค่าปรับ

(๕) โทษริบทรัพย์สิน

ตามประมวลกฎหมายอาญามีทรัพย์สินที่จะริบอยู่ ๓ ประเภท กล่าวคือ ๑) ทรัพย์สินที่ศาลต้องริบเสมอ เป็นทรัพย์สินที่การทำขึ้นเป็นความผิดเช่นเงินตราที่ทำปลอมขึ้น เป็นต้น หรือทรัพย์สินที่การมีไว้เป็นความผิดเช่นปืนที่ไม่ได้จดทะเบียน เป็นต้น ๒) ทรัพย์สินที่ ศาลต้องริบ เว้นแต่จะเป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจช่วยในการกระทำความผิด ๓) ทรัพย์สินที่ศาลมีอำนาจสั่งให้ริบก็ได้ เช่น ก. เอาเครื่องมือสำหรับแก้เครื่องยนต์ของตนไปใช้ ในการลักทรัพย์ แต่ศาลเห็นว่าเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพของก. ซึ่งต้องใช้ในการ รับจ้างแก้รถยนต์ ศาลอาจสั่งไม่ริบเครื่องมืออันนั้นก็ได้อ่างไรก็ดีถ้าทรัพย์สินเหล่านี้เป็น ทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจช่วยในการกระทำความผิดศาลไม่มีอำนาจสั่งให้ริบ ทรัพย์สินนั้น

เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำผิดในพุทธศาสนาเถรวาทในประเด็นกระบวนการอริกรรมและระงับอริกรรมกับหลักการลงโทษผู้กระทำผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายอาญามีความเหมือนกันอย่างมีนัยสำคัญ ๔ ประการดังนี้

๑. กระบวนการฟ้อง

อนุวาทิกรรมเป็นการฟ้องร้องภิกษุที่ประพฤติปฏิบัติผิดศีลธรรมหรือกฎหมาย ส่วนการฟ้องอาญาเป็นการฟ้องร้องแก่ผู้ก่อให้ความเสียหายจากผลการกระทำผิดอาญา

๒. กระบวนการพิจารณา

สัมมุขาวินัยเป็นวิธีระงับข้อปัญหาอริกรรมซึ่งกระทำในที่พร้อมหน้า พระพุทธองค์ทรงกำหนดให้บุคคลผู้เกี่ยวข้องในเรื่องราวทั้งโจทก์ จำเลย พยาน และผู้มีส่วนรู้เห็นมาพร้อมหน้ากันเพื่อทำการไต่สวน สอบสวนโดยซึ่งหน้า เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายให้การตามความจริง ตัดสาปายัติกาเป็นกรรมอันสงฆ์พึงทำเพราะความที่ภิกษุนั้นเป็นผู้เลวทราม ได้แก่การที่สงฆ์ลงโทษแก่ภิกษุผู้เป็นจำเลยในอนุวาทิกรรมให้การกลับไปกลับมาเดียวปฏิเสธ เด็ดวารสภาพ พุคฺกุสาซึ่งหน้า แต่พิจารณาได้ความสมจริงตามข้อหาทุกอย่าง สงฆ์ลงโทษตามความผิดแม้ว่าภิกษุนั้นจะไม่รับหรือเพิ่มโทษอาบัติที่ต้อง ส่วนการพิจารณาในศาลชั้นต้นเป็นการพิจารณาและสืบพยานในศาลให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย โดยให้ศาลอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ อนึ่งหากจำเลยให้การกลับไปกลับมาเดียวปฏิเสธเด็ดวารสภาพ แต่เมื่อพิจารณาได้ความสมจริงตามข้อหาทุกอย่าง ศาลลงโทษตามความผิดได้

๓. กระบวนการพิพากษา

เขภุยติกาเป็นวิธีระงับข้อปัญหาวิวาทิกรรมที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์จำนวนมาก ซึ่งไม่สามารถหาข้อยุติได้โดยง่าย และเป็นเรื่องสำคัญหากปล่อยไว้เรื่องราวข้อปัญหาจะลุกลามไปไกลอันจะเป็นเหตุแห่งการแตกแยกในหมู่สงฆ์ ส่วนการพิพากษาเป็นการทำคำพิพากษาของผู้พิพากษาเมื่อคดีเสร็จการพิจารณา ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนจะเป็นผู้เขียนคำพิพากษา แล้วให้ผู้พิพากษาองค์คณะอีก ๑ คนลงชื่อร่วมเพื่อเห็นชอบ

๔. กระบวนการระงับโทษ

ปฏิญญาฯ ระบุว่าตนเองได้กระทำผิดตามที่ถูกลงโทษ คิดว่าตนควรได้รับโทษเป็นสิ่งที่คู่กันทั้งสองฝ่าย ประนีประนอมยอมความกัน ไม่จำเป็นต้องสะสางหรือฟ้องสอบสวนเพื่อจะบอกว่า ใครผิดใครถูก ส่วนวิธีการรอกการลงโทษเป็นกรณีที่หากจำเลยรับสารภาพ ศาลก็ต้องพิพากษาการลงโทษ เพื่อจะได้ผลสมความมุ่งหมายของกฎหมายในการที่จะทำให้ผู้กระทำผิดกลับตนเป็นคนดี ส่วนสิทธิหน้าที่อาญาที่ฟ้องข่มขู่ระงับไปเป็นกรณีคู่กรณีทั้งสองฝ่ายประนีประนอมยอมความกัน สิทธิหน้าที่อาญาที่ฟ้องข่มขู่ระงับไป

เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำผิดในพุทธศาสนาเถรวาทในประเด็นกระบวนการอริกรรมและระงับอริกรรมกับหลักการลงโทษผู้กระทำผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายอาญามีความมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ๔ ประการดังนี้

๑. กระบวนการฟ้อง

อนุวาทกรรมเป็นการฟ้องร้องทุกข์ทั้งที่ประพฤติดลัทพรมจรย์เท่านั้น ส่วนการฟ้องอาญาเป็นการฟ้องร้องแก่ผู้ก่อให้ความเสียหายจากผลการกระทำผิดอาญาเท่านั้น

๒. กระบวนการพิจารณา

สัมมุขาวินัยเป็นวิธีระงับข้อปัญหาอริกรรมโดยทำการไต่สวน สอบสวนโดยซึ่งหน้า เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายให้การตามความจริง ยกเรื่องราวข้อปัญหาที่เกิดขึ้นมาพิจารณา วินิจฉัยโดยสงฆ์จำนวนไม่น้อยกว่า ๕ รูปร่วมกันดำเนินการเพื่อให้เกิดความรอบคอบรัดกุม เป็นธรรมกับทุกฝ่าย และการวินิจฉัยตัดสินสงฆ์ต้องมีความเห็นตรงกัน โดยไม่มีภิกษุรูปใดรูปหนึ่งคัดค้านและใช้หลักพระธรรม หลักพระวินัยเป็นเกณฑ์ ตัสสาปาปิยสิกาเป็นการกำราบภิกษุที่ไม่มีความละอายขาดสมณสัญญา ละเมิดอาบัติแล้วมีเจตนาหลีกเลี่ยงไม่ยอมรับผิด แต่เมื่อสงฆ์พิจารณาจากพยานหลักฐานต่างๆ แล้วเห็นว่าได้ละเมิดจริงก็ลงโทษและให้ประพฤดิวัตรเป็นการเพิ่มโทษให้หลายจำจะได้อีกไม่กระทำอีกและการประพฤดิวัตรเป็นการตัดสิทธิประพฤดิวัตรไม่บงกพร่องแล้ว จึงจะสามารถขอร้องโทษต่อสงฆ์ ส่วนการพิจารณาในศาลชั้นต้นเป็นการพิจารณาและสืบพยานในศาลมีองค์คณะผู้พิพากษาเพียง ๒ คนเท่านั้น ศาลไม่สามารถพิพากษาเพิ่มโทษในกรณีที่จำเลยให้การกลับไปกลับมาได้ การพิจารณาและสืบพยานในศาลให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้ว และศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำผิด

จริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้ชัดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การก็ให้ศาลจดรายงานไว้และดำเนินการพิจารณาต่อไป ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ก่อนเริ่มพิจารณา ให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก หรือในคดีที่จะเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณา ให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

๓. กระบวนการพิพากษา

เยภยยสิกขาเป็นวิธีระงับข้อปัญหาวิวาทาทิกรรมที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์จำนวนมาก ซึ่งไม่สามารถหาข้อยุติได้โดยง่าย และเป็นเรื่องสำคัญหากปล่อยไว้เรื่องราวข้อปัญหาจะลุกลามไปไกลอันจะเป็นเหตุแห่งการแตกแยกในหมู่สงฆ์ พระพุทธองค์จึงทรงกำหนดให้ใช้วิธีการจับสลากออกเสียงลงมติ หรือการคุชณะเนนเสียงข้างมาก และถือเอาความเห็นของคนข้างมากเป็นเกณฑ์ในการยุติปัญหา โดยความเห็นของคนข้างมากนั้นจะต้องไม่ขัดกับหลักพระธรรมวินัย ต้องอยู่ในขอบเขตแห่งศีลธรรม มิใช่ในทำนองพวกมากลากไป ส่วนการพิพากษาเป็นการทำคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเมื่อคดีเสร็จการพิจารณา โดยมีผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนและผู้พิพากษาองค์คณะอีก ๑ คน เห็นชอบด้วย ใช้วิธีจับสลากไม่ได้ หนึ่งผู้พิพากษาองค์คณะอีก ๑ คนดังกล่าวนี้มีอำนาจทำความเห็นแย้งได้เช่นเดียวกัน

๔. กระบวนการระงับโทษ

ปฎิญาตกรรมเป็นวิธีการระงับที่ชอบด้วยพระธรรม พระวินัย แต่ถ้าหากจำเลยรับผิดชอบหนักกว่าหรือเบากว่าที่ถูกโทษ และสงฆ์ปรับอบติตามนั้น เป็นการระงับที่ไม่ชอบด้วยพระธรรมพระวินัย ติณวัตถการกวินัยเป็นวิธีระงับอธิกรรมที่ใช้ในเมื่อจะระงับลหุกาบัติที่เกี่ยวกับภิกษุจำนวนมาก ต่างก็ประพฤติไม่สมควรและขัดทอดกันเป็นเรื่องนุงนังซับซ้อน ขวนให้ทะเลาะวิวาท กล่าวขัดกันไปไม่มีที่สิ้นสุด จะระงับด้วยวิธีอื่นก็จะเป็นเรื่องลุกลามไป ส่วนวิธีการรอกการลงโทษหากเป็นโทษจำคุกไม่เกินสองปี ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้นั้นได้รับโทษจำคุกมาก่อน หรือปรากฏว่าได้รับโทษจำคุกมาก่อน แต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ เมื่อศาลได้คำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหาการศึกษาอบรม สุขภาพภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อมของผู้นั้น หรือสภาพความผิด หรือเหตุอื่นอันควรปรานีแล้ว เห็นเป็นการสมควร ศาลต้องพิพากษาว่าผู้นั้นมีความผิดแต่รอกการลงโทษไว้ และสิทธินำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไปเป็นกรณีเฉพาะในคดีความผิดต่อส่วนตัวเท่านั้นที่สามารถระงับสิทธิการนำคดีอาญามาฟ้อง

อนึ่งเมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดในพุทธศาสนาเถรวาทในประเด็นกฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่าด้วยการลงนิคหกรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ กับหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายอาญาแล้วมีความเหมือนและมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ๔ ประการดังนี้

๑. องค์ประกอบของการฟ้อง

กฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคมแบ่งเป็น ๑.๑ ผู้ยื่นฟ้องได้แก่ ผู้มีส่วนได้เสีย ผู้เสียหาย ผู้กล่าวหา ผู้แจ้งความผิด ๑.๒ ผู้พิจารณาเบื้องต้นได้แก่ เจ้าอาวาสหรือ เจ้าคณะปกครองชั้นต้น ๑.๓ องค์คณะผู้พิจารณาได้แก่ องค์คณะผู้พิจารณาชั้นต้น องค์คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ และองค์คณะผู้พิจารณาชั้นฎีกา ส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแบ่งเป็น ๑.๑ ผู้ยื่นฟ้องได้แก่ ผู้เสียหาย พนักงานอัยการ ๑.๒ ผู้พิจารณาเบื้องต้นได้แก่ ผู้พิพากษาศาลชั้นต้น ๑.๓ องค์คณะผู้พิพากษาได้แก่ องค์คณะผู้พิพากษาชั้นต้น องค์คณะผู้พิพากษาชั้นอุทธรณ์ และองค์คณะผู้พิพากษาชั้นฎีกา

๒. ขั้นตอนการพิจารณา

กฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคมแบ่งเป็น ๒.๑ การตรวจดูคำฟ้องผู้พิจารณาตรวจดูคำฟ้อง แล้วมีคำสั่งรับฟ้องหรือไม่รับฟ้อง ๒.๒ หากรับฟ้องให้มีการไต่สวนมูลฟ้องจากพยานหลักฐาน ว่าการกระทำของจำเลยมีความผิดหรือไม่ ถ้าผิดก็พิพากษาได้เลย ส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแบ่งเป็น ๒.๑ การตรวจดูคำฟ้องผู้พิพากษาตรวจดูคำฟ้อง แล้วมีคำสั่งรับฟ้องหรือไม่รับฟ้อง ๒.๒ หากรับฟ้องโดยผู้ฟ้องเป็น ก. ผู้ฟ้องเป็นอัยการ ไม่ต้องมีการไต่สวน โดยให้สืบพยานจากพยานหลักฐาน ว่าการกระทำของจำเลยมีความผิดหรือไม่ ถ้าผิดก็พิพากษาได้เลย ข. ผู้ฟ้องไม่เป็นอัยการ ต้องมีการไต่สวน ถ้ามีมูล จึงให้สืบพยานจากพยานหลักฐาน ว่าการกระทำของจำเลยมีความผิดหรือไม่ ถ้าผิดก็พิพากษาได้เลย

๓. พยานหลักฐาน

กฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคมแบ่งเป็น ๑. พยานบุคคล ๒. พยานเอกสาร
๑. พยานวัตถุ ๔. พยานผู้เชี่ยวชาญ โดยผู้พิจารณาไม่มีอำนาจออกหมายเรียกพยานต่างๆ ได้ ส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแบ่งเป็น ๑. พยานบุคคล ๒. พยานเอกสาร
๑. พยานวัตถุ ๔. พยานผู้เชี่ยวชาญ แต่ผู้พิพากษามีอำนาจออกหมายเรียกพยานต่างๆ ได้ ถ้าผู้ใดได้รับหมายแล้วไม่ปฏิบัติตามต้องได้รับโทษจำคุก

๔. วิธีบังคับตามคำวินิจฉัย

กฏนิคกรรมของมหาเถรสมาคมมีวิธีบังคับตามคำวินิจฉัยได้กำหนดไว้ว่าเมื่อจำเลยรูปใดต้องคำวินิจฉัยให้รับนิคกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งถึงที่สุดแล้วให้คณะผู้พิจารณาซึ่งอ่านคำวินิจฉัย แจ้งผลคำวินิจฉัยแก่ผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดของจำเลยรูปนั้นทราบเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยนั้น ส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาวิธีบังคับตามคำวินิจฉัยได้กำหนดไว้ว่าการอ่านคำพิพากษาต้องอ่านให้คู่ความฟังแล้วให้คู่ความลงลายมือชื่อไว้ ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำให้ศาลยกฟ้องโจทก์ปล่อยจำเลยไป แต่หากจำเลยกระทำให้ศาลมีคำพิพากษาลงโทษจำเลยตามความผิดนั้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อศึกษารูปแบบการลงโทษผู้กระทำผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมสงฆ์และสังคมไทยแล้วมีประเด็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งก็คือ “ความขัดแย้ง” หรือ “การลงโทษ” ในมิติของสังคมนับได้ว่าสอดคล้องกับหลักไตรลักษณ์ของพระพุทธเจ้า กล่าวคือ คำว่า “ความขัดแย้ง” หรือ “การลงโทษ” จัดได้ว่าเป็น “ธรรมชาติ” หรือ “ธรรมดา” ของสังคมทั่วไป เพราะสรรพสิ่งในสังคมนั้นแปรเปลี่ยนไปอยู่ตลอดเวลา (อนิจจัง) ผลจากการแปรเปลี่ยนดังกล่าวนี้จึงทำให้เกิดบรรยากาศของ “ทุกข์” หรือ “ความขัดแย้ง” ซึ่งเป็นสภาวะหรือบรรยากาศที่ดำรงอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้งก็เพราะทุกสิ่งทุกอย่างนั้นในแง่ของโลกวิสัยนั้นไม่สามารถเป็นไปตามความต้องการ หรืออำนาจของสิ่งใดหรือบุคคลใด กล่าวคือไม่มีสิ่งใดหรือบุคคลใดบังคับให้มันไม่เปลี่ยนหรือไม่ให้ขัดแย้งกัน ฉะนั้นเมื่อก้าวโดยธรรมชาติแล้วสรรพสิ่งต้องขัดแย้งกัน แต่ถึงกระนั้น พระพุทธศาสนาก็ได้เหลือ “พื้นที่” ของความ “ไม่ขัดแย้ง” เอาไว้ให้ “สภาวะสูงสุด” นั่นก็คือ “พระนิพพาน”

จากหลักการลงโทษผู้กระทำผิดในพุทธศาสนาเถรวาทเมื่อก้าวถึงอริกถสมณะพบว่า การออกแบบมีเป้าหมายเพื่อ “ป้องกัน” “ป้องปราม” และ “ปราบปราม” อริกถที่จะเกิดขึ้น กำลังเกิดขึ้น และเกิดขึ้นแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการออกแบบรูปแบบของการระงับแต่ละชุดวิธีนั้น มุ่งตรงไปที่เป้าหมายใหญ่นั้นก็คือ “ความสันติแห่งสังคมสงฆ์” คำว่า “สันติ” ในบริบทนี้ไม่ได้หมายถึง “ภาวะที่ไร้ความขัดแย้ง” ดังจะเห็นได้จากที่มาของการนำเสนอสาเหตุของ “วิวาตริกถ” ที่เป็นไปได้ทั้ง “แฉ่บวก” และ “แฉ่ลบ” แต่ปัญหาคือทำอย่างไรความขัดแย้งและรูปแบบการลงโทษผู้กระทำผิดเหล่านั้นจะไม่นำไปสู่ความรุนแรงจนทำให้สังคมสงฆ์และสังคมไทยเกิดความไร้ระเบียบ อันจะก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพซึ่งเอกภาพที่พระองค์ทรงเน้นในบริบทนี้คือ “สังฆสามัคคี” การมุ่งเน้นให้สังคมสงฆ์เป็นสังฆแห่งสังฆสามัคคีพระองค์ทรงเลือกใช้อริกถสมณะโดยเป็นการออกแบบขึ้นมาโดยวางอยู่บนพื้นฐานของสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นแล้ว และพระภิกษุไม่สามารถค้นพบทางออกของการจัดการกับ

ปัญหาดังกล่าวทำให้ต้องออกแบบและนำเสนอแก่พระภิกษุ โดยหัวใจสำคัญของแต่ละชุดวิธี มุ่งเน้นคือ “สังฆสภา” จะเห็นว่า “สังฆสภา” เป็นจุดสุดท้าย หรือจุดสูงสุดที่รองรับปัญหา หรือ แก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น แต่พระภิกษุบางรูป หรือบางคณะไม่สามารถดำเนินการแก้ไขได้ ซึ่ง การแสดงออกดังกล่าวของพระองค์นับได้ว่าเป็นการ “ให้เกียรติ” และ “เคารพ” ใน “สังฆสภา” เนื่องจากพระองค์สามารถ “ชี้ผิดหรือถูกได้” ในบางสถานการณ์ แต่ทรงเลือกใช้ “สังฆสภา” เป็น “เวทีในการโต้สวนสาธารณะ” เพื่อชี้ให้ทุกฝ่ายได้เห็น “โปร่งใส” “ยอมรับได้” “เป็นธรรม” “บริสุทธิ์” “ยุติธรรม” และ “เที่ยงธรรม” ด้วยเหตุนี้ คำว่า “โปร่งใส” และ “ตรวจสอบ” ได้ โดยดำรงอยู่บนฐานของความ “ชอบธรรม” ที่พระองค์ทรงเน้นหนักนั้นปรากฏอยู่ในแต่ละ ชุดวิธีของการระงับอธิกรณ์ โดยกฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ ผู้วิจัยมีข้อสังเกต เกี่ยวกับการพิจารณาในการลงนิคหกรรมนั้นยังไม่มีทนายความช่วยพิสูจน์ความบริสุทธิ์ให้แก่ ผู้กระทำผิด ดังเช่นการมีทนายความช่วยพิสูจน์ความบริสุทธิ์หรือช่วยผ่อนหนักเป็นเบาตาม ประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

รูปแบบการลงโทษผู้กระทำผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมสงฆ์ ซึ่งมีอยู่ ๗ ประการกล่าวคือ สัมมุขาวินัย สติวินัย อมูพหวินัย ปฎิญาตกรณะ เขภยชลิกา ตัสสปายปิยสิกา และคณิวัตตารกะ รวมทั้งรูปแบบการลงโทษผู้กระทำผิดที่เหมาะสมและยุติธรรมกับสังคมไทย ซึ่งมีอยู่ ๕ ประการกล่าวคือ สัมมุขาวินัย อมูพหวินัย ปฎิญาตกรณะ ตัสสปายปิยสิกา และคณิวัตตารกะ

พระพุทธองค์จะทรงใช้หลัก ๔ ต. คือ “ต่อหน้าสงฆ์ ต่อหน้าธรรม ต่อหน้าวินัย และ ต่อหน้าบุคคล” เป็นตัวเชื่อมชุดของวิธีอื่น ๆ ทั้งหมด โดยมี “สัมมุขาวินัย” เป็น “ศูนย์บัญชาการ กลาง” ของการพิจารณา และตัดสินอธิกรณ์ การที่จะนำชุดของวิธีอื่น ๆ ไปดำเนินการระงับ อธิกรณ์นั้น จะกระทำไม่ได้ หากไม่มี “สัมมุขาวินัย” เข้าไปกำกับ (Regulator) ให้การช่วยเหลือ (Facilitator) และสนับสนุน (Supporter) เหตุผลสำคัญที่พระองค์ทรงให้ “พระภิกษุ” “คณะ สงฆ์” หรือ “สังฆสภา” ต้องทำเช่นนั้นเพราะว่าทรงมุ่งเน้นที่ “ความชอบธรรม” อันเป็นหัวใจ ของกระบวนการในการพิจารณาตัดสินอธิกรณ์ เพราะเมื่อใดก็ตาม ชุดของวิธีดังกล่าว ไม่ สามารถ “หยิบยื่นความชอบธรรม” ให้แก่คู่กรณีได้ เมื่อนั้น “สังฆสภา” ก็จะ “ไร้คุณค่า” ทาง ความน่าเชื่อถือ และส่งผลข้างเคียง (Side Effect) ให้เกิด “ความไร้สันติแห่งสังคมสงฆ์” ฉะนั้น ในประเด็นนี้จึงสรุปได้ว่า “หลักการลงโทษผู้กระทำผิดในพุทธศาสนาเถรวาท” ก็คือ “ความชอบธรรม” หรือเรียกว่า “วิธีที่เต็มไปด้วยความชอบธรรมนั่นเอง”

๖.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

๑. พระพุทธองค์ได้ทรงนำเสนอ “แผนปฏิบัติการ” (Action Plan) เพื่อนำไปเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการความขัดแย้งและการลงโทษผู้กระทำผิด ซึ่งแผนปฏิบัติการบางอย่างนั้นพระพุทธเจ้าได้เข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรง และแผนบางอย่างนั้นพระพุทธเจ้าได้ทรงแนะนำให้พระภิกษุได้ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการด้วยกลุ่มของพระสงฆ์เอง จะเห็นว่าเริ่มแรกของการประดิษฐานพระพุทธศาสนาพบว่า พระพุทธเจ้าได้ใช้แนวคิดแบบ “อิตถาธิปไตยยะ” หมายถึงการที่พระองค์เป็นศูนย์กลางเพื่อบัญชาการหรือสั่งการในประเด็นต่างๆ แต่เมื่อพระสงฆ์มีจำนวนมากยิ่งขึ้น พระองค์ได้เปลี่ยนระบบการบริหารแบบใหม่เป็นการให้ความสำคัญแก่สงฆ์ หรือ “โลกาธิปไตยยะ” หรือ “สังฆาธิปไตยยะ” อันเป็นการกระจายอำนาจให้แก่คนกลุ่มใหญ่ ถึงกระนั้นสิ่งที่อิตถาธิปไตยยะ และโลกาธิปไตยยะจะขาดมิได้คือ “ธัมมาธิปไตยยะ” อันเป็นการปกครองหรือทำหน้าที่โดยมี “ความชอบธรรมเป็นศูนย์กลาง” จะพบว่า “ความถูกต้อง” หรือ “ความชอบธรรม” (ธรรมิกา) เป็น “หัวใจ” ของรูปแบบการจัดการความขัดแย้งและลงโทษผู้กระทำผิดของพระพุทธเจ้าในทุก ๆ วิธี และชุดของวิธี

๒. การนำเสนอหลักการ “อธิกรณสมถะ ๗ ประการ” เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการระงับความขัดแย้งและลงโทษผู้กระทำผิดนั้น พระองค์ทรงคำนึงถึง “ธัมมาธิปไตยยะ” อยู่เสมอ และในทุกๆวิธีพระพุทธองค์ได้นิยามว่า คำว่า “ความชอบ” ในชุดของวิธีนี้คืออะไร ฉะนั้นรูปแบบการจัดการความขัดแย้งในมิติต่าง ๆ ทั้งในแง่ของธรรม ได้แก่ “การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง” แล้ว ในแง่ของวินัยก็ประกอบไปด้วยสัมมุขาวินัย สติวินัย อมูพหวินัย ปฎิญาตคระณะ ตัสสปาปิยสิกา เขกุยยสิกา และ ตินวัตตารกะ ซึ่งชุดวิธีจะแฝงไปด้วย “ชอบธรรม”

๓. ในขณะเดียวกัน สิ่งที่ดำรงอยู่บนฐานของความชอบธรรมอีกประการหนึ่งคือ “ความพร้อมหน้า” (สัมมุขาวินัย) ซึ่งมุ่งเน้นไปที่ความ “โปร่งใส” “ยุติธรรม” และ “ตรวจสอบได้” ที่คู่กรณีจะได้รับจากการพิจารณา หรือตัดสินความขัดแย้ง หรือลงโทษผู้กระทำผิด

๔. อย่างไรก็ตามเป้าหมายสำคัญของความชอบธรรมที่เพียบพร้อมไปด้วยความโปร่งใส ยุติธรรมและตรวจสอบได้นั้น มีเป้าหมายเพื่อสร้างสรรค์ให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมที่ไม่มีความหวาดระแวง และรังเกียจกันเกี่ยวกับศีลาจารวัตร อันจะทำให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมที่เหมาะสมแก่การฝึกฝนพัฒนาตนเองตามแนวไตรสิกขาเพื่อเข้าถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดกล่าวคือ “พระนิพพาน”

ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะว่า หลักการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสมควรอย่างยิ่งที่ควรนำหลักการลงโทษผู้กระทำผิดในพุทธ

ศาสนาเถรวาทมาประยุกต์ใช้เป็นหลักสูตรการศึกษา รวมทั้งปัจจัยในการพิจารณาพิพากษาคดี นอกจากที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แล้ว ปัจจัยที่สำคัญนั้นคือองค์คณะผู้พิพากษาจำเป็นต้องมีความรอบรู้และเที่ยงธรรม มีวิบุลย และคุณวุฒิที่สามารถใช้ดุลยพินิจให้เหมาะสมแก่บรรดคดี เพื่อแก้ไขปัญหาคความผิดพลาดในการพิพากษาลงโทษผู้บริสุทธิ์ตั้งกรณีคดีเชอร์รี่แอนข้างต้น อันทำให้การลงโทษผู้กระทำผิดเกิดความเหมาะสมและยุติธรรมแก่สังคมไทยในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. พระไตรปิฎก ภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ . พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร

โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ . อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิบูลย์ธรรม,

๒๕๔๐.

_____ . อนุฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย, ๒๕๔๐.

มหาวิทยาลัยมหิดล. พระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ BUDSIR VI for Windows,

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา. กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิกหกรรม

พร้อม ด้วยคำแนะนำและแบบสำหรับใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิกหกรรม.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๒.

กรมการศาสนา. หนังสือคู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วย พระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่ง

ของสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

คณาจารย์โรงพิมพ์เถียงเชียง. วินัยมุข เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เถียงเชียง, ๒๕๓๕.

_____ . วินัยมุข เล่ม ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เถียงเชียง, ๒๕๓๖.

ชำระเรื่อง วุฒิจันทร์ ไพโรจน์ กิตติโฆษณ์ เสวก ทองเดช. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.

๒๕๐๕. กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถร

สมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๖.

โชติ ทองประยูร. คำบรรยายกฎหมายอาญาประมวลฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑). กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๓๕.

นคร พจนนรพงษ์ พลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมใหม่. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญกิจ, ๒๕๕๐.

_____. ประมวลกฎหมายอาญา. ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมใหม่. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญกิจ, ๒๕๕๐.

_____. คำอธิบายกฎหมายอาญา. ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมใหม่. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญกิจ, ๒๕๕๐.

บุญมี แทนแก้ว. จริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๒๕.

พระเทพเวที (ประยุक्त ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

_____. พุทธศาสนากับสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๒.

พระธรรมดิลก (ปยุตตสิริ). ประมวลอาณัติคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๕๒.

พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์). คำบรรยายกฎหมายอาญาประมวลฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). นิติศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๕.

_____. วินัยเรื่องใหญ่กว่าที่คิด. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๘.

พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโน โน ป.ธ). คู่มือพระอุปัชฌาย์. กาญจนบุรี : สหภาพพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๔๐.

พระพุทธรักปियเถระ. รูปลัทธิปกครอง. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๖.

พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ฐมมจิตโต). ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พระราชรัตนกวี (ไสว สุจิตโต). คำอธิบายกฎหมายแพ่งมาตรา ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่า
ด้วยการลงนิคหกรรม ภาควิชาการและภาคปฏิบัติ พร้อมด้วยพระราชบัญญัติคณะ
สงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และกฎหมายแพ่งมาตรา ๑๑. กรุงเทพมหานคร : ซีรพงษ์
การพิมพ์, ๒๕๒๓.

พระวิสุทธาจารย์มหาเถระ. ชาติวัตตุดังคหปาฐนิสสยะ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬา
ลวงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. การคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศรีศตวรรษ, ๒๕๑๔.

มูลนิธิภูมิพลโลกิยกุ. พจนานุกรม บาลี-ไทย-อังกฤษ ฉบับภูมิพลโลกิยกุ เล่ม ๔.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ภูมิพลโลกิยกุ, ๒๕๓๑.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. พิมพ์ครั้งที่ ๔.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑.

_____. พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์

(๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๒๔.

วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก. จริยธรรมกับบุคคล. กรุงเทพมหานคร : อักษร

เจริญทัศน์, ๒๕๓๓.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. วินัยมุข เล่ม ๓. กรุงเทพมหานคร : โรง

พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

_____. สารานุกรมพระพุทธศาสนา. รวบรวมโดย สุเชาว์ พลอยชุม. กรุงเทพมหานคร

: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

ศักดิ์ กอแสงเรือง. ประมวลกฎหมายพิธีพิจารณาความอาญา. กรุงเทพมหานคร : นิติบรรณา

การ, ๒๕๔๕.

แสวง อุดมศรี. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

๒๕๓๓.

สนิท ศรีสำแดง. นิตกรสงฆ์ เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร : บริษัทคอมแพคท์พริ้นท์ จำกัด,

๒๕๕๓.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

ใจทิพย์ ภัทรวิเชียร. “การศึกษากฎหมายที่มีผลกระทบต่อพระสงฆ์ไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธ

ศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

๒๕๕๑.

นายวิรัช กลิ่นสุบรรณ. “กระบวนการพิจารณาคดีอาญา : ปัญหาและแนวทางแก้ไข”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

ร.ต.อ.ธวัช หนูคำ. “ปัญหาการดำเนินคดีอาญากับพระภิกษุสงฆ์ไทย”. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

เสวก สุบรรณเกต. “บทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งเป็นอุปสรรคในการ บริหารคณะสงฆ์(พ.ศ. ๒๕๐๕ – ๒๕๓๕)”. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

อริเทพ ผาธา. “การศึกษารูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาในพระพุทธศาสนาเถรวาท : กรณีศึกษาเฉพาะกรณีอธิกรณสมณะ ๗ และกฏนิกกรรมของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

อริราช มณีภาค. “การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมในพระวินัยปิฎกกับกระบวนการยุติธรรมของกฎหมายไทย”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

๒. ภาษาอังกฤษ :

Childer, Robert Caesar. **Dictionary of the Pali Language**. London : Trubner & Co, 59 LudgateHill, 1995.

Green, Anold W. **Sociology**. New York : mcgraw-Hill Book Company, 2009.

Horner, Tomas Ford. **Dictionary of Modern Sociology**. New Jersey : Littiefield, Adams & Co., 2008.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	นายเกียรติศักดิ์ พันธวงศ์
วัน เดือน ปีเกิด	๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๓ ที่อยู่ปัจจุบัน มุลินีเพื่อครอบครัว เลขที่ ๒๕๕ หมู่ที่ ๒ ตำบลสันพระเนตร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๑๐
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. ๒๕๓๑	มัธยมศึกษา โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
พ.ศ. ๒๕๓๔	นิติศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
พ.ศ. ๒๕๓๖	เนติบัณฑิตยไทย สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
พ.ศ. ๒๕๔๓	รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ประสบการณ์การทำงานโดยสังเขป	
พ.ศ. ๒๕๔๕	ได้รับโปรดเกล้าให้เป็น สมาชิกสมัชชาแห่งชาติ ประจำจังหวัดเชียงใหม่
พ.ศ. ๒๕๔๕	ดำรงตำแหน่งกรรมการกรรมการสภาาร่างรัฐธรรมนูญประจำจังหวัดเชียงใหม่
พ.ศ. ๒๕๔๕	ดำรงตำแหน่งประธานฝ่ายกฎหมายธุรกิจ หอการค้าจังหวัดเชียงใหม่
พ.ศ. ๒๕๔๕	ดำรงตำแหน่งกรรมการสภาทนายความภาค ๕
พ.ศ. ๒๕๔๘	ประธานมูลนิธิเพื่อครอบครัว
พ.ศ. ๒๕๔๘	กรรมการการเลือกตั้งเขต ๔ จังหวัดเชียงใหม่